

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

FREUD SKOLASTİĞİ

Pierre DEBRAY– RITZEN

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
YAYIN MATBAACILIK ve TİCARET İŞLETMESİ

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

YAYIN MATBAACILIK VE TİCARET İŞLETMESİ

Megrutiyet Cad.Bayındır Sk. No:55 • 06650 Kızılay / ANKARA
Tel:118 59 49 • 125 27 75 • 117 08 04
Telex : 43 433 tdvk tr. • Fax:117 00 09

İlmî Eserler Serisi

ISBN 975-389-058-3

91.06.Y.0005.66

Bu kitap
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
Elektronik Dizgi ve Fotomekanik Film
Tesislerinde hazırlanmıştır.

•

Baskı

Emel Matbaası 118 34 96 ANKARA

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI / 66

FREUD SKOLASTİĞİ

PIERRE DEBRAY - RITZEN

Tercüme:

A. Fikret GÖKDEMİR

A. Çetin ERTÜRK

ANKARA - 1991

Bu kitap
Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Kurulu'nun
10.9.1990/YK/961-99 sayılı kararıyla
yararlı görülmüştür.

•

© Bütün yayın hakkı Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.

•

Birinci Baskı; Temmuz 1991, 10.000 adet

Freud'e göre Leonardo'nun aklabesi
(Lütfen yandan bakınız)

5. Skolastik Çelişkiler	141
6. Kozmografik Uzay	175
7. İdeolojik ve Psikolojik Uzmanlar	223
8. İnsanlararası İlişkiler	265
Sonuç	283

İÇİNDEKİLER

Takdim	IX
Önsöz	XXIII
Giriş	1
1. Tarifler	7
2. Bir Cehalet Sahasında	27
3. Sanki Vahiy Yoluyla Gelen Gerçekler(!) (I).....	57
4. Sanki Vahiy Yoluyla Gelen Gerçekler(!) (II)	109
5. Skolastik Gelişmeler	141
6. Nozografik Uzantılar	175
7. İdeolojik ve Felsefi Uzantılar	229
8. İnsanlararası İlişkiler	265
Sonuç	293
Kronoloji	295

TAKDİM

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başlarından itibaren, insanlık âlemi birbiri arkasına ileri sürülen teorilerin bombardımanına uğramış ve bu teorilerde savunulan görüşler yönünde hem ferdi hem de toplum olarak değişmeye zorlanmıştır. Beşeriyeti bir yüzyıla yakın bir süreden beri etkileyip meşgul eden bu teoriler **Charles Darwin**'in (1809-1892) **Darwinizm**'i, **Karl Marx**'ın (1818-1893) **Marksizm**'i ve **Sigmund Freud**'un (1856-1939) **Psikanaliz**idir. İnsanı daha iyi tanıma ve anlama iddiasıyla yola çıkan ve ona daha çok refah ve mutluluk vaadeden bu teorilerden Marksizm, sosyal ve ekonomik refah ve mutluluk yerine arkasında kanlı ihtilaller, savaşlar, zulüm, yoksulluk ve sosyal çöküntüler bırakarak yeryüzünden silinmektedir. Freud'un psikanalizi ise, geçen yıllar içinde servet ve şöhret sahibi yaptığı samimi inanmış veya şarlatan psikanalistler ile iyileşme yerine kafası daha da karışmış pek çok kişiyi peşinden sürükleyerek aynı tarihi sürece girmiş görünmektedir. İşte, okumak üzere elinize aldığınız bu kitap, bu tarihî misyona katkıda bulunmak ve Freudizm'in gerçek yüzünü ortaya çıkarmak amacıyla dünyada atılmış ciddi ilmi adımların sayılı örneklerinden birini temsil etmektedir.

Sigmund Freud 6 Mayıs 1856 tarihinde Moravia'nın (Çekoslovakya) Freiberg kasabasında, bir tüccar olan babasının ikinci evliliğinden, Musevî bir ailenin çocuğu ola-

rak dünyaya gelmiştir. Kendisi 4-5 yaşlarında iken, ailesinin Viyana'ya yerleşmesi sebebiyle eğitimini bu şehirde sürdürmüş ve seksenüç yıllık ömrünün büyük kısmını burada eğitim görerek, çalışarak ve yaşayarak geçirmiştir. Freud, Nazilerin 1939 yılında Avusturya'yı işgal etmeleri üzerine, İngiltere'ye göç etmek zorunda kalmış ve aradan çok geçmeden 23 Eylül 1939 tarihinde Londra'da ölmüştür.

Freud'un biyografisini yazan yazarların, Onun hayatının hep olumlu yanlarını gösterme çabaları, kendisi hakkında pek çok hususun dikkatlerden uzak kalmasına yol açmıştır. Bu konuda, son yıllarda yapılan çalışmalar, Freud'un, sanıldığı gibi hiç de dengeli bir kimsenin prototipi olma özelliklerini taşımadığına işaret etmektedir. Nitekim, onun ileri derecede nevrotik bir kimse olduğunu kanıtlayan, meselâ, mizacının zaman zaman depresyon ile aşırı neşe arasında değişmesi, kalpten kaynaklanan psikosomatik rahatsızlıklara sahip olması, bazı dostlarına ve çalışma arkadaşlarına karşı kuvvetli nefret veya aşırı düşkünlük şeklinde duygusal tepkilerde bulunması, onlara diktatörce muamele etmesi ve teorileri hakkında herhangi bir tenkitte bulunmaya cesaret edenleri, psikanaliz camiasından ihraç etmesi şeklinde belirtiler tespit edilmiştir⁽¹⁾. Ayrıca, kendisinin uzun yıllar kokain kullandığı bilinmektedir. Bu durum, Freud'un başağrısı ve burun şikâyetlerine bağlanarak açıklanmaya çalışılmışsa da kokainin kullanıldıkça artan miktarlarda alınma ihtiyacı, onu zamanla bu maddeye bağımlı hale getirdiğine ve kendisinin bunu sürekli olarak kullanmak zorunda kaldığına mutlak nazarıyla bakılmalıdır. Çünkü, Freud'da varlığı tartışılan ruhi ve bedeni belirtilerin kokaine müptela olmuş kişilerde de görüldüğü ve aslında onun bedeni şikâyetlerinin bu uyuşturucu maddeyi kullanmasından ileri geldiği bildirilmiştir⁽²⁾.

(1) Eysenck, H.J., **Decline and Fall of the Freudian Empire**. Harmandsworth, Middlesex: Viking, Penguin Books. 1985, s. 38.

(2) a.g.e., s. 40.

Freud teorisini 1887 yılından itibaren peyderpey yayınlamaya başladığı çalışmalarını ile ortaya atmıştır. Bu teori, kendisinin yaşadığı dönemde etkilendiği fikrî ve ilmi cereyanların izlerini taşır. Teorinin belkemiğini teşkil eden **determinizm prensibi**, dönemin maddeci felsefelerinden esinlenerek geliştirilmiştir. Ayrıca, teoride tanımlanan **şuuraltı** ve **içgüdü** kavramları, Freud'un, insanın aşağı hayvan türlerinden tekamül ettiği görüşündeki **Darwinizm**'in etkisi altında kalarak insanı hayvanî yönü ile kavramlaştırma eğiliminin bir sonucudur. Bazılarınca, Freud'un teorisinde yer alan **erotizm** ve **ahlâk** anlayışı ile **sebep-netice** münasebetine yaklaşımındaki şüpheciligi, kendisinin mensup olduğu Yahudi ırkının özelliklerini yansıttığı şeklinde de yorumlanmıştır⁽³⁾.

Freud teorisi 3 temel üzerine kurulmuştur. Bunlar: 1.Şahsiyetin yapısı, 2.Şahsiyetin gelişmesi ve 3.Tedavidir. Teoride şahsiyet, insan zihninin **şuur**, **şuuraltı** ve **önşuur** bölgeleri ile bağlantılı olarak açıklanmış ve bu üç bölgenin muhtevası ile aralarındaki etkileşimin kişinin şahsiyet yapısını tayin ettiği savunulmuştur. Şuuraltı kavramının teoride önemli bir yeri vardır ve bunun şuurdan daha geniş kapsamlı bir bölge olduğu görüşü hakimdir. Freud'a göre şuuraltı, kendine has itileri (impulse), kuvveti ve ifade tarzı olan ruhi bir mekanizmadır. Bu mekanizma ile ancak rüyaların, fantezilerin veya sürçmelerin yorumu vasıtasıyla temas imkânı elde edilir ki bu yorumların işaret ettiği anlamlar, şuuraltının muhtevasını teşkil eder.

Şuuraltı, orijinal olarak Freud'a ait ve onun tarafından ortaya atılmış bir kavram gibi tanınır. Freud'un bizzat kendisinin ve psikanalistlerin bilerek ortaya koydukları anlaşılan bu hata, günümüze kadar düzeltilme ihtiyacı duyulmadan devam etmiştir. Ancak, yakın zamanlarda bu konuda yapılan çalışmalar, Freud'un yaşadığı dönemden daha önce ve aynı zamanda kendi döneminde de bu

(3) Bruner, J., Freud the Image of Man. In: **On Knowing: essays for the left hand**. Expanded Ed. Cambridge, Mass., London: Belknap Press, 1988.

kavramın filozof ve psikolog bir çok yazar tarafından eserlerinde kullanıldığını göstermiştir. Bunlar arasında Alman filozof ve bilgini **E. Von Hartmann**'ın (1842-1906) şuuraltı kavramını kullandığını görüyoruz. Bu konuda, Freud'u bu filozof ve psikologlardan farklı kılan husus, onun, şuuraltına birtakım fonksiyonlar yüklemesi ve bu kavramı, davranışları tayin eden, kendine ait bir enerjiye sahip bir güç gibi tanımlamasıdır. Ancak, Freud'un teorisini devamlı değişikliklere tabi tutmasının, şuuraltının gerçek vasfının ve fonksiyonunun belirsiz hale gelmesine sebep olduğunun da burada belirtilmesi gerekir.

Freud, insan psikolojisini derinliğine değerlendiren modeli sonraki yıllarda tadil ederek **topografik model** olarak tanınan bir yaklaşımla şahsiyet yapısını açıklamaya teşebbüs etmiştir. Topografya, bir yerin engebeleri ile gösterilmesi ve o yerin haritasının çıkarılması ile meşgul olan bir ilim koludur. Bu terim ile Freud, çeşitli ruhi katmanlar içinde vuku bulan dinamik etkileşimleri kastetmek istemiştir. Şahsiyetin yapılanmasında aktif olarak rol alan bu katmanlar, **id**, **ego** ve **süperego**'dur.

Teoride **id**, doğumla birlikte getirilen, tamamiyle şuuraltı nitelikte ruhi bir kavram olarak tanımlanmıştır. Freud'a göre id, insanın ruhi hayatında şuuraltı özelliğini hiç kaybetmeden ömür boyu varolur ve herşeyden bir tatmin fırsatı çıkararak, sabırsız, açgözlü, kıskanç ve bencil yapısı ile şahsiyette aktif bir rol oynar. İd, cemiyetin taleplerinin gerçekçi bir değerlendirmesini yapma kabiliyetinden mahrumdur; asla sosyalleşmeden, çelişkileri ve tutarsızlıkları ile ilkel mantık kurallarına tabi olarak kişiliği etkilemeyi sürdürür.

Ego, zihnin mantıklı düşünce ve dış şartların gerçekçi değerlendirilmesine ayrılmış, kişiliğe *ben* damgasını vuran bir bölümdür ve id'in bir uzantısı olarak geliştiği kabul edilmiştir⁽⁴⁾. Ego doğuştan getirilmemiştir. Ego, çocuğun çevresiyle temas kurma kaabiliyetinin gelişmesine

(4) Eysenck, H.J., a.g.e., s. 33.

bağlı olarak, hayatın ilk 5 ve 6. ayından itibaren oluşmaya, farklılaşmaya ve değişmez bir kalıp gibi, şahsiyet yapısına şekil vermeye başlar.

Freudiyenler, ego'nun hem dış dünyaya hem de id'e karşı sorumlu bir pozisyonda olduğunu ileri sürmektedirler. İd'in istekleri ile dış dünya arasındaki aracılık görevi, ego'yu içinde yaşanan kültürün beklentileri ile sınırlandırmaları arasında, dış çevre ile ferdin iç dünyası arasında, mantıkî olan ile mantıksız olan arasında denge kurmaya imkân verecek şekilde, şahsiyetin yapılandırılmasına katkıda bulunur.

Bu teorik çerçevede **süperego** da diğer bir aracı şahsiyet katmanı olarak kavramlaştırılmıştır. Bu kavram, teoride önceleri **ego-ideali** olarak yer almış ve zaman zaman ego kavramı ile karıştırılarak kullanılmıştır. Freudiyen psikolojide, süperegonun da id'in bir uzantısı olarak geliştiği ve bu yapının, id'in kabul edilmeyen arzu ve isteklerinden ego'yu haberdar ederek, onun her ne şekilde olursa olsun cezalandırılması amacını güttüğü iddia edilmektedir. Teoride, süperegonun ego üzerinde, toplumun ahlaki kural ve prensiplerinden kaynaklanan emredici bir otoritesi olduğu görüşüne dayanılarak, duygularını ifade etmekte güçlük çeken ket vurulmuş tiplere, bazı suçlularda gözlemlendiği gibi antisosyal davranışlarından dolayı pişmanlık duymayan kimselere veya psikopatik şahsiyet bozukluklarına, süperegonun yetersizliğinin bir sonucu olarak bakılmıştır.

İd, ego, süperego ve şuurlu bugüne kadar psikolojik veya fizyolojik olarak varlıkları ispatlanamamış kavramlardır. Bunlar birer metafor, birer benzetmedir; Freud'un yaptığı, tüm teorisinde olduğu gibi mevcut olmayan şeylere birtakım özellikler izafe ederek ve görevler yükleyerek bunları birer somut varlıklarmış gibi göstermeye çalışmasıdır.

Freudiyen sistemin üzerine inşa edildiği ikinci temel şahsiyetin gelişmesi hakkındaki teoridir. Bu teoride öncelikle, cinsî hayatın ergenlik döneminde değil fakat do-

ğumla birlikte başladığı ve bunun da bazı beden bölgelelerinden haz elde etmekle gerçekleştiği vurgulanmaktadır. Teoride, şahsiyetin doğumdan yetişkinliğe kadar, cinsel nitelikteki bazı aşamalardan geçilerek geliştiği ve her bir aşamada haz kaynağı olan bir beden bölgesinin bulunduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle, anılan teori **psikoseksüel gelişim teorisi** olarak da tanınmaktadır.

Freud'un kişiliğin gelişimi şemasında ilk aşama **oral dönem** olarak adlandırılmıştır. Bu dönem, bebeğin doğumdan itibaren hayatının ilk yılında **ağız** yoluyla haz elde ettiği ve aynı zamanda dış dünyanın bilgisini kazandığı bir dönem olmakla özellik gösterir. Bu dönemde erotizm kaynakları olarak, anne sütü emen çocuklar için annenin göğsü veya biberon gösterilmekte ve çocuğun maruz kaldığı duruma göre ağız bölgesinin potansiyel bir çatışma kaynağı olabileceği de iddia edilmektedir.

Hayatın ikinci yılından itibaren çocuğun haz aldığı beden bölgesi, ağızdan anüse atlar. Çocuğun kakasını veya idrarını tutması ya da dışarı çıkarması ile elde ettiği zevkin karakterize bu gelişim aşaması **anal** ve **uretral psikoseksüel dönem** olarak adlandırılmaktadır. Psikanalistler, bu dönemde çocuğa uygulanan tuvalet terbiyesinin niteliğinin çatışmayı belirlediği ve şahsiyetin şekillenmesinde rol oynadığı görüşündedirler.

Psikanalitik teoride en kritik gelişim aşaması olarak **phallic psikoseksüel dönem** gösterilmektedir. Phallic (*okunuşu falik*) tabiri **phallus** teriminden gelmektedir ve bu terim erkek seksüel organı ile bunun kadındaki müte-kabili olan bızır'a işaret eder.

Teoriye göre phallic dönem 2 yaşın sonu ile 3. yaşa yayılan bir dönem içinde yaşanır ve bu dönemin özellikleri yönünden cinsiyetler arasında bir fark mevcut değildir. Bu dönemde erkek çocukların, penisi yeni bir zevk kaynağı olarak keşfettikleri ve aynı durumun kız çocuklar için de sözkonusu olduğu kabul edilmiştir. Ancak bu dönemde kız çocukların erkek çocuklarındaki gibi bir cinsiyet organına sahip olmadıklarının farkına varmaları, onlarda

bu fizyolojik farkın yolaçtığı eksiklik ve aşağılık duygularına neden olduğu ileri sürülmekte ve bir tür gıpta etme hali gibi olan bu duruma **penis kıskançlığı** adı verilmektedir. Bu özelliği ile Freud'un teorisi erkeği kadına göre üstün bir mevkiye koyarak, erkekliği kadınlığa göre ideal kabul eden görüşlere katılmaktadır.

Phallic dönemde vuku bulan en önemli şahsiyet çatışmasına **Oedipus complex**'i (*okunuşu Ödipus kompleksi*) denmektedir. Oedipus, antik Yunan mitolojisinden alınmış ve trajik bir masala konu teşkil eden bir isimdir; kelime olarak manası *şişmiş ayak* demektir ki psikanalizde ayak, penis sembolüdür. Bu durumda, Oedipus kelimesi insanın şuurlarında taşıdığı birtakım fikirlere (*complex*) işaret etmek gibi bir anlama sahip olmaktadır. Teoriye göre: 3 yaşlarındaki erkek çocuklar annelerine karşı **şehvi** arzular duyarlar. Freud, bu dönemde erkek çocukların annelerine **aşık** olduklarını ve onlara bedenlen sahip olma niyet ve isteğini taşıdıklarına inanmıştır⁽⁵⁾. Ancak, erkek çocuklar bir yandan da babalarının kendilerini bu yüzden, penis ve testislerini kesmek suretiyle cezalandıracağı korkusunu taşırlar ki buna psikanalitik terminolojide **iğdiş edilme kaygısı** denmektedir. Freud, her erkeğin bu çatışmayı yaşadığı ve eğer bu durum kişiliğin gelişmesi sırasında çözülmezse, kişinin hayatında nevrozun kaçınılmaz olduğu görüşündedir. Her ne kadar psikanalitik literatürde Oedipus kompleksinin kızlardaki benzeri olarak bir **Electra complex**'inden (*okunuşu Elektra kompleksi*) bahsedildiği sıklıkla rastlanmakla birlikte, teoride, kızların erkek çocuklar gibi böyle bir psikolojik bunalımdan geçtikleri konusunun açık olarak ele alınmadığı görülmektedir. Psikanalitik teoride bu konuda daha çok kızların kendilerini iğdiş edilmiş olarak gördükleri ve onlarda penise sahip olamamanın kıskançlık ve aşağılık duygularına yolactığı tartışılmaktadır. Psikanaliz, kadın şahsiyetinin sağlıklı gelişiminin, küçük kızın sahip oldu-

(5) Rychlak, J.F., **Introduction to Personality and Psychotherapy** Second Edit. Boston: Houghton Mifflin Co. 1981, s. 67.

ğu fizyolojik eksikliğin, babasının sevgilisi olması yoluyla telafi edilerek çözülmesine bağlı olduğu iddiasındadır. Freudiyenler, anne ile kızı arasında, cinsî manâda babanın gerçek eşinin kim olacağına dair kızgın bir rekabetin bulunduğu görüşündedirler ve kız çocuğun babasına olan sevgisini, annesi ile özdeşleşmesini, evlenip koca sahibi olmasını ve nihayet hamile kalmasını hep bu fizyolojik eksikliğin yol açtığı penis kıskançlığına bağlayarak açıklarlar.

Freud'un, kişiliğin gelişimi ile ilgili olarak ileri sürdüğü görüşler, insan tabiatına ait gerçeklerin ikna edici bir üslup ile formülleştirilerek, çarpıtılmış örnekleridir. Freud, anababalar ile onların birer parçası olan çocukları arasında, insan yaratılışının en yüce ve aynı derecede güzel yanını teşkil eden **karşılıklı sevgi alışverişi**ni cinsî nitelikte bir ilişki olarak yorumlamakla, insanın tanınmasına değil fakat yabancılaşmasına katkıda bulunmuştur. Bugün insanların sevgiyi erotizmde boşuna arama zavalılığına düşmelerinin ve bunun bir sonucu olarak toplumlarda, tatminsiz, kalbi boş, inançsız ve dolayısıyla mutsuz kişilerin sayılarının giderek artmasının suçluları arasında **Sigmund Freud** adının en başta bulunduğu kesindir. Freud patolojik bir yalancıdır; çünkü hayatlarının bir döneminde küçük erkek çocukların veya küçük kız çocuklarının annelerine veya babalarına karşı şehvî arzular duyduklarının canlı örneklerine rastlamak mümkün değildir. Böyle bir durum ancak hayvanlar ile kendi cinsel problemlerinin ve ruhî dengesinin, hayalgücünü olağandışı sınırlara götürdüğü kişiler için düşünülebilir ki bundan da Freud'un azade olmadığını gösteren deliller bulunmaktadır. Nitekim, dünyaca ünlü İngiliz psikologu ve ilim adamı Profesör H.J. Eysenck'in bu konuda bir baş eser olan **The Decline and Fall of the Freudian Empire** (1985) adlı çalışmasında, Freud'un cinsî konulardaki görüşlerinin büyük ölçüde kendi seksüel hayatındaki engellenmelerden kaynaklandığını kanıtlayan önemli deliller verilmektedir. Bu kanıtlardan, Freud'un karısı **Martha Bernays**'in devamlı hamile kalması ve sık sık hastalan-

ması nedeniyle, Freud'un muntazam bir cinsî temas imkânından yıllarca mahrum kaldığı ve 6. çocuklarından sonra çiftin daha fazla çocuk yapmaktan kaçınmak için ilişkilerini tamamen kesme noktasına geldikleri anlaşılmaktadır. Freud'un teorisinde, mesela **Oedipal rekabet**, **cinsel yüceltme**, **penis kıskançlığı** gibi konuları kavramlaştırmasında kendisinin eşi ile olan ilişkilerindeki engellenmelerinin rol oynadığı bildirilmektedir. Buna ilâve olarak, Freud'un seksüel hayatındaki tatminsizliklerin, baldızı **Minna** ile, *(bazılarınca onu hamile bırakmaya kadar varan)* yasak ilişkiler kurmasına sebep olduğu ve Oedipus teorisini bu gizli **yakın akraba aşkı-ensest** ilişkilerinin etkisi altında kalarak geliştirdiği de ileri sürülmektedir⁽⁶⁾.

Freud, psikoseksüel gelişim dönemlerinden her birine kişinin takılıp kalmasının veya önceki dönemlerden birine gerilemesinin, yetişkin kişiliğinin belirli özellikler kazanması ile sonuçlandığını ileri sürmüştür. Teoride özetle: bağımlı, pasif, nefretten ziyade sevmeye eğilimli kimseler **oral kişilikte**; düzen ve tertiplilik, cimrilik ve inatçılık vasıflarını taşıyan kimseler **anal kişilikte**; ve bencil, daldan dala atlayan *Don Juan* tipte, şehvet düşkünü erkekler **Phallic kişilikte** kimseler olarak gösterilmiştir.

Freud'un bu psikolojik tipolojisi ile ilgili olarak pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları Freud'u destekler mahiyette sonuçlar vermiş gibi görünmekle birlikte, bunların sadece teoriyi kanıtlama amacına ve çabalarına yönelik tek taraflı ve metodolojik bakımdan malûl olduklarını unutmamak gerekir. Bir kısım araştırmadan ise tamamen tersine, çelişkili sonuçlar alındığı tespit edilmiştir⁽⁷⁾. Bu araştırmalardan ortaya çıkan gerçek, Freud'un ve Freudcuların, psikanalizin tanımladığı olayların dışında insan davranışını tayin eden başka faktörler bu-

(6) Eysenck, H.J., a.g.e., s. 146.

(7) Bkz. Gross, R.D., **Psychology. The Science of mind and behaviour**. London: Edward Arnold Pub. Lt. 1987, ss: 670-673.

lunduğunu kabul etmemek şeklinde bağınaz bir tutuma sahip olduklarıdır. İlimde bağınazlık, doğru bilgi üretmeye daima bir engel teşkil eder ve Freud'un bizzat kendisi ile teorisi bunun tipik bir örneğidir.

Psikanalizin bugüne kadar ilim çevrelerinde yaşaması onun ilmi bir teori olmasından değil fakat olağanüstü bir etkileme ve ikna etme özelliğine sahip anlatım gücünden ileri geldiği bilinmektedir. Bu özellik, teoriye sıradan bir insanın kolayca anlayabileceği bir nitelik kazandırmıştır. Nitekim Freud'un birkaç kitabını okuyan bir kimse, insanın davranış ve fiilleri veya rüyaları hakkında görüşler ileri sürebilir ve bunları psikanalitik kavramlarla açıklamaya cesaretini gösterebilir⁽⁸⁾. Psikanalitik teoriye, insan psikolojisi hakkında ilmi bir yaklaşım değil fakat **psikolojik bir hokus-pokus**, değişik türde bir **kurgu-bilim** demek daha doğru olacaktır. Bu teoriye, ilmi endişesi olmayan bir kimsenin, insanlık âlemine yeni bir din getirmek şeklinde tezahür eden büyüklük komplekslerinin bir temsilisi olarak bakılmalıdır.

Freudiyen teorinin inşa edildiği temellerden üçüncüsü **psikanaliz** olarak tanınan tedavi metodudur. Psikanaliz, Freud'un ruh hastalarının tedavisinde denediği bir dizi değişik tedavi yaklaşımlarından sonra karar verdiği bir psikoterapi tekniğidir. Bu merhaleye gelinceye kadar olan süreçte, kendisinin Paris'te zamanın ünlü Fransız hekimi **J.M.Charcot**'un (1825-1893) kliniğinde, nevrozların hipnoz ile tedavi edilmelerini gözlemesinin ve dönüşünde Viyanalı **Dr. J. Breuer**'le (1842-1925) birlikte, psikopatolojide **Anna O.** vak'ası olarak tanınan bir kadının tedavisi için yaptıkları çalışmaların önemli bir yeri bulunmaktadır. **Anna O.** vak'ası psikanalizin ilk tatbikatlarının başarılı olmuş bir örneği gibi gösterilmekle birlikte, bunun hiç de doğru olmadığını ve bilim dünyasının ciddi bir şekilde yanıltılmış olduğunu düşündüren deliller bulunmaktadır.

Anna O. gerçek adı **Bertha Pappenheim** olan 21 ya-

(8) Eysenck, H.J., a.g.e., s. 197.

şında bir kadın; kendisi, yatalak bir hasta olan babasının bakımı ile uğraşırken, başağrısı, konuşamama ve konuşmaları anlamama, görme bozuklukları ve sağ kolunda hissizlik gibi bir dizi **histerik** arazlar nedeniyle Dr. J. Breur'in hastası oluyor. Breuer, kendisini **hipnoz** ve daha sonra da **konusma tedavisi** ile, hastanın hissettiği heyecan ve korkuları bedenlen ve zihnen tekrar yaşamasının sağlanması yoluyla iyileşmesinin gerçekleştiğini iddia etmiş ve bu konudaki görüşlerini 1895 yılında Freud'la birlikte yayınladıkları **Studies on Hysteria** adlı kitapta açıklamıştır.

Anna O. vak'ası ile ilgili olarak yakın zamanlarda yapılan çalışmalar, hastanın İsviçre'nin Kreuzlingen kasabesindeki Bellevue Sanatoryumunda bulunan gerçek hikâyesini ortaya çıkarmış ve onun histeriden değil fakat **tüberkuloz menenjit** hastalığından muzdarip bulunduğunu, hiçbir zaman iyileşmediğini ve Breuer'in tedavisini kesmesinden çok sonra dahi arazlarının devam ettiğini gözler önüne sermiştir⁽⁹⁾. Bu tespit, Anna O. vak'asını psikanalizin başarısının değil fakat başarısızlığının bir sembolü yapmakta ve hikâyenin aslında bir **yanlışlıklar komedisi** olduğunu göstermektedir.

Psikanaliz, hastanın açık sözel ifadelerine dayanır; bu maksatla uygulanan ve kişinin ne kadar ilgisiz veya saçma olursa olsun aklına geldiği gibi konuşması şeklindeki metoda **serbest çağrışım adı** verilir. Ancak, bu metodda orijinal olarak Freud'a ait bir buluş değildir. Ondan çok önce, ünlü İngiliz bilgini **F. Galton**'un (1822-1911) bu metodu kullandığı ve bu amaçla bazı testler dahi geliştirdiği bilinmektedir.

Psikanaliz, serbest çağrışım metodunu kullanarak, sözümona şuurlarında bulunan bastırılmış hatıra ve yaşantıların şuura çıkarılması işlemi olarak tanımlanmaktadır. Bunun için, terapist ile hasta arasında mümkün olduğunca yakın bir sosyal münasebetin kurulmasına çalışılır

(9) Eysenck, H.J., a.g.e., s. 31, 32.

ki bu durum bazen **tranferans** olarak bilinen, hastanın analiste kuvvetli bir hissi bağılılık duyması ile sonuçlanabilir. Sanki, çocuk ile babası arasındaki bağa benzer bir münasebet şeklinde yorumlanan bu durumdan, hastanın iyileşmesi yönünde faydalanmak, tedavinin hedefleri arasındadır. Ancak, burada aşıkâr olan saçmalık, terapi ortamlarının kişiler arasındaki ilişkileri daima kolaylaştırdığı şeklindeki özelliğinin gözardı edilerek, bunun sadece Oedipal bir nedene bağlanmış olmasıdır.

Freud ve izleyenleri, tedavi ettikleri kendi vak'alarından elde ettikleri neticelere dayanarak, psikanalizin başarılı bir tedavi metodu olduğunu iddia etmişlerdir. Onlara göre, eğer psikanaliz altındaki hasta iyileşmişse, bunun manâsı uygulanan metodun başarılı olduğudur. Ancak, bu iddialar, psikanalistin kendi hastası ve uyguladığı tedavi hakkında **yanlı** değerlendirmede bulunması ihtimaline açık, anlık gözlemlere dayanan sübjektif raporlardır. Buna ilâve olarak, bu iddialarda, psikolojik bozukluklarda bazen herhangi bir tedavi uygulanmadan da, düzelmeyi gerçekleştirdiği hususu dikkate alınmaktadır. Psikanaliz, uygulaması yıllar boyu süren bir tedavidir ve böylesine uzun bir zaman içinde hastada ortaya çıkan bir değişmeyi tedavinin etkinliğine mal etmek yanlıştır. Nitekim, nevrozların herhangi bir tedavi yapılmadan da, en çok iki yıl sonunda kendiliğinden iyileştiği bilinmektedir. Üstelik, bu bozukluklarda psikanalizin gerçekten etkili olduğunu kanıtlayan kesin ilmî veriler de bulunmaktadır⁽¹⁰⁾. Bütün bu gerçeklere rağmen, psikanalistler son yıllara kadar, uyguladıkları tedavi metodunun faydalı olup olmadığını veya ne ölçüde etkili olduğunu objektif bir şekilde araştırma ihtiyacını duymadan, terapi seanslarını yoğun olarak sürdürmüşler ve bu durum bugün de *-hızı kesilmiş de olsa-* devam eder görünmektedir. Şüphesiz, acı çeken çaresiz ruhlardan elde edilen tatlı kazançların cazibesi ilimden ve vicdandan daha ağır bastığı sürece, bu uygulamalar devam edecektir.

(10) Eysenck, H.J., a.g.e., s. 43.

Freud, şuuraltına nüfuz edebilmek için **serbest çağrışım** metoduna ilâve olarak, rüyaların ve konuşma ve davranışlarda sürçmeler şeklinde yapılan hataların yorumlanmasına da başvurmuştur. Rüyalar hakkındaki görüşlerini, "en önemli eserimdir" dediği **The Interpretation of Dreams (1990)** adlı kitabında toplamıştır.

Freud'a göre, rüyaların yorumu, şuuraltının faaliyetleri hakkında bilgi elde etmek için bir **via regia** yani **kral yoludur**. Teoride, rüyaların tamamen zihni bir fenomen olduğu ve bizim tarafımızdan bilinmese dahi bazı manâlar taşıdığı görüşü hakimdir.

Psikanaliz, rüyaların iki türlü muhtevası olduğunu kabul eder. Bunlar: **görünür**(manifest) **muhteva** ve **gizli**(latent) **muhtevadır**. **Görünür** muhteva, rüyalarda izah edilemeyen, yabancı ve hatta garip ve acayip özellikler taşıyan muhtevadır. **Gizli** muhteva ise, rüyanın gerçek manâsını ihtiva eder ve Freud'un rüyaları analiz metodu, görünür muhtevanın gizli muhtevaya çevrilmesi tekniğinden ibarettir. Bunun için, psikanalizde her şeyin bir sembolü olduğu görüşünden hareket edilir ve bu sembollere dayanarak rüyanın yorumu yapılır. Sembollerin, rüyanın muhtevasını tayin etmesi şeklindeki bu mekanizmaya **sembolleştirme** denilmektedir.

Freudiyen sistemde, sembolleştirme ile cinsî objeler ve faaliyetler manâsına gelen sembollerin kullanılması kastedilmiştir. Psikanalizde, sivri uçlu, uzayan, delici objelerin erkekliği; kapalı, kıvrımlı objelerin kadınlığı sembolize ettiğine inanılmıştır. Ancak, burada da, sembollerin kullanılmasını sadece Freud'a ait bir konu olarak görmek yanlışır. Çünkü, insanoğlunun en ilkel dönemlerden beri sembollerden faydalandığı bilinmekte ve bunun delillerine, günümüzde, folklorda, masalarda ve dinlerde rastlanmaktadır. Sembollerden faydalanılarak rüyalardan anlamlar çıkarma işi, yüzyıllardan beri rüya tabircileri ve falcılar tarafından yapılmaktadır. Bunlara ilâve olarak, rüyaların muhtevasının, Freud'un iddia ettiği gibi sadece cinsî temalardan ibaret olmadığı ve sözkonusu muhtevanın şuuraltı tarafından değil fakat şuurlu düşünceler ta-

rafından tayin edildiği gerçeğini de unutmamak gerekir. Bütün bu nedenlerden dolayı, Freudiyen sembolleştirme-yi, dil sürçmeleri vs.yi şuurlaltına götüren bir kral yolu olarak değil fakat bilim dışı saçmalıklar manzumesi olarak görmek, bu konuda yapılması gereken en doğru değerlendirme olacaktır.

Sonuç olarak, Freud'un psikanalitik teorisi, bir **aldat-maca** ve **sözde-bilimselliğin** abidevi bir örneğidir. Bu teori, kendi fikirlerinden başka doğru kabul etmeyen ve bu yolla dünyayı **fethetme** hırsından olan bir adamın, sonuçlarını hesaba almayan sınır tanımaz ihtirasının bir ürünüdür. Beşeriyet bunun bedelini, hem ferden, hem cemiyet olarak ve hem de ilim adına, kayıplarıyla ödemiş ve ödemektedir.

Yirminci yüzyıl, yapılmış hatalardan kendini arındırarak, gelecek yüzyıla hazırlanmaktadır. Bunun bir parçası olarak, Batı'da 1960'lı yıllardan itibaren Freud ve teorisi ciddi olarak sorgulanmaya başlanmış ve böylece bugüne kadar, insanı tutsak eden zincirin halkalarından birinin koparılması ve insanı yabancılaşmaktan kurtulup kendine dönüşünün gerçekleşmesi yolunda önemli merhaleler katedilmiştir. Bu gelişmeler karşısında Türkiye'de Freudiyen teori ve uygulamalara halâ asılıp kalmanın, insana olan saygının, çağdaşlığın ve gelişmişliğin gerisinde olmak anlamına geldiği unutulmamalıdır.

20 Ocak 1991

Prof. Dr. SEDAT TOPÇU

ÖNSÖZ

Bu kitabın yazarı, Charcot⁽¹⁾ ve Janet'in⁽²⁾, aynı canlıda yer değiştiren iki ayrı şahsiyet olayına rastlanması halinde kullandıkları tâbirle bir "somnambül"dür. Janet, meşhur Léonie ve Léontine olayını gözler önüne sermiş; Stevenson⁽³⁾, Jekyll ve Hyde'ı yaratmıştı. Biz de şimdi iki şahsiyetli "Debray-Ritzen" olayı ile karşı karşıyayız. Bu şahsiyetlerden biri, psikiyatrist, bir çocuk hastanesinde servis şefi, diğeri ise bir yazar, roman-cı, denemeci ve Çehov'la Simenon'un biyografilerinin yazarıdır.

Yazarın meseleye çok yönlü yaklaşımı, onun Freud skolas-tiği tenkidine özel bir değer kazandırmaktadır. Bir klinikçi ola-rak, Freud Ekolü'nün asılsız tedavi iddialarını, ön teşhislerini ve hastalık fantazilerini acımasız bir şekilde ortadan kaldır-maktadır. Freud'ün tarihî ve kutsal "Küçük Hans" olayı hak-kında sert tenkitler ihtiva eden sayfalara, Kutsal Kitap'a saldı-ran bir Renan⁽⁴⁾ şiddeti ve alaycılığı hakimdir. Tanınmış bir çocuk doktoru olarak, çocuk cinsiyetinin mânâsı ve gelişmesi hususunda Freudçü (ve neo-Freudçü) doktrinleri temelinden sarsma tarzı, sadece psikiyatristler için değil, neo-Freudçü ekollerin sözde ilmî telkinleriyle şaşırp kalmaları kuvvetle muhtemel anne-babalar için de çok önemlidir. Onların skolas-tikcemaatlerince işlenmiş beş ana günah tablosu (beş ifrat), metodolojik bir serahat örneğidir.

Aynı zamanda, yazarın diğeri yarısı, edebiyatçı Ritzen yö-nü, pek çok akademik ünvan sahibi psikolog ve psikiyatristin

Freud aleyhtarı gerçek bir öfkeye kapılarak düştükleri aşırı tutumlardan kendisini korumaktadır. Freud'un, insanlık düşüncesi tarihi içinde kendisine kalıcı bir yer açtığını ve kültür iklimimiz üzerindeki tesirinin, Darwin, Marx ve son devirlerde Einstein dışında hiç kimseninkiyle mukayese edilemeyecek kadar önemli olduğunu ancak bir fanatik inkâr edebilir. Ritzen, Freud'un Eros'u-Viktorien'lerin vermekten kaçındıkları-hakkı olan yere yeniden oturttuğunu, insanları, şuursuz motivasyonları ve birbirine zıt duyguları, iç çelişkileri, aynı zamanda sevmeye ve nefret etmeye olan temayülleri konusunda aydınlattığını takdir etmektedir. Ritzen, Viyanalı âlim (Freud) olmasa, en azından son elli yıl edebiyatının ortaya çıkmasının mümkün olamayacağını farkındadır. Ona göre, insan dehâsını teslim etmekle birlikte nasıl Marx'a karşı çıkıyorsa, aynı şekilde Freud'e de karşı çıkılabilir. Ama bu, onun dehâsının inkârını gerektirmez. Her iki sistem, bünyelerinde mübâlağalara, ispat gayretlerine, kamufle edilmiş peşin hükümlere ve yakından bakıldığında bir sürü teferruat yanlışlarına yer vermekle hatâya düştü. Bununla birlikte, bu sistemler bütün olarak ele alındıkları zaman, iklim değişmelerinin karşı durulmaz tesirini husûle getirirler. Freud'un, kütüphanemde bulunan ve tamamı 18 ciltten ibâret eserlerine şöyle bir baktığımda, Rambrant'ın atelyesine davet ettiği misafirlere, resimlerine uzaktan bakmaları için yaptığı ikaz aklıma geliyor: "Tablolarıma burnunuzu sokmayın, boyanın kokusu sizleri zehirleyebilir."

Taze boyanın ne zaman zehire dönüştüğünü, Marx'ın ne zaman "Marksist" ve Freud'un ne zaman "Freudçu" olduğunu insan kendi kendine soruyor. Marx, kesinlikle Stalin'in metodlarını tasvip etmezdi; Freud, Melanie Klein'in aydınlattığı kâbusları zor desteklerdi, diyerek ustayı temize çıkarıp bütün kabahati çiraklara yüklemek tatmin edici olabilir. Fakat bütün bunların tohumları bu kitabın da ortaya koyduğu gibi ustanın kendisinde; önseziden ve hipotez'den dogmatik iddiaya atlama, sembollerle bir hokkabaz gibi oynama, Grevin Müzesi ve Yunan Panthéon'u karışımı şahsî mitolojisini yayma temayülünde, çok önceden kendini göstermişti.

Buna rağmen, tarafsız araştırmadan yola çıkarak, insanı "kapalı" bir sistemin katı kalıpları içine götüren bu bozulma-

nın büyük sorumluları hiç şüphesiz çömezler ve onlardan sonrakilerdir. Freud'ün yine kendi fikirlerine dönmesi mümkündür (Zeuk Prensibinin Ötesi'nde olduğu gibi) ve mizahtan anları.

Bir gün keyifle, pürosuna el attığında, çömezlerden birinin gözünde muzip bir bakış farkedince soğuk bir edâ ile şöyle demişti: "Görüyorsunuz ya, bazen bir püro bile, bir pürodan başka bir şey değildir." Bunu kabul etmektense, kendi kendilerini iğdiş etmeyi tercih edecek birkaç çağdaş analizci tanıyorum.

Bitirirken, sözü (müteveffa) bir dostuma, İngiltere'nin en önde gelen psikiyatristlerinden birisi olan Prof. E.B. Strauss'a bırakıyorum. 1941'de Freud'ün ölümünden sadece iki yıl sonra Roland Dalbiez'in "Psikanalitik Metod ve Freud Doktrini" isimli kitabının İngilizce tercümesinin önsözünde şöyle yazıyordu:

"Psikanalitik doktrinle ister tamamen, ister kısmen mutabık kalınsın, ya da hiç mutabık kalınmasın, kabul etmek gerekir ki, Freud, psikolojik düşüncenin (ve ek sahaların) bütününe yeni ve geriye dönülmez bir istikamet kazandırmıştır. Bununla birlikte, psikanalitik hareket, şaşkınlık verici yollardan geçerek gelişme gösterdi. Sonunda ilmî bir disiplinden ziyâde bir dine benzedi. Kendine mahsus bir hukuk anlayışı ve havarileri var. Koyu psikanalistler, akıllarını ve irâdelerini, dinî bir tarikat mensuplarının bağlandığı kurallar kadar katı prensiplerin emrine vermek zorundadır. Bu sebepten, pek çok psikanalist, dış sistemlerle en ufak bir ilgisi bulunmayan, kendilerine mahsus küçücük bir dünya içine sıkışıp kalmıştır."

Arthur KOESTLER

Çevirenin Notu:

1. CHARCOT Jean Martin (1825-1893), Fransız doktoru. St-nir hastalıkları üzerinde yaptığı çalışmalarla tanınır.
2. JANET Paul (1823-1899), spiritüalist Fransız filozofu.
3. STEVENSON (1850-1894), İngiliz yazarı. Eserleri arasında "Defîne Adası" ve "Doktor Jekyll ve Mr. Hyde" sayılabilir.
4. RENAN Ernest (1823-1892), Fransız yazarı. Dine karşı gösterdiği düşmanlıkla ün kazanmıştır.

***“Benim için
skolastiğe verilecek bir tek cevap vardır:
Şüphecilik.”***

James JOYCE

GİRİŞ

Çocukluğumda, babamın Freud diye birinden sözettğini işitmiştim ama bunun ehemmiyetini ilk defa 1937'de taşra kolejinin bahçesinde idrâk ettim. O zamanlar 15 yaşındaydım. Benden yaşça büyük bir arkadaşım vardı. Sonra izini kaybettim. Fakat simâsı hâlâ hatırımda. İşte bu çocuk, teneffüs esnasında bana, yarım yamalak, cinsiyet evrelerini, Oedipus'u, Refoulement'ı (*içe bastırma*), rüya bilgisini, yüceliklere ulaşmayı, totem'in ve tabu'nun tılsımını anlattı. Kendisini tamamen insan düşüncesinin bu yeni ışıklarının cazibesine kaptırmış, vecd halindeydi. Bana gelince, derhal fazla şüpheli olduğumu farkettim. (*Derler ya, bir çeşit "erken savunma"ydı benimki*). Doğrusunu söylemek gerekirse (diğer bunca insanın aksine) anlatılanlardan hayrete düşmekle birlikte, hemen inanacak kadar saf değildim. Cinsî yapımız hakkında bilgim vardı. Kendi "Oedipus'umu" farketmiştim; elimde bir şiir kitabı, özellikle gündüzleri hayal kuruyordum... ve çabucak zihnin yarattığı efsanelerden şüpheye düşüyordum. O zaman, hayretler içinde, güç de olsa, cebir fonksiyonlarının kesinliğini; karanlık odalarda, mercekleri, aynaları ve bunların görüş alanı içinde silkele-

nen tebeşirli bez sayesinde ortaya çıkan ışık huzmeleriyle geometrik optiğin güzelliğini keşfediyordum. Tabii ilimlerle de meşgul oluyordum. Ve ardından Büyük Ümitler'in Dickens'i, Doktor Jekyll'ın Stevenson'u, Simon'un Giraudoux'su... Edebiyat ve ilmin kanunları beni, bir yıl süreyle en ufak bir zarar vermeden eğlendiren felsefelerin oyununa düşmekten kurtarıyordu.

Araya tıp tahsilim ve savaş girdi. On sene sonra Paris'te Salpêtrière Hastanesi'nde stajiyer hekimdim ve Freud gene karşımdaydı. Bu konudan asabiye çevrelerinde câzip, fakat çoktan terkedilmiş bir din gibi ihtiyatla bahsediliyordu. Freud'ü okudukça, her sayfada karşı durulmaz bir arzuyla skolastik düşünceye kaydığımı hissettim. Aynı zamanda Çehov'u, Kafka'yı, Gide'i, Proust'u, Joyce'u, Céline'i, Bernanos'u, Hemingway'ı, Koestler'i, Simenon'u; fırtınalı devrimizde, bu hususta bize yarattıkları tiplerle çok şeyler öğreten bu sanatçı topluluğunu da okuyordum.

Derken benim için, Pediatri'nin, hepimizin gözleri önünde çocuk ölümleri nisbetini birkaç yıl içinde 4'ten 1'e indirecek kadar çok gelişme kaydettiği dönem geldi. Şimdi, enfeksiyonlara, havale nöbetlerine, hatta doğuştan gelen kusurlara karşı kazanılmış bu kadar başarıyı biraraya getiren bu metoda insan bütün kalbiyle nasıl inanmaz? Bir gün aynı metodun en anlaşılmasız patolojik meçhullere (*aklın bilinmeyen yönlerine*) tatbik edileceğini nasıl ümit etmez?

Tam on yıl önce, meslek hayatımda bir dönüm noktasına gelerek, pediatri'den bir daha dönmemek üzere psiko-pediatriye geçmek zorunda kaldım. Orada, bilinmeyen ülkelerin başdöndürücü ik-

limini, olayların bir tek şekilde tasnif edilebilmesi için ileride daha da artacak bir kesinlik mecburiyetini, yorumlara karşı her an kendini koruma ihtiyacını; ve nihayet 60'lı yılların sonunda, aşağı yukarı "iktidarı ele geçirme" ihtirasıyla kıvranan bir psikanalizin tahribatını keşfettim. Belli birkaç noktada meselâ konuşma bozukluğunda bir ekip çalışması yaparak bazı başarılar kazandık zannettim. Fakat Freudizm tuzığa düşer mi? Her seferinde mücadeleden kaçarak anlaşılmaz bir ifade ve istiâre perdesinin arkasına gizleniyor.

Psikanalizin, bir sürü saçmalığı ve ilim düşmanlığını da peşinden sürükleyerek, bütün dünyayı, gelenekleri, dili, basını, felsefeyi, tenkidi ve polemigi istilâ ettiği günümüzde yeni skolastik hakkında bildiğimi zannettiğim herşeyi gözler önüne sermek amacıyla kaleme aldığım bu kitapla kendimi kurtarmak istedim. Sevgili Bernanos şöyle diyordu: "Sizleri, sevindirerek ya da öfkeliendirerek, ama mutlaka heyecanlandırmaya ahdettim." Aynı şeyleri söylemeye ben cesaret edebilir miyim, acaba? Önemli değil, hiç değilse, çağdaş düşüncenin, otuz yıldır yavaş yavaş yerleştiğini müşahade ettiğim bu ortaçağ geriliğinden kurtulması için yardım etmiş olurum.

Psikanalizci dostlarıma, ki bir hayli var, karşılığında, dürüst, nazik fakat kendini muhalefetin başı olarak tavsif eden çetin bir kimsenin bulunmasının, bir hareket için daima sağlık belirtisi olduğunu belirtmek isterim. Yirmi yıldan beri yazmak istediğim Freud Skolastiği, bu ünvanı hak etmemi sağlarsa, bunun mesuliyetini seve seve taşımaya hazırım.

P.DEBRAY RITZEN

1

2

1. TARİFLER

Gerçeği bulmak için, âlimin tabiatın karşısına geçmesi, tecrübe metodu ve gittikçe mükemmeleşen araştırma usûllerinin yardımıyla onu sorguya çekmesi kâfidir. Şu durumda, en iyi felsefî sistemin bile bunlardan mahrum bulunduğunu söyleyebilirim.

Claude BERNARD

Introduction à l'Etude de la Médecine expérimentale
(Deneysel Tıp İncelemesine Giriş)

“Skolastik” nedir?

Skolastik kelimesini bugünkü anlamıyla benimsemek için Ortaçağ felsefesinin bütün dolambaçlı yollarından geçmek pek de faydalı bir iş sayılmaz. Bununla birlikte bu kelimenin XIII. yüzyıla kadar giden bir mâzisi var; biz (*burada*), bir yandan aklın ilk serüvenleri karşısında doğmatik bir düşüncenin uzlaşma çabalarıyla, öte yandan, ilmi bilgiyle bağdaştırılabilmesi için hayli emek safredilmesi gereken Freud doktrinin çağdaş gelişmesi arasında bazı benzerlikler bulmaya çalışacağız. Şüpheli görülen mukayeseler için XIII. yüzyılda olduğu gibi günümüzde de skolastik uzlaşmanın mevcudiyetini göreceğiz.

Ortaçağ'da “scholasticus”, öğretmen veya okul müdürü demekti; skolastik felsefe orta dereceli okullarda veya üniversitelerde öğretilirdi, skolastik metod, bu felsefenin takdim ve tartışma süreciydi. Görüleceği gibi, bu usûl çok zarurî idi.

Hristiyanlığın hücumlarının felsefenin temalarında apayrı bir değişiklik husûle getirdiği bilinmektedir. Oysa, Yunanlı, doğu klasik mirasından asla

vazgeçemezdi; ve bu Yunan mirası, kilise papazlarının doğmasıyla birleşmek zorunda kaldı. Bu gibi tartışmaların eski tarzı üzerine eğilmek hâlâ gerekli mi? Mistik, hattâ tılsımlı bir düşüncenin dışında, belirli bir öğrenme arzusunu baskı altında tutmanın heyecan verici olduğu nisbetle, evet.

Buna göre, XII. ve XIII. yüzyıllardan itibaren Batı, Arap ve Yahudi filozofların tesirinde kaldı. İbn-i Sinâ (Avicène-Avicenna), Muhammed İbn-i Rüşd (Averroës) ve Abélard (1079-1142 yılları arasında yaşamış Fransız filozofu ve ilâhiyatçısı), Aristo'yu öğretiler ve yüceltiler. Aristo'yu kabul etmek nasıl gerekliyse, kendisinden sakınmak da aynı şekilde gereklidir. Yabancı spekülasyonların bu şekilde yayılması, buna hazırlıklı bulunmayan hristiyanlık için gerçek bir zihni şok tesiri yarattı. Bu, inanç tarihinde görülen ciddi bir buhrandı. Ve Saint Thomas d'Aquin, eserini belki de, Aristo'nun cazibesinden çok, İbn-i Rüşd korkusuyla yazdı. Tek başına inancın, her türlü araştırmanın hareket noktası olması şüphesiz usûle aykırıydı, ama "aklın", inancı hesaba katmadan araştırmalarda bulunması da bağışlanmaz bir keyfiyetti. Bu yüzden, o devirlerde, akla sınırlamalar kondu. Uzaktaki bir bilginin yarattığı imkânların böyle dar bir yoruma tâbi tutulması, ekolün dediğini yaptırması bakımından, esaslı bir merak içinde bağlarını koparan bir düşünceye sürekli olarak tatbik edilen bir sansür imkânı olacaktı. Sansür uygulamakla birlikte, uzlaşmazı uzlaştırmak gerekliydi. **Böylece, muhakeme sahası içinde, her ne olursa olsun ispatlamaya müsait bir kurnazlık gelişti.**

Will Durant bunu şöyle ifâde ediyor: "Skolastiği, zihnimizi meşgul eden bir sürü can sıkıcı, lüzumsuz mücerret kavramlardan farklı bir şekilde anla-

mak için, XIII. yüzyıla, büyük skolastiklerin tartışılmadığı bir saha olmaktan çok, üzerinde yetmiş yıldır, şüphecilerin materyalistlerin, Allah'ın varlığını savunanların ve inkâr edenlerin, kilise ilahiyatçılarıyla Avrupa düşüncesinin elinde avucunda kalan şeyi tartıştıkları bir muharebe meydanı olarak bakmak zorundayız⁽¹⁾. Farklı düşünen herkesin kendilerine katılması gerektiğini savunan mistikler var. Saint Bernard ve sistersiyen hareket (XI. ve XII. yüzyıllarda hristiyanlıkta iki başarısız reform denemesinde bulunmuş Citaux mezhebi'nin temsil ettiği hareket)^(*), Sain Boventure ve bütün sır Vaz'ı; dogmaları ucuzlatıp Aristo felsefesini yayan serbest mütefekkirler var. Bunlar belki de bir mantık ve gerçeğe hükmetme iddiasında bulunan bir ilmin gelişini hissetmişlerdir. (İbn-i Sinâ, İbn-i Rüşd; Roger Bacon gibi Oxford hocaları; Siger de Brabant); nihayet felsefeyle Hristiyanlığı bağdaştırmaya çalışanlar (Abélard, Thomas D'Aquin) var. Bunlar sürtüşme istemezler. Onlara göre, inanç ve mantığı tamamen birbirinden ayırmak ve faydalı olması bakımından, herbirine ayrı bir saha tahsis etmek gerekir.

Gerilerde kalmış bu mâzinin bir kere daha yorumu tabi tutulması pek fayda sağlamaz. Bununla birlikte o zaman, bir söyleme, teşhis etme (sergileme), dogmaları garanti altına alma amacıyla aşikâr bir müphemiyet içinde iş gören bu ikna, mırıldanmakta olan bir bilginin yazılmasını engelleyecek inancı muhafaza etme, şüpheyi ve idraki mutlak olandan ayrı tutma tarzının ortaya çıktığını hatırla-

(1) Histoire de la Civilisation. Medeniyet Tarihi, Cilt XIII, İnanç Çağı: Hristiyanlığın Zirvesi, (Rencontre Dergisi, Lozan Kitap Sevenler Derneği, Cenevre)

(*) Çevirenin notu.

mak gerek. Skolastik dediğimiz, yani delil göstermeden ikna etmede çok usta bir muhakeme tarzı böyle sivrildi. (*Tabiat felsefesinden, Francis Bacon'dan, Spallanzani'den, Descartes'tan, Claude Bernard'dan hâlâ uzakta, aksi istikamette olduğumuzu söylemeye bilmem gerek var mı?*)

Bizim için, XX. yüzyılın sonunda, bu ortaçağ münazaralarından hareketle, nihayet umumî bir skolastik tarifi ortaya çıktı. Larousse'ten da faydalananarak onun, bir doktrin olmaktan çok mantıklı anlamayı ve ortaya çıkan gerçeklerin sistemleştirilmesini hedef alan bir metod olduğunu söyleyebiliriz. Onun her zaman faaliyet göstereceği bir sahası vardır. Zira, akla zorla veya gizlice sınırlamalar konması, XIII. yüzyıla mahsus birşey değildir. Yaptığı hoş olmayan tenkidin icaplarının yerine getirilmesini emreden bu son husus hep can sıkar... Ve mutlak olanı şüpheden ve idrakten ayırma zarureti hep muhayyilenin aşırı hovardalığundan ileri gelmektedir. Bu sebeple zekâ, farkında bile olmadan, kendiliğinden, kolay ve hoş olduğu için hemen skolastiğe kayıverir.

Skolastik mi? Neden diyalektik değil? Çünkü, diyalektik tereddüde mahal vermiyecek şekilde muğlak bir kelimedir. Uzun mazisi ve sayısız serüvenleri yüzünden çeşitli manâlara gelmektedir. Uzun zaman, anlatma ve ikna etme sanatı olarak anlaşılmış; hattâ mantıkla eş anlamlı sayılmıştır. Kötü anlamda diyalektik, herşeyi kurnazca tartışma sanatı; hatta sağlam öncü görüşler yerine, hasmın kabul ettiği fikirlerden hareketle mantığı kendi çıkarları için kullanan ve gerçeğe kayıtsız bir Sôfi sanatı olarak kabul edilmiştir. (*Bu noktada skolastiğe çok yakınız*).

Bu kavramın⁽¹⁾ bugünkü sentezini yapmaya çalışan P. Foulquié'ye göre, diyalektiğin bütün formlarının ortak bir hususiyeti vardır: dinamiklik. (Söz açılmışken: bu kelime geçince kaşlarımızı çatıyoruz: dinamiklik, dinamik... istismar etmek amacıyla, alt üst edilen, önünde gidilen, modaya uydurulan ve güya en iyi, en mükemmel ilim diye takdim edilen sihirli ve tesirli bir anahtar) P. Foulquié şöyle diyor: "Mantık statik yani durgundur; peşinde sürüklenmez. Sürüklenmek için, bize hareket halinde ve bizi ataletimizden çekip çıkaracak bir düşünce lazım; diyalektikçi sadece ciddiyet sahibi olarak kalmamalı, aynı zamanda, isbat gücüne sahip olmalı⁽²⁾; yanlış olduğunu bildiği şeylere gerçek görüntüsü vermeye çalışmalıdır." Şu halde diyalektik, mantık gibi bir metod olamaz: Zihnî faaliyetin hususi bir karakterini teşkil eder. Foulquié şunları ilave ediyor: "Diyalektik, keşfettiği şeylerden hareketle, mantıklı (*implication*) içermelerin sonuna kadar gittiği gibi, ilk kabullerine (*affirmations*) ters düşer gözüken yeni görüş açılarına yönelmek suretiyle kendi kendini aşmak için sürekli çaba sarfeden asi düşüncedir." *(Yine parantez açarak diyebiliriz ki, bu gibi sözler karşısında birşeyler elde etmek için gürültü koparan aklın, bu sıçrayışlarla, sonunda ne kadar yanlışla, itiraza mahal vermeyecek şekilde ortaya konan ilim yanlışına düştüğünü tamamen idrâk eden ilim zihniyetinin ne ızdıraplar çektiğini hissedebiliyoruz.)*

Freudçülük, sağlam ve yukarıda tarif edilen diyalektik dalgalanmaları hatırlatan çizgiler taşımasına rağmen, kendisini karakterize etmek için sadece

(1) Diyalektik, "Ne biliyorum?" Serisi, P.U.F. yayınları.

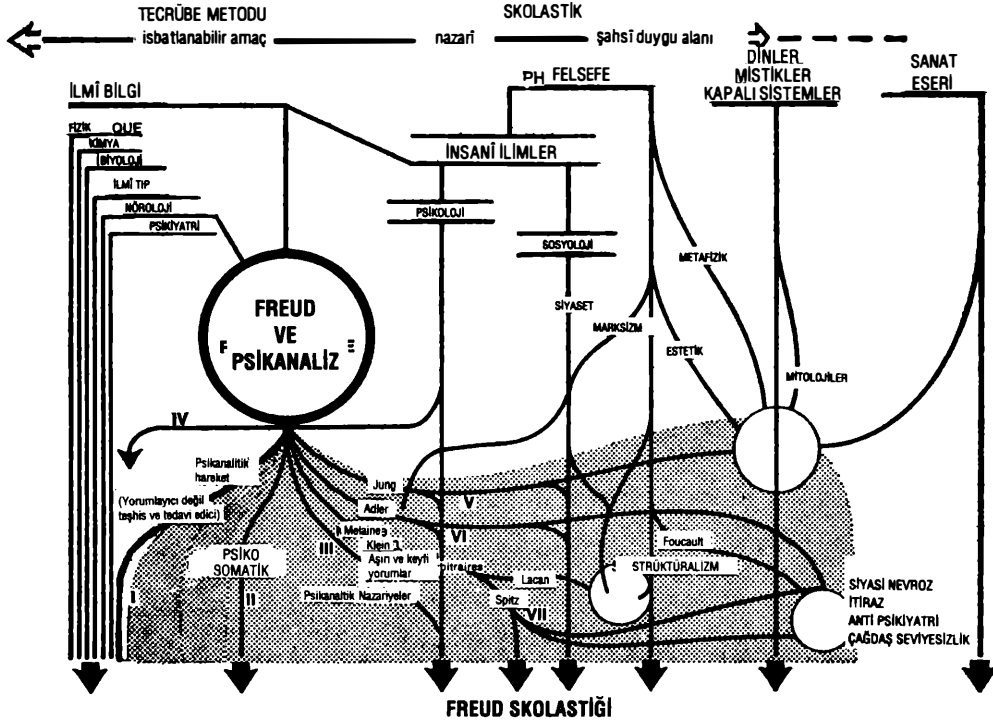
(2) Gövde gösterisi yapan çağdaş felsefenin alışılmış tekerlemelelerinden tipik bir misâl.

diyalektik kelimesi kullanılamaz. Çünkü, Hegel ve Marx diyalektikleri, Freud diyalektiğinden bahsedilmiş olsa, bu karışıklığa sebebiyet vermeyecek kadar çok kuvvetli ve çok belirli bir anlam kazanmışlardır.

Hülâsa, bizi skolastik kelimesini kullanmaya zorlayan şey, Claude Bernard(1813-1878)'ın buna uygulamada tecrübe metoduna zıt bir anlam vermesidir. Bu konuda Bernard şöyle diyor:

“Hipotez tecrübe metoduna bağlı kalırsa bir nazariye olur; halbuki sadece mantığa dayanmışsa bir sistem olmaktan öteye gidemez. Buna göre sistem, hadiselerin, tenkit ve tecrübe süzgecinden geçirilmeden, akıl yürütme yoluyla mantıklı bir tarzda kendisine dayandırıldığı bu hipotezdir. Nazariye, akıl yürütme ve tecrübeye dayalı bir tenkidin denetiminden geçtikten sonra kabul gören (*resmi bir hüviyet kazanan*) bir hipotezdir. Pek çok hadisenin kendisini haklı çıkardığı nazariye en iyi nazariyedir. Fakat bu nazariye, sağlamlığını muhafaza edebilmek için, ilmin ilerlemesine paralel olarak daima kendini yenilemeli ve sık sık kontrolden ve ortaya çıkan yeni hadiselerin süzgecinden geçmelidir. Şayet bir nazariye mükemmel sayılır ve artık günlük ilimle teyid edilmekten vazgeçirilirse doktrin halini alır. Şu halde doktrin, değişmez farzedilen, sonraki kararlar için hareket noktası ittihaz edilen ve bundan böyle tecrübe kontrolünden geçmesine lüzum görülmeyen bir nazariyedir.

“Bir kelimeyle, sistemler ve tıp doktrinleri, ya farazî ya da sabit, değişmez prensipler haline gelmiş nazari fikirlerdir. Bu şekilde davranmak, aslında skolastiğe mahsustur ve tecrübe metoduyla derin farklılıklar arzeder. Nitekim, bu iki muhakeme tarzı arasında tezat vardır. Sistem ve doktrin kabulle (*af-*

firmation) ve sadece mantıklı bir netice elde etmek suretiyle (*déduction*) iş görürler; tecrübe metodu da-ima şüphayle hareket eder bulduklarını tecrübenin süzgecinden geçirir. Sistemler ve doktrinler ferdidir (*sabit kalmak ve şahsiyetlerini muhafaza etmek isterler*). Tecrübe metodu, tam aksine. hiçbir ferdi özellik arzetmez, objektiftir; bir araya getirdiği şeylerle ferdiyeti yıkar ve ferdin hususî düşüncelerini feda eder ve bunları tecrübe kıstasına göre tesis edilmiş genel hakikatin lehine çevirir. Yavaş ve zor ilerler ve bu bakımdan, zihin bundan hiç hoşlanmaz. Buna mukabil sistemler, yalnız mantığın tanzim ettiği kesin bilgi verdiklerinden caziptirler; araştırmayı engelleyen ve hekimliği kolaycılığa teslim eden de işte budur. Öyleyse deneysel tıp, yapısı itibariyle sisteme ve doktrine dayanmayan bir tıptır, ya da daha ziyade serbest ve özünde bağımsız olup hiçbir tıbbî sistem çeşidine bağlanmak istemez.

“Tıbbî sistemlerle ilgili olarak söylediğimi, felsefî sistemlere tatbik edebilirim. Deneysel tıp (*diğer bütün tecrübî ilimler gibi*) hiçbir felsefî sisteme bağlanma ihtiyacını hissetmez. Fizyoloji müteahhissisinin vazifesi, her ilim adamı gibi, hakikati, şu ya da bu felsefî sistemi temel kabul ederek ilmi araştırmalarda bulunduğu zaman, ya hakikatten çok uzaklarda yolunu kaybeder veya sistem, onun zihninde bir çeşit aldatici güven duygusu ile bağımsızlık ve esneklikle bağdaşmayan bir katılaşma meydana getirir. Halbuki bir deneyci, araştırmalarında daima bağımsızlık ve elâstikiyetten ayrılmamak zorundadır. Şu halde, her türlü sistemden dikkatle kaçınmak gerekir. Buna bir sebep göstermek gerekirse, diyebilirim ki, **sistemler insanların yapısında değil, sadece kafalarının içinde mevcuttur.**”

Freud skolastiğinden bahsetmekle Freudçü ya da psikanalitik doktrinin tecrübe metoduyla bağdaşmadığını iyice belirtmek maksadını güdüyoruz. Bu kitapta bu hususu gözler önüne sereceğiz. Ama önce “Freudçü” sıfatıyla neyi kastedtiğimizi ve neleri biraraya getirdiğimizi anlatmamız gerek.

“Freudçü” tabiri:

Söyleyecek o kadar çok şey var ki, konu dışına çıkmamak ve mevkii iyi tayin etmek için yandaki şemaya bakmak lâzım. Muhakkak ki, bütün şemalar gibi bu da kısa fakat doğru bir şemadır. İlmî bilgiyi (*ilim şuuru*) net bir tarzda diğerlerinden ayırdığı için özel tenkitlere karşı sağlam durumdadır.

Şemanın en yukarısına şunları yazdık (*soldan sağa doğru, çünkü, yazının istikameti budur*):

İlmî bilgi, felsefe, dinler, mistikler, (*ésotérismes*) sıkı sıkıya kapalı sistemler, sanat eseri.

İnsan zihninin özlemleri veya başlıca itici güçleri oradadır. Geçmişe uzanan bu satır başlarından birbirine paralel, kesişmeleri mümkün olmayan eksenler inmektedir. Hepisinin üstünden geçen yatay bir eksen iki kutbu birleştirmektedir. Biri, ilmî bilginin üstünde bulunan (*objectif vérifiable*) ispatlanabilir amaç; diğeri, sanat eserine kadar varmadan, felsefenin, dinlerin, mistiklerin, kapalı sistemlerin üstünde yer alan (*subjectif affectif*) şahsî duygu alanı. Bu şema ilmî bilgiyle sanat eserini zıt kutuplara koymuş görünüyor. Bizim buradaki düşüncemiz bunun tam aksi olmakla birlikte plan çizimi bunu gerektiriyor. Nitekim, bu şemanın planını silindir şeklinde yuvarlamak ve arkada ilmî bilgiyle sanat

eserini bitiştirmek mümkün. Bunlar, Arthur Koestler'in "Arşimed'in Çılgılığı"nda ifade ettiği gibi, zihni faaliyetin birbirine çok yakın kısımlarıdır. Herbirinin amacı farklı olmakla birlikte ilmi bilgiyle sanat eseri arasında mâhiyet farkı yoktur; halbuki ilmi bilgiyle felsefe arasında böyle bir benzerlik bulunduğundan emin değiliz. Gerçekten, bize öyle geliyor ki, bu iki tâbir arasında kesin bir mahiyet farkı var. Samimi ve katı davranıp Bertnand Russel'le birlikte şöyle diyeceğiz: "İlim, bütün bildiğimiz bu; felsefeninse ne olduğunu bilmiyoruz. Tarif etmek kolay, bundan dolayı, her an felsefenin uğraştığı meselelerin ilim sahasına transfer olduğunu görüyoruz. Bir zamanlar felsefe etiketi taşıyan pek çok mesele bugün bu etiket altında değil"⁽¹⁾. Bir adım daha ileri giderek cesaretle diyebiliriz ki, ilim etiketi taşıyıp da bunu değiştirmek durumunda olan meseleye pek rastlanmaz.

Jean Piaget⁽²⁾, ilimle felsefe arasındaki ezeli kopukluğu daha ustaca ve daha açık bir tarzda şöyle izah ediyor: "Yorumlar veya ileri sürülen hipotezler, ya herkesin anlayabileceği bir şekilde ispatlanır ve hatta doğruluğundan şüphe edilmeyen hipotez ilimle bütünleşir; veya ispatlanamaz ve mantık açısından tamamen haklı bir pozisyon söz konusu olduğunda, bilgiden bahsetmek herkesin hakkıdır, ancak, kimseyi bilgiyle itham etmemek, akılcıca ve doğru bir iş olur."

Metafiziğe tam (ve ısrarla) göz atılacak olursa, şüphesiz ilmi bilgi, son meselelerle (*kâinatın, mad-*

(1) Bertrand Russel: Dünya Görüşüm, "Fıkırlar" koleksiyonu, Gallimard.

(2) (İsviçreli çocuk psikolojisi mütehassısı), Mantık ve İlmi Bilgi, Pléjade (Pleyad) Ansiklopedisi.

denin yapısı ve menşei, yer çekimi, hareket...) karşılaştığı andan itibaren kesin bir gerçek ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Claude Bernard'ın şu sözlerini hatırlatmakta yarar var: "İlk sebepler bizi meşgul edemez, bunlara ilimde hiç yer yok" ve bizi anında Ay'a götürdüğü zaman; fosillerin hangi tarihe ait olduklarını öğrenmemize, elektrokayıt yoluyla kalp kaslarının işgörmez hale geldiğini (*miyokard nekrozu*) tesbit etmemize, istatistik anket sayesinde projektif (*duyguları dışa vurucu*) bir program tanzim etmemize yardımcı olduğu zaman, ilmî-rölatif-tatminkâr, sevimli ve açıkça kabul edilebilir bazı gerçeklerle iktifa etmesini bileceğiz.

Şemamıza dönelim. (*Söylediklerimizin haricinde*), ispatlanabilir amaç ve şahsî duygu alanı arasına yerleştirilmiş olan hipotez ve sistem unsuru, spekûlatif düşüncenin, çok farklı zihnî usuller ve tutumlar takibederek bu kutuplardan birine ya da diğerine doğru kaydığını düşünüyoruz:

Birtakım faraziyelere dayanan araştırma, şüphe ve deney sayesinde nazariye ve ilmî bilgi (*connaissance scientifique*) hâline gelebilecektir.

İspat (*affirmation*) ve tümdengeliş (*déduction*)'le desteklenen spekülasyon yeni doktrinlerin felsefesini gözle görülür bir şekilde takviye edecektir.

Fizik, kimya, biyoloji ve (*Claude Bernard'ın tecrübe metoduna uygun diye tarif ettiği*) ilmî tıp, ilmî bilgi sahası içinde gelişir. Nöroloji ve psikiyatri bu tıbbın dalları olup onun kanunlarına tâbidirler.

Beşerî ilimler, aslında felsefenin dallarıdır; kendi aralarındaki karşılıklı alıp vermeler ve ilmî bilgi henüz oldukça zayıftır. Psikoloji ve sosyolojinin, objektif olmak ve dengeye dayanmak istediklerinde, sıra ilmî bir yapıya sahip oldukları inkâr edilemez.

(*Meselâ, davranış psikolojisi, istatistikî dilbilim ve matematik v.b.*); bununla birlikte, bugün bize bu sahelerde teklif edilen pek çok çalışma, açıkça felsefî mahiyet arzetymekte ve hatta, çoğu zaman siyasi, mistik, hissî bir unsur hüviyetine bürünmektedir.

Şimdi de, bu şemaya Freud'ü, doktrinini ve taifesini yerleştirelim. Bir kere, Freud'ün her zaman güvenip sığındığı ilmin koruyucu şemsiyesi altında yer aldığı tartışma götürmez bir gerçektir. Bu husus, psikanalizin yaratıcısını ilk formasyonunu kazandığı nörolojiye doğrudan doğruya bağlayan bir okla olduğu gibi bir başka okla da belirtilmiştir.

Freud, en azından başlangıçta, dinlerinkine eşit bir ilim düşmanlığı olarak kabul ettiğı felsefeyle hiçbir bağı olmadığını zannediyordu. Maddecî, (*agnostique*) bilinmeyenleri aydınlatmaya çalışan felsefî konuları ilim yoluyla çözme iddiasında olan bir hüviyet taşıdığı için, tabiatıyla filozofları tenkit etmeye başladı:

"Ben umumiyetle, «dünya görüşleri» imal etmeye yatkın biri değilim. Bunları, düşünen ve her hususta bilgiç bir şekilde malumat vermekle vazifeli bir Baedeker⁽¹⁾ olmasa, bir hayat yolculuğunun gerçekleştiremeyeceğini iddia eden filozoflara bırakıyorum. Onların bize, yüce emellerinin tepesinden hor bakmalarına sabırla tahammül edelim. Buna rağmen, (*kendine düşkün*) çok kıymetli gururumuzdan da vaz geçemediğimizden şu düşünce bizi teselli edecektir: "Bu hayat kılavuzları çabuk yaşlanırlar ve onların yayımlarını kendi kendini yenilemek zorun-

(1) Karl Baedeker, meşhur bir seyahat rehberi koleksiyonunun yaratıcısı olarak tanınan yayıncı. Daha sonra bütün dillere çevrilen bu seyahat koleksiyonu, çeşitliliğı ve verdiği malumatların doğruluğıyla ün kazanmıştır.

da bırakan, bizim bu önünü zor gören (*miyop*) ve ince teferruatla uğraşan çalışmamızdır"⁽¹⁾.

Buna göre, Freud, XIX. yüzyıl sonlarındaki pozitif gelenek içinde kafa yoran ilim düşüncesinin prototipi olarak görünmektedir. Bununla birlikte, o, çok sonra şunları yazacak olan kimsedir: "Felsefenin, ruhçu düşünme tarzının bazı çizgilerini muhafaza ettiği inkâr edilebilir mi?"⁽²⁾ Sözün gücüne fazla değer verilmesi, gerçek olayları düşüncemizin sevk ve idare ettiği fikri, çok geçmeden aynı ağa kendisi yakalandı. Bunu samimiyetle bize ifşâ eden, onun sadık biyografi yazarı Ernest Jones'tur:

"Freud bütün hayatı boyunca, ilmin temsil ettiği entellektüel dürüstlük idealine ve en iyi şekilde tahayyül edebildiği hakikate sadakatla bağlı kalmak zorundaydı. Ama ilmin değişik bir veçhesi ona yakışmıyordu."

Gözlerimizi dört açalım şimdi:

"... ilmin çok küçük teferruatlarına ve kesin ölçülerine tâbii olmak Freud'ün tabiatına uymuyordu. Aksine, bu kesin mecburiyet, içten içe, kendisini alışılmış (*conventionnels*) bağları koparmaya ve kabul edilmiş görüşleri reddetmeye sevkeden ihtilâlcî temayüllerle çarpışıyordu ve günün birinde bunlar galip geldi"⁽³⁾.

"İhtilâlcî temayüller" beslemek, "alışılmış bağları koparmak" ve "kabul edilmiş fikirleri reddetmek" ...çok güzel! Ancak bu, artık ilmin çok ince teferruatlarına ve kesin mecburiyetlerine tâbi olmamayı ne ile temin edecek acaba? Cüretkâr hipotezleri neden

(1) Şuur altına itme, Belirtiler, Sıkıntı (1926).

(2) Psikanaliz Üzerine Yeni Konferanslar (1932).

(3) Ernest Jones: Sigmund Freud'un Hayatı ve Eseri, Cilt I, Sh. 44.

ispat mecburiyetinden muaf olsunlar? Böyle yapmakla Freud, (*Claude Bernard'ı okumuş mudur?*) DeneySEL metodun şüpheliğinden ve zarurî olan kesinliğinden uzaklaşmış oluyordu.

Gerçekten; 1897'ye kadar, biyografisini yazanın ısrarla belirttiği gibi, Freud, insan zekâsının nöropsikolojik, yâni henüz yarı buçuk farkedilmiş bir zihnin faaliyeti içinde müphem bir tarzda düşünülmesi kabıl olan bu mefhuma (*conception*) takıldı kaldı. Böylece 1895'te "İlmî Bir Psikoloji Taslağı" adındaki metin ortaya çıktı⁽¹⁾. Burada, sun'î bir şekilde tefrik edilmiş muhtelif nöron tiplerini, karşılıklı hareketler yardımıyla birbirine bağlamak suretiyle, ruhî hadiseleri açıklamaya çalışmaktadır. Bu, Freud'un iplerini koparmadan önce, sinir merkezlerine (*névraxe*) yaptığı son müracaat teşebbüsüdür:

"Ruhî olan şeyin havalarda dolaştığını ve organik temellerden mahrum olduğunu düşünmekten uzağım. Bu temellerin mevcudiyetine kanaat getirmiş olmakla birlikte, ne nazari bakımdan, ne de tedavi usulleri bakımından bu hususta daha fazlasını bilmediğim için, kendimi ruhî faktörlerden başka işim yokmuş gibi davranmak zorunda hissediyorum"⁽²⁾. 1917'de aynı istikamette yazdığına göre, artık yukarıdaki kanaatini değiştirmeyecektir:

"Psikanaliz, bedenî bir bozuklukla ruhî bir bozukluğun üst üste gelişini anlaşılır hale getirecek ortak bir zemin keşfetmek ümidindedir. Bu amaca ulaşmak için, anatomik, kimyevî ya da bedenî (*fizyolojik*) özellik arzeden her türlü tavsiyeden uzak durmak ve ancak tamamen ruhî kavramlara istinad

(1) Psikanalizin Doğuşu

(2) Fliess'e Mektup (1898)

ederek çalışmak zorundadır.” Bu görüş akla yatkın. Sinir ve ruh mütehasısı (*Nöro-psikiyatr*) –felsefenin çarmıhı– için, ruh ve beden münasebetlerinde, anatomik ve fizyolojik unsurlar arasında, hayli mesafe vardır ve bedeni (*physiologique*) ve ruhi (*psikolojik*) unsurlar arasında bu mesafe daha da büyür. Psiko-loji sahasına kapanma hususunda, bunun haricindekilerden habersiz kalmamak ve müşahede edilen olaylardan çıkan kanunları takviye etmek için yeterli bir metoda sahip olmak kaydıyla, tamamen mutabık kalabiliriz.

Gene şemamıza dönelim. Freud ve eserinden, genel ilmi bilgi türü içinde mütalâa olunan psikiyatrî'ye paralel uzanan bir kolun çıkmış olduğu görülüyor. Biz buna, yorumlayıcı değil teşhis ve tedavi edici psikanalitik hareket (*praxis*) adını verdik. Bunun sınırlarını ve muhtevasını tayin etmeye çalışcağız. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, insanlar arası münasebetlerin tahlil ve tedavi edici imkânlarını araştırmak, psikiyatri için sürekli bir meşguliyet olmalıdır.

Psikojen⁽¹⁾ faktörler, ruh hastalıklarının tedavisinde olduğu gibi, sebeplerinin araştırılmasında da tayin edici olmamakla birlikte, bunları gözden uzak tutmamak gerek. Halbuki bu uzun karşılıklı konuşmalar ve bu imtiyazlı münasebetle ilgili olarak psikanalistlerin iyi bir silaha sahip oldukları muhakkak. Gene de, tedavi ile uğraşanların hekim ve asabiye (*neurologie*), ruhiyat (*psychiatrie*) ve tababete hakkıyla vâkıf olmaları, zaman zaman uyguladıkları metodu sert tenkide tâbi tutmaları, bunun hudutlarını iyi tayin etmeleri ve nihayet söz batağına

(1) Ruh hastalıklarının sebebi olarak düşünölmüş tamâmen ruhi bir süreç.

saplanmaktan kaçınmaları gerekir. Bu kültüre sahip ve böyle akıllı bir tavır ortaya koyabilen pek az psikanalist çıkar: Açığa çıkarılacak bir saha içinde, bunlar böyle hummalı bir tecrübeye (deneye) girişirler. Yalnız bunlar psikanalitik hareketi temize çıkarmakta ve tartışmasız ilmî bilgi yolunu seçmektedirler.

Genel olarak psikosomatik tıp (*psikanalizin bir dalı*) denen şey, görüleceği gibi, yorum zihniyetiyle meydana getiriliş, tecrübenin şüphe süzgecinden pek az geçebilmiş, iyice heterojen bir mozayik manzarası arzeder. Böylece bu hat (II), şemamızın büyük bir kısmını, (*özellikle, şimdi tek tek üzerinde duracağımız ve yüzeyi ile Freud skolastiğinin bütün ürünlerini çevreleyen ve tam mânâsıyla onları işaret eden her şeyi*) kaplayan sis perdesinin altında kalmıştır.

Doktrinal bir anlayış içinde, psikanalitik sistemler (III), gelişme göstermiş ve Freud'ün çok reddettiği felsefi muhakeme tarzının hakimiyeti altına girmek suretiyle, tıbbî ve ilmî olmayan bir psikolojinin tabii bir payandası haline gelmişlerdir. (Freud, şüphesiz objektif ve tecrübeye dayanan bir psikolojiyi (IV) reddetmiyor).

Şimdi de daha maceralı sapmalardan söz edelim. Doğuş mekanizmaları aşağı yukarı her zaman aynıdır: Sapma içindeki kimse, ilk zamanlar, psikanalizin âşikâr gerçeklerinin birini ya da çoğunu reddeder, sonra psişizmin değişik bir sistemini ortaya koyar.

Meselâ (V), Yung⁽¹⁾'un sistemi, psikanalizi, içinde metafiziğin, mistik unsurların, estetiğin, efsanenin,

(1) Jung (1875-1961) Freud'ten 1913'te kopmuştur.

kapalı sistemlerin, simyanın, uzak doğu felsefelerinin ve sanat eserinin çabucak birbirine karıştığı muazzam bir karışım içine sürükleyecek; sonunda parlak ve çok orjinal, fakat şüphesiz tıbbı ve psikiyatrinin ilim namına sahip olabildiği ve sahip olmak zorunda olduğu ne varsa hepsine tamamen yabancı sapmalar içine düşecekti. Aynı zamanda çoban çocuğu olan bir İsviçre vatandaşının yapmacık fazileti, çok önceden Yung'un muhayyilesiyle bütünleşmiş; ve kendisini şok tesiri yaratan bir cinsiyet anlayışının bütün sorumluluğunu düşünce hayatımızın muayyeniyetçiliğine yüklemeye sevketmiştir. (1909'da hastaların iğrenç teferruatlarla oyalanmalarına göz yumulmasını hoş karşılamadığını; bu dünyada böyle şeylerle karşılaşmanın hiç de hoş olmadığını, Jones'a itiraf etmişti).

İkinci sapma (tarihî bakımdan birinci: 1911) en dikkate değer en ilgi çekici eserlerden birine sahip olan Adler⁽¹⁾'de görülür. Bu yazarın gözünde birinci derecede bir değere sahip olan ruhi hayatımızın gerçek motoru, cinsiyetin rolü, derinliklerdeki bir saldırganlığın tahrik ettiği aşağılık duygusunu tatmin edici bir temayülden ibarettir. (Kendisinde Niçevârî bir kudret arzusu görülmektedir). Jones'un da farkettiği gibi, Adler'in bu sapmasında siyasî tesirlerin payı vardır. Adler'in Rus asıllı karısı ve şakirtlerinin çoğu, kendisi gibi, ihtilâlcı şeflerle işbirliği yapan ateşli sosyalistlerdi.

Bu husus, Adler'in neden şuur halinin sosyolojik görünüşleriyle, baskı altına alınmış şuur altından daha fazla meşgul olduğunu anlamayı kolaylaştırmaktadır. Esas Adlerci düşünme tarzının bir uzan-

(1) (1870-1937).

tısı olan aşâğılık kompleksi, çağdaş itirazın her seviyede dikkate değer bir sebebi olarak görülebilir; çağdaş itirazı, akıl hastalıklarının gerçek sebeplerini çevrede ve sosyo-kültürel bozulmada arayan Sosyatri⁽¹⁾ (ya da yine antipsikiyatri)'nin kökü gibi telakki etmek de mümkün (Fîlozof Michel Foucault'un "Deliliğin Tarihi" isimli eserinde anlatılan sofizm-mantık kaidelerine uygun, fakat açıkça yanlış veçheler veren bir muhakeme tarzı).

Mélanie Kléin⁽²⁾ ve René Spitz gibi yazarlarla, ilki mücerret bir âlemde, ikincisi müşahhas bir yanlış içinde oldukça merak uyandırıp rağbet gören ve kontrolü mümkün olmayan bir tarzda (dergiler, radyo televizyon aracılığıyla) çağdaş seviyesizliğe kayan, özellikle yorumlayıcı ve keyfi (VII) gelişmeler kaydedildiği söylenebilir. Nihayet aynı nesil içinde, bir Jacques Lacan (resmen dışında kaldığı) psikanalizi en kapalı laf kalabalığı içinde felsefi (lengüistik, strüktüralist) gelişmelerle birleştirmiştir. (İlmî bilgilerden kesin olarak 100 fersah uzaktayız.)

(1) Sosyal davranış psikoterapisi.

(2) (1882-1960).

2. BİR CEHALET SAHASINDA

Hiçbir sistem insan beyninin kendine mahsus yapısını tam olarak ortaya koyamadığına göre, onun bütün çalışmasını “anlama” yolundaki çabalarının başarısızlığa mahkûm olduğunu, biyolojiste mantıkçı haber verebilir.

Jacques MONOD
Le Hasard et la Nécessité (Tasadûf ve Zaruret)

Bilgisizlik (*cehalet*) çok fazla rahatsız edici bir hal olduğundan şuur altına ve zihine öylesine yerleşir ki, zihin artık bilmediğini bilmez olur.

Çok dikkat edilmesi gereken akıl hastalıkları hususunda görüş serdeden pek çoklarının durumu budur. 20. yüzyılın son çeyreğinde, bu hastalıkların menşelerini örten esrar perdesi hâlâ aralanamamıştır. Benzer bir meçhul de, bakteriyolojiden önce, hipotezlere ve nice zahmetlere mal olan eserlere(!) en ufak bir zarar vermeden “ateş” konusunda vardı. Akıl hastalıkları(*maladie mentale*)nın anahtarı henüz sadece bakteriyolojidir. Bu anahtar birgün bulunacaktır.

Hastalıkların sebeplerini Araştırma gerçeği:

Bir hastalığın sebebi ya da, başka bir deyişle etiolojisi⁽¹⁾ hangi derecelerde bilinebilir?

Ben⁽²⁾ tüberkülozun ne olduğunu biliyorum. Mâzinin sisleri içinde, vücudu eriten, güçten düşüren bir ateş oldu, akciğer veremi oldu. Sonra da bir ömür boyu çekilen (*ve koh basili denen bir mikro-*

(1) Sebep

(2) “Ben”i burada ispat bakımından kullanıyoruz.

bakterinin sebep olduğu) müzmin bir hastalık haline geldi. Von Pirquet ve Ranke sayesinde bugün tüberkülozun teşekkülü, seyri ve kaynağı anlaşılmış durumdadır. Calmette ve Guérin'den bu yana, bu hastalık bilinmekte ve şimdi bir sürü antibiyotikle tedavi edilmektedir. Gene bir mikrobakterinin sebep olduğu (*başka müzmin bir hastalık olan*) cüzam, bir gün nasıl kaybolduysa, tüberküloz da şüphesiz ortadan kalkacaktır (*bilinen bakterilerin yolaştığı hastalıkların akibeti budur*).

Miyokard enfarktüsünün ne olduğu hususunda daha az bilgim var. Kalbi besleyen damarlarından birinin tıkanmasının sebep olduğu bir kalp adalesi nekrozu olduğu muhakak. Uzun zamandan beri göğüs anjini adı verilen, genellikle kalp dolaşım yetmezliğinin yol açtığı rahatsızlığa bakılırsa, bu hadise ızdırap vericidir. Elektrokardiogramı, bütün bunların içinden bizzat nekrozu ayırtetmeyi ve kesinlikle teşhis etmeyi iyi biliyor. Geriye küçük atardamarın neden tıkanıldığını öğrenmek kalıyor. Ekseriye bu, zararı iyi bilinen, fakat esas sebebi (*irsi mi? beslenme faktörleri mi? Tütün mü? salgılardaki dengesizlik mi? Her zaman içilen bir suyun yumuşaklığı mı? Gerçekten ruhî bir hal mi?*) her zaman ayırdedilemeyen damar sertleşmesi hadisesidir. İrsî kataraktların (*göze perde inmesi*) ne olduğunu daha iyi bilirim. Doğar doğmaz farkedilen ve gözdeki billur cismi, yani iris'in arka kısmında bulunan bir merceği, etkileyen bir göz bozukluğunu ele alalım. Böyle bir vak'aya rastlandığında, göz billûru, ciddi bir şekilde görmeye mani olacak, beyaz ve donuk bir hal alır. Kataraktların sebepleri çeşitlidir: Doğuştan gelen (*ve başka bozuklukları da beraberinde getiren*) bozukluklar; gebelik esnasında anneden geçen hastalıklar, meselâ, uzaktan önemsiz döküntülü bir

hastalık gibi görünen yalancı kızamık. Doğuştan gelen kataraktların teşekkülünde bunun yarattığı menfi tesiri, istatistikî olarak, gözler önüne seren GREGG oldu. Hamileliğin 2 ila 11. haftaları arasında annenin ve ceninin (*foetus*) yalancı kızamığa yakalanmasının kuvvetle muhtemel olduğu ispatlanmıştır. Bu haftalarda virüs, teşekkül halindeki göze kesinlikle zarar vermektedir. Virüs iç kulağı, beyini ve kalbi de etkilediğinden önceleri önemli görünmüştür; günümüzde önemli sayılmamaktadır: aşısı bulunmuş, mikrop (*virüs*), tecrit edilmiştir. Yakında kızamıkçığın sebebiyet verdiği konjenital (*doğuştan*) kataraklara rastlanmayacaktır.

Şimdi "mongolizm"in ne olduğunu çok daha iyi biliyorum. Mongol denen bu şanssız yaratıklara 500 ya da 600 doğumda bir rastlanmaktadır. Karakteristik yüzleri, adalelerinin gevşek olduğu, yavaş gelişikleri bilhassa ve kesinlikle geri zekâlı oldukları bilinmektedir. Bunları ilk ortaya koyan İngiliz DOWN, bunlarda beyaz ırktan sarı ırka doğru bir gerileme gördüğünü zannediyordu... Moğolların hepsi birden, geri zekâlı olmadıklarına göre, bu pek mantıklı görünmüyordu. 19. yüzyılda bu "ırkçı" görüş terkedildi. Sonra, pek çok hipotez ortaya atıldıysa da, insanlarda⁽¹⁾ ek bir kromozom olduğunu şüpheye mahal vermeyecek bir şekilde açıklığa kavuşturan son buluşa kadar hiçbirisi rağbet görmedi.

"Achondroplasie"nin ne olduğunu da bilirim. Kemik dokusunun teşekkülünde müşahade edilen ge-

(1) Lejeune J., Gautier M. ve Turpin R., 1959. Normal kalıtımda 46 kromozom vardır: 22 çift "otozomik" tabir edilen kromozom ile bir çift cinsiyet kromozomu (XY erkek için; XX kadın için) 21. çift, hücre içinde yanlış bölünme sebebiyle bir kromozom artar (Mangolizme "Trizomi 21" de denir).

lişme bozukluğu. Bu hastalık da, ahenksiz bir cüceliğe sebebiyet vermektedir. Bu hastalığa yakalanan kimselerin boyları, tipik ölçüleri içinde, 1,25 m.den daha az, kol ve bacakları özellikle kısadır. Alın kemikleri ileriye doğru fırlamış olup, kafaları kocamandır vb... Genetik tetkikler, hâkim (*dominant*) cins üzerinde (*ilk nesilde çürüğe ayrılan hastaların %50'si*) bulaşıcı, ırsî bir hastalığın sözkonusu olduğunu açığa çıkarmış bulunmaktadır. Ünijenik (*unigénique*) bir hastalık bu; ve hayali bir şekilde, bu bünyevî kemik hastalığının, "genetik kanun" içinde, D.N.A hélice'i içinde yazılı, genlerin içine sıkışmış tek baskı hatası hadisesi olduğu söylenebilir. (*Kendi kendilerine kromozom maddesi üzerine çıkmışlardır.*) Bir aileden bir cücenin çıkmasını, ekseriya bu kusura sahip kimseyle başlayıp aile içinde devam eden bir hadise olarak görmekten çok, kusuru sülalede birdenbire başlatan bir değişmeye bağlamak yerinde olur.

Söz açılmışken, yalancı kızamıktan ileri gelen kataraktlar, mongolluk ve cücelikle birlikte daha samimi bir mekanizma içinde embriyopati(*rahim içindeki embriyonun o vaziyette mikrop kapması*)den kromozom aberasyonu (*kromozom maddesinin belli belirsiz kabaca bozulması*) ve basit bir konuma tâbi ırsî bir hastalığa (*Mendel Kanunlarına göre, hâkim olan genin hastalığa yakalanması*) varıncaya kadar pekçok şeyden bahsettik. Şüphesiz, "neden kromozom aberasyonu; neden değişme", denilecektir. Bu sorulara verilecek cevap yok gibi.

Mükoza bozukluğunu açığa çıkaran kalın bağırsak ve göden (*rectum*) kanamaları, ishal ve karın ağrılarıyla kendini gösteren ve korkunç bir orta yaş hastalığı olan "kanamalı rektokalit" in ne olduğu hakkında yazık ki hiçbir fikrim yok. Bütün bu belir-

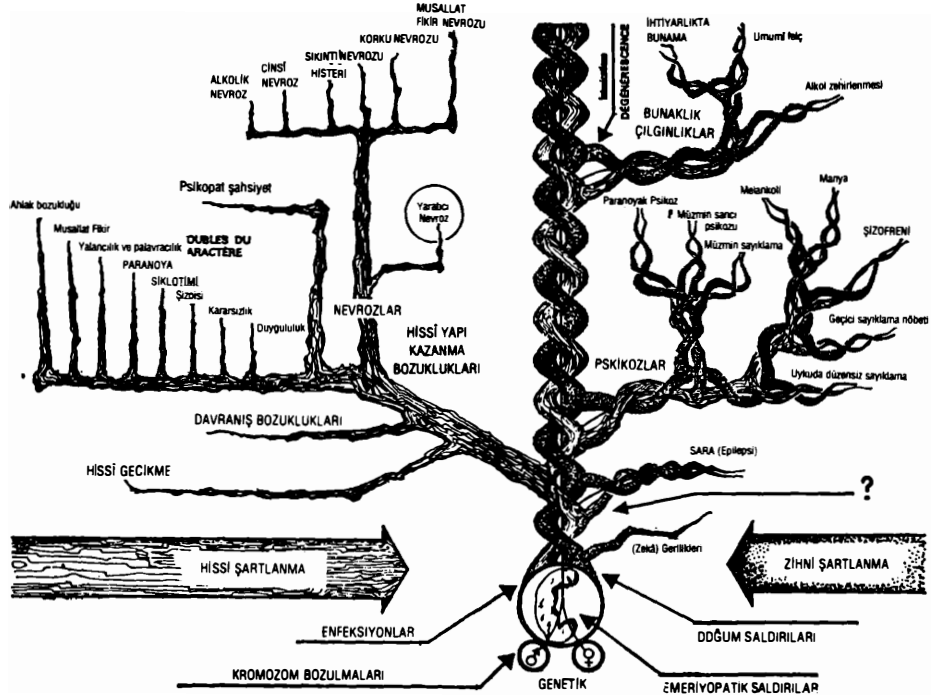
tileri yıllarca artarak devam edip, istatistiklere göre, %10 ila %50 nisbetinde ölüme sebebiyet vermektedir. Bu esrarengiz hastalığa bir sebep bulabilmek amacıyla akla gelen bütün sahalarda araştırmalar yapıldı: enfeksiyon, beslenme yetersizlikleri (*carences*), allerji, immunoloji (*bağışıklık tetkiki*), belirsiz sinir bozuklukları... Ve belirtilerin artmasının temelinde ekseriya bir heyecan unsuru bulunduğu için, bilmiyorum demesini beceremiyen bazıları, moda (*ve böyle bir bilgisizlik durumunda her derde devâ*) bir pathogénie ileri sürmekten geri kalmadılar.

Plaka halinde doku sertleşmesi... ya da ateşli ve habis beze nöbeti olan Hockin hastalığının da ne olduğunu bilmiyorum... bir çeşit kanser, ama kanser nedir? Gene bir sürü hipotez virüs metabolizma bozukluğu, irsiyet, vb.

Bu kadarı yeter. Bilgi dağarcığını karıştırmak suretiyle, bütün tıbbi (bir bir) saymak mümkün. Bilgimizin ya da bilgisizliğimizin derecesine göre, her hastalığın bu şekilde bilançosu çıkarılabilir. Mevcut yekûn şüphesiz bir kıymet ifade etmektedir. Ancak bunları yeterli sayıp gurura kapılmak için de bir sebep yoktur. Öyle ki, mevcut bilgilerimizin elde edilmesi bile bazan mesele olur çıkar.

Bir hastalığın gerçek anlamda teşhisinin, sebebi teşkil eden gerçeğin ne olduğunu tarif ettikten sonra, aynı tesbiti yapabilmek için, çok tabii olarak akıl hastalıklarını da ele almak zorundayız. Yalnız daha önce, okuyucuya meselelerin bir özetini, yâni psikiyatrik hadiselerin, yoruma tâbi tutulmadan evvelki tasvir ve tasnif edilmiş halleriyle bir şemasını vereyim.

Şekil 2

Psikiyatri ağacı:

Ağaç şeklinde, akıl hastalıklarının bir tasnifini vermeye çalışıyoruz. Şüphesiz iyi şematize edilmiş olmakla birlikte, müphem ve peşin hükümleri birbirinden ayırdetmek için bu tasnif şarttır. *(Ayrıca edebiyat psikolojisinin unsurlarını teşkil eden CANLININ SİNİR SİSTEMİ'ne faydası dokunmuştur; kanaatimizce, halihazır deneme için de faydalı olabilir.)*

Bu ağacın gövdesi, her canlının zihnî (*intellectual*) ve hissî (*affectif*) yapısını temsil etmektedir. Bu yapının embriyon temeli üzerinde yükseldiği görülmekte; embriyon ise iki tohum hücrelerinden meydana gelmektedir: Bu, zihnî faaliyetin⁽¹⁾ belirtileri içinde irsiyetin ehemmiyetini işaret etmektedir. Gövde hissî (*affectif*) ve zihnî (*intellectuel*)⁽²⁾ şartlanmanın tesiri altındadır.

Değişik rahatsızlıklar (*irsi, kromozomlardan gelen, embriyonlarla ilgili doğum ve bulaşıcı*) ve bilâhère hayatta, zehirli ve gittikçe kötüleşen hastalıklar için de bu yapı ortaya konmuştur. Bütün bu rahatsızlıklar (*agressions*), şemamızda, oklarla gösterilmiştir. Oklardan birinin önünde kocaman bir soru işareti vardır, mevcut akıl hastalıklarının determinizmine kalırsa, bu soru işareti çok cahil olduğumuzu gösterir. Nihayet, hissî şartlanmanın büyük oku içinde yer alan ve tamamen ahlâkî mahiyet arzeden akıl hastalıklarının ağırlığı tasavvur edilebilir. Her ne şekilde olursa olsun cinsiyet ve bilinen veya bilinmeyen muhtelif saldırıların tesiriyle, şahsın hissî ve zihnî gövdesi (*sütunu*) üzerinde başlıca psikiyatrik hastalıklar dal budak salabilir. Şemada bu şekilde gösterilmiştir.

(1) Genetik ve Psikiyatri, Fayard Yayınları

(2) Gövde ve dallarda olduğu gibi oklarda da, birincisi damar şeklinde bir örgüyle, ikincisi noktalı bir örgüyle gösterilmiştir.

1. Sütunun sağında en ağır akıl hastalıkları yer almıştır. Burada zihinle duygu arasında az ya da çok pay edilmiş bozukluklar söz konusudur.

Bunlar aşağıdan yukarı doğru:

– Zekâ gerilikleri (*zihnî melekelerde görülen kronik yetersizlikler, eksiklikler*)

– Sara'nın değişik zihnî tezahürleri

– İçinde şunların tefrik edilmesi gereken psikozlar:

a) Açık psikozlar (*uykuda düzensiz sayıklama; geçici sayıklama hali*)

b) Müzmin psikozlar (*şizofreni, melankoli ve manya, müzmin sayıklamalar*).

Bu hastalıkların hakikatle temasının esaslı bir şekilde bozulduğu; ahenksizliğin, şaşkınlığın, sayıklamaların, ciddi (*mizaç*) ahlâk bozukluklarının, kendi anormallikleri içinde hissedilmedikleri temel bir psikiyatri bahsidir.

– Bunamalar (*zihnî melekelerin toptan ve tedavisi mümkün olmayacak şekilde zaafa uğraması*)

2. Sütunun sol tarafında, (*soru işaretinin de belirtildiği gibi, yorum yaparak ve böylece şüpheli bir tarzda*) hissî yapı kazanma bozuklukları dediğimiz şeyin tek bir gövdesi yer almıştır. Bu bozuklukların basit olanlardan daha karmaşık olanlara doğru gildikçe, zihnî bozukluklarla bir alâkası olmadığı görülür. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

– Hissî gecikme (*ya da hissî olgunluğa erişeme-me*)

– Geçici nitelikte aktif (*karşı gelme, öfke, şiddet vb.*) ya da pasif (*tutukluk, içe kapanma*) davranış bozuklukları.

– Genel olarak belirli karakter bozuklukları (*ka-*

rakter kelimesinin etimolojisinden de anlaşılacağı gibi, kesinlikle iz bırakan)

– Psikopat şahsiyetler: Düşüncesizliği, saldırganlığı, dik kafalılığı, kötülüğü, ahlâksızlığı ve bile bile takındığı bozguncu tutum yüzünden, normal içtimâî oyunda yer alması imkânsız hal alan kimseler.

– Nevrozlar, “iç çatışmalarla hareket eden ve sosyal davranışlarda bozukluk gösteren şahsiyet rahatsızlıklarıdır” (Pierre Janet); Nevrozlar, birinin denge-sini kesinlikle bozar ve davranışını değiştirir, ama onun gerçek karşısındaki şuurunu sarsmaz.

Akıl hastalıklarının bu değişik başlıkları hakkında uzun uzun söz etmemiz mümkün değil. Bunu yapabilmek için kesin bir psikiyatri bilgisinin redaksiyonuna girmemiz gerekir. *(Ve bütün bu konularda daha geniş bilgi için yapabileceğimiz en iyi şey, okuyucuya, aynı koleksiyondan Prof. Péllicier’nin kitabını tavsiye etmektedir)⁽¹⁾.*

Bu bölüm başlıklarının fihristini sırf etiyolojik bilgiyle karşılaştırmak için yaptık.

Lüzumlu bir tesbit

Tam olmamakla birlikte, zekâ geriliklerinin ne olduğu hususunda oldukça iyi bir kanaat sahibiyim. Bunlar, şüpheye yer bırakmayacak şekilde, beynin kötü bir faaliyetiyle ilgilidir. Fazla teferruata girmeden diyebiliriz ki, ciddi bir zekâ geriliği⁽²⁾ ciddi bir

(1) Yves Péllicier: Anlaşılır Psikiyatri

(2) Binet ve Simon (1906) ve daha yakın bir zamanda Terman Wechsler, vb...’den beri zihni faaliyetlerin, dolayısıyla zekâ geriliğinin derecesinin ölçülebildiği bilinmektedir. Bazı melekeler diğerlerinden daha az dokunulduğuna işaret ettikten sonra, zekâ geriliklerinin homojen olmadıklarını belirtelim. *(Yaşınlarınızdan bir kitap Psikolojik Testler’e tahsis edilecektir.)*

işleyiş bozukluğuna tekabül etmektedir. Bununla birlikte temel metabolizma, doğum kusurları, darbe ve enfeksiyonlardan ileri gelen işleyiş bozukluklarının sebepleri çeşitli olup henüz tam olarak bilinmemektedir. Belirli genetik sebepler vardır: Meselâ, doğuştan gelen metabolizma kusurlarının devamı sırasında ortaya çıkan zihni noksanlıklar (örnek, zehirli maddelerin idrar yoluyla dışarı atılmasıyla kendini gösteren irsî, bağımsız bir hastalık olan "*Idiotie Phénylcétonurique*"); aynı şekilde, kendine has doku bozukluğunun yayılmasıyla patalojik bütünler içinde görülen zekâ gerilikleri (örnek, *Bourneville Uru yumrulu doku sertleşmesi*). Tek yumurta ikizlerindeki gerçek yaşla zekâ yaşı arasındaki münasebet ile bazı ailelerde sık sık zekâ geriliğine rastlanması olayı tetkike tabi tutulmuş olup; bu tetkiklerin ışığı altında (az veya çok belirli) zihni eksikliklerden ileri geldiği farzedilen genetik sebepler vb... Kromozom bozukluklarından ileri gelen zekâ gerilikleri vardır. Bunlar arasında mahiyeti ilk anlaşılan, mongolluğun sebep olduğu zekâ geriliğidir. Diğerleri de açıklığa kavuşturulmuş olup "otozom" kromozomlardan birinin yol açtığı her türlü düzensizliğin, kişinin zekâsına zarar verdiği bile ileri sürülebilmektedir. Embriyon hastalıkları (ateşli bir hastalık olan yalancı kızamık) rahim hastalıkları (erken doğumlarda bebeğin beyrinde meydana gelen ateşli hastalık: "*encéphalopathie*"), gebelik sırasında, zekâ geriliğinin ve diğer beyin rahatsızlıklarının sebeplerini teşkil ederler. Doğum travmalarının (zedelenmelerinin) yeni doğmuş bebek anoksisinin, hayatın ilk günlerinde bazı sarılıkların, beyin için arzettiği ciddiyet bilinmektedir. Nihayet küçükken geçirilen mikrobik hastalıkların (menenjit, Beyin Flebiti, Ansefalit), zararları arasına ölçülmektedir. Mevcut ihtimaller göz-

den geçirildikten sonra böyle bir zekâ geriliği karşısında bunlar söylenir ve söylediklerine insan ekseriya kendisi de inanmaz. Aslına bakılırsa, yazarlara göre, %50⁽¹⁾'den %90⁽²⁾'a varan nisbette cehalet sahasında bulunuyoruz. Başka bir söyleyişle, ilmi bilgi, ortaya konan meseleye, sadece karşılaşılan vak'aların yarısından azında, çözüm getirebilmiştir. Böylece meydan, *(bildiğimiz şeylerle –genetik rahim hastalıkları, doğum sonrası hastalıklar, vb.– bağdaşan)* hipotezlere ya da birtakım yorumlara kalmakta; “çarpmadan dolayı ortaya çıkan fizikî ve zihni rahatsızlıklar” ve “hissî noksanlıklar” adına birtakım yazarlar, zekâ geriliklerinin çoğunun esas olarak, hastanın, “tanıma faaliyetlerine”⁽³⁾ bir nev’i erken baraj kurması *(yani heyecana kapılıp içine kapanması)* yüzünden dünyası ile olan münasebetin işleyiş düzeninde meydana gelen ilerlemiş ve önemli bir rahatsızlıktan meydana geldiğini düşünecek kadar ileri gittiklerine göre, bu iş bazen çok rastgele yapılmaktadır. Ne yazık ki çok yaygınlaşmış olan bu safsataya yeniden dönme fırsatımız olacak.

Şimdi sara(*épilepsie*)nın şüphesiz farklı ve tam olarak aydınlatılamamış genel bir problem teşkil eden tezahürlerine geçelim.

Enfeksiyonlar *(ateşli tifo, Malta humması, menenjit)* ya da *(alkol, uyuşturucular, mantarlar, güçlkle alınan bir sürü ilaç, karbon oksidi, kurşun vb. şeylerden ileri gelen)* zehirlenmeler şeklinde tezahür eden

(1) R. Laffon, 1964.

(2) L.Moor, dıştan gelen tesirlerden çok, bir iç sebepten ileri gelen zekâ gerilikleriyle ilgili çalışmalar yapmıştır.

(3) Ey, Bernar ve Brisset'nin sözünü ettiği Kastel(Küçük Şato)'ler, Psikiyatri'nin El Kitabı-Masson.

tıbbi hastalıklara kısmen bağlayabildiğim uykuda düzensiz sayıklamalar bölümünden söz etmediğim takdirde, çok geniş olan psikozlar alanında çok cahil olduğumu belirtmem gerek; ve hemen benim bunları klinik açıdan biribirinden ayırmayı hiç bilmediğim, hattâ mevcut halleriyle hiç tanımadığım ortaya çıkar.

İlk olarak melankoli nöbetlerini ya da bunların aksini ele alalım: Mani nöbetleri. Bu nöbetlerin, aynı kimsede, periyodik mani-depression psikozunun klinik açıdan inkâr edilemeyecek bir sendrom olduğunu gösterecek şekilde, peşpeşe geldikleri bilinmektedir. Aslında, bâzı genetik kavramların ve orta beyinin işleyişi ile ilgili biyolojik ve kimyasal verilerin dışında, (*ampirik ve gösterişli bir şekilde inceleyebiliyorsak da*) bu hastalığın sebep olduğu temel bozukluğu henüz bilmediğimizi söylemek yerinde olur. Bununla birlikte, periyodik mani-depression psikozunun diğer depression halleriyle olan sınırlarının genellikle kesin olmadığını hiç kimse inkâr edemez. Diğer depression hallerinden şunları kastediyoruz: reaksiyonel depressionlar, yorgunluk depressionu, hastalık gerilemeye başladığı zaman ortaya çıkan depression, özellikle de, hissî gelişme bozuklukları, psikojenez faktörler ve yalancıkıtan intihara kalkışma davranışı, uyuşukluğun devamı, gerçekte bağ kuramama (*mani-depression psikozundan çok bu nevrozda görülür*), insanın âsâbının sürekli bozuk olması, elektroşok tedavilerinin başarısızlığa uğraması ve "anti-depresseur"lerin vasat hareketine oranla kalıttan az söz edilen asabî depression. Şayet asabî depression ve mani-depression psikozundan ayırdetme güçlükleri üzerinde çok durduysak bu, psikoz-nevroz ya da insanın akli dengesini bozan-bozmayan hastalık diye

bir tasnifte bulunmaya yarayan muazzam bir sistemin sözkonusu olmasından; yukarıda sıraladığımız pek çok kriterin bazılarınca kabul edilmemesinden ve nihayet bu akıl hastalıklarının kesin sebebini bilmediğimiz sürece, işin başında klinik teşhislerde bulunmanın zor oluşundan ileri gelmektedir.

Şizofreninin veya –tamamen olmasa da, zira burada hâlâ zor sınır meselesi var– şizofrenik psikozların yarattığı mesele karşısındaki bilgisizliğimi şiddetle hissediyorum. Nitekim, bu konuda klinik tasniflerin bile yapılmadığı bilinmektedir. Fransa'da tasnif etmek amacıyla hastalıkların bariz hususiyetlerini inceleyen ilim dalı (NOSOLOGİE) şizofreniyi müzmin sayıklamalardan (*tabii, şizofreninin paranoïd şekillerinin mahiyetini ortaya koyarak*) ve geçici sayıklama hallerinden ayırmaktadır. Anglo-sakson memleketlerde, geçici sayıklama nöbetleri (*les bouffées délirantes*) nasıl şiddetli şizofrenik haller olarak telâkkî ediliyorsa, müzmin sayıklamalar da şizofreniye dahil edilmiştir⁽¹⁾. Kabul edilen sınırlar ne olursa olsun, her halükarda, sebepleri tayin etmedeki cehalet açıktır. Şizofrenili hastaların beyinlerinde karakteristik zedelenmeler az veya hiç yoksa, açıkça ortaya konmuş biyolojik bir kriter de mevcut değildir. Netice olarak diyebiliriz ki, şüphesiz çok önemli fakat belirsiz ve istatistiki incelemelere⁽²⁾ dayanan genetik kavramlar vardır sadece.

Bunamalarla (*les démences*) geniş bir saha içine giriyoruz. Burada şahit olunan “gerileme” (*la régression*) bazan, kesin ve bilinen bir beyin rahat-

(1) Çocukta görülen şekillerle ilgili sınırlar daha da belirsizdir.

(2) Görmüş olduğunuz terim ve anlayış farklılıklarının kolaylaştırmadığı incelemeler sözkonusu olup bunlara şüpheyile bakılmaktadır.

sızlığında (*menenjo-ansefalit sifilitik ya da umumi felç; beyin damarlarının sertleşmesi; alkolden ileri gelen ateşli beyin hastalığı vb...*) veya, şimdiki halde, çok ciddî bir şekilde genetik sebeplere müracaat edilmiş olmasına rağmen daha esrarengiz süreçlerde (*meselâ Pick beyin körelmesi*) açıklamasını bulabilir.

Bunamaların yanısıra, hiç tereddütsüz asabî, organik ve az veya çok lokalize edilmiş başka beyin hastalığı sebepleri hatıra gelebilir. Meselâ idrâk, dil, zekâ sırası dahilinde muhtelif fonksiyon kayıplarına ve akıl hastalıklarına (*özellikle alında*) sebep olabilen urlar. Şüphesiz, beyin mekanizmalarına tekabül eden büyük bölgeler bilinmektedir. Bu bölgelerin uğradığı zarar ölçülmektedir, ama büyük bir açıklık kazanması bilhassa davranış ve zihnî tezahürlerin sırası içinde ekseriya zordur. Öyle ki, beyin her an bizlere yapısındaki olağanüstü karmaşıklığı hatırlatmaktadır. (*15 milyar gücünde ve 100 milyar bağlantısı olan elektronik bir makina*).

Şimdi de, şemamızda yer alan ana gövdenin sol tarafına geçelim ve kendi soluna doğru büyümüş olan -tek, alçakta ve damar görünüşündeki- şu kocaman dalı inceleyelim. Kendi konusunda (*bir şemanın çok genel perspektifi içinde*) şu tesbitler yapılabilir:

- Bu dal tektir ve açıklayıp savunduğu her hususu ihtiva etmek iddiasındadır.

- Bu alt bir daldır; dolayısıyla gelişmesi bir canlının ömrü içinde erkenden tamamlanmıştır.

- Yalnız damar örgüsüne sahip olması, onun sadece bir his ve içgüdüye dayanan bir muhtevaya sahip olduğunu gösterir.

- Şu adı taşır: Hissî yapı kazanma bozuklukları;

demek oluyor ki, üzerinde biten şeyler muhtemelen genetik⁽¹⁾ faktörlerin tesirinde kalmıştır. Fakat bil-hassa şartlanma ve hissî rahatsızlıkları (*agressions*) kendisini etkilemiş, teşekkülüne sebep olmuştur. Öyleyse ortada yalnızca hayatın belli bir canlıyı şekillendirmesi vardır. Başka bir söyleyişle, bir psikozun, hayatın belli bir döneminde ortaya çıkması anlamında, zikre değer hiçbir patalojik hadiseye rastlanmaz.

Bununla beraber, (*cehaletimizin, öğrenme ihtiyacımızın ve şüphesiz, Freud Skolastiğinin kabule zorladığı*) bu dal ve bu şeklin halen şüpheli olduğunu iyice belirtmenin şart olduğu ölçüde, bu dalın hemen arkasında bir soru işareti konulmuştur. Valéry, "bilinenler yardımıyla bilinmeyen bir sahada hareket etmek"ten bahsediyor. Oysa biz, çok az şey biliyoruz. Şimdi gelişmeleri ve bu ana daldan uzanan küçük dalları detaylandıralım. Bunu yaparken kararsızlığımızı gözden uzak tutmayalım. Hissî gecikme (*le retard affectif*), temelde hissî yapının normal bir gelişme takip etmemesinin mahsulüdür. Bu basit olgunlaşma kusuru, az veya çok sürebilir. Bir de üzerinde çok durulan davranış bozuklukları (*les troubles du comportement*) var: falan çocuk, ihtiyaçlarını ve hissî arzularını ifade edemeyen, açığa vuramayan istekli, sevilmemiş, tatmin olmamış ergenlik çağındaki falan genç, bunları belli belirsiz bir şekilde, ancak davranışlarıyla (*sevgi göstermeme, dünyayı reddetme ya da ona karşı savunmada kalma, vb.*) açığa vurabilir. Bünyenin birtakım değişikliklere uğradığı daha ileri yaşlara vardığımız zaman, karakter bozuklukları çıkar karşımıza. Karakteroloji çok gelişmiş psikolojik bir görüş açısıdır. Kullandığı

(1) Merkezine nüfuz eden küçük iç akımın da ortaya koyduğu gibi.

terimler cazip ve çok çeşitlidir. Yalnız ihtiyat, bu konuyu fazla kurcalamamamızı ihtar ediyor. Karakter bozuklukları ile ilgili ana daldan yukarı doğru uzanan sekiz klasik küçük dal adı yazdık. Bu insan davranışlarının [ahlâk bozukluğu (*perversité*), musallat fikir (*obsession*), paranoya, yalancılık ve palavracılık (*mythomanie*), siklotimi, şizoidi vb...] nevrozlardan ya da ana gövdenin sağındaki psikozlardan ileri gelen rahatsızlıkların birer minyatürü olarak göründüklerine işaret etmek istiyoruz. Meselâ, musallat bir fikre yakalanmış karakter ile musallat fikir nevrozu; siklotimi ile manyako-depresif psikozu; şizoid bünye ile şizofreni. Büyük akıl hastalıklarının minyatürleri olmalarına rağmen bu bozukluklar, bize çok farklı yapıya sahipmişler gibi geliyor. Fakat gerçekten böyle mi? Esas kaynağını tesbit edemediğimiz vak'aları, klinik kriterlere göre, (*meselâ sapma vardır ya da yoktur şeklinde*) gerçekten diğerlerinden tefrik edebilir miyiz? Günün birinde esas sebebi öğrendiğimiz zaman, bunun, hiç de ummadığımız değişik kategorilere dahil bozukluklardan da ileri geldiğini hayretle görebiliriz. Bugüne kadar ortaya çıkan tıbbî keşifler, bizi şüpheyi mahal bırakmayan bu çeşit yaklaşımlara itti⁽¹⁾.

Psikopat şahsiyetlerin sosyal bir bağ kuramama-

-
- (1) Kim derdi ki, herhangi bir mikrobu sebebiyet verdiği adı kızamıkla, kızamıktan yıllar sonra aynı mikrobu beyinde kronik bir gelişme göstermesiyle, herkesin bildiği kesin beyin hastalığı olan, "La Leucoencéphalite sclérose suboïque" (*Beyindeki beyaz dokunun zamanla sertleşmesi*) ile aynı haneye dahil edilecektir? Öte yandan bazı ciddi hastalıkların daha hafif şekilleri bilinmektedir: Mükovisidoz (la muzoviscidose) hayata yeni yeni intibak edebilen bir solunum hastalığıdır; sistemli bir şekilde peşine düşülen bu hafif formların ancak çok sık rastlanan solunum hastalıklarına kesin bir fayda sağladığı görülmüştür.

sını hangi sebeple izah edeceğiz? Başlangıçta, bu bütünün homojen bir yapıya sahip olduğu ileri sürülebilir mi, sürülemez mi, bilinmeden bu suale cevap vermek pek müşküldür. Bir görüşe göre, bu insanlar, kanunların ahlâken sakat saydığı, içgüdülerine göre hareket eden ve iyileşmesi mümkün olmayan doğuştan ahlâksız ve saldırgan tiplerdir. Bunlara uygulanabilecek her türlü ahlâkî tedâvi bir hayal olmaktan öteye gidemez. *(Bu görüşün öncüsü Dupré'den elli yıl sonra, XYY ya da XXY tip-teki kromozom bozuklukları kısmen %2 nisbetinde itibar edilir hale gelmişlerdir.)* Oldukça genişleme istidadı gösteren Freudçu bir ilham içindeki ikinci görüş, bu hastalıkların derinlerdeki kaynağında, şiddetli arzu ile hissî uyuşmazlıkların şartlanmasının yarattığı zararlı tesiri görmektedir. Bu görüşe göre, ahlâksızlık doğuştan gelmeyip sonradan teşekkül eden bir keyfiyettir. Bu husûsu açıklığa kavuşturmak için, geniş çaplı tıbbî ve psikiyatrik anketler yapmaya ihtiyaç vardır. Nevroz, ne kadar muğlak (belirsiz) bir kelime! Şüphesiz, psikiyatrinin en çok kullandığı, fakat tam olarak ne anlama geldiği belli olmayan kelimelerden biri. Son derece belirsiz! Özellikle daha iyi ferdileştirilmiş olandan yapılan tefrikle beslenen az biraz belirsiz bir etimoloji; sinir sisteminin organik hastalıkları, psikozlar. Şüpheli bir tarif; geniş anlamda hayata intibaksızlıktır. Basit karakter bozuklukları ve psikozlar karşısında sınırları belli değildir. Asabî depressiyonla melankoli arasındaki sınırı tayin etmede güçlüklerle karşılaşmıştır. Benzer durumların aynen, histeri ya da obsesyonel sendrom ile şizofreni arasında meydana gelebileceği düşünülebilir. Halsizliği, uyku bozukluklarını, cinsî hayatın her türlü düzensizliğini, altına işeme (*l'énuresie*) gibi fonksiyonel bozuk-

lukları kekemeliği (*le bégaiement*), tikleri... farklı ve belki de her biri için ayrı çözüm bulunması gereken tıbbi problemler yaratan bütün bozuklukları biraraya getiren zengin ve yanlış tarif edilmiş bir klinik. Bu, asabî belirtiler (*symptômes neurotiques*), temel gerçekten yoksundur anlamına gelmez.

Aynı şekilde (çok yönlü ve muhtemelen değişik sebeplerden ileri gelen) sıkıntı (*angoisse*); veya fobiler; veya hisleri nöbetleri; veya musallat fikir hastalığı (*syndrome obsessionnel*). Bütün bunları biraraya toplamak mı? Cazip resimlerle bu 'yapılmak istenmiştir. Sıkıntı(ayırddedilmemiş nevroz)nın belirsiz yığını içinde, fobilerin, yani çok gizli bir şekilde, eşya, şahıs ve insanın bile bile "şuursuz sembolik bir değer" atfettiği belirli durumlardan mütevellit ortaya çıkan korkularını; ya da yasak davranış ve içinde sıkıntının toplandığı empoze edilmiş büyümlü düşünce sistemleri demek olan musallat fikirlerin, ya da fizyolojik sunî tezahürler içinde girdiği kılıklar aynı sıkıntının tesirsiz hale geldiği organik histerinin de yer etmesi ihtimali mevcuttur. (*Korku, musallat fikir ve histeri nevrozları, farklı nevroz statülerine bu şekilde kavuşurlar*).

Gerçekten, farklı yapıdaki, belki de çok değişik belirtilerin hepsini biraraya topladığını ve aralarında irtibat kurduğunu iddia eden asabiye çevresinin, artık istikrardan, güvenden, hatta pazardan aldığı- nız değişik sebzeleri beceriksizce içine sardıkları gazete kağıdından daha iyi bir kılıftan yoksun olduğunu insan kendi kendine söyler hale gelmiştir. Ayrıca gazete kağıdı, psikanlitik sistemin istismarcı ağına kendiliğinden sıkışmamış olsa, pazardan (*meselâ sebzeli dana çorbası yapmak için*) satın alınan sebzeler hiç bütün oluşturmazlar.

Asabi bütünün, bütün teşkil ediyorsa, kaynağı

nedir? “Cinsiyet alanları”nın hâkim, değilse mutlak bir rol oynadığı psikanalitik bir karakterolojinin desteklediği Freudçu bir teze göre, hastalıklı (pat-hogène) şuurlaltının kısımları mıdır bunlar? Yoksa, bir kere daha aydınlatılması gereken genetik faktörler veya organik temel hastalık temayülleri midir? Bu “biyoloji duvarı”na çarptığını itiraf eden Freud, 1926’da bizzat şunları söylüyordu: “Nevrozun kaynağı, son sebebi, hususî sebebi nedir? On yıl süren uzun psikanalitik çabalardan sonra, mesele başladığımız noktada duruyor.” Başka ne olabilir? Pierre Janet’in dediği gibi psikolojik tansiyonun sürekli bir şekilde düşmesiyle ortaya çıkan psychasténique bir bileşim mi? Pavlov’un ve tecrübe edilen nevrozlar üzerinde yapılan çalışmaların gösterdiği gibi, şartlanma bozuklukları mı? Halen kremalı pasta durumundaki sosyo-kültürel bozulma (çılgınlık) mı? Birbiri ardısıra ortaya atılan bunca hipotez var, ama hepsi de, ispatlanmış bilgilere güvenmeyi alışkanlık haline getirmiş zihinleri tatmin etmekten uzaktır.

Tıp, nasıl sebebi teşkil eden bilgiyi istemeyi alışkanlık haline getirmiş ise, okuyucu da aynı usûlü takip etmek suretiyle, psikiyatrinin hâlâ bir cehalet sahası olduğunu, şüphesiz anlayacaktır. Bununla birlikte tıpla ilgisi olsun olmasın bütün zihinlerde yaygın olan şu soruyu insan, kendi kendine sorma hakkına sahiptir:

Akıl hastalıklarını ve psiko-patolojik vak’aları, tamamen tıbbî hastalıklar için gerekli etiyolojik zaruretlerle birlikte değerlendirmek doğru olur mu?

Psikoloji, psikiyatri, deney metodu ve “tarafsızlık postulat”ı

“Tarafsızlık postulatı üzerine inşa edilen ilim, üç asırda, tatbiki olarak cemiyetteki yerini almış, fakat ruhlar alanına girememiştir.” Ruhçuluğun (*animisme*) aldatıcı tahakkümünden tamamen kurtulmayı temenni eden Jacques Monod’un burada yazdığı, ilim için doğrudur. Bu husus, ilmî bir iyi niyet ortaya konması, yani hislere kapılarak yapılan redde yer verilmemesi kaydıyla, psikolojik ve psikiyatrik bilgi için daha da geçerlidir.

İlim, sadece şimdiye kadar sahip olduğumuz dünya ve tekamül hakkındaki ruhçu anlayışımızı güçlkle terketmemizi sağlamıştır. (*Şahsiyetin gelişmesini, subjektif ve projektiv insanî bilgiyle aynı sırada izah eden eski bir inanç*). İnsan tedirgin oluyor; akli, modern biyolojinin baskısıyla herşeyden vazgeçip çileye çekilmeye isyan ediyor. İlim, (*hasta veya değil diye*) kendi anlayışını ortaya koyup herkesin hissiyatına tamamen yabancı açıklamalar getirir de, akıl nasıl isyan etmez? Burada, sıkıntı yaratan tarafsızlık anlayışına cehalet isnadında bulunarak bir set çekmek ve şairâne olmayan bilgileri bertaraf etmek için tetikte bekleyen insan gururu sözkonusudur. Bu melankoli nöbetinin aşk ihanetlerinden, zamanın mutsuzluklarından, yaşamaktan bıkkınlık getirmekten, daha ziyade orta yaşlarda ortaya çıkan ve hâlâ bilinmeyen bir maddenin sebebiyet verdiği kendi hesaplarına sorumlu sayılan ve şuurlu hayatın konularıyla daha yeni yeni beslenen “thymiques” sarsıntılardan ileri geldiğini nasıl kabul etmeli?

Gözyaşları, şiddetli bir kırgınlık, basit bir zehirlenme(*intoxication*)den dolayı ölümü arzulama. Bunların hepsini, haplar yardımıyla birkaç haftada hal-

letmek mümkün!.. Bu ne basit telâkki! Böyle bir vaziyet karşısında, insanın karnına ağırlar yapışıyor... His bir kere daha isyan ediyor. Anatomik beyin ile fizyolojik beyinin çalışması, fizyolojik ile psikolojik (hayatî his merkezimiz ve şuur akımı, düşüncelerimiz, ihtiraslarımız, galip gelen akıl) arasında çok büyük farklılıklar vardır. İnsanın, davranışı ve düşünceyi, yapısı ve fizyolojisi bizim, aklımızdan çok başka bir aleme aitmiş gibi görünen bu çok farklı özelliklere sahip beyine müracaat etmeden, ele alması, incelemesi ve kanunlaştırması çok farklı şeyler değil midir? Ve bu, açıkça psikoloji ve patoloji alanında psikiyatri⁽¹⁾ değil midir?

Gözümüzü iyice açalım. Bu esas nokta üzerinde takınılan tavırlar, çok değişik, köklü olup, netice olarak felsefî pozisyonlardan ileri gelmektedir: Bir taraftan animist töre, bilimi, diğer taraftan ilmi “materyalizm” veya daha modern bir ifadeyle “epistemoloji kritik” (*ilimlerin tenkitçi bir anlayışla tetkik edilmesi*). Halbuki “epistemoloji kritik” dediğimiz şey, tarafsızlık postülatını (*tabiatın bir proje değil obje olmasını*) ve her türlü hayalî (*mythique*) ya da felsefî şahsiyet gelişmesinin sistemli bir şekilde reddedilmesini gerektirir.

Biz burada incelemeye değer gördüğümüz dört tavır (tutum)dan söz edeceğiz:

Birinci Tavır: Auguste Comte psikolojiyi tecrübî ilimler arasında kabul edemiyordu. Bu disiplinin kendi devrine borçlu sayıldığı anlamda, bu red şüphesiz kabule şayandı. Şimdi, psikoloji ve nörolojiye

(1) “Marie Banaparte, Prof. Delay beyinle herşeyi içinden çıkılmaz hale getiriyor, diyordu. İd'den, ben'den ve üstben'den hareket edilince herşey öylesine basitleşiyor ki...”

çok yaklaşmış bulunan bir psikiyatri, tarafsız ve tecrübeye dayanan sahalarda içinde değerlendirilecek olursa, durum hâlâ aynı mıdır? İlmî zihin ailesi, beyin fiziolojisi ile psikoloji arasında artık çok büyük bir mesafe bulunmadığını kabul etmektedir. Jacques Monod, bir biyoloji uzmanı olarak, insanın da dahil olduğu canlı seri içinde, sinir sisteminin ifâ ettiği ilk beş fonksiyonu anlatarak, bu konudaki kanaatini ifade etmiştir.

1) Çalışır durumdaki nöromotris faaliyetin, özellikle, his bölgelerinin bir merkezden kumanda koordinasyonunu sağlamak;

2) Genetik olarak belirtilmiş devreler halinde, az veya çok karışık hareket programları ihtiva etmek; bunları hususî uyarılara göre sevk ve idare etmek;

3) Canlının hususî performanslarına uyum sağlayan dış dünyanın algılanmasını sağlamak amacıyla, his bölgelerini tetkik etmek, süzgeçten geçirmek ve birleştirmek.

4) Dikkate değer görülen vakaları kaydetmek, yakınlık derecelerine göre sınıflara ayırmak; bu sınıfları, kendilerini meydana getiren vakaların münasebetlerine (*benzerlik veya birbirini takip ediş sırasına*) göre biraraya getirmek; doğum programlarını, bu tecrübeleri de bunlara dahil etmek suretiyle, zenginleştirmek, arıtmak ve çeşitlendirmek;

5) Tasavvur etmek, yani dış olayları ya da bizzat canlının hareket programlarını ortaya çıkarmak ve bunları önemliymiş gibi göstermek⁽¹⁾.

İlk üç fonksiyonu böcekler yerine getirir. Büyük omurgasızlar (*meselâ ahtapot*) ve diğer omurgasızlar

(1) "Tasadûf ve Zaruret", Le Seuil.

4. paragrafta tarif edilen şeyleri yapabilmektedirler. Sadece büyük omurgasızların gerçekleştirebildiği 5. paragraftaki performanslarla, özellikle sübjektif tecrübe ve hisleri dışı vurma fonksiyonu ile birlikte yorum güçlükleri, başgöstermektedir. Bunların yoğun bir şekilde kullanılması, Monod'a göre, beyinin sahip olduğu biricik hassasiyetleri (*hatırlama, dil, düşünce*) karakterize etmektedir. Son anda yapılan bir ilâve ve canlı uzantıları, sinir fizyolojisine gerçekten bir mahiyet farkı mı getirmektedir?

Araştırmada başka şeylere bağımlı olan pekçoğu, hayvan davranışı ile normal veya patolojik insan davranışı arasında irtibat kurmak için gayret sarfetmektedir. F.Lhermite, "bunu biliyorum, insanın bilgileri ve hele hele davranışları öğrenme sırasında belli olmaz. Akli muhakemeye müsaittir. Bununla birlikte şartlanma, davranışlarının temelinde basit bir imaj yaratır ve davranışlarının mukadder ve ci-hanşumul karakterini ortaya çıkarır" diyor.

İkinci Tavır: Beynin bilinen fonksiyon bölgelerini kısa yoldan belirlemeye çalışan ve açıkça mahkûm edilmesi gereken asrın başlarındaki bir zihniyetin Bergsoncu tenkidine göre, vücuda nisbetle aklın istikameti ile şuurun verileri tecrübeye dayalı her türlü asimilasyona yabancı gözükmekte ve gücünü yalnız felsefi sezgiden almaktadır. Bu perspektif içinde, biyolojiden ve zamanla nörolojiden tamamen ayrılmış bir psikoloji ve bir psikiyatri mevcuttur. Bu, muhtemelen "akılcılığa (*rationalisme*) karşı, şuurlu veya şuursuz bir baş kaldırıştan" ve zamanımıza damgasını vuran ve bundan böyle, ilmi bilgiyle birlikte, birbirinden tamamen farklı iki kavram haline gelen "Ego'yu feda etmek pahasına İd'e gösterilen saygıdan ileri gelmektedir. Bergson genç

scientisme⁽¹⁾ karşısında ikinci eli aldıysa da sonunda ilim kazandı.

Üçüncü Tavrı: Ara davranış olup, söylemesi caiz ise, psikiyatrinin ve tıbbî psikolojinin günlük alıştırmaları için elzemdir. Gerekli hastalık araştırmasını kabul etmekte; fizyoloji ve beyin fizyopatolojisinin büyük akıl hastalıklarını ve daha ziyade asabî mahiyetteki bozuklukları açıklamaktan uzak olduklarını düşünmektedir. Bu alanda, istatistiki ve tecrübî metodlara yer vermektedir. Çünkü, ortaya konan meseleler, gerçekten yalnız bu yolla aydınlatılabilmektedir. Bunun ardından pratikte özellikle çocuğun davranış bozuklukları sahasında ve yetişkin insanın sınırlı hastalıklarında tamamen ilmi, sınırlayıcı, statik ve kesinlikle menfî bir vaziyetin ardına saklanmanın kabul edilemeyeceğini kendiliğinden teslim etmektedir.

Sanatı da buraya ilâve etmek gerekir. Hülâsâ, başlangıçta Freud'un tutumu buydu. Bu hususta kendisinin şu sözlerine daha önce yer verdik: "Psikolojinin havalarda dolaştığını ve organik temelden yoksun olduğunu düşünemem. Bununla birlikte..."

Bu sanat (Littré'nin ilk satırda tarif ettiği anlamdaki sanat: *Bir işi muayyen bir metoda, muayyen davranışlara göre yapma tarzı*) zarurîdir. Her vak'ada bir şeyler keşfeden ve fenomenolojik bir görüş açısı takibeden, hususî incelikler gösteren, gösterişe kaçan, bazı şeyleri reddeden, kurnaz davranan bu sanat, psikolojik tetkiklerde bulunmaktadır. Işık tutmakta, böylece ekseriya, (meselâ bir Stendal'a, bir Dostoyevski'ye, bir Proust'a, bir Joyce'a gö-

(1) Felsefî meselelerin ilmi usûllerle incelenebileceğini, ilmi bilginin mutlak olduğunu ileri süren görüş (çevirenin notu).

re) psikolojik bir bilgiyi tam bir doğrulukla veren edebiyata yaklaşmaktadır. Ustaca hazırlanmış testler, araştırmalara yardımcı da olmaktadır. Sadece bazıları istatistikî bir tecrübeye istinat etmekte; diğerleri, gözlemciye olduğu gibi; hastaya da has bir taraflılıkla meseleye müdahale ettirmektedir. Bunun dışında, psikanaliz çerçevesi (*insanlararası münasebet faaliyeti*) içinde, hususî ve çok derin sezgilerin yakalanmasının ihtimal dahilinde olduğu ve bunların (*genel olarak açık şuur halindeki sezgilerden çok daha derinlerde olduğu*) kabul edilmektedir. Nihayet, bu şekilde tesis edilen münasebetin tedavide müessiriyet mekanizmaları sözkonusu olduğunda, şüphesiz ihtiyatla değerlendirilmeleri gereken önemli neticeler verdiği inkâr edilemez. Ancak bu neticeler, asgarî seviyede dahî, bu sanatın meşru sayılmasını gerektirmez.

Bununla birlikte, tecrübe zihniyeti, bu sanatı tatbik etmek suretiyle bir kanun göstermese de bir vak'ayı ancak bu şekilde anlayabildiğini unutamaz. Şüphesiz, vak'aları tasnif etmekle, birtakım istatistikî neticeler ortaya çıkarmaktadır. Fakat, mecburen kendi özellikleri içinde incelenen vak'aların tasnifi zordur.

Bir misal: Bir çocuk mutsuz olduğu için davranış bozuklukları göstermektedir. Mutsuzdur, çünkü annesiyle babası boşanmaktadırlar. Bu açık oturmuş, sağlam, itiraf edilmiş bir husustur. Başka bir çocukta da davranış bozuklukları vardır, zira onun da annesiyle babası boşanmaktadır. Çocukta görülen davranış bozukluklarının bu olaydan ileri geldiği kesin değildir. Bundan ne bir kanun maddesi, ne de bir istatistik çıkarılabilir.

Bin çocuktan kaçısı mutsuzdur ve annesiyle baba-

sı boşandığı için davranış bozuklukları göstermektedir? İncelemeğe değer *(ve şüphesiz bu inceleme sık sık yenilenmelidir, zira, gelenekler değişikliğe uğruyor ve boşanmalar arttıkça, belki bir gün, çocuk tarafından daha kabul edilebilir hale gelecektir.)*

Bu itibarla deney zihniyeti, bir taraftan ilmi bilgi namına azar azar toplayabileceği şeyleri birbirine karıştırmaktan; diğer taraftan kanunlarını daha yeni yeni çıkarabileceği bir sanatın şatafatlı üslubundan kendini sakınmalıdır ve sadece skolastik bir gelişme gösteren farazî teorilerden *(ortaya çıkarılan gerçekler diye takdim edilen tecrit edilmiş vak'alardan hareketle yapılan mantıklı ve sistemli akıl yürütmeden)* daha az sakınsa da olur.

Dördüncü Tavrı: İkinci davranışta rastlanan tamamen felsefî bir perspektif içinde değil, fakat gerçek ilmi araştırmayla belli belirsiz bir yakınlık içinde yorumu ve nazarî gelişmeyi kabul etmektedir. Herkesin mizacına göre, bir cehalet sahasının mevcudiyeti az veya çok kabul edilecektir. *(Yavaş yavaş ilim zannedilen)* bir sanat vasıtasıyla, genellemeler yapmaktan ve mecburen skolastik bir gelişme içinde düzenlemelerde bulunmaktan da geri kalmadan, biyoloji, nöroloji ve psikiyatri ilimleri kendi usullerini *(psikozlar ve bunamalarda olduğu gibi)* bu cehalet sahası içinde tecrübe edebilmektedirler.

Bu şekilde, güya meşruiyet sınırları içinde oldukça muteber, değilse muntazam çağrışımlar yaratılabilir; sonunda yeni, beklenmedik, oldukça cazip, yanlış ve iddialı sebep münasebetleri tesis etmek ve bununla birlikte, denetimle desteklenmeyen bir iştiraki temin etmek maksadıyla bu şekilde, oldukça kabule şayan, hiç değilse desteklenebilir semboller meydana getirmek mümkündür.

Ortaya ıkarılan gerçeklerden hareketle, sadece mantıklı ve sistemli akıl yürütme sayesinde cehalet sahasını daralttığını zanneden ađdař psikanalizin büyük bir kısmı bu şekilde hareket etmektedir.

3.

SANKİ VAHİY YOLUYLA GELEN GERÇEKLER(!) (I)

İd^(*) ve ben; itmeler (les pulsions);

Cinsî fonksiyonun gelişmesi

Vérité: Kesin prensip: bilginin gerçeğe bağdaşması.

(Littre)

Révêler: 1° Üzerindeki örtüyü kaldırmak, bilinmeyeni ve gizli kalmış şeyleri tanıtmak, ortaya çıkarmak.

2° Özel anlamda, Cenab-ı Hak'kın emirlerini bildirdiği vahiy için kullanılır.

(Littre)

(*) İçten gelen şuursuz itmelerin toplamı: İlkel benlik

(V rit ) kelimesinin bir önceki sayfada yer alan kısa tanımı doğrudur. (R v ler) fiili ve onun participe pass 'si ile ilgili olarak, Littr 'nin verdiği birinci ve ikinci anlamlar arasındaki mesafe görülüyor. Bir tarafta, tam manasıyla ilmi buluş; diğer tarafta, hayranlık ve korku uyandıran vahiy. Bu bölümde, ikinci anlamı kasdettiğimiz açıktır. Aslında vahiy yoluyla gelen gerçek" tabiri, bizim nazarımızda, "İlmi buluş" tabirinin zıddıdır. Buluş t biri, Littr 'nin nazarında daima, keşfetme, bulma, bilinmeyi tanııtma işlemi demektir; misâl olarak ta şunu seçmiş: " i ek hastalığı (*la vaccine*)'nin İngiliz Jenner tarafından keşfi." Kendi açımızdan "ortaya çıkarılan gerçeklerden" bir kere daha ne anladığımızı ve kasıtlı olarak Freud' n keşifleri diye vasıflandırılan şeyin, Jenner'ın 1798'de, yaptığı inkâr edilmez ilmi başlangıçla pek az ilgisi bulunduğunu göreceğiz.

Freudvari tam bir bilgi edinmek için bu konuda yazılmış pek çok eser ve bir biyografi okumak gerekir. (*En mükemmeli Jones'un 1400 sahifelik eseri-dir*)⁽¹⁾. Öyleyse bu kitapta, ve özellikle bu bahsin  er evesi içinde genel bir malumat vermemiz m m-

(1) Fransız dilinde, bu konuda yapılmış en güvenilir deneme dostumuz Dr. Max Beucher'nın kitabıdır: "Psikanaliz zararlı mı?" Hachette, 1968.

kün değil. Bu yüzden okuyucuyu belli şeyleri biliyor farzetmek zorundayız.

Niyetimiz, Freudizmin belli başlı esaslarının bir dökümünü yapmakla yetinmektir. Bunu yaparken, bunların bugünkü nöropsikolojik bilgi içinde muhtemelen nasıl sokulduklarını görerek tenkitlerde bulunacağız. (*Freud'un 1939'da öldüğünü ve yaşasaydı bugün 116 yaşında olacağını unutmayalım. Chronologie, sh. 286*).

Psikonaliz özeti (*L'Abrégé de Psychanalyse*)'ne müracaat edilecek olursa, teşebbüsümüzün şematisizması plân ve bölümlerin seçimi daha çok ortaya çıkar. Bu Freud'un son eseridir. 1938'de yazmaya başlamış fakat bitirememiştir. Adından da anlaşılacağı gibi, eser kısa ve veciz ifadelerle doludur. Burada hocanın (Freud) düşüncesinin son kırntıları vardır.

Şimdi sergileyeceğimiz kavramların çoğu bu eserden alınmış ve Freud'un takdim ettiği sıraya göre tanzim edilmiştir. Kendi perspektifimiz içinde bunları şu şekilde gözden geçireceğiz.

- İd (le ça) ve ben (Le moi).
- İtmeler (Les Pulsions).
- Cinsî fonksiyonun gelişmesi.
- Şuur altı (L'inconscient).
- Rüya tabiri.
- Oedipus kompleksi.
- Psikanalizin tedavi gücü.

- Obje münasebeti (La relation d'objet). Bu son kavramdan hareketle açıklanması gereken daha önemli uzantılara varacağız. Bunları, hiç olmazsa, gerçeklikleri, asrın kendilerine tahsis ettiği mübala-

ğalı yerleriyle gözler önüne sermeli. Bu uzantılar. Freud'cü neslin marifeti olup Freud'ün kendilerine kefil olacağı şüphelidir.

(Le ça) id ve ben

'Freud'ün İd, Ben ve Üstben hipotezi, çok basitleştirilmiş bir izah diye bilinir. Ne İd, ne Ben, ne de Üstben basit olmadığına göre, bu bir hayaldir. Bu üç belirsiz kavramı bir araya getirmek suretiyle, hususi dilde, açık ve faydalı bir hipotez meydana getirmemiz mümkün değildir.'

Percival BAILEY⁽¹⁾

Hayvan ve melek, içgüdü ve zekâ, his ve mantık... Ferud'ün, İd ve Ben diye biribirinden ayırdığı bu iki farklı unsura (*instance*) ait hususiyetler. Kelimeler, Freud tarafından icat edilmemiş, sadece bu kavramlara tahsis edilmiştir. Pascal, Condillac, Stendal, diğer terimlerle birlikte "ben" kelimesini de kullanıyorlardı ve id (Le ça) kelimesini Grodeck ailesi ortaya atacaktı. Kelimenin mucidi, muhtemelen, felsefe profesörü büyük babadır. Bununla, canlı varlıkta, şahsi olmayan ve tabiatı icabı zarurî olan şeyi kaseden Niçe, kelimeyi bu profesör'den almıştır. O da bu kelimeyi, psikanaliz çevrelerine yakın olan akıl hastalıkları mütehassısı (psychiatre) torununa devretmiştir. Bu da terimin yayılmasına çalışmış ve muayyen bir lirizm içinde kavramı geliştirmiştir:

"İnsana, aynı anda, yaptıklarını ve başına gelenleri idare eden harika bir kuvvetin, bir Meçhul'ün hayat verdiği fikrini destekliyorum. "Yaşıyorum"

(1) Tedirgin Sigmund (Sigmund Le Tourmenté), La Table Ronde (Yayınları), 1972.

cümlesi doğru bir şartlanmadan başka birşey olmayıp sadece esas prensibin dar ve sathî bir kısmını ifade eder: İnsanı yaşatan İd'dir.

Canlının, sadece açık şuur tarafından idare edildiğini düşünen bir medeniyet için, bu bir ihtilâldi.

Freud, "en eski taşraya "İd" (Le ça) adını veriyoruz", diyor ve açıklıyor: "Ruhî bütünün bu en eski kısmı, insan yaşadığı sürece, en önemli kısım olarak kalır. Psikanalitik araştırma, bu kısmın incelenmesiyle başlamıştır."

Biraz ileride de şunları söylüyor:

"Ben'in İd'den ayırt edilmesi kaçınılmaz bir olaydır. Canlı psikolojisi, burada kendisine sunulan ilgi çekici incelemeyi henüz kabullenmemiştir."

İd'in muhtevası nedir?

"Canlının doğuştan getirdiği, vücut olarak gösterilen herşey; şu halde, herşeyden önce, vücuttan yayılan ve İd'de, bizce meçhul kılıklar altında, ruhî ifadenin ilk vasfını bulan itmeler (*Les Pulsions*) bu muhtevayı oluşturmaktadır.⁽¹⁾"

Başlangıçta herşey İd'den ibarettir. Sonra, ikinci senenin başlarına doğru, sinir sisteminin olgunlaşması ve duyularla ilgili algılamının gelişmesiyle "ben" teşekkül eder; önceleri çok cılız, fakat gelişen ve kuvvetlenen bir ben; zira id'in aksine "ben", öğrenmeye yatkındır. Tecrübeleri bir araya toplar ve dış dünyaya uyum sağlar. Freud bu hususta şöyle diyor: Üstelik itme (*Les pulsions*) ihtiyaçları dolayısıyla meleke kazanmak ve bu ihtiyaçların tatmin edilip edilemeyeceği veya bu tatminin en müsait bir

(1) Psikanaliz Özeti (Abrégé de Psychanalyse)

ana kadar ertelemenin uygun olup olmadığı ya da henüz bunları tamamen bastırmak gerekip gerekmediği hususunda karar vermek suretiyle içeride İd'e karşı bir hareket sürer⁽¹⁾" **Ben**, içeriden (İd) ve dışarıdan (gerçek) gelen uyarılarla tahrik olan tansiyonları değerlendirir. Tansiyonun düşmesi zevk, yükselmesi can sıkıntısı; hatta tedirginlik yaratır.

İtmelerin, yâni "İd'in zarurî ihtiyaçlarının geri planında faaliyet gösteren bu güçlerin" mahiyeti üzerine ileride yeniden dönülecektir. Freud'e göre, bu güçler arasında, cinsî kudret ilk sırada yer alır. id ve ben'den sonra, hemen üçüncü bir (*instance*) unsuru tanımamız gerek: **Üst ben**. Bu, ben'in hesaba katmak zorunda olduğu bir güçtür. Bu güç ben'i, ailevî ve içtimâî terbiyeden ileri gelen yasaklara göre, göz altında tutar ve değerlendirir. Ahlâkî şuur ya da "ben'in ideali" olan üst ben'e, ben'le anlaşmazlığa düşmesi için sayısız fırsatlar çıkar. Demek oluyor ki, ben'in zor bir görevi var. Aynı zamanda id'in, üst ben'in ve gerçeğin ihtiyaçlarını karşılayan ben'in her türlü davranışı doğru sayılmaktadır. Ben, bu değişik ihtiyaçları telif etmeyi başardığı zaman, olan da budur⁽²⁾" Ben, vazifesini iyi yürütebilmek için, bir takım savunma mekanizmaları (**bastırma, gerileme, yüceltme vb.**) kullanabilir. (Gerçek prensibi karşısında, zevk-sıkıntı ikilisiyle teyit edilen, savunma mekanizmalarını harekete geçiren) bu üç unsurun teşkil ettiği sistem, psikoloji'nin kullandığı günlük lisan içinde, şüphesiz rahatlıkla çözülen küçük bir cebir problemi gibidir. Böylece, vazgeçilmesi kolay olmayan ve süratle ya-

(1) A.g.e

(2) A.g.e

yılan bir laf kalabalığı da gelişmiş oldu. Sözlüklerde⁽¹⁾ klişeleşmiş olan ve bu kadar kolaylıkla kullanılabilen bu mücerret kavramların nazari ve biraz da gerçekten uzaklaşıp uzaklaşmadıklarını insan kendi kendine sorabilir. Freud'ün ölümünün üzerinden otuz yıldan fazla zaman geçmiş; hala, sinir merkezlerine yapılacak hertürlü müracaattan, onun gibi, imtina edilebilir mi? Nitekim şunları yazmıştı: "Biyoloji uzmanları ellerinden geldiği kadar ileri gitsinler, biz de ilerleyebildiğimiz kadar ilerleyelim, bir gün karşılaşacağız."

Öyleyse, bugüne kadar, biyoloji uzmanlarının nöro-fizyolojistlerin nereye vardıklarına bakalım ve Freud'ün ikinci genel kategori teorisine (*La topique*) (İd, ben, üst ben) gelince, gerçekten aynı noktada birleşmişler mi, yoksa aralarında basit bir mutabakat mı doğmuş, görelim.

Nöro-fizyolojik aralık

Bu yıldızların hatası değil, sevgili Brütüs, kafalarımızın içinde azgınlaşan timsahın ve atın hatası. Bütün hususi çizgileriyle insanı olağan üstü kılan da budur.

Arthur KOESTLER

(Le Cheval Dans La Locomotive: Lokomotifteki At)

Konumuza açıklık kazandırmak için, Paul Mac Lean ve 1949'den beri sürdürdüğü çalışmalara göre, türlerin gösterdikleri genetik gelişmelerin perspektifi içinde, 200 milyon yıl geriye, memeliler yoluyla Homo-Sapiens'e ulaşabilen sürgünler devrine kadar gitmek uygun olur. Sürüngeçenler her zaman

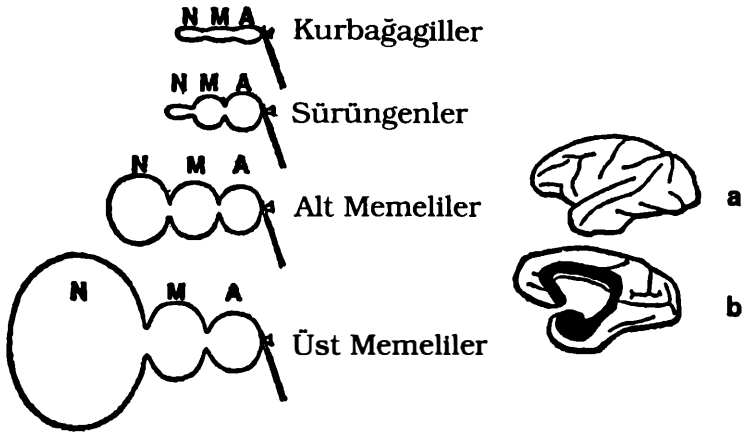
(1) Mesela, J.Laplanche ve J.B.Pontalis'in, "Psikanalizin Kelime Hazinesi" (Le Vocabulaire de la Psychanalyse) P.U.F., 1967.

vardır ve bunların beyin yapısı ile beyini meydana getiren hücrelerin doku tipi bilinmektedir. Bu beyin tipinin, insan beyninin derinliklerinde, kalıntı şeklinde değil, fakat özel bir işleyişi ve durumuyla mevcut olduğu şimdi ortaya çıkmıştır. "En eski taşra" diyenler çıkabilir... Bu, insanda, beyin kütlesinin ağ tabakasından, beyincik (*hypothalamus*)ten ve ön beyin dışkabuk kısımlarından meydana gelmiştir.

Tekamül süresince, Tabiat, alt memelilerde, sürüngen beynine düşünen bir takke giydirmek ve onu belirli davranışlardan (*daha az eski bir taşra*) kurtarmak için teşebbüse geçmiştir. Bütün memelilerde, eski memeli denen korteksin en büyük kısmı, Broca'nın "Lembik lobu" (*Çünkü ana beyini çevrelemektedir*) adını verdiği ve fizyolojik bakımdan gerçek beyin olarak kabul edilen büyük bir beyin kıvrımı içinde yer alır:

Beyin veya lembik sistem veya iç beyin veya insiyak ve his merkezi budur. (*Lembik sistemle sürüngen beyninin tamamına eski beyin de denmektedir.*) Bu lembik sistemin, eski "Rhenencéphale" tarifinin kabul ettiği gibi, koku alma (*olfactive*) fonksiyonlarından ibaret olmadığını, ayrıca hissî ve insiyakî davranışlarda mühim bir rol oynadığını göreceğiz. doku bakımından bu gelişmeler sürüngen beyninin teşekkülü ile yeni korteksin teşekkülü arasında bir geçiş hazırlığı mahiyetindedir. (*Bunlar, 4 ilâ 5 hücreli orta korteksi meydana getirirler.*)

Nihayet yeni korteks (*ya da yeni beyin*), üst memelilerde, beyinin en eski kısımlarını tamamen kaplamış ve kapatmış durumdadır; yüzeydeki bu durum, eski anatomik, cerrahî ve tecrübe edilmesi zor yaklaşım şekillerinin fonksiyonlarından çok yeni korteksin fonksiyonlarının erken bir vakitte ve daha

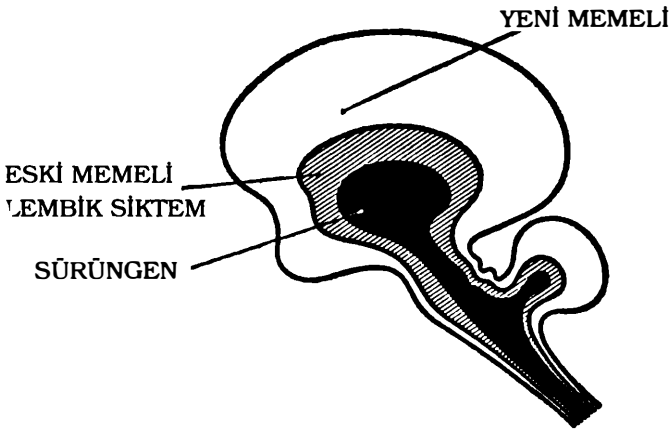
(Mac Lean'a göre)

Şekil 3.

Korteks'in üç ana bölmesi şunlardır: Sürüngen, ilkel memeli ve yeni memeli beyinlerine uyan dış korteks (*archicortex*), orta korteks (*mésocortex*) ve yeni korteks (*néocortex*). Bu üç ana bölmenin beyin içindeki yerleşmesini izah etmek ve resimlemek kolay değildir. Bu hususta Mac Lean, şişirilebilir üç boğumlu bir balon şeklinde, basitleştirilmiş bir model teklif etmiştir.

A, M ve N sırasıyla *archicortex* (dış korteks), *mésocortex* (orta korteks) ve *néocortex* (yeni korteks) anlamına gelmektedir. "Şişirilmemiş balon kurbağagiller sahasındaki durumu göstermektedir. Sürüngenlerin ortaya çıkmasıyla, dış korteksin şiştiği ve orta korteksin de oldukça genişlemiş olduğu görülür. Memelilerin teşekkülü sırasında, tekamülün en dikkat çekici olaylarından biri, yeni korteks'te büyüme meydana gelir. Bu süreç içerisinde, dış korteks ve orta korteksin büyük kısmı limbik lobu içinde yuvarlak iki halka şeklinde kıvrılır ve aşağı yukarı, beyin çukuru içindeki yerine çekilir."

Bu kıvrılmadan, maymun beynini, şekil a'da ve şekil b'de dik bir kesit olarak gösteren sonuç ortaya çıkar. Kıvrılmış iki halka beyin üzerindeki geniş kıvrımları, (siyah) beyin korteksinin limbik lobunu meydana getirir. (Lokomotifteki At'ta Artur Koestler tarafından takdim edilmiştir.)

Şekil 4.

Memeli beyninin tekamülü sırasında, insanın mirasını teşkil eden üç ana beyin tipinin "holonarchique" (*bütüne kumanda eden*) organizasyonunun şeması. Eski memeli beyninin insan-daki mukabili heyecan davranışlarında önemli bir rol oynayan ve limbik sistem adı verilen şeyi ihtiva eder.

Günlük konuşma dilinde, sürüngen, eski ve yeni memeli beyinleri, herbiri subjektif, hatırlama, zaman, hafızaya kaydetme fonksiyonlarına ve diğer fonksiyonlara sahip biyolojik ordinatorlerle mukayese edebilir.

Entellektüel fonksiyonlarımız, beyninin en yeni ve en gelişmiş kısmında cerayan ettiği halde, hissi davranışlarımıza bir dereceye kadar kaba saba ve ilkel bir sistem hakim olmaya devam etmektedir. Hissedilenle bilinen arasındaki farkın kavranmasına yardımcı olan da işte budur.

Sinir grafisi üzerinde yapılan incelemeler, yeni ve eski korteks arasındaki mübadelelerin esasen, bir dereceye kadar ağır çalışan haberleşme (iletişim) yollarıyla gerçekleştiğini ispatlamak amacını gütmektedir. Şüphesiz bu değişik dikey haberleşme yolları içinde, ilk hissi vaziyetler dolayısıyla düşüncelerin ve düşünceler yardımıyla ilk hissi vaziyetlerin ortaya çıktığı mekanizma bulunmaktadır. Fakat bu mekanizma ne olursa olsun yuvarlak kabuğun (cortex limbique) dikey bir haberleşme sağlayamayacak kadar ilkel bir yapıya sahip olduğunu ispatlamak mümkündür. Dolayısıyla, yeni korteks'in durumu, eski beynin duygularını yorumlamak mecburiyetinde kaldığı zaman, hastasının heyecan duygularını tahlil ve izah etmeye çalışan psikiyatrinin içinde bulunduğu durumla mukayese edilebilir. (P.MAC LEAN'a göre)

iyi tanınmasına yardımcı olmuştur. Yeni korteksin muhtelif kısımları (*alın, şakak, üst yan ve arka lobları*) koku alma fonksiyonundan (*olfaction*) çok üstün ihatalı fonksiyonlara, gelişmiş entellektüel ve lisan fonksiyonlarına sahiptir; bunlar düşünmede, sembollerin hazırlanışında ve muayyen bir iradenin teşekkülünde rol oynarlar. Bu hususa tekrar dönmeyeceğiz. (*Doku bakımından yeni korteks, 6 hücreli tabakadart meydana gelir.*)

Ya içgüdü diyebileceğimiz "ataların hatıraları"nı, ya da çok basit tecrübeler dayanan ve hayvanın sonunda dışına çıkmadığı bilgilere göre, mecazî olarak "sürünge beyin" dediğimiz şey, tamamen ilkel davranış programları gerçekleştirmektedir. (*Mac Lean'a göre, bu beyin, yeni şartlara intibak edebilecek kadar gelişmiş değildir*). Beynin esas kısmının ağ şeklindeki maddesinin gerçek fizyolojik şuur uyanıklığı ve dikkati düzenleyen merkez olduğunu kabaca belirtelim; demek ki, burası heyecanlar için bir motor, vazifesi görmektedir. Orta beyin (*L'hypothalamus*), (*neuro-végétatif, sendokrinien ve homeostazik*) fonksiyonları idare edici bir rol oynar;

Heyecan mekanizması ve temel, fakat yetersiz davranışların (açlık, susuzluk, cinsiyet, yuva yapma, annelik, savunma reaksiyonu, saldırganlık) ortaya çıkışında faaliyet gösterir. Mizaç (*thymique*) bakımından, şartları ya da şuur hallerini zevk duyarak veya zevk duymadan yaşamak, şüphesiz tecrübeye dayanan zor bir yaklaşımdır. Bununla beraber, bazı başarılı tecrübeler, orta beyinin (*L'hypothalamus*) hissi bütünleşme (*intégration*) içindeki mühim rolünü tayin etmeye yaramıştır. Böylece, bir elektrik devresini kapamaya yarayan kolu indirmeye ve bu şekilde kendi kendilerini uyarmaya şartlandırılmış hayvanlarda, orta beyinin belirli

noktalarına mikro elektrodlar yerleştirmek ve bu yerleşme noktalarını takibetmek suretiyle ya, kolu hareket ettirmenin yarattığı uyarıdan sanki hoşlanmamış gibi, hayvanın kolu çekmekten birden bire vaz geçtiği, ya da tam aksine, bu işten çok hoşlanmış gibi, devamlı aynı hareketi tekrarladığı müşahade edilmiştir. Hülasa, orta beyin, davranış çeşitlerini bir araya getiren mühim bir merkez olarak ortaya çıkmakta, fakat tek başına bunları çevre şartlarına intibak ettirmekten aciz görünmektedir. Bu, üstün bir formasyonun, yani orta beyinin işleyişini düzenleme ve ayarlama vazifesini yüklenmiş bulunan lembik sistemin işidir.

Lembik sistemin dört büyük fonksiyonu vardır:

1. Hissî ve insiyakî davranış içindeki rolü muhakkak olan koku alma fonksiyonu (*özellikle beslenme ve cinsî bakımdan*). Koku alma sinirinin doğrudan doğruya ilgili kortikal bölgeye (*hippocampe*) bağlı bulunduğunu belirtmekte yarar var.

2. Bazı motor davranışlarda (*bilhassa aşırı konuşkanlık*) olduğu gibi, dikkati ayarlama ve kumanda fonksiyonu

3. Heyecan davranışını ayarlama fonksiyonu,

4. Özellikle, temel duygu hallerinin (*affect*) ortaya çıkışını kollaylaştırması muhtemel olan hafıza fonksiyonu.

Bu durumda, lembik sistem, doğrudan orta beyinin kumanda ettiği davranışları düzenleyen ve ayarlayan insiyakî-hissî üst bir beyin olarak görünmektedir, orta beyin ile lembik sistemin teşkil ettiği bütün, beyin gövdesini ağ şeklindeki (*réticulaire*) sistemi tarafından uyarıldığı takdirde işlerlik kazanabilmektedir. Lembik sistem tarafından bu şekilde

bir araya getirilen insiyâkî davranışlar, ferdin ve tür'ün korunması sonucunu doğurmaktadır: Açlık, susuzluk, cinsiyet, dikkat, nefsini koruma, saldırganlık. Özellikle alın nahiyesine tekabül eden yeni korteks, şüphesiz muhtemel bir entellektüel ve mantıklı kontrol istikametinde, dahili formasyonlar üzerinde faaliyet icra etmektedir. Bununla birlikte, korteksin altında yer alan yapıların (*structure*), yüksek duyum motor tecrübenin anî verilerine ne kadar az angaje olursa olsunlar, çevreyle değişik bir münasebet tipi geliştirmeye tahsis edilmiş oldukları söylenebilmiştir. Belli bir ölçüde, bu şekilde müstakil olabilirler. Bunlar hakkında Mac Léan, 1950'li yıllarda ortaya çıkan ve o zamandan bu yana nöro psikolojik düşünceye nüfuz etmiş bulunan bir kavramdan, "şizofizyoloji" den ya da dağınık beyin fizyolojisinden bu anlamda bahsetmiştir. Histoloji (*do-ku ilmi*) ve beyin tabakalarının mukayeseli fizyolojisi üzerine kurulan bu kavram şu şekilde özetlenebilir: Kafatasımızın içinde arkaik beyinlerin hala mevcut olması bir istiare olmayıp bir vakiadır; insan, türlerin tekamülü süresince, peşpeşe üç beyine sahip olmanın sıkıntı verici durumu içindedir ve ancak, gelişmesinin zirvesine ulaşan son beyin, yani yeni korteks, onu özellikle, fevkalade insan haline getirmiştir. Yeni beyin (*néocortex*) ile eski beyin (*sürün-gen beyni artı eski memeli beyni*)⁽¹⁾ arasında ahenkli bir hiyerarşi mevcut mudur? Mac Lean için böyle görünmüyor. Burada çözülme (*şizofizyoloji*) hatta ayrılma sözkonusu olabilir. Ve dahili ve arkaik (*cinsî, saldırgan, bir araya getiren*) davranışlar hakimiyetlerini devam ettirebilir, hatta şuursuz bir şekilde

(1) Basitleştirmek için bundan sonraki kısımlarda daha ziyade sadece eski beyin yeni beyin ikilisini muhafaza edeceğiz.

kendini bu işe kaptıran yeni beyin, bunları benimser, gelişmelerini temin eder ve bunlara akıl görünü-tüsü verir. O halde eski beyin, ruhumuzun derinliklerinde yaşayan hayvanın (nöro-fizyolojinin resmiyet kazandırdığı) esas izini teşkil etmektedir. Hislerle akıl arasındaki çekişmenin anahtarı buradadır. Bu, Niçe'nin şu sözünü teyit etmektedir: "İnsan, hayvanî mazisi ile birden bire irtibatını kesmesinin neticesi olarak, hemcinslerinin ve bizzat kendisinin kurdu olmuştur."

Başka bir deyişle şizofizyoloji özümûze işlemiştir. Eski ve yeni kortekslerin işleyişindeki bu farklılaşma, heyecan, his ve insiyak (*içgüdü*) davranışlarıyla entellektüel davranış arasındaki farklılıkları açıklayabiliriz. Mac Lean'ın dediği gibi, "bu durum, hissettiklerimizle bildiklerimiz arasındaki farkı anlamamıza yardım eder."

İd (*ça*) ve ben (*ben üstben'e tâbidir*) ikilisi, biraz da eski ve yeni beyinlerdeki mahiyet farklılaşmasından kuvvet bulmuş olamaz mı? Freud, böyle bir anatomik münasabetin mümkün olmadığı kanaatindeydi ve 1939'da şunları yazıyordu: "Bu şekilde tasvir edilen ruhi topografyanın beyin anatomisiyle hiçbir alakası yoktur⁽¹⁾". Hayvan psikolojisi, kendisine takdim edilen "dikkate değer" incelemeye açıkça tatbik edilmiş olmasına rağmen, ortaya koymuş bulunduğumuz ve bundan böyle hesaba katılması gereken çalışmaları kabul etmiyordu.

İd dediğimiz bu "eski taşra", eski beyinin fonksiyonlarına, insanın olduğu kadar hayvanın da önde gelen ihtiyaçlarını (*açlık, susuzluk, cinsiyet, itmeler (pulsions), korunma içgüdü, saldırganlık, vb.*) kar-

(1) Musa ve Tektanrıçılık (Moïse et Monothéisme).

şılamayı üzerine alan bu his insiyak sahası içine dahil değil midir?

İtmelerle ilgili isteklere hakim olmak isteyen ben, tanıma süreçlerinin, dilin, düşüncenin esas dayanağı olan yeni beyine ait bir hadise ve eski beyin çekirdeğinin kontrolü değil midir? Zaten, bu ikinci husustan (*kontrol*) insan tekamülünün güzel küçük bir örneği diye bahsedilmiştir: "Beyin temelinin bu arkaik bölgesinde, insanoğlunun bir savunma korteksi ile kapatmaya çalıştığı, iç güdülerle, bitkilerle heyecanlarla ilgili hayatın esas gücü yer alır" (Harvey Cushing).

Şüphesiz, Freudvarî tedavi ile yeni anatomik fizyolojik mefhumlar arasında benzerlik vardır. Bununla beraber, bunlar, istikbal için, Freud'un şemasında bazı düzeltmeler yapmayı gerektiren yeni müracaat kaynaklarıdır.

Ve ilk olarak **id** eski beyin içinde yalnız olmayıp, huy mekanizması (*appareil thymique*) ve heyecanları idare eden sistemle beraberdir.

Özellikle eski beyin, sadece insiyakî hissî unsurlarca harekete geçirilir ve kısa da olsa bir tanıma kabiliyeti vardır. Mac Lean'ın dediği gibi, eski ve yeni beyinler, herbiri, "sübjektif, kronometrik, tanıma, hatırlama, motor fonksiyonlarla birlikte başka fonksiyonları da yerine getiren biyolojik ordinatörler (bilgisayar) gibi iş görürler.

"Bu ordinatörler" arasında tam bir irtibat mevcut mudur? Bunları biribirine bağlayan ve basit hissi durumların (*affects*) düşüncüyü, düşüncenin basit hissî durumları ortaya çıkardığı mekanizmanın dayandığı ender anatomi sistemlerinin tetkikine girmeden, eski beyinin, ne işaretler yardımıyla anlaşmaya, ne de sözle irtibat kurmaya imkân

vermeyecek kadar çok iptidai bir yapıya sahip lodu-
ğunu kesinlikle söyleyebiliriz. Şu halde **id (ça)** ve **ben-üst ben** arasında fazla bir temas veya en azın-
dan birbirinin dilinden anlama söz konusu olamaz.
Mac Lean'ın verdiği şemaya göre, elimizde iki tele-
vizyon ekranı var: biri yeni olanı yani, yeni beyin;
diğeri se, heyecanlanan, düşünen, maksadını ifade
eden, fakat kendisi için tam manasıyla mevcut ol-
mayan kavramlardan hiçbir şekilde istifade imkanı
bulunmayan eski beyin. Halbuki, tabiat, kendi ka-
naatkârlığı içinde, gece gündüz kendi ışıklı tüplerini
muhafaza eden eski ekrandan vazgeçmemiştir. Eski
ve yeni sistemler arasında benzerlikler bulmak ger-
çekten müşküldür. Freud'ün umumî "id ve ben" na-
zariyesini yalanlayan da işte budur.

Mac Lean bir hususta şöyle diyor: "Meseleyi bir-
takım semboller yardımıyla ifade etmek gerekirse,
şöyle bir benzetme düşünülebilir. Hastasını yatıran
psikanalist, ondan divanı bir at ve bir timsahla pay-
laşmasını istemektedir. Timsah gözyaşı dökmeye
hazır, at ise kişnemeye gönüllüdür. Ama bunlardan
sıkıntılarını sözle ifade etmeleri istendiği zaman,
hiçbir dil öğretiminin kendilerine yardımcı olamaya-
cağı bellidir. Bu hayvanlardan şahsen sorumlu olan
ve onların sözcülüğünü yapmak mecburiyetinde ka-
lan hastanın, kendi kendini, direnmek ve inatçı bir
suskunluk göstermekle suçlu hissetmesine neden
şaşırmalı?"

O zamandan beri **id**'den ve eski beyinden ileri ge-
len davranışlar için kullanılan ben ve yeni beyin ta-
birleri ve dile suni olarak ve zorakî sokulan kavram-
lar uydurulmaktadır. Bir tür sapıklık olarak kabul
edilen ağızla yapılan cinsî temaslar (*halbuki, Kin-
sey'e göre, erkeklerin %60'ı bu yola başvurmaktadır*)
la ilgili bir misal: Cunnilingus (*kadın tenasül uzvuy-*

la dil teması'un, meselâ erkek için, çocukluğa bir dönüş olduğunu söyleyerek, psikanalistlerin bu davranışa hususî bir anlam verdikleri ve entellektüel bir mahiyet kazandırdıkları görülür. "Mevcut olmayan veya jenital bölgede bulunması gereken bir uzvu (*kadının muhayyel erkeklik organını ya da mukabili olan memeyi*) emmek çocuklukta olur. Oysa meme yok, besleyici süt yok, sadece o ürkütücü bir yarı! Hasta, herşeyin kendisinden esirgendiğini göstermek için dille temasta bulunmak suretiyle alçılır." Aynı zamanda içindeki sıkıntıları acıları yaşıtırır. Çünkü "Tehlikeli" uzuv (meme-penis) yoktur"⁽¹⁾ Ben ve yeni beyin dilinde yapılan pek te açık olmayan yorum böyle. Bu, geçerli ve özellikle gerekli bir yorum mudur? Cinsî davranışın ilk sorumlusu olan, eski beyine sormak ve bu sonrakini tam bir serbesti içinde, hayvanda olduğu gibi, sorguya çekmek daha akıl kârı değil midir? Zoolog Eugène Marais diyor ki: "Tabii yaşama şartları içinde primatları (*iri cüsseli ilkel insan*) tanımadan, hiç kimse, insanın şuuraltı hususunda en ufak sağlam bir fikir edinemez."⁽²⁾ "Nitekim, zoolojinin yardımına başvurulduğundan beri, öpme veya yalama şeklindeki okşamaaların, üst memelilerde, çiftleşme öncesi davranış safhası içinde, hemen hemen daima mevcut olduğu öğrenilmektedir. Biz bunun izlerini muhafaza etmiş olmalıyız. İşte bütün mesele bu. Ne iyi izah şekli değil mi? Kavramlarla ve yeni beyinle ilgili terimlerle anlaşılması imkânsız (daha ziyade hayvanî davranışları ifade eden terimlere uygun) hayvanî bir izah şekli. Korteks şüphesiz, eski beyinin çalış-

(1) E.Bergler: (Psycho-pathologie sexuelle) Cinsî Psikopatoloji, Payot yayınları, Paris, 1969.

(2) Marais E.: My friends the baboons, (Maymun Dostlarımla), New York, Mc.Bride, 1940.

masından edindiği intibaları (bir koku, hissî coşkunluk, kalıplaşmış birkaç kelimelik yatak odası diliyle ifade edilen bir orgazmın yaşanması) yorumu tâbi tutabilir, birtakım hayallerle süsleyebilir, coşku katabilir (şüirin rolü), fakat butün bunlara, izah ve ifade edilmiş entellektüel bir şekil vermesi mümkün değildir. Bağlantıları, uyumsuzlukları ve İd (le ça) 'in içindeki ince çatışmaları daha az dile getirebilir, çünkü, id ve eski beyin bir kere daha sadece davranış diliyle konuşmakta ve bu inceliklerden habersiz görünmektedirler. Öyleyse her ifade, (ekseriya eski beyinin heyecanlarla ve itmelerle ilgili fakat belirsiz hakimiyeti altında bulunan) yeni beyin ve ben dilinde sadece bir yorum, aşırı bir laf kalabalığı olarak kabul edilebilir.

Freud skolastiğinin belli başlı istismarlarından biri karşısında esas olan ve sürekli bir tenkit teşkil eden şey işte budur. (Bu tür istismara biz, hiperformülasyon adını vereceğiz) .

Buraya kadar sergilemeye çalıştığımız nörofizyolojik yeni verilerden hareketle daha ileride bu Freudçu ve ortaya çıkan id ve ben gerçeğinin diğer veçheleri üzerinde duracağız.

Les pulsions (itmeler)

Litré, aşağı yukarı ilk satırda “**İç güdü** (instinct)” kelimesini şöyle tarif etmektedir: “İnsan rûhunu harekete geçiren dahili ve gayri iradî itme.” Demek ki, bu formül içgüdü (içgüdüler) yü, “türün irsî hafızası” denilen şeyle harekete geçen otomatik bir davranış (davranışlar) olarak kabul eden tariftten evvel ortaya atılmıştır.

Aslında aynı ayrımı Freud de takip etmiş ve şu iki kelimeyi kullanmıştır: Verâsetle geçen, insanın doğuştan getirdiği bir davranışı belirtmek için içgüdü (*instinct*) ve itme (*pulsion*). Burada pulsion (itme) terimi Littré'nin birinci tarifiyle aynı anlama geliyor, zira Freüd için tamamen, "ruhî hayat içinde bedenî mahiyetteki ihtiyaçları temsil eden ve id'in zarurî ihtiyaçlarının geri planında faaliyet gösteren kuvvetler"⁽¹⁾ sözkonusudur.

Von Monakow, 1928'de "Hormé" adı altında benzer birşey tarif etti: "Veraset ve gelişmenin sağladığı her türlü güçle, canlı varlığın istikbâle doğru ilerleme temayülü"⁽²⁾. İçgüdülerin temel kaynağı budur. Bu kaynak içgüdülerle devam eder ve şekillenir.

Von Monakow'un bu görüşünün Freudçu görüşten şüphesiz daha esnek olduğu görülecektir. İtme gövde, içgüdüler de bu gövdenin dalları olduğuna göre, bu görüş, evvela bu iki kavram arasında fark gözetmemektedir. Sonra, bu yazara göre dört tane iç güdü vardır: Muhafaza içgüdüsü, cinsî içgüdü, içtimai içgüdü ve dinî içgüdü. Aslında, Freud'un iktisadî ve kesin görüşüyle (iki itme) çok daha değişik (H.A. Murray'a göre yirmiden fazla içgüdü vardı)⁽³⁾ görüşler arasında dağılan içgüdülerin sayımında riski göze almak daima zordur.

(1) Abrégé de Psychanalyse (Psikanaliz Özeti)

(2) Von Monakow: Nörolojik ve Psikopatoloji Tetkikine Biyolojik Giriş, F. Alcan, (Introduction biyologique à l'étude de la Neurologique psychopathologie) 1928.

(3) Bu meyanda, hoşla gitme, saldırma, bağımsız olma, hükmetme, cemiyet içinde kendini gösterme, koruma, emretme, oynama, kendini başkalarından tecrit etme, sahibolma, para biriktirme, tanıma, izahta bulunma ve benzeri faaliyetlerle ilgili içgüdüler sayılabilir. H.A. Murray "Şahsiyetin Araştırılması, P.U.F. (Exploration de la Personnalité).

Ne olursa olsunlar, bu görüşler, her halükârda miyadını doldurmuş olup çok sade bir şekilde davranışları ilgilendiren dağınık, fakat sarih nöropsikolojik kavramlar bundan böyle bunların yerini alabilir.

Neyse, biz Freud'e dönelim. Freud iki temel içgüdü ayırıyor: Eros ve Thanatos, yani yaşama içgüdü ve ölüm içgüdü. Yaşama içgüdüünün meydana getirdiği bu ortaya çıkan gerçek hakkında yeniden söylenecek pek fazla bir şey yok. İçimizden geçen ve bizi sürükleyen bu esrarlı akımı (*hayat*) herkes hesabına geldiği gibi anlıyor. Ve herşey bir yana Eros güzel bir hayal.... münasebet ve muhafaza; bunun ötesinde fonksiyonel cinsiyet, yani cinsî kudret vardır. Bununla birlikte, içgüdülerin sayısının azaltılmasında, herşeyi yalnız cinsiyete bağlamaya çalışmak pişmanlık yaratabilir; ve aynı şekilde, her şahsiyetin gerçekten bunun neticesi olduğu kabul görmeyebilir. Fazla genel olmayan bir perspektif dahilinde, cinsî davranışın, daha basit olarak şahsiyetin ifadelerinden biri olup olmadığını herkes kendi kendine sormak hakkına sahiptir. (*Bu davranışa, kendisini meydana getiren diğer temel unsurlar da dahildir*⁽¹⁾). Böylece meseleler, açık açık konuşulacaktır. (*Aşağıda libido ve Freud'ün bu gelişmeyi şematize ettiği tarz konusuna yeniden döneceğiz.*)

Freud tasarrufu seçti: Varsa yoksa iki içgüdü, yani yaşama ve ölüm içgüdüleri. Hatta, daha sonraları, ikincinin mevcudiyetinden vaz geçti, demek ki yirmi yıldan fazla bir süreden beri kafasında sadece

(1) Meselâ, Frankl'ın varoluşçu mahrum bırakma kavramı veya daha basit konuşmak gerekirse, hayata bir anlam kazandırma çalışmalarında mahrum bırakılmış iradeyle birlikte can sıkıntısı kavramı.

birinci vardı. Fabre Luce'e, büyük bir incelikle şu sözleri söyleten bu husustur: "Freud'ün yardımına müracaat ettiği ölüm içgüdü, doktrinin boşluklarını maskeleyerek için tam zamanında yetişen bir "deus ex machina"^(*)dan başka birşey değildir⁽¹⁾.

Freud diyor ki: "Saldırganlık tahrip içgüdü ve onun nihaî amacının, yaşayan herşeyi inorganik bir hale sokmak olduğunu düşünmekte serbestiz ve bunun için biz buna ölüm içgüdü adını veriyoruz"⁽²⁾.

Öyleyse, neticede canlıyı inorganik bir hale sokmak için, yaşama içgüdü, engelleyen ve tansiyonları tamamen azaltmayı hedef alan kuvvetler mevcut olsa gerek. Kısaca bunlar, içimizdeki karanlık, tayin edici ve şüphesiz coşkunlukla hissettiğimiz caydırıcı ve yok edici kuvvetlerdir. Demek ki, insan menfî şekilde neler hayal ediyor ve mutlaka, bulanık koyu bir öfke ve mücerret bir felsefe karışımına kendini nasıl kaptırıyor?

Freudvârî dekor içinde ve daha çok kleinvârî bir "manikeizm"^(**) içinde ölüm içgüdüne çok yer veriyoruz. Biz burada, Freud'ün araya sokuşturulan temel görüşlerinden ikisi üzerinde duracağız: Biri, klâsik bir psikiyatri meselesi içinde yer alan melankoli; diğeri, ne yazık ki, canlıların ve milletlerin sık sık sergiledikleri bir davranış olan saldırganlık.

Melankoli (bitkinlikten, aşırı üzüntüden, aşağılık duygusundan ileri gelen ve ölümün karşı konulmaz

(*) **Deus ex machina**, bir makına yardımıyla yeryüzüne inen tanrı demektir. Burada kurtarıcı anlamında kullanılmıştır. (çevirenin notu)

(1) A.Fabre Luce: La Mort a changé (Ölüm değişti) Gallimard.

(2) Psikanaliz Özeti.

(**) Mardinli Mannes'in birbirine zıt, iyilik ve kötülük nazariyesi. (çevirenin notu)

davetiyle sonuçlanan bir hadise olarak bilinir) ile ilgili olarak Freud şu şemayı veriyor: Bu durumda, melankoliye yakalanan kimsenin üst ben'i, gerçek bir "ölüm içgüdü" kültürü" dür; ve hastanın sıkıntısı, ben ile üst ben arasındaki zorlu çekişmede ifadesini bulur. Ben, üst benin, sevmek bir yana, kendisinden nefret ettiği ve zalimce davrandığını hissettiği için, ortadan çekilir ve kendini feda eder. Oysa, diyor Freud, ben için yaşamak, "mevcut halde (*ölüm içgüdü olarak*) id'i temsil eden" ve "baba'nın, hâmi'nin ve talihin koruyucu ve kurtarıcı fonksiyonunu icra eden" üst-ben tarafından sevilme demektir. Böylece bütün koruyucu kuvvetler tarafından terk edilen ben'in ölmekten başka çaresi yoktur ⁽¹⁾.

Demek oluyor ki, melankoliye yakalanan hasta kendisini sefil, aşağılık bir kimse olarak görmekte ve bu halinden çok büyük sıkıntı duymaktadır... Hastalığın karakteristik belirtilerinden biri, bir kere daha karşımıza çıkıyor. Acaba insanı melankolik yapan mekanizma sahiden bu mu? Bundan şüphe etmek ve meşhur bir formüle göre, bir konuda ileri sürülen fikir sebep olamaz diye düşünmek mümkündür.

Nitekim, ölüm içgüdü karşılarında, hipotalamusla ilgili olarak imada bulunduğumuz çağdaş huy reostası kavramının fazla mütevazi değilse de, çok açık bir şekilde bize sunduğu şeyler incelemeye değer. Eski beyinin temelinde huy tonalitesini ayar-

(1) Freud şunları da söylüyor: "Ben'in, üstben'in saldırganlığından duyduğu ızdıraplar, ölümle sonuçlanabilen ızdıraplardır, bunun bir benzerini tek hücreli organizmaların, kendi kendilerine meydana getirdikleri özümlememeyen ürünlerin zararlı faaliyetleriyle yok olmalarında görüyoruz (Ben ve *Id-Le Moi et le Ça*) Bu güzel biyolojik imajın, bir imajdan başka bir şey olmadığı nasıl da belli.

lamaya yarayan bir sahanın mevcut olduğunu gördük.. Bu saha hayvanda iki istikamette uyarılabilir (*Zevk ve acı iki değişik noktada uyarılır*). Söz konusu bölge, görüleceği gibi, çok müessir tedavi şekillerine karşı hassastır. Bize öyle geliyor ki, şuurlu hallerimizi pembe veya gri renge çeviren içimizi sevinç ya da üzüntüyle dolduran yer burasıdır. Şüphesiz bu bölge, yaşadığımız hoş ya da hoş olmayan tecrübelerle uygun bir ses vermeye; fakat aynı zamanda, yolunu sapıtmaya ve kendi başına karışıklık, düzensizlik yaratmaya müsait durumdadır: Mesela, mantıken haklı görülmeyen, yaşama şartlarından tamamen kopmuş, hatta yeteri kadar üzücü doneler olarak, şuurlu hayattan pek az nasibini almış bir melankoli hali (*ya da bunun aksi bir manyaklık hali*). Bu hususta Jean Delay şöyle diyor: "*Üzüntü uyandıran fikirlere sahip olduğumuz için üzgün değiliz; biz bu fikirleri üzgün olduğumuz için taşıyoruz*". İntiharın çoğu zaman bir temele dayanmayan, haklı görülmeyen, mantıkî olmayan ve aşırı karakterini ortaya koyan şey işte budur. İntihar, cahil bir çevrenin, hep aynı istikamette yorumlayıp kesinlikle iddia ettiği gibi mutsuz insanların mantıklı bir davranışının sonucu değil, huy düzenleme mekanizmasının (*rhéostat thymique*) ciddi bir şekilde bozulmasıdır. Bir kere daha ifade etmek gerekir ki, fikir sebep olamaz.

İlmî bir tavır ortaya koymak isteyen psikiyatri, şimdilerde, moleküler biyokimya dahilinde, ilkel genetik, determinizm yoluyla zaman zaman huy ayarlama mekanizmasını bozan zehirli maddeyi, sapma gösteren metaboliti araştırıyor. Bozukluğun psikopatolojik mahiyetini henüz bilmemesine rağmen, bu psikiyatrinin, ampirik tarzda, daha şimdiden esaslı tedavilerde bulunduğunu ilâve edelim. Fakat bu, bir sürü insanı rahatsız etmeden olmuyor. Neden?

Çünkü, tabiat kanunlarınca izah edilebilen herşeyi, değerler dünyasına yabancı saymak moda oldu. İlmî olarak izah edilmek, değeri düşürüyor⁽¹⁾.

Sebep olarak fikri ve hatta bir tek fikri kabul eden Freud'e dönelim: Müthiş bir üst ben'in ben'i mahvetmesi. Şüphesiz Freud, eski beyindeki huy ayarlama mekanizmasını bilmiyordu. Metchnikoff'tan sonra, kesinlikle huy bozukluğu sayılamıyacak bir ölüm içgüdüsü tahayyül ediyordu: O, meseleyi felsefî ölçüler içinde düşündüğünden, bunun nörofizyolojik bir boyut kazanması söz konusu olamaz. *(Huy bozulmasına bir şey söylenmesi zaten mümkün değildir. O sadece renk verir. Ucu üst ben'e varan her delilde, ben'i ezecek olan id'in gücüyle bunun hiç bir alakası yoktur.... Burada bir kez daha Freud'ün meseleyi mübalağa ettiğini görüyoruz.)*

Böyle dedikten sonra, sadece, bilinmeyen bir biyolojik bozukluktan dolayı huy seviyesi ciddi ciddi bir biçimde düşme gösterdiği zaman, onun, herkesin yanılabilceğini, insanlara ızdırap veren konuları kapkara kayalıklar halinde keşfettiğini kabul edelim; bu konuda klasikleşmiş laflar var: Çocukluktan beri ölümün büyüğü ve tahammül edilmesi zor bir kötülük. Daha fazlası da pek söylenemez. Bu yüzden ölüm içgüdüsü adı altında ortaya çıkarılan gerçek, bugün ilmî bir muhakemeye esas olamaz.

Freud, *(ölüm içgüdüsünün bir parçası olarak gördüğü)* bir saldırganlık içgüdüsünün varlığının Adler'den çok sonra kabul etti. üst ben ve medeniyetin yerleşmesiyle, ben'in içinde hatırı sayılır bir saldırganlık içgüdüsü yer etmiş olabilir. Freud'a göre, ya-

(1) Konrad Lorenz: Tecavüz: L'Aggression, Flammarion Yayınları.

kınlarımızla olan münasebetlerimizde başlıca bozulma faktörü işte budur. Bu ilk düşmanlığı müteakip, medenî cemiyet devamlı yıkılma tehdidi ile karşı karşıyadır.⁽¹⁾ Demek ki, kanlı insanlık tarihini belirleyen katliamların ve savaşların insanlara mahsus bu tahribatın temelinde bu içgüdü hükümleri yer almaktadır⁽²⁾.

Günümüz yazarlarından bazıları bu görüş tarzını reddetti. Mesela, Zoolog Konrad Lorenz: "Savaş coşkunluğu, aslında takbih edilen ferdi saldırının en ilkel şekillerinden farklı olduğu açıkça görülen toplu saldırının hususî bir veçhesidir"⁽³⁾. Arthur Koestler, beşerî boğazlaşmalarda zincirden boşananın ferdi saldırganlık değil, daha ziyade ferdin özdeş hale geldiği sosyal gruba bağlılığıdır," diyor. Onun şu formülü bu düşünceden kaynaklanmaktadır: İnsan, içinden saldırmak geldiği için değil, birşeylere bağlandığı için savaşı. Ayrıca, hayvan türleri içinde, kendi türünden olanları öldürmeyi yasaklayarak ahenkli bir şekilde hüküm süren önleyici kuvvetlerin, yeni beyinin gelişmesi sebebiyle, insanda mevcut olmadığına işaret etmektedir. Yeni beyin, makul gerekçeler göstermek suretiyle eski beyinin saldırganlığını sınırlamak, durdurmak bir yana, onun akılsız bir hizmetkârı haline gelir. Yeni beyin korkulara, arzulara, heyecanlara, saldırganlığa makul bir kılıf hazırlar; özellikle, lisan yardımıyla, belirsiz hareketleri, içgüdüleri açıklığa kavuşturan bir vokabüler geliştirir. Sonunda kelimeler, grup psikolojisinin zincirleme tepkilerine sebep olabilecek birer

(1) Malaise dans la Civilisation. (Medeniyetteki Rahatsızlık).

(2) Fare hariç, hayvanların sadece başka türden olanları avlamalarına mukabil insanın insan tarafından yok edilmesi sözkonusudur.

(3) K.Lorenz, A.g.e.

patlayıcı haline gelirler⁽¹⁾. İnsanlar sık sık kelimeler uğruna, bu "dil belası" yüzünden kavga ederler.

Freud, iki temel içgüdüden herbirini, ruhî bölge-lerden herhangi birine hapsedmenin söz konusu ola-mayacağını söylemektedir. İd(ça), ben'i ve üst ben'i süzgeçten geçiren yedek bir bölge olsa gerek. Çağ-daş görüş içinde saldırganlık hayvanlar üzerinde yapılan deneylerin ve klasik olarak kuduzun⁽²⁾ ya-rattığı komplikasyonların da ortaya koyduğu gibi, eski beyinde meydana gelen bir olaydır.

İnsanın yeni beyni, içerideki eski beyine alet olur. Yalnız kendisinin muktedir ve mesul bulundu-ğu bir dilde izahta bulunup tasdik eder. Aslında büt-tün bunlar, ölüm içgüdüsüne (*ve onun gayrisafî ha-sılası durumundaki saldırganlığa*), motivasyonların inşa edilmesiyle, bir kere daha başka bir kata ait olan aşırı yorumlar (*hyperformulation*) yapılmadığı takdirde, Freudçu görüşün çok da uzağında sayıl-mazlar.

Bu sebepten, iki temel içgüdünün mantıklı bir karışımını ilmî dozlarda tahayyül etmek; bundan şematik izahlar çıkarmak; meselâ şunları söylemek, insana biraz yapmacık geliyor:

"Aşırı bir cinsî saldırgan, aşığı sadist bir katil ha-line getirir, aynı saldırganlığın önemli bir ölçüde azalması, onu çekingen ya da iktidarsız kılar"⁽³⁾.

İktidarsızlık veya sadizmin, hekim ve psikiyatri uzmanı için hâlâ büyük sır olarak kaldığını düşün-mek daha doğru olur.

İlk içgüdü olan hayat içgüdüsü ya da Eros'un boшта kalan enerjisi, Freud'e göre, ruhî hayatta, Li-

(1) A.Kosetler: Lokomotifteki At (Le Cheval dans la Locomotive)

(2) Virüs'ün yolaçtığı, beyinde ateş husûle getiren bir hastalık.

(3) Psikinaliz Özeti. (Abrégé de Psychanalyse)

bido şeklinde dinamik bir mahiyet kazanır. "Baştan beri, Libidon'un her boşta kalan kısmı "ben" içinde toplanır. Bununla ilgili olarak Freud şunları yazıyor: "Bu tür şeylere biz, kesin bir narsizm adını veriyoruz. Bu durum, **ben** şehvî bir şekilde objektal gösteriler yapmaya, narsizik libidoyu objektal libido haline dönüştürmeye başlayıncaya kadar sürer"⁽¹⁾.

Bu, yeni doğanın, dış dünyanın her türlü idrak kaydına henüz girmemiş bir canlı olduğu; beynin de henüz hiçbir iz taşımadığı; netice olarak bütün his ve duygu imkânlarının, bunları başkaları yavaş yavaş tanımaya başladığı aşk konusu üzerine yöneltmeden evvel, kendi içinde kapalı olduğu anlamına gelir. Ve dünya ile olan irtibatının bu tanıma yönünün altı çizilmeli, bunun Freud'un görüş açısı içinde yer aldığı unutulmamalıdır.

Şahsiyetin teşekkülünde, his-içgüdü gelişmesinin yanısıra, entellektüel gelişmeyi ihmal etmemenin ne kadar gerekli olduğunu daha ileride, J.Piaget ile birlikte göreceğiz.

Freud'un libidosuna, ruhî yapının mümkün olduğu kadar sürekli uyarı almaya bakmasını arzu eden süreklilik prensibinin hakim olduğu bilinmektedir. Bundan dolayı daha önceden mevcut olan enerji dışarı atılmakta ve uyarı miktarını arttırabilecek şeylerden sakınılmaktadır. 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan fizik kavramlarına benzer bir şekilde hazırlanan bu prensip çok nazarıdır. Arthur Koestler, aynı şekilde, bu hususa dikkatleri çekmektedir:

"Acil biyolojik ihtiyaçların karşılanması ya da karşılanmaması sözkonusu olduğu sürece, bu

(1) A.g.e.

prensip doğru olabilir. Fakat, hoşumuza giden uyarılar husûsunda bunun geçerli olmadığı aşîkârdır. Cinsî faaliyetin hazırlıkları kesinlikle uyarı sayısını arttırmakta ve neticede yorucu olabilmektedir; herşey bunların iddia edildiği gibi olmadıklarını göstermektedir. Freud'un, bu çok beylik itiraza verebilecek hiçbir tatminkâr cevabı yoktur⁽¹⁾.

Şahıslara göre değiştiğine göre, aşkın dinamiği gerçekten çok nazık bir husus. Bunu kurala bağlamanın zorluğu da buradan ileri geliyor. Bize öyle geliyor ki, Freud, çocuktaki cinsiyet gelişiminde de aynı yolu takib etmektedir.

Çocuk Cinsiyetinin Geçirdiği Safhalar ve Psikanalizin Temel Kabul Edilen Aşırı Sadeleştirilmesi

Tous les culs sont de la Saint-Jean-APPOLINAIRE

Çocuk cinsiyetinin geçirdiği safhalar bahsine girmeden önce, lafı biraz dolaştırıp Freud skolastiğinin en tehlikeli, en cazip ve en çok reddedilmeye müsait olanları arasından küçük bir örnek bulmaya çalışacağız.

Musallat fikrin (*obsession*) sınırlarını bir gün kim çecek? Aynı rahatsız edici durumun, neden durmadan her canlıyı sarstığını ve neden yorgunluktan bitiren bir müdafaa mecburiyetinde bıraktığını kim izah edecek? Burada toplu iğnelere karşı; şurada mikroplara karşı; orada da şüpheli ve dokunulmaz kapı düğmelerine karşı mücadele... Başka yerdeki de kıskançlık. (*Othello*, "kanım, beni koruyan düşün-

(1) A. Koestler a.g.e.

celerime hükmetmeye başlıyor, söyleyin bana, bu korkunç macera nasıl başladı...” diyor).

Binlerce konu arasında hep aynı konunun yardımına başvurmak suretiyle kişinin vardığı unutulmaz seçim kararını kim söyleyecek? İzdırap verici hangi mekanizma, hangi kırık plak, heyecan, elem, tepki mekanizmasını bozarak, durmadan dokunaklı hatırlatmalarda bulunuyor?

Bir alın lobunun doldurduğu bileşimle eski be-yinden heyecan boşalmaları arasındaki uyumsuzluğu kim izah edebilir? Ayrıca bu iki terim arasına ne gibi şeytani bir şartlanma vardır, bilinmez.

Kesin olarak kişiyi sımsıkı bağlama tehlikesi arzeden bu ipin ortaya konmasında sarsılmanın, depressif halin, sıkıntılı bünyenin sorumluluklarını kim ayırdedecek?

Nöro-fizyoloji ve nöro-psikoloji bu sorulara cevap vermekte sıkıntı çekmektedir. Bir hayvanın şartlanmasıyla bir insanın musallat fikir nevrozu arasında belli bir mesafe bulunmasına rağmen⁽¹⁾, şüphesiz Pavlov'un refleks ilminin verileri kullanılabilir⁽²⁾.

(1) J.Barbizet, patolojik programlar içinde alın lobunun önemi üzerinde durarak bu hususta şu açıklamada bulunuyor: “Meselâ, musallat fikir nevrozlarında olduğu gibi, anormal fakat tamamen organize bazı davranışlarını, sonucu amacını aşan savunma vasıtası durumundaki konu tarafından hazırlanan araştırma ve kontrol programlarının bir neticesi midir, diye insan kendi kendine sorabilir. Hastanın bir sabit fikir eğilimi göstermesini ve sıkıntısını azaltan alın lōkotomilerinin (alın loblarında çıkan nöronların ameliyat edilmesi) etkililiği bu patolojik programlardan bazılarının altında toplanmasının bir ispatı olarak kabul edilebilir. (Hafıza patolojisi, P.U.F., 1970) (Pathologie de la Mémoire)

(2) Bu hususta, H.J.Eysenck'in (Conditionnement et Névrose) “Şartlanma ve Nevrozlar” (Gauthier Villars, Paris, 1962) isimli kitabıyla L. Michaux'nun “Marazî Korkular” (Hachette, 1968) adlı kitabına müracaat edilebilir.

Bunları söyledikten sonra, görüyoruz ki, psikanalizin, musallat fikir konusunda, bir tereddüdü yoktur. Çekinmeden izahlarda bulunuyor, ikna edici basitleştirmeler yapıyor. Bu amaçla, bağımsız bir mekanizma kullanıyor: Aşırı sadeleştirme (*hyperréduction*), yani ortaya konan bir problemin fazla karmaşıklığını, insana cazip gelen ve tasvibini kazanan sözde bir çözümün verileri seviyesine indirme şekli. *(İnsanın aklını çelmek için sembol kullanılıyor. Bu, daha ileride tekrar üzerinde duracağımız bir hokkabazlık numarası, eski bir siharbaz dalaveresidir).*

Nitekim, çocukta cinsiyet evreleri anlamına gelen Epinal İmajlar, ifade güçleriyle gösteriye katılan imajlardan hareketle en gelişmiş, en karmaşık, en anlaşılmaz insan davranışlarını izah etmek mümkündür...

Bu sebepten musallat fikir hastalığının (*le syndrome obsessionnel*) doğum öncesine, esas itibarıyla anal döneme ait bir vak'a olması mümkündür. Şimdi bu, ilmî bir gerçek midir yoksa gerçek diye yutturulan bir şey midir? Bunu göreceğiz.

İleri sürülen izah şu:

Musallat fikir nevrozu, id(ça) ve üst ben arasındaki uyuşmazlığı açığa vurur. Bu hastalığa yakalanan kimsede, geçmişe dönme görülür veya önceden sadık anal tatminlere; yani, çocuk cinsiyetinin anal dönemince sağlanan tatminlere bağlanma da görülebilir. *(18 aylık, 36 aylık ya da daha büyük) çocuğa cinsi bakımdan dışkı çıkarma zevki hakimdir (en azından Freud'ün taifesi bunu böyle değerlendirir). "Dışkı çıkarmak" veya "dışkıyı tutmak", İşte bu, "dağıtmak" ya da "para biriktirmek"le aynı anlama*

gelir. (*Grandet*⁽¹⁾ babayı açıklayabildiği düşünöldüğünde, *tesir uyandıran dahiyane*⁽²⁾ bir basitleştirme). Dışkının isteyerek çıkarılıp çıkarılmadığı ölçüde beğenilmek veya üzüntü yaratmak. İşte gene, ilâhî Marki'nin zorla anlaşılmasını telaşla bir kenara iten nefis bir basite irca; zira, üzüntü yaratmak, sadistçe bir duygudur. Daha ziyade bu yaşlarda, kasların hareketi, öfke, saldırganlık, tabiatıyla kendini sıkma durumunu ihtiva eder. Şu halde, bu devre, sadık anal bir devre olmalı⁽³⁾.

Aynı zamanda, bu pislik ya da temizlik dönemi, eğitimin tesiriyle anal zevkin (*serbestleşmesinin, istikbaldeki bir homoseksüelliğin muhtemel tohumu*) veya kendi kendini kontrol etme, temiz olma mecburiyetinin doğuşuna şahit olur... Aşırı bir şekilde kirden sakınma, yıkama usulleri, patolojik program, musallat fikir hep buradan kaynaklanır...

Açıklamamız kısa mı? Şüphesiz evet. Modası geçtiği için yanlış mı? Hayır. Konunun daha ileride, skolastiğin yosunları arasında karmakarışık bir hal alması, ilk taslakta hiçbir değişiklik meydana getirmez. Sadece ilk itirazları bertaraf etme zarureti

(1) Para biriktirmeye gelince, Freud diyor ki: "Çocuğun kendi pislğine yiyecekmiş gibi bakması, paraya karşı bir eğilim içinde olduğunu gösterir. Zira pislğin şeklinden, içinden paraların çıkacağı bir oyuncak kumbara kavramına ulaşır.

(2) Herkese karşı Freud'un bir dâhi olduğunu söyleten, pek yaygın, tabii hükmün temelinde kısaca ve açıkça bu hiç umulmadık basitleştirmeler bulunduğu ölçüde bu sıfat münasıptır.

(3) Aslına bakılırsa, sadizmle anal erotizm (kıç zevki) arasında nasıl irtibat kurmalı? Kanaatimize göre, Freud'un yeni yeni yer verdiği bu bağ her şeyden evvel, ilk klinik müşahede sonunda, Sade'in, tarife göre, sadık eseri tarafından ispatlandı. Ve bu eserin anal tüketim için yaptığı tercih, yazar tarafından lüzumundan fazla ispatlanmıştır. Freud'ü durdurabilen bu imtiyazlı müşahededen hareketle, adını zikretmeden genel bir kanun ortaya konulabilir mi?

arttırır. Psikanalitik yapının bu kısımları üzerinde yeniden duracağız: Burada üst tabaka, yeni gelişmelerin ağır basmasıyla, alt tabaka skolastiğinin yaratmış olduğu zorlukları ortadan kaldırır. Psikanalizin, temel tekliflerini daha iyi ihata etmeye, daha iyi ispatlamaya çalışmak şöyle dursun, bundan nasıl kaçındığını, ispat gerektiren hususu türlü kelime oyunları ile nasıl cıvıttığını, insan daha o anda kavıyor. Bundan böyle yeniden tanzim edilmiş, durmadan tekrarlanan ahenkli bir inanç meydana getirmek için, hadise, anal bir ilhamla sürat kazanıyor. İnsanın neredeyse, onların bu davranışında, ortaçağda bedene giren şeytanı kovmak için ayin yapanların çılgınlığını farkettim, diyesi geliyor.

Bununla beraber, bu şekilde günümüz dünyasına ne güzel bir anlayış havası getirilmiş oldu! Bu da ona yeter! Zira bu anal kavşak, bu dönen plak, bundan böyle çok şeyi "açıklıyor". (*İlk postulatın yerinin nerede olduğu fazla mühim değil*). Herşey, pek çok şeyle bağlantılı olarak çift yönlü ve rahatlıkla hareket ediyor. Bir musallat fikre mi yakalandınız, öyleyse farkında olmadan cinsî tatmin istiyorsunuz, dolayısıyla sadistçe duygular içindesiniz... Sadistçe duygular içinde misiniz, öyleyse farkında olmadan cinsî tatmin istiyorsunuz, dolayısıyla homoseksüelsiniz... Homoseksüel misiniz, öyleyse cinsî zevk arayışı içindesiniz, dolayısıyla musallat bir fikre kapılmışsınız. Musallat bir fikre mi kapıldınız, öyleyse farkında olmadan cinsî tatmin istiyorsunuz, dolayısıyla homoseksüelsiniz... Aşırı bir basitleştirmenin (*hyperréduction*) sığ ve hayali diliyle daha neler neler...

Hipotezle ispat dedikleri şey arasındaki sapmayı hesaplıyoruz. Başlangıçta, çok sınırlı bir bilgi kazanma süresiyle, karakterin teşekkülü sırasındaki muayyen bir zaman arasındaki tesadüfî benzerlik,

sonradan sebep olup çıkmıştır; dahası da var: tayin edici mefhum, “anal zevk”tir.

Bir inanç içimize nasıl girer ve orada nasıl yer eder; her yeni olaydan bir anlam çıkarıp onu hazmetmek ve kendi öz malı haline getirmek suretiyle nasıl sağlamlaştırır, biliriz... Bu yüzden yanlış veya tamamen uydurma fikir, ışığını kendisine karşı çıkabilecek hertürlü değişik fikir üzerine çevirerek onları görmez hale getirir. Bu skolastik, eskiden beri kendi mantığına rahat bir ilerleme sağlayan, kendi vokabülerine alışkanlık kazandıran bir gelişme içindedir. Bernardien anlamda açıkça, tecrübe mantığının sürekli olarak gerekli kıldığı bir şüphe de olmasa, onu hiçbir şey durduramaz ve şimdi, bu şüphenin temelli şart olduğu anlaşılmaktadır.

Freud, “Psikanaliz Özeti”nin önsözüne şöyle yazmış: “Psikanaliz dersleri sayılamıyacak kadar çok gözlem ve deney mahsulüdür ve bu gözlemleri bizzat kendisi ya da başka birisi üzerinde yapmamış olan kimse, bu konuda tarafsız bir hükme varamaz.” Bunun anlamı, psikanalitik teşebbüs, ister (*içebakış yoluyla*) kendi üzerinde, ister bir başkası üzerinde gerçekleştirilmiş olsun, bilgi bakımından zengin, demektir. Buna ne şüphe; beşerî münasebetleri sürdürme sanatı söz konusu olunca, orijinal hipotezler kültürü bile zengin sayılır. İyi güzel de, bu dersler, neden deneye dayanan kanun kuvvetinde olacakmış? Dua ve mistik hallerin tecrübesine sahip olanlar, aynı şekilde konuşurlar. Bunlara saygı duyulur ama fazla da kulak asılmaz. Zaten şu sözler de bizzat Freud'a ait:

“Bütün benliğinizi saran bir vecd sırasında, dinî

doktrinlerin gerçek hakikatine sarsılmaz bir şekilde iman etmeniz için ne önemi olabilir?”⁽¹⁾

Temelinde anal zevk arayışı yatan musallat fikir meselesine dönelim. İlmî ispatlarda bulunma oyununu içinde, böyle bir yaklaşıma itibar etsek ne lâzım gelir? Deney zihniyeti, klinik vak'alar içinde gerçekten çok rastlanan “anal fixation” (*cinsiyet içgüdelерinin iyice yer etmesi*) ile saldırganlık, sadizm, cimrilik, fikr-i sabite yakalanma ve homoseksüellikten meydana gelen davranış ve karakter belirtileri arasında muhtemel bir ahenk olduğunu farzetmenin istatistikî bakımdan mümkün olduğunu düşünebilir...

Herşey bir yana, çocuklukta anüs ağzındaki kaslarda kalıcı özellikte büzülme kusuru mevcuttur: İstisnâî olmayan ve Freud'ün tanımazlıktan geldiği bir hastalık: “encoprésie”. Buna yakalanan özellikle erkek çocuklar, 8, 10 ve daha ileri yaşlara kadar “altlarına yapmaya”⁽²⁾ devam ederler. Bu hastalar, yukarıda bahsedilen karakter bozukluklarını gösterirler mi? Libido'nun anal döneme şiddetle bağlanmasıya, saldırgan, sadist, fikr-i sabite yakalanmış mizaç arasındaki esrarengiz benzerlik, bundan böyle gün ışığına çıkarılan bir gerçek olduğuna göre, bu düşüncüyü haklı çıkarmak için uzunboyu çalışma yapmaya da gerek yoktur.

(1) L'Avenir d'une Illusion (Bir Vehmin İstikbali)

(2) Çocukta Davranış Bozuklukları (Les Troubles du Comportement de L'Enfant).

Vücutların tatlı anarşisi

Appolinaire'in erotik bir şiiri vardır. Başlığı şöyle: "Vücudunun Dokuz Kapısı"⁽¹⁾. Bunlardan altısı du-yularla (gözler, kulaklar, burun delikleri); üçü (aşkın giriş yerleri sınırlı olduğundan sadece üçü) cinsiyetle ilgilidir. Ağız (oral), anüs (anal), erkek tenasül uzvu (phalique) ya da (Appollianire'in "vücudun kapıları" tabiriyle kastetmek istediği, kadın vücudunun kapıları olduğuna göre) kadın tenasül uzvu (vagina). Şairin göklere çıkardığı bu son üç kapının Freud'ün kapıları olduğu görülmüştür ve bunlar, psikana-itik tatbikatın itibar etmekle kalmayıp aynı zamanda yorumlamaktan da hoşlandığı sapıklıkları reddet-mektedirler. Appolinaire bu konuda şunları yazıyor.

"Yüce aşklara sefahat karışmaz. Sefahat dediğimiz şey, alelâde insanların dışında, hiç kimseyi al-datamayan bir hayalden başka birşey değildir"⁽²⁾. Bu hususta Arthur Koestler de aynı kanaattedir:

"En azından Anglo-sakson memleketlerde, erkek-lerin pekçoğu için seks başlıca suçluluk ve sıkıntı kaynağıdır. Bu husus benim için, kadınlara karşı, bir tek parfümün her türlü temasından etkilenen, tamamen sade ve romantik bir tavır içind olduğum-dandır belki, suçluluk hissi duymadan sürdürdüm-güm bir alışkanlık olmuştur. Zira, bir tek kadına bağlanma duygusu bana, seks konusunda, yegane safiyet ölçüsü gibi geliyor"⁽³⁾.

Hint tapınaklarının duvarlarındaki insanların kucaklaşması ve sevişmesiyle ilgili bir sürü resim ve figür, ilk çağlardan beri bu sözlerin çok ilerisine

(1) Madelaine'e Şiirler.

(2) Lou'ya Şiirler (Poèmes à Lou)

(3) Nazık Durum (La Corde Raide).

gidildiğini göstermektedir. Aynı şekilde ilkel kabileler, misyonerin, kendilerine tuhaf gelen belli kurallara bağlı kalmasıyla alay ederler... Nihayet Kinsey, erkek ve kadının gerçek cinsî davranışlarını rakamlarla ispatlamakta ve temize çıkarmaktadır. Şüphesiz bu üç kapıyı bıkana kadar kullanan üst memelilerle bizim aramızda bir benzerlik olduğundan habersiz bunca tatbikatı mahkûm eden suçluluk duygusunun ne kadar sun'î olduğuna işaret etmektedir.

Appolinaire'in bu son üç kapısından hareketle yapılan açıklamanın cılgınca akışına bir çekidüzen verebilmek için, gerçekten, bu yüzyılın sona ermesi, Kraliçe Viktorya döneminde (1837-1901) katı protestanlık prensiplerinin nüfuz kazanması ve çok hararetli bir muhayyileye sahip bu namuslu aile reisinin, yani Freud'ün gelmesi gerekti. Bununla birlikte erotik delikten geçen herşey heyecan veriyor, etkiliyor... ve alelâde kimseleri kandırıyor. Örf ve âdetlerde ve şahsiyetlerin varlık olarak biribiriyle bütünleşmesinde evrelerin zengin oluşu ve bunların başarılı sonuçlar vermesi de buradan ileri geliyor. Bununla birlikte öyle görünüyor ki, çocuk cinsiyetinin Epinal imajlarının yol açtığı bu aşırı basitleştirme (*hyperréduction*), çığırından çıkmış bir "adultomorphisme" içinde çocuğu bir "çok yönlü sapık" haline getirerek her işi onun üstüne yıkmayı açıkça yasaklamaktadır. (*Melanie Klein daha iyisini yapacaktır*).

Çok yönlü sapık! Ne mübalağa! Bununla küçük çocuk cinsiyetinin masum, herşeyden habersiz, henüz farklılaşmamış, dolayısıyla değişken olduğu kastediliyorsa, o zaman belki anlayabiliriz... Fakat ne kadar kötü bir tabir seçilmiş ve yorumda ne kadar da mübalağalı bir atılganlık gösterilmiş! Cinsi-

yetin pek çok çocukta, özellikle, bülüğ çağına kadar kesinlikle tertemiz bir masumiyet içinde bulunan kız çocuklarda (*genital organlara dokunma yok, ilk masturbasyon yok, cinsî merak yok vb.*) görülmediğinin birçok kere ispatlanmış klinik deliline sahip olduğumuzdan, bizim için çocuk cinsiyetinin değişken bir yapıya sahip olduğunu ilave edeceğiz. Bu, yanılıcı, ihtilâlcı, çılgınca, geri giden bir şey olarak görünebilir, fakat objektif bir tarzda yapılan pediatrik müşahedelerden çıkan budur.

Freudçü “hayalcilik”

Safhalara dönelim. İlk olarak *oral* (ağız) dönem. Bununla ilgili olarak Freud şunları yazıyor: “Çocuk daha doğar doğmaz erojen bölge olarak kendini belli eden ve ruhi hadiselerden libidinal bir talepte bulunan organ ağızdır.

Her türlü faaliyet, önce bu bölgenin ihtiyaçlarının giderilmesi üzerinde yoğunlaşır. Bu, özellikle beslenmeyle tatmin olan kendi varlığını sürdürme arzusudur, şüphesiz. Bununla birlikte fizyoloji ile psikolojiyi birbirine karıştırmamalıyız. Çocuk sürekli olarak emer ve bunu yaparken tatmin olduğunu hemen belli eder. Bu tatmin beslenmeden kaynaklanmasına rağmen, bundan farklı birşeydir. Emme arzusu zevk almaya yönelik olduğuna göre, bu cinsî bir arzu olarak nitelebilir ve böyle nitelenmek zorundadır.”

Hiç şüphe yok ki, Freud, aynı eserde, birkaç satır yukarıda şunları söylemeye dikkat göstermiştir:

“Sexuel ile genital kavramlarını birbirinden iyice ayırmak gerekir. “Sexuel” kelimesinin daha geniş bir anlamı olup “genital” organlarla ilgisi olmayan bir sürü faaliyeti ihtiva eder.”

Bu akla yatkın ayırımı yapıyoruz da bunu çok iyi kullanmayı bilmiyoruz... Freud, cinsiyetin (*sexualité*) zevkten ibaret olduğunu mu söylemek istemiştir?

Hal bu ise, biz şöyle anlarız: Burada, neşeyle mukayeseler yapan, semboller kullanan ve çok farklı kavramlar arasında hayali benzerlikler, irtibatlar kuran felsefi kelime oyunlarından birine başvurulmuş demektir. Fakat durum bu değildir. Çocuğun annesinin memesine gösterdiği temayülün dışında, süt emme sırasında hissettiği büyük sindirim tatmini içinde, daha sonraları ergin insanın en şehvetli buselerinde ifadesini bulan cinsî (*sexuel*) zevkle aynı mahiyette bir zevkin bulunması ihtimali vardır... ve çocukta, gergin, içine kapanık olduğu anlarda sık sık görülen başparmağı emme, yumuşama ve rahatlama sağlayan sigaranın ya da sakız çiğnemenin ziyade kısa bir masturbasyon formunun mukabili olabilir. Zira, tayin edici bir anlayışın hep aynı şeyleri tekrarlayıp duran plağı nihayet “analité” üzerine olduğu kadar, “oralité” üzerine de kurulmuştur. Bundan sonra “oralité” Freud’ün geliştirdiği bir hayal sahasında meydana gelen hadiselerin (*emmenin verdiği haz; ısırmayla çoğalan güç; çocuk memeden kesildiği zaman görülen şaşkınlık ve saldırganlık*)⁽¹⁾ bütün yükünü taşıyan, “prégé-nital” bir “benimseme” dönemi ve yeri olmaktadır.

(1) Freud şöyle diyor: “Oburlukla annesinin sütünü emen bir çocuk, bir kaç sene sonra süte karşı büyük bir tiksinti duyar... Sütün kaymağı, sıcaklığını çok sevdiği (*ve yoksun kaldığı*) annesinin memesinin bulanık bir hatırası olabilir. Sütün kaymağına duyduğu tiksinti de buradan ileri gelir. Meme imajı, Freud’ün nazarında “açık ve basit bir şekilde ineğin memesi” ile birleşir. Başka bir sahaya kaydırılan ve penisi hatırlatan göğüs, sonunda “ağız yoluyla yapılan sapık bir çiftleşmenin kaynağı” haline gelir.

Mélanie Klein'in çalışmayı tercih ettiği saha "oralite"dir. O'na göre:

"Annenin memesi... iyilikle kötülüğü biribirinden ayırdetmeye yarayan bir işaret olmaktadır. İyi bir göğüs denen şey, bütün bir ömür boyu, iyiliğin sembolü olacaktır. Annenin vücudunun iç kısımları, çocuk için gerçek bir "obsession" (sürekli bir merak mevzuu) olarak kalacaktır. Onu hayalinde canlandırarak tamamen kendine mal eder ve psikonalitik tecrübe, bu temayüllerin yanısıra kesinlikle vahşi bir mahiyet arzeden tahayyüllerin bulunduğu ortaya koymuştur" (E.Ludwig).

"Oralité"den hareketle, yüz çeşit fikir sıralamak mümkün: "Yemek yemede müşkülât çeken ya da kusan pekçok hasta küçüklüklerinde iyi meme ememiyorlardı"⁽¹⁾ ve "sonunda ana memesinden mahrum kalan çocuk asla teselli bulmaz". Bunlar doğru olabilir mi? İyi bir "objectale"⁽²⁾ münasebetin meme emzirmeyle yakından ilgisi bulunduğu ortaya konmuş mudur? (*Biberon ve çeşitli mamalarda*) sunî beslenmenin yaygın olduğu bir dünyada gene bunları söylemek mümkün müdür?

Çocuk mütehassısı, muhtemelen bazı annelerde suçluluk duygusu uyandıran bu eskimiş teklif ve telkinlere tenkitçi bir gözle bakmak mecburiyetindedir. Annelerin yeni alışkanlıklarını, modern bebek besleme usullerini, sunî emzirme miktarını, erken "ablactation" gelişmesini ve nihayet bu gelişmeyi müteakip elde edilen psikolojik neticeleri ortaya koyan istatistikler zihinleri aydınlatmaya yarayacaktır. Acaba bu istatistikler, kendi prensiplerini çağdaş psikolojiye kabul ettirmeye çalışan ve özellikle

(1) Freud (İstatistiki bakımdan doğrulanmamış görüşler).

(2) Anneyle iyi geçinme.

günümüzde klinik bir tecrübeye istinat etmeyen yukarıdaki psikanalitik görüşleri çürütebilecek midir? Bizim için önemli olan, bu sorunun ortaya atılmasıdır. Bu bakımdan buna daha şimdiden halledilmiş nazarıyla bakabiliriz: Son otuz yılda çocuk besleme usullerinde meydana gelen köklü değişiklikler, çocukta açıkça müşahade edilen psikolojik sonuçlara yol açmış değildir.

Şu halde, bizi rahatsız eden kelimeleri ne yapmalı? Meselâ, memeden kesildikten sonra “frustration orale” (*ağız yoluyla sağlanan tatminden mahrum kalma*) tabirini ne etmeli?

Terk etmeli mi? Yoksa basit bir edebî imaj olarak mı kabul etmeli? Annesinin dediklerinden dışarı çıkmayan, uysal bir çocuktan, daha göbeği kesilmemiş diye söz ederiz. Fakat bunun sadece bir fantezi olduğunu da biliriz. Aynı şey, “frustration orale” için varit midir? Bunun, Freud ve M.Klein için, bir fantezi olmadığını belirtelim. Günümüzdeki Freudçülerin bu kabil sözlerin hayalî, fantezî karakterini kabul etmeleri mümkündür. Psikanalizin, seksen yıldan beri bizi alıştırmaya çalıştığı gerçeğe varılan bu pek çok uzlaşmadan birinde böyle yapacakları şüphesiz.

Gerçekten, muhtelif fonksiyonlara (*teneffüs, beslenme, konuşma, cinsî faaliyetler*) cevap verebilmesi için, ağız çevresine nörolojik bakımdan çok değişik bir tarzda kumanda edilmektedir. Ve bunun hepsini aynı psikolojik sembol altında toplamak bize çok sunî geliyor. Oysa, insanı hayrette bırakan bir kolaylıkla yapılan yine de bu. Nitekim, genel olarak çocuğun “oral” bir problem içinde olduğu veya daha önce böyle bir problemle karşılaştığı kabul edilir: Yemek yemesi için annesinin biraz zorlaması kâfi-

dir. Bu, aşağı yukarı sık rastlanan bir olaydır. Çocuk hekimliğinden bihaber bir psikolog ve psikiyatrist uzmanı bu beslenme problemlerini ele alır, bunları olduğundan fazla göstermeye kalkarsa hele bir de çocuk, Kırmızı Şapkalı Çocuk misalinde olduğu gibi, kurtla, tilkiyle, kuzularla ilgilenir ve kendisine uygulanan projektif testlerde bunlardan bahsederse, mesele tamam demektir, hemen “çocuk oral döneme girdi” yakıştırmaları yapılır... Daha o anda çocuk, psikolojik bir montajın tuzağına düşmüş demektir ve ortaya koyacağı hertürlü davranış bozukluğu, bu oral, hatta dişlerle parçalayıp yeme temalarına göre, özetle ifade etmek gerekirse, kendisinde ortaya çıkarılan bu oral unsura göre yorumlanacaktır; halbuki, bir kere daha ifade edelim, beslenme problemi diye birşey yoktur, bu sunî, çocuğa yabancı bir şeydir ve bu probleme, normal, fakat bir çocuktan diğerine değişen bir iştahın fizyolojik istikrarsızlıklar göstermesi karşısında az veya çok endişeye kapılan bunu kendisine az çok mesele yapan bir anne yaratmaktadır. Yaratılan bu problem, hiçbir şekilde, çocuğun beslenmesini etkilemez⁽¹⁾.

Oral ve anal dönemin ardından “phallique” dönem (*cinsel soruşturma*) geliyor. (3 ilâ 5 yaş). Bu sefer, erojen (*uyarılmaya müsait*) bölge, cinsiyet organlarının bulunduğu yerdir, dolayısıyla, Freud'e göre, masturbasyon sözkonusudur. Gerçekten cinsel boşalma (*éjaculation*) veya haz duymanın en üst se-

(1) Bir kediyi, kedi olarak tanımlamak; ve burada, başka bir sahada geliştirdiğimiz veciz formülü tekrarlamak gerekiyor: “Çocukta zihni bakımdan bir iştah noksanlığı yoktur.” Yalnız, genç kızda müşahade edilen durumlarla yapılan tamamen yanlış mukayeseler böyle bir kanaat uyandırabilir. (Çocukta Davranış Bozuklukları. Aynı yayınevi tarafından yayınlanmıştır.)

viyesine (*orgasme*) ulaşınca kadar sürdürülen bu davranışa, bu yaşlarda ender rastlanır. Bu hususta KINSEY şunları yazıyor: “Bu yaştaki çocukların büyük bir kısmı, düzensiz hareketler içine girer, bundan pek zevk almazlar ve vazgeçerler”. Bununla birlikte, Freud’ün “phallique”, yani cinsel soruşturma adını verdiği bu dönem, temel diye ilân edilmiş durumları ihtiva eder görünüyor; daha ileride üzerinde duracağımız Oedipe (Oedipus) kompleksi; (*kızlarda penisin olmadığını keşfeden erkek çocuğun kapıldığı*) iğdiş kompleksi; kızlarda görülen (*erkek çocuklar gibi*) penise sahip olma arzusu.

Klinik olarak, öyle görünüyor ki, cinsî organlara dokunma ve bunun neticesinde erkeklik organının sertleşmesi birinci yılda başlayıp ömürboyu sürmektedir. Bunlar insanın burnunu kaşması veya dişlerini temizlemesi gibi, tabiî davranışlar ve tepkilerdir. Bu böyle olur. Ve bütün bunlara, 3 ilâ 5 yaş arasında seçilen dönem içinde varlıkla ilgili anlamlar atfedebilmek için çok iyi yorumcu olmak gerek (*bu kanaate varmak için küçük maymunların ve dili el vazifesi gören küçük köpeklerin alışılmış davranışını inceleyelim.*)

Şurası muhakkak ki, erkek çocuklar, kız çocukların çömelip kumların üzerine çiş yapmalarını merakla seyreder. Kız kardeşi olmayanlar için bu, ilgi ve hayret uyandıran bir manzara teşkil eder, fakat birini gerçekten bu kızların pipisini kestiğine inandırmaya yetmez. Çocuk, aslında gerçekçidir ve bilmediği şeylerin hayalini hergün öğrendiği müşahhas şeylerden ayırmayı iyi bilir. Bunu yapmayı belki de bizzat medeniyetten daha iyi bilir; böylesi, her halükârda, bugün çocuğun etrafını saran psikolojik yorumlardan daha iyidir. Kız çocuğun dış genital organlarını gözlemek, erkek çocuğun kendini “pipi-

sinin kesilme tehdidi" altında görmesi için yerli midir? Ve zaten, kaç erkek çocuk gerçekten bu şekilde tehdit edilmiştir? Habire tekrarlanan bu vodvilimsi sahne içinde kaç anne baba çocuğunu "pipisini kesmek" tehdidiyle korkutmuştur? Ve kaç çocuk bundan dolayı korku ve heyecana kapılmıştır?

Büyük kabiliyetiyle Julien Green, bu konuda, genel gidişe ayak uydurmuştur. Fakat 40 yıldan fazla bir ömüre sahip ve şiir dolu bir gazete sayesinde yazarın durumunun realite içinde erime olmadığı bilinmektedir. *(Alelacele "Küçük Hans" olayına monte edilen vodvilin bu sonucu doğurduğu görülecektir.)*

Kızlara gelince, bunların, bütün olarak, şahsî penis özlemi içinde olmadıkları gerçeğe daha yakındır. Aralarında kaç tanesi gerçekten bunu düşünmüştür? Çocukta yerinde bir hassasiyetle kanalize edilen, Kinsey tarzı bir anlatım bize yardımcı olabilir. Bu hususları kendileriyle serbestçe konuştuğumuz etraflarını çevreleyen ukâlalığa kendilerini kaptırmamış, akli melekeleri yerinde kadınlar, genellikle, "bu penis arzusuyla" ilgili düşünceleri sorulduğunda kahkahalarla gülmektedirler. Mutlaka, hafızalarından silinmiş, unutmuşlar, denecektir... Hafıza kaybı bu şakaya seve seve katlanır.

Phallique dönemin *(cinsel soruşturma)* ardından durgunluk dönemi geliyor. Durgunluk? Hiç de değil. Yahut, eğer arzu ediliyorsa, külotun içinde neler olup bittiğini göremeyen gözlemci için durgunluk dönemi sözkonusudur. Çocuk çok küçükken gözlenen ereksiyonları, onun beş yaşından sonra yatakta yalnız yattığı, tuvalete yalnız gittiği, bir köşede kendi başına oynadığı doğru ise, artık görmek mümkün değildir. Freud'e göre durgunluk dönemi, çok basit

olarak, gizlenen şeylerin bilinmemesi demektir⁽¹⁾. Bu, aynı zamanda, aynı yatakta yatan, gülen, ağlayan, birbirinin ne demek istediğini hemen anlayıveren ve zaman zaman birbirine küfreden yetişkinlerin böyle cinsî ve entellektüel bir meraktan habersiz oldukları anlamına gelir. José Cabanis'in şu şahane sözleri tam durgunluk dönemiyle ilgilidir: "Çocukların hisleri öylesine kuvvetlidir ki, bunlar, bilgisizliklerinden ileri gelen boşluğu doldurur." Çıplak vücut seyretmek amacıyla anahtar deliğinden bakma, durgunluk dönemine rastlar. (*Elli yaşında, hafızasından hiçbir şey kaybetmemiş olan*) Stendal, şu satırları dile getirdiği zaman, durgunluk dönemine girmiş bulunuyor:

"Annemi öpücüklere boğmak ve üstünde elbise olmamasını isterdim. Beni çok severdi ve sık sık öperdi öpücüklerine öyle bir ateşle mukabele ederdim ki, ekseriya kaçmak zorunda kalırdı. Gelip öpücüklerimizin arasına girdiği zaman babamdan nefret ederdim. Hep gerdanından öpmek hoşuma giderdi. Henüz 7 yaşında iken o'nu bir doğum sırasında kaybetmiş olduğum lütfen hatırdan tutulsun."

İnsan, bu satırları okuyunca şema halinde gösterilen bir kronoloji içinde, hissi bakımdan gecikmeden ziyade, şaşırtıcı bir uyanıklığın, büyük bir aşkın, felâketin yardımına başvurmayı tercih ediyor.

Jenital dönem, ergenliğin fizyolojik ihtilaliyle bir-

(1) Bu hususta, D.J.Duché şöyle diyor: "Pek çok yazanın aksine, "phallique" döneme rastlayan mastürbasyonun, ergenlik çağında yeniden ortaya çıkmak üzere, durgunluk döneminde kaybolduğuna inanmıyoruz. Bize göre bu, ergenlik çağına kadar sürer. Bu çağa gelindiğinde meni fişkırmayı bambaşka bir zevk verir." Çocukluktan Gençlik Çağına Geçiş ve Büluğ, Hachette, 1971, Çocukta Davranış Bozuklukları, P.D. Ritzen.

likte başlar. Bu andan itibaren çocuklar, kasık nahiyelerinin kulanması, seslerinin kalınlaşması ve açıkça yerleşen cinsî bir davranışın yeni rolüyle değişikliğe uğrayan bir süratle karşılaşırlar. (*Erkek çocukların büyük bir kısmı masturbasyon yapar*).

Cinsiyet dönemlerini meydana getiren Freud'un şu "hyperreduction" (aşırı basitleştirme) sistemine; kısaca, bir kimseyi saçma bir tekelci anlayış içinde tasvir ettiğini, karakterize ettiğini iddia eden şu epinal imajlara dönmemiz gerek.

Herşeyden önce ve en genel bir bakış açısına göre, psikanaliz, şahsiyet teşekkülünün hareket ve duyumlarla (*sensorimotrice*) ilgili olduğunu, tanımaya elverişli ve entellektüel, en az bir o kadar hissi olduğunu unutmuş görünüyor. Piaget'in dediği gibi:

"Şahsiyet teşekkülünün bu iki veçhesini aynı zamanda başka şeylere teşmil etmek, birbirinden ayırmak mümkün olmadığı gibi bunlar birbirinin tamamlayıcısıdır: Öyleyse, bunların karşılıklı gelişmeleri arasında bir paralellığe rastlandığı zaman hayret etmemek lazım."

Piaget devam ediyor:

"Hissilik (*affectivité*), yapıları tanıma fonksiyonlarıyla uyum içinde bulunan davranışların enerji kaynağını oluşturur. Ve şayet enerji ne şahsiyet teşekkülünü ne de bunun aksini açıklamıyorsa, bunlardan hiçbirisi, diğeri olmadan fonksiyonunu yerine getiremez"⁽¹⁾.

Sırf hissîlikten dolayı, cinsiyet evreleri, anahtar

(1) Jean Piaget ve Bardel Inhelder: Çocuk Psikolojisi (La Psychologie de L'Enfant), P.U.F., "Ne Biliyorum" serisi.

vermeyi gerektirmeyecek kadar kesin şematik bir yapıya sahiptir. Burada gene sun'î bir basitleştirme var. Bu yüzden, bir canlıdan, cinsiyet öncesi staj döneminde kalmış diye, söz ediliyor... Fakat lafı değiştirip hissî olgunluktan dem vuruluyor. Bu daha az sarıh, hayale daha az yer veren birşey olabilir, fakat çok daha fazlasını ifade ediyor.

Nitekim, cinsiyetin dışında, çocukta önemli bir yere sahip bünyevî heyecan ve sıkıntı hali, huy değişmelerinin bir ölçüde istikrar kazanması dahil, pek çok unsur hissî alana dolayısıyla hissî olgunlaşmamaya girmektedir. Bütün bunları, gece, uykusu kaçan küçük Proust'un can sıkıntısı içinde önemsememek ve herşeyi onun keyfi için Oedipus tarzı bir saplantıya bağlamak çirkin bir karikatür olur.

Freud'ün şeması, şüphesiz, cinsî davranış sahası içinde dahî, yetersiz kalmaktadır. Meselâ, bir homoseksüelin, anal dönemde kaldığını söylemek, seviyesizlik olur. Zira bu muayyen bir kapının kullanılmasını gerektirir. Zaten, kendisi de istikrarlı olmayan bir homoseksüellik içinde istikrarsız bir kullanım ortaya çıkar. Homoseksüel bir çiftin davranışlarını gözleyen Gide'i hatırlayalım:

“Yüz yüze, karşılıklı ve şiddete yer vermeyen bir zevkten hoşlanan ve ekseriya, Whitman gibi, en gizli temastan tatmin olan ben, ürkmüştüm...”

“Dişleriyle bir kemiği çekiştiren bir köpek bile, içinde vahşî bir tasvip bulur. Fakat, zevk sağlamak için yapılan ve türden türe çok değişen kılıklara giren hareketten daha şaşırtıcı birşey yoktur.”

“Komşumuzun davranışlarını seyretmek imkânımız olsa, bunlar bize, ne kadar tuhaf, ne kadar gülünç ve meselâ, kurbağaların, böceklerin ve uzağa

gitmeye ne hacet, köpeklerin ve kedilerin çiftleşmeleri kadar aykırı ve vahşî görünebilir.”

“Ve şüphesiz, bu yüzden bu konuda o kadar çok anlaşmazlık çıkmakta ve müsamahasızlıklar böylesine acımasız olmaktadır” (*Si le grain ne meurt*)

Şu halde herkesin kendine mahsus hususî, geliştirilmiş, tercihan hoşlandığı, insanî ve görüldüğü kadar vahşî olmayan bir cinsî davranışı vardır. Malraux, “İnsan, günün birinde ölmek zorunda olduğunu bilen yegane hayvandır” diyor... Aynı zamanda kendi hayvanlığına katlanmak zorunda olan tek varlıktır. Bununla birlikte, insanın hayvanla kıyaslanması belirli sınırlara tabidir, işin içinde, söz biraz fazla yer işgal ediyor. Koestler'e bakılırsa, “insanların yarıdan fazlası, kelimelerle sevişir.”

Oral, anal, phallique... Bu kelimeler günlük dile girmiş bulunuyor. Ve bunlardan pek kurtulacağı da benzemiyoruz.

Yalnız, bunların ihtiva ettiği belirsiz hayalleri görmek ve herhangi bir fizyolojik hadiseyle ilişki kurmamak şartıyla, aslında bunun büyük bir önemi olmayabilir. Nihayet, mizaçları belirlemek amacıyla (*öd, kan ve lenfle irtibat kurmadan*) “hırçın”, “sert” ve “sakin” kelimeleri uzun zaman kullanılmıştır.

(Cinsî saplantı ve çağımıza hakim olan muazzam ukalâlık içinde) maalesef pek çokları için, Freud'ün doğmasına ve çocuktaki cinsiyet evrelerine beslenen itimat (inanç), büyük bir iddiayla canlıları kısa yoldan tarif etmeye devam etmektedir. Buna rağmen, herbirimiz, genlerimizle, ruhumuzla bütünlüğümüzü koruyoruz. Yani, doğumu takipeden ilk aylardan itibaren, milyarlarca beyin devresinden oluşan bir bütünü. Bu, karmaşık, şekilden şekile

giren, birçok faktöre (*diğerleriyle birlikte, şüphesiz, cinsî faktörlere*), bağı ruhi yapı buradan ileri geliyor; bundan dolayı, Jacques Laurent'in dediğı gibi, hassas yapımızı, Epinal imajların tabii katı kalıpları içinde hapsetme arzusu gülünç ve anlamsız görünüyor.

Lirik dönem (intermède lyrique)

İşte elli yaşına gelmiş bir adam. Geçmiş mesleki çalışmalarının dışında, bu adam, meraklı bir tekne, daha doğrusu, küçük model gemi koleksiyoncusudur. Evinin duvarlarını bunlarla süslemeyi sever, bunları projektörlerle ışıklandırır; bunları gözleriyle, hatta elleriyle okşamadığı bir gün yoktur, imkân buldukça cimriliğe kaçmadan koleksiyonunu zenginleştirir: Ceviz veya maun ağacından yapılmış yelkenliler, petrol tankerleri, yük gemileri balıkçı kayıklarına eklenir. Demekki, bu insanın hayatında teknelerin önemli bir yeri vardır. Neden? Onun sevgi ve iradesini bir şekilde sevk ve idare eden gizli sakı nedir? Herkes kendi kendine bunu soruyor.

Her soruya çabuk ve kolay yoldan cevap bulmaktan hoşlanan gazeteci çevresinde malum alaycı bir nükteyle bu adamın çocukluk dönemine geri döndüğü söylenecektir... İşbaşındaki kâhin, "Hayır, balık" diye izah edecektir. Freudçüler, bu şaşırtıcı düşünceyi de geride bırakarak hadiseyi derinlik psikolojisine⁽¹⁾, yani devir için çok az ilmi bir değer ifade eden birtakım tecrübelerle bağlayacaklardır.

Tekne, (*denizi değil de*) anneyi sembolize etmektedir. Anne gerçekten yarlarda kenarı bulunan bir

(1) Sanki satuh psikolojisi var da!

şekil, küçük bir sandaldır. *(Durum bu, çocuk resimleri konusunda her gün tekrarlanan bu, alışılmış sözler.)* Demek ki, bizim kolleksiyoncu annesini özlemiş. Gemileri, sandalları, parçaları, kalıpları biraraya toplamak suretiyle, kendiliğinden, bu aziz insanın saygı dolu hatırasıyla özdeşleştirmeyi beceremediği cinsiyet öncesi bir döneme olan bağlılığını, Oedipusunu ve nihayet annesine olan cinsi içgüdüsünü ifade etmiş olmaktadır... Çünkü, kendisi bunları şuursuzca yapmaktadır. Bu sırlar kendisine ifşa edilirse, ya kızar, ya alay eder, ya şaşırır, ya da Freud skolastiğine olan dayanıklılık derecesine ve kendi şahsî içebakış kapasitesine göre heyecana kapılır.

Çünkü, bütün bunlar bir yana, sadece hatırlamak istese, gemilere, bir sembol ve bunun içerideki kopyesinin yardımıyla değil de, idrak, heyecan, duygu ve değerli tecrübeler yoluyla bağlı olduğunu farkedecektir. Bu, küçükken bir limanda yaşamış olmasından ileri gelir. Yerler, gökyüzü, kokular, iklimler, deniz yüzünün aldığı şekiller, geçmişe ait hatıralar, bir canlıyı belirlemek için de kâfi gelir. O, kumsala, rıhtımlara, denize ve gemilere bağlıdır. Bilir ki, yaşlandığı zaman, limanın gözden uzak bir köşesine çekilip salamura kokularını koklamak, tuz ve balık pullarına gömülü kocaman kaldırım taşlarını görmek ve gemilerin üzerinden batan güneşin oynaşan ve yanıp sönen ışıklarını seyretmek için, yaşlı vücudunu bu yerlerde dolaştırmak ve duygularını oraya buraya postalamak zorundadır.

Bütün bunların kendisinde bir sağanak ya da benliğini altüst eden son derece şahsî içten bir senfoni tesiri yaratabileceğini çok iyi bilir. Zamanın cenderesinden dökülen ilk yağ damlası gibi, belki de gözlerinden altın renkli yaşlar boşanacaktır... İş-

te hırsının sebebi, işte bu yüzden yaşlandıkça model gemilere olan düşkünlüğü artmaktadır. Sembollere başvurmak aklına gelse bile bu, güneş kayığını ve denizdeki son gezintiyi hüznle kafasında canlandırmak içindir... Fakat, sembollere yapılan bir başvuru, bir şeyi ispatlamaz. Sadece lirizm özelliğine sahiptir.

Sarıh, mutlu, belli belirsiz hatırlanan bir çocukluk dönemini tam bir açıklıkla billurlaştıran, hissi (*affectif*) olduğu kadar entellektüel, her halükârda üzerinde çok kafa yorulan bir şartlanmadan kaynaklanan iç güdü ve libido (*eski beyinin mahsulü anneye karşı duyulan cinsi arzu*) durumunda, güzel bir aşırı sadeleştirme (*hyperréduction*) örneği. Daha ziyade dış beyinde cereyan eden faaliyet, sözkonusu çocukluk dönemine muhtemeden özel isimler takacaktır.

Münasebetsiz, yani yakışık almayan ve nihayet tahammül edilmez bir aşırı sadeleştirme.

4.

SANKİ VAHİY YOLUYLA GELEN GERÇEKLER(!) (II)

**(Şuuraltı; Rüyaların Yorumlanması; Oedipus
Kompleksi; Psikanalizin Tedavi gücü;
Obje Münasebeti)**

Nietzsche, Freud, Jung ve benzerlerinin derinlik psikolojileri en ufak şuur kırıntısına nüfuz etmektedir, fakat bunların herbiri kendi tünelini, bir tek şeytan cinsinin oturduğu bir istikamette derinleştirmektedir. Şuuraltı kavramı ya bir mistik hale çevrilmiş veya klinik bir kokuya bürünmüştür; çok geçmeden bu kavram bir Pandora kutusu halini almış, şüpheciler bunun boş olduğunu iddia etmişlerdir. Diğerleri ise bunu iki dipli ve gizli bölmeleri olan bir sihirbaz bavulu olarak kullanmışlardır.

A. KOESTLER
Le Cri d'Archimède (Arşimed'in Çığlığı)

Karteziyen⁽¹⁾ Yıkımın Mukabil Yanlışı Durumundaki Freudçü Şuuraltı

Koestler'e göre, modern felsefe, dünyayı iki kralık arasında taksim eden karteziyen felâketle başlar: Bu zihniyet dünyayı madde ve ruh diye ikiye ayırmış ve ruhu şuurlu düşünceyle bir tutmuştur. Bunun neticesinde, karteziyen zihniyetten dar bir rasyonalizm (*akılcılık*) anlayışı ortaya çıkmış ve psikoloji zayıflamıştır⁽²⁾.

L.L. Whyte, "Freud'ten Önce Şuuraltı" adlı eserinde çok doğru olarak şunları yazıyor:

"Descartes ve onun açık düalizm tarifinden önce, ruhun dışında bir sahaya dahil şuuraltı diye bir kavramın mevcudiyetinin mümkün olduğunu düşünmek için sebep yoktur. Doğrudan doğruya şuur içinde yer almamakla birlikte onu etkileyen faktörler olduğunu kabul eden filozoflar ve dinî mütefekkirler çoktur... Zihnin karakteristiği olan şuuru tercih etmeye çalışmadığımız (*ve bunu açıkça gerçekleştirmedikimiz*) sürece, şuuraltı kavramını keşfetmek şansına sahip olmadık... Ancak Descartes'ten

(1) Descartes ve onun teorileriyle ilgili. (çevirenin notu)

(2) Descartes'ın bu şekilde ciddi bir tenkide tabi tutulmasının onun mantığa ve deneyin kesinlik kazanmasına sağladığı gelişmelerle ilgili yoktur.

sonradır ki, Avrupa düşüncesi içinde önce “şuuraltı kavramı”na, sonra da bununla ilgili tabire rastlamaktayız.”

Whyte şöyle devam ediyor: “İki buçuk yüzyılda, karteziyen harekete karşı başlayan tepki giderek pekişti, öyle bir noktaya geldi ki, 1870-1880 yıllarına doğru, şuuraltı kavramı herkesin üzerinde kafa yorduğu ortak bir saha haline gelmişti”, tam Freud-çü formunu kazanmadan önce.

Freud'ten önce şuuraltı kavramına rastlanırsa da, bunu en fazla geliştirenin o olduğu muhakkak. Ve esas yeniliği, eserinin belkemiğini teşkil eden bu kavrama; yani ruhî hayatın, açık şuur haliyle hiç ilgisi bulunmadığını, ondan daha da net olduğunu; kâh az şuur, kâh çok az şuur bulunan, kâh tamamen şuursuz olan temelinde bir yığın hatıra, otomatizm, değişik huy, duygululuk, bastırılmış içgüdü, içgüdüleri harekete geçiren mekanizma bulunduğunu...; ve insanın tutanağa geçirilen ifadesi kendi gerçek benliğini ortaya koyan bir karikatür olduğuna göre, düşünme iradesi denen şeyin açıkça bir hürriyet yutturmacası olduğunu öğrenmemize borçluyuz. Evet, şüphesiz bütün bu söylenenler doğru, yalnız ilk bakışta bu böyle kabataslak hazırlanmış bir şema içinde, bunların yanlış ve aldatıcı olduğu hemen görülür. (Bu şuuraltı, her derde deva kremalı pasta; herşeyi ispata yarayan “deus ex machina” (kurtarıcı)dır. Titiz insanlar bugün, basit insanların saf saf, içinde değişik yapıdaki moleküllerin ayrılması için Maxwell'in⁽¹⁾ küçük şeytanının kullandığına benzer bir elekte birbirinden ayrılmış iki kutu tasavvur ettikleri, basit şuur-şuuraltı ikili-

(1) Maxwell, 1831-1879, elektromanyetik ışık teorisinin sahibi, İskoç fizikçi (çevirenin notu).

sini dünkü kadar kolaylıkla kullanamamanın sıkıntısı içindedirler.

Şüphesiz Freud, şuuraltı kavramı içinde, şuur öncesi (*gizli, fakat şuur halini alması şüpheli ruhî olaylar*)'yle gerçek şuuraltını (*bastırılmış, ruhî olaylar*) birbirinden ayırmış; şüphesiz, ikinci id(**ça**) ben (**moi**) ve üstben (**sur-moi**) teorisiyle birlikte, id'in mahiyetini ortaya koymak amacıyla "inconscient=şuuraltı" kelimesini de kullanmıştır. (*Ben ve üstben'in bu bölümü dahil*).

Bununla beraber, bilginin zorlamaları karşısında, bir taraftan sinir sahasına dahil ruhî olaylarla (**Le conscient**) şuuru (**la conscience**) izafî mefhumlar olarak görmek; diğer taraftan, şuur dışındaki ruhî olayları (**le non-conscient**), Freud'ün hayal ettiğinden çok daha karışık ve içinde birbirinden farklı bir sürü faaliyetin yer aldığı bir mozayik olarak kabul etmek zaruret haline gelmiştir.

Karteziyen gelenek, "şuurun bir derece meselesi olduğunu" bizden gizlemişti. Halbuki, Pavlov'un çalışmalarının ve karşılaştırmalı nörolojinin ışığı altında, bu şuur kavramının, hayvanî derecelenme içinde, insanın (*dilin meydana getirdiği haberleşme tertibatıyla mücehhez*) dışarıya akseden şuurunu oluşturan bu şaşkınlık verici lükse göre ne kadar izafî olduğu şimdi daha iyi anlaşılmaktadır.

İnsanın kendi içinde bile şuur izafidir: Bir meseleyle meşgul olan zihnin çalışmasıyla nöro-vegetatif mekanizmalar... ve hatta daha ileri bir seviyede, kravat bağlama, sokaktaki su birikintilerinden sakınma ve araba kullanma hareketlerini kendisine emanet ettiğimiz pek az şuurulu otomatizmler arasında büyük bir fark vardır. (*Bu, açık şuurun eşiği altında cereyan eden bir olay olmaktan çok, rahatlık ve ustalık dolu otomatizm olayıdır.*)

Yukarıda, şuur dışındaki ruhî olaylar (le non-conscient) mozayîği tabirini kullanmıştık. Şimdi bununla ilgili unsurları detaylandırmaya çalışalım. Ruhî olayların tiyatrosunda, sahnede tam temsil havası içinde ve hatta sözlü olarak geçenler şuur sahasına giren ruhî olaylar (Le Conscient), geniş kulislerin karışıklığı içinde olup bitenler de şuur dışında kalan ruhî olaylar (le non-conscient) olarak düşünülürse; henüz hiçbir şeyden etkilenmemiş eski jest ve algılamalar, hatıralar, davranışlar ve içimizde yer eden fonksiyonların hepsi İngilizlerin “patterns” adını verdikleri ve ruhî hayatımızın muazzam bir montajını meydana getiren bütün bu devreler hafıza dolapları içinde, birbirine bağımlı bir halde, az çok sahneye yakın bir yerde, az çok kullanılabilir durumda bulunurlar⁽¹⁾.

Bu sebepten, bütün bir mazi, bir yapı, hissî bir şartlanma depoya kaldırılmıştır. Sahnedeki oyunun, karanlıkta kalanların bir kısmını; ister mantıklı bir sayım yoluyla; ister her türlü muhakemeye kontak yaptıran ve sezgi adı verilen el altından ve ustaca yürütülen ortaklıklar yoluyla; ister Proust'un küçük Madeleine'inin yardımıyla ilgili hatıradan önce zevk dalgasını gönderen duyguların ateşinde meydana gelen hissî patlamalar yoluyla; gün ışığına çıkmaya zorlaması mümkündür.

Sahneye açılan bütün bu yolları kesen karşı davete **refoulement** (bastırma) demektedir. Refoulement'in kendisi de az çok şuursuz bir harekettir. Kazılan bu sahalar adı iyi hissettiğimiz veya böyle bir manzarayla, böyle bir yüzle, bize acı çektirmesi ihtimal dahilinde bulunan böyle bir tecrübeyle kar-

(1) Ve belki de, alın lobunun çalışmasını idare eden bir düzenleyici tarafından harekete geçirilmişti.

şılaşmamak için buralara girmek istemediğimiz de doğrudur. Zaten, söylenmedik bir, refoulement'in unutmaya eşit olduğu kalmıştır: İçimizde, sadece yıllardır kullanma fırsatı çıkmadığı için pas tutmuş, otlar bürümüş, kaybolup gitmiş pekçok demiryolu vardır.

Mozayiğin içinde başka şeyler de var⁽¹⁾.

Şu tesir altına almalar, uygun düşmeler, dallara ayrılmalar, kapalı devreler, şu gizli karışım şu aktif münasebet bolluğu hep burada. Bu aktif münasebetler, sansürümüz, irademiz, şuurumuz dışında bizlerin, tecrübe, his arzu, keder ambarlarını birbirine bağlamakta ve bunu yaparken, şuur dışında kalan olayların bu kısmı gerçekten hastalıklara yol açıyorsa, heyecan, sıkıntı ve hatta histeri anlamına gelen aşırı heyecan yaratmaktadır. Bu münasebetler psikanalizin de arzu ettiği gibi, mecburen mantığa, muhakemeye dayalı olmayıp günlük şartlanmanın basit temasına dayalıdır. *(Aynı şekilde, Proust'un küçük Madeleine'i, şartlanmış köpeğin salyasını akıtan zil sesiyle aynı mekanizma içinde Combray'ı hatırlatmaktadır. Fakat her zihni hadiseye zorla psikolojik bir izah bulma arzusu Freud'ün temel hatalarından biridir.)*

Bir de huy reostası var. Değişen ve seyirciler farkına varmadan sahneyi yavaş yavaş karartan tiyatro ışıkları gibi, öğlen sevincinin ardından akşam hüznünün çöküşü, huyumuzda meydana gelen hareketlilikler, bizi tatlı bir coşkunluktan depressif bir üzüntüye götürür: Bu hale ya bir akıl hastalığında ya da bu hastalığın siklotinjik minyatüründe rastlanır. Her halükârda, aydınlatan veya karanlıkta bira-

(1) Bir sonraki bahiste müşterek şuuraltı'nda söz edeceğiz.

kan bağımsız, ayrı bir mekanizma olduğundan habersiz olan hasta, az çok ışık halesine bürünmüş konuların tesiri altında kalarak aldanmıştır. Bu da şuur dışında cereyan eden bir olaydır.

Ayrıca **id** var: **Pulsion**ların meydana getirdiği bu problem, ruhî dinamik içinde açık şuur (*la claire conscience*)dan daha önemli bir yer tutar. Bu pülzionlar ekseriye kendiliğinden meydana gelmekle birlikte az çok hissedilebilirler. Demek ki, tamamıyla gayri şuuri değildirler. Bunlar, kendisi de "tamamen şuur dışı olmayan, fakat canlı ve ilkel yapısı sözlü bir ifadede bulunmasına mani olduğu için id-rakten kaçan iç beyinde meydana gelirler. (P. Mac Lean)

Öyleyse, şuur dışı (*non-conscient*)'nin izafî ve değişken oluşu dolayısıyla, "**inconscent**" kelimesini genel ve farklı yerlerde aynı manayı muhafaza edecek bir şekilde kullanmak mümkün olmamaktadır. Halbuki bu belirsiz kaynak, psikanalizde hep aynı anlamda kullanılmıştır. Bu da bize aşırı bir davranış olarak görünüyor, zira çizmeden yukarı çıkılmıştır. Kainatın en küçük bütün zerrelere içinde bulunduğu durumu hesaba katarak, dünyanın herhangi bir andaki halini eksiksiz bir şekilde gözlemek iktidarındaki Laplace'ın dehası geliyor, insanın hatırına... Kesin gözlemlerde bulunmak, yaklaşık değerler kabul etmeden hesap yapmak imkânsız olduğuna göre, bu harika bir hayal olmaktan ileri gidemez. L. Brillhouin'in dediği gibi, "Laplace'ın dehasının ilimle hiçbir alâkası yoktur. Kendisi zaten ömrünün sonunda olduğu gibi bir kenara itilmeyi ve unutulmayı haketmiştir."

Gabriel Veraldi, bir bakıma uygun, bir bakıma da uygun olmayan bir benzerlik kurarak şunları söylüyor:

“Freud’ün şuuraltı dediği şeyin bu hayranlık verici dehaya benzeyen pek çok yönleri var: Bu, nihayet bir seraptır, fakat öyle bir serap ki, birkaç nesilden bu yana araştırma ufku hakim olmuştur ve insan bunu yakalamaya çalıştıkça uzaklaştığı için, ona yaklaştırmaya çabalamak, araştırmacılara pek çok mesafe katettirmiştir. Bu serap şimdi, ilerlemiş, ilim cephesinin kesinlikle gerisinde kalmıştır: Bu seraba doğru koşmak, keşifte bulunmaya sırtını dönmek ve olduğu yerde saymak demektir. İlim macerası içinde, niceleri gibi, Freud’ün dehası da bugün, şerefliyle bir köşeye çekilmeye mahkûmdur”⁽¹⁾.

Biz, Freud’ün şuuraltı kavramının, en azından, bilinen tek ve genel formu içinde karteziyen felâketin mukabil yanlışı halinde devrî istilâ ettiğini ilave edeceğiz.

(1) Müsbet ve Menfi Yönleriyle Şuuraltı (Araştırma ve okumayı geliştirme Merkezi, 1971).

Rüya, kral yolu ya da garaj yolu mu?

Rüyaları tabir eden kimse, pozitif ilmin reddetmesine mukabil, Antikite'nin ve halkın batıl inançlarının tarafını tutmak cesaretini göstermiştir.

S. Freud (Correspondances: Mektuplar)

Benden uzaktaki şu aşâğılık hatıra! Lanet rüya! Yemin ederim, bu rüyadan evvel, zihnimde bu utanç verici düşünceye benzer en ufak bir şey yoktu! (...) Birden bire nereden çıktı bu? Demek ki, ruhum örümcek bağlamıştı! Demek istiyorum ki, herşey, uzun zamandır tohum halindeydi ve sapık gönlümde ve arzularımda gizliydi, fakat, uyanırken gönlüme utanç hakimdi ve buna benzer hiçbir şey açıkça zihnümden geçmeye cesaret edemiyordu.

Dostoyevski, Ergen, III. 2. Cilt (1875)

Ciddi olmaktan ziyade büyüleyici bir konu olan, rüya konusu, şüphesiz, tenkide en fazla mukavemet eden Freudçu sahalardan birisidir, yüce büyü-cü gücünü, sanki bu harika saha üzerinde toplamış. Onun "Rüya Tabiri", gerçekten hâlâ insanın zihnini çelen bir eser; bu durum, uzun zamandan beri sağlamlaşmış psikolojik dikkatlerin biraraya gelmesinden ziyade, herbirimizin hayatına nüfuz etmesinden ileri gelmektedir. Burada analiz kurulmuş veya kurulmamış sık sık yapılan gevezelikler kadar, bizzat rüyanın uykularımızda kendini göstermesiyle, hassasiyetimizin süzgecinden geçmektedir. (İkna etmeye gerek duymadan, literatür aynı şekilde harekete geçer.) Geriye, arasıra edebî kuruluşlar hüviyetine bürünen, genellikle rüyalar ve daima bunların yorumlarından ibâret bu İspanyol hanlarında, en büyük büyü gücünü oluşturan şeyin kendi hassas yapımız olup olmadığını öğrenmek kalıyor.

Bu eserde, yazarın artistik muhayyilesi araştırmacının düşüncesine galip geldiği takdirde, saflık,

belli bir lirizm ve hatta iyi niyet, Rûya Tabiri'nin sık sık okunmasına ve irtibat bulunmasa da can sıkıcı bir durumun ortaya çıkmasına yol açar. Düzenli çalışan zihin, burada rasyonel bir gelişmeyi çember içine almakta ve bir anlam ifade eden ve gittikçe kendini gösterme gücüne erişen şeyi çok ileri yaşlarda açığa çıkarmadan önce, bir kısmı inandırıcı, bazıları da inandırıcı olmayan bir sûrû hikâyeye anlatmaktan ibaret bu düzenbaz kurnazlıktan Freud skolastiğinin tipik bir örneği yakasını sıyırmakta çok zorluk çekmektedir.

Rüyada bu kadar büyüleyici ne var ki, bunca hükümdar bundan heyecana kapılıyor, pekçok kâhin gücünü rüyadan alıyor, peygamberler dinlerini kalabalıklara yaymak amacıyla vaazlarında rüyalara yer veriyor? Peki, ne olabilir bu?..

Heyecan uyandıran dış görünüşüne rağmen çok az muhteva ve entellektüel mesaj vardır... Bu nokta üzerinde yeterince durulmamış gibi geliyor bize. Bizim için rûya herşeyden önce bir yer değiştirme içine girdiğimiz bir trans hali; cazibe, üzüntü veya aşağı yukarı anonim, Dostoyevski'dekine benzer utanç yüküyle; aynı zamanda mazi, gizli kalmış tecrübe *(ve muhtemelen gizli kalmış haliyle yaşanmış olmasından daha çok heyecan verici)* yüküyle; gecenin ortasında kendinden uzaklaşan hassas varlığımızı istila edip aldatan hissi bir dalgadır... Zamanın kokusu, *(nedendir fazla bilinmez)* insana sarhoşluk verir. (Pek az hatırlanan) bu eski tecrübe, hayallerle dolu birkaç kalıntı üzerinde yanar döner meydana getiren; tabii ve akla gelen her türlü hatırlama yoluyla ele geçmesi imkânsız bir heyecan yaratan; küf kokusu veya bir melodinin okşaması gibi hususî ve kıymetli şişedeki yılıyla yalnızca, kaybolan belirli bir

zaman duygusu uyandıran kör bir ışık gibi şuuru üzerinde biraz toz kalan gece kelebekleri gibi hassastırlar. *(Freud'un, fikr-i sabit halini alan ve bir anlam ifade eden araştırmasında kullandığı aletleri bu toz üzerine tatbik ettiği görülecektir...)*

Bu çatallaşmalar, dalgalar arasında ıslanan ve biraz deniz altındaki kayalıkları gösteren optik aletler sahasına benzeyen kalbimizin derinliklerindeki küçük bir parça üzerinde meydana gelmektedir. İşte bu, hayal gördüren ilaçların; Dostoyevski'nin, biran, ebedî ahengi hatıra getirmeleri bir ömre bedel dediği bazı coşkunluk yaratan, vecde getiren sara titremelerinin yol açtığı sonuca benzer şekilde "küçük Madeleine" sonucuna çok yakındır.

Şimdi de, şuur dışı (*non-conscious*) mozayığın değişik kısımlarına göz atmamız gerekiyor... Fakat, günün birinde, belki de beyin nörofizyolojisi bunları determinant olarak gösterecek kadar önemli görünüyor. Rüyanın, aslından çok şekil değiştirmiş haline inanıyoruz. Bir kere daha belirtelim ki, muhtevanın sözde rüyanın verdiği mesajın bizim için pek az önemi vardır: düzensiz, pek bir anlam ifade etmeyen bir otomatizm; gün ağarınca uyanan devriye gemisinin ardından şuur anahtarı bir kere çevrilince yalnız asabî makinaların çalışması sözkonusudur.

Fakat, kâhinlerin sonuncuları olan Freudçüler, meselelere farklı gözle bakmaktadırlar. Rüya görenlerin geçirdiği hissi sarsıntı içinde, uyandıktan sonra daha da genişleyen ve zenginleşen rüyanın teşekkül süresi onları buna sevketmekte, gerçek hayattan unsurlar almakta ve sonunda eski ve can sıkıcı soru haline gelmektedir.

Asrımızda çok yaygınlaşan kalabalıklar tarafından benimsenen, gerçek diye takdim edilen Fre-

ud'ün şemasını madde madde çürütmeye çalışarak, kısaca hatırlayalım.

1. Her Rüyanın Bir Anlamı Vardır:

Modern beyin fizyolojisi kavramlarının ışığı altında, öyle görünüyorki, bu teklifle “Antikitenin ve halkın batıl inançlarının tarafını tutmak cesaretini gösteren” Freud, ciddi olarak yanılmıştır.

Rüyanın ancak, bunlardan biri kendisine anlatıldığı takdirde anlamı vardır. Zira ondaki nitelikler olumlu olmaktan çok olumsuz, birleştirici olmaktan çok parçalayıcıdır. Şüphesiz bu bir düşüncedir, fakat modası geçmiş ve akılda kalacak kadar şuurlu bir hal alışı daha çok yeni bir düşünce. Zaten bunun hemen dikkate alınıp alınmadığını hatırlamak ekseriye zordur. Bu az şuurlu düşünce, ilkel, yapmacık, az gelişmiş ve uykusuzluk halinin karmaşık operasyonlarını burada gerçekle olan bağlarını kopardığı için “*déréistique*” denmektedir.

Rüyaların meydana getirdiği liyme liyme olmuş resimler, bu tür düşüncenin tek temsilcileri değildirler. Uzun süre hissî bakımdan yalnızlık çekmiş kimseler tarafından görülen hayaller de aynı türdendir. Aynı şekilde, düzensiz ve dalga dalga gelen uyku⁽¹⁾ düşüncesi; yine, tam uykuya dalmak üzereyken görülen ve bir kısım yazarlar tarafından

(1) Uyku, henüz bastırmadan evvel, uyku sınırına ulaştığımız zaman, irade gittikçe küçülen bir istikamete takılıp kaldığı halde, dış dünyanın dengeyi temin eden baskıları, belli bir ölçüde kademeli olarak kesintiye uğrar. Fikirlerimizin kontrolü elimizden çıkar ve herşey kendi kendine cereyan eder. Uyku ile uyanıklılık sınırında, uykuya dalmak üzereyken görülen ve bunun dışında hiçbir zaman görülmeyen hayaller, sesler, ciddi biçimde gerçek görüntüler yer alır. (S. Weis Mitchell, 1890, I. Oswald tarafından bahsedilen).

mikro-rüya⁽¹⁾ olarak kabul edilen tam mânâsıyla sanrılar (*hallucination hypnagogique*) (gelip geçen acaip şekiller görülmesi, hatıraların canlanması, insanın yüksekçe bir yerden düştüğü zehabına kapılması vb.) bu cümleden sayılır.

Bazı sara nöbetlerinde duyulan heyecan ve görülen hayaller aynı türdendir. Nihayet, şizofrenili hastalarda görülen bazı düşünce bozuklukları da bunlardan sayılır.

Rüyalar neden müteşekkildir? Bunu anlamak için, özellikle rüyaları meydana getiren, hayaller yığınının tarif etmek gerekir. Bu tabii ve tamamen ham veriler, daha yukarıda bahsetmiş olduğumuz akse-suar mağazaları ve kulislerden meydana gelen şu-ur dışı bölgesinden kaynaklanmaktadır. Tabii halde bu hayal aleti, özellikle var oluş, şuuru içinde yer almaz. Pek kullanılır ve şu-ur sahnesinde takdim edilir durumda da değildir. Bütün bu kulislerden gelenler, sürekli olarak gerçeğin teşekkül sürecini zorlar ve muhtemelen alın lobunun teorik sentezini oluşturan yönetmene (*metteur en scène*) müracaatta bulunur; son analiz olarak dikkati (*ağ maddesinin öne doğru çıkık olan kısmını*) temsil eden sahne kenarının bu elzem ışıklarını gerekli kılar. İşte, uyanırken, düşünce akımı ve gerçek duygusu içinde gelen imajların nasıl kullanıldıkları.

Yarı uyanıklık, ardından içinde rüya⁽²⁾ görülen uyanıklık halinde, daha sonra rüyanın şuuru sardı-

(1) Böyle hallerde, gerçekle temasın kopmasının, kişiyi rüya gördüğünü hissettirmeyecek kadar kısa olduğu anlaşılmıştır. İnsan pasif bir seyirci durumunda kalır. Gerçek hayallerle rüya arasında mevcut olan mahiyet değil, konu farkı, tamamen gerçek hayallerin kronolojik olarak gerçeğe daha yakın olmalarından ileri gelir.

(2) Elektro-ensefalografik açıdan rüyanın, IV. fazda (*derin uyku halinde*) meydana gelen kabusun aksine, II. fazda (*hafif uyku halinde*) meydana geldiği bilinmektedir.

ğı durumda, imajlar bütünüyle gerçeğe uygun olarak kabul edilmektedir; fakat burada doğrulanmamış bir güven sözkonusudur. “Uyanıklık azalınca, yani gerçek fantaziden ayırdedilemez olunca veya duyulardan mahrum kalındığı için gerçekle olan temas kaybedilince, meydana gelen imajlar artık gerçeğe uygun değildir ve bu andan itibaren kişi imajlarla çarçabuk temas kuramadığı sürece acaip imajları gerçek olarak kabul eder”⁽¹⁾.

Fakat, bunlar gerçeğin tam görüntüsü değildir. Bununla birlikte, gördüğümüz gibi, mutluluk, sıkıntı, utanma duyguları uyandıran, geçmiş tecrübeleri gözönüne getiren aldatmacalar bizi yanıltır ve imajları tamamen sarar. *(Bunlar hiçbir imaj olmadan da ortaya çıkabilir).*

Böylece rüya bir yığılma meydana getirir. Ama bu, Freud'ün anladığı mânâda bir bulmaca değildir. Freud, burada, şuurlu ve şuursuz unsurlar arasında, çocukluktan arta kalanlarla uykusuzluktan arta kalanlar arasında bulmaca yığını görüyordu... Uyanmaya, gerçeğe, tâlî olarak gelişen ve nihayet medenî anlatma halinde teşekkül eden şuura doğru yönelmeden çok önce..., bütün bunlar olmadan çok önce, rüya, hayali meydana getirmek için farklı unsurları akıl almaz bir tarzda biraraya getiren bir tortu yığınının başka bir şey değildir. Meydana gelen bu hayal, sonuç olarak şuurun iki suyu arasında kararlarımızı etkileyecektir. Sonunda, bir anlamı hararetle bir şekilde araştırmaya kendimizi kaptıracak derecede...

Yığın (*le conglomerat*) içinde tek başına bazan yuvarek bir anlam ifade eden şu ya da bu imajın bulunmasının belki de psikolojik bir anlamı vardır ve

(1) Ian Oswald: Uyku ve uyanıklık (*le Sommeil et la Veille*) P.U.F., 1966.

şuurlu bir zekânın buna bağlanması belki de önemsiz değildir. Fakat, rüyanın tamamına, yeniden, (*gizli olmasına rağmen*) organize bir yapı ve keşfedilecek gizli kalmış yuvarlak, sağlam bir anlam kazandırmayı kabul edebiliriz.

2. Rüyanın Anlamı, Freud için, Rüyanın Sebebinin Teşkil Eder:

Rüyanın ifade ettiği kabul edilen anlamının, rüyanın derinlerdeki sebebi ve motoru olduğu yolundaki düşünceleri daha fazla reddetmek durumundayız. Hoşa giden bir finalizm anlayışına göre, bu motor zaten ihtiyatlı ve sessiz çalışır: nitekim, Freud'e göre, söyleyecek bir şeyleri olan rüya, uykuyu korumak için, bunları kapalı kelimelerle ifade edecektir. Uykunun bekçisi olan rüya, uykuyu bozmamak amacıyla, duygu ve düşüncelerin hafifletilmiş ve kopya edilmiş bir form içinde kısaca değişikliğe uğramasına göz yumar. Koruyucu ve bastırılmış duyguların açığa çıkmasına yardımcı olan, karanlık olmasına rağmen, hususî surette çevreye uyum sağlayan bu yolla, uyku halindeki kimse, ya uyanmaksızın, ya da kendisini uykudan çekip çıkaran uyancılar alır.

Bu gerçekten çok güzel ve kusursuz... Zaten dikkat etmek gerekir ki, modern uyku tetkikleriyle birlikte, rüya faaliyetlerinin yalnızca küçük bir kısmının şahıs tarafından farkedildiği ve bunun açıkça, uyanmayla sonuçlanan ve hafızada yer edecek olan⁽¹⁾ rüya olduğunu düşünmek çok faydalı olmuştur.

(1) Hafif uyku devresinde (II. Bölüm) göz hareketleri rüyaya refakat eder. Bu tür uykunun sayısız dönemlerinden, uyanmayla sonuçlanmayanlar rüyayla ilgili iz bırakmazlar. Buna mukabil, bu dönemlerden birisinde, insan uyandığı ya da etrafındakiler tarafından uyandırıldığı zaman, genellikle rüya görmüş olduğunu söyler.

Şu hususlar rüyanın derinlerdeki sebebi değilse, onun çok iyi bilinen yardımcıları oldukları muhakkaktır: Uykuya dalarken, hayal görme; bir gün önce tekrarlanıp duran sansoriyel olaylar; yolun uzun süre araba kullandıktan sonraki görünüşü; uzun süren oyunlardan sonra, oyun kâğıtlarının veya satranç tahtasının görünüşü; uykuya dalarken oda içinde ses duyduğunu sanma; sidik torbası dolmuş uyuyan bir kimsenin rüyasında işemesi; rüyada sevişme ve şeytan aldatması vs.

3. Rüyadan hatırimızda kalanlar onun “aşikâr muhtevasıdır”; rüyayı tahrîk eden şey, onun “gizli ve ya bastırılmış ve şuurlattığı muhtevasıdır”: Ne olduğunu bilmediğimiz unsurlar, aşikâr ve gizli muhtevaları birleştirmektedir. Ve bu, Freud'e göre, rüyanın anlamına ulaşabilmek amacıyla yapılan keşif incelemelerinde ortaya çıkmaktadır.

Bir anlam olması istendiğine ve tortu yığınınına (*conglomért-rebut*) en ufak düzenli bir anlam vermek imkânsız olduğuna göre, söylendiği gibi, yığınla (aşikâr muhteva) ifade ettiği (gizli muhteva) arasında bir bağ kurmak gerekiyordu. Operasyonu gerçekleştirmek için sembol iyi seçilmişti. Sembol yardımıyla ispatlamanın temsil ettiği metodolojik dolandırıcılık üzerinde daha ileride duracağız. Burada sadece, bu dolandırıcılığın en tesadüfî ve en gülünç boyutlarına⁽¹⁾ rüyaların yorumu içinde ulaştığını söylemekle yetineceğiz. Enteresan, fakat kesinlikle şüpheli bir sarahate sahip “Serbest Çağırışım Metodu”nun genellikle sembolün ortaya çıkışına yardım ettiği; efsaneler, kaba şakalar, şaklaban

(1) Fıkralar çerçevesinde kalmayı temennî ederdik. Okuyucunun bunları bilmesi gerekir. Bunun için Rüyaların Yorumundan ve Psikanalize Giriş'e tekabül eden pasajdan istifade etmiyor mu?

lıklar, folklor, atasözleri, şarkılar ve tekerlemelerden ibaret câzip ve şüphesiz son derece katî kaynakların bunun açıklamasını kolaylaştırdığı bilinmektedir. Bütün bunlar şaşırtıcı şeyler olup, kendi modası geçmiş insicamsız bütünü içinde, psikanalizin bit pazarını teşkil eder. Aşağı yukarı Vermot Alman-ğ'ına yaraşır uydurma açıklamalar ve nihayet şaşırtıcı ve zor "keşifler" buradan kaynaklanır. Freud'ün şu sözleriyle bu hususta daha da ileri gitmeyi marifet zannetmesi insana acı veriyor: "Sembolizm, rüyalar teorisinin belki de en önemli bahsidir."

Rüyada hiç sembolizm yoktur, denebilir mi? Şüphesiz hayır. Kısa ve ince mesajlar veremeyecek halde sembolizm vardır. Meselâ, rüyada kendisini avluda gören bir insanı ele alalım: Ayaklarının altında, sular bir kanalizasyon içinde akıp gidiyor; bir an pis kokudan boğulur gibi oluyor, tükürmek için eğiliyor, fakat mide ve yemek borusundan ileri gelen zor bir geçirme sıkıntısı içinde birdenbire uyanıyor. İçinde su akan kanalizasyon aslında, kendi yemek borusu ve bunun sembolik imajından başka birşey değildir. Fakat burada, çok alt seviyede bir düşünce formundan başka birşey olmayan bir sembol, aslında müphem bir benzerlik içinde bulunan iki obje arasında çok büyük bir benzeyiş münasebeti görme zehabına kapılma, sözkonusudur. Bu idrak yanılması, bir kere daha, uykudaki kimsenin dikkatinin çok dağınık olmasından ve gerçeği yakalamaya yarayan ayırdetme kabiliyetinden mahrum olmasından ileri gelmektedir.

4. Rüya, daima, bastırılmış bir arzunun kılık ve şekil değiştirmiş bir ifadesidir:

Rüya, gerçekten bir arzunun ifadesi ve hatta gerçekleştirilmesi olabilir. Ve zaten, burada, açıkça ne kılık ne de şekil değiştirme sözkonusudur. Terfi et-

meyi, madalya almayı, taç giymeyi, mezuniyet şapkası takmayı veya daha basit olarak tatile gitmeyi veya arzu edilen birisiyle aşk yapmayı kim hayal etmemiştir ki... Bir yandan, tamamen şuurlu, uyanıkken bastırılan ve rüyada açıkça kendini belli eden arzularla, öte yandan "şuuraltına itilen" ve rüyada sembol şeklinde süzülen daha fazla arzuyu birbirinden ayıran şeyi Freud kabul etmek zorunda kalmıştır.

Nitekim çok geç teşekkül ettiğinden ikinci fenomen gerçeği bize fazla sağlam görünmüyor. Bir misal: Adamın biri üç kişilik bir kanapeye benzer bir mobilya (*kendisi buna, yanyana getirilmiş üç koltuk diyor*) hayal ediyor ve yanibaşında karısı bunun güzel bir mobilya olduğunu söylüyor. Bu adam, bulanık bir şekilde ve hiçbir rahatsızlık duymadan, nasıl olsa psikanalizle senli benli olmuş, bunun kendisinde karısı ve bir başka kadınla aslında yapmaktan zevk duyacağı üçlü bir cinsi münasebette bulunmayı hatırlattığını itiraf ediyor... Bunun hayalindeki üç kişilik kanape gibi karısının hoşuna gitmesini çok arzu ettiğini ilâve ediyor. Hayret uyandıran, alâka yaratan, tesir altında bırakan ve eskiden büyümlü olan, şimdi de ilmî bir kisveye büründüğü için itibarlı hale gelen bir düşünce hevesine cevap veren Freudçu görüşe göre, üç kişilik kanape, bastırılmış arzuların sembollerle kendini göstermesidir. Daha kesin ve gittikçe şairanelikten uzaklaşan aynı zamanda elde edilmesi daha zor bir nöro-fizyolojik görüş dahilinde, rüyanın başlangıcından itibaren, uykudaki kimsenin uyanıklık haline geri dönmesiyle, nihayet, allak bullak olmuş bir zihin mahsulü ve gerçekten şuurun rüya için hazırladığı yeni bir dış görünüş mahiyetindeki, cinsî hayali temsil eden bir süslemenin yavaş yavaş geliştiğini kabul etmek gerekir.

İşte, psikolojik ve hissi bakımdan çok daha ilgi çekici olan budur; fakat bir rüya kavramı için burada çok değişik bir mekanizma söz konusudur. Bu, bir imajla ilgili olarak duyguların, bir hastanın bir Rorschach veya T.A.T⁽¹⁾ tablosu karşısında yaptığına benzer bir şekilde, açığa vurulmasıdır. Bu testlerle ilgili şekillerini, hastanın şuurları tarafından meydana getirilmiş oldukları söylenemediği takdirde, rüyada görülenlerin, hastanın (bastırılmış veya bastırılmamış) imajlarla doldurduğu mağazaların eseri olduğu yolundaki görüşleri kesinlikle terketmek gerekir. Gerçekten, bu "tablonun kendisine hususî bir maksatla verilip verilmediğini öğrenmek kalıyor geriye. Bu husus biraz şüpheli. Bizim hayalci şöyle devam ediyor:" Şimdi, karımla birlikte sık sık antikacılardaki mobilyaları görmeye gidiyorum."

Freud, "Rüya tabiri, şuurları ilminin kral yoludur" diyor. Bize göre bu, ortak şuurları boşalmalarını, yani yukarıda sözünü ettiğimiz parçalar halindeki şuurlarının bazı kısımlarını gören karanlık bir garaj yoludur. İçinde, sembolün (*ya da sembol yeminin*) tesadüfen, arzuların daha çok yer aldığı bazı rüya hatırlamaları karşısında hastaların göstereceği hissi tepkileri öğrenmek önemsiz sayılmaz ve cinsiyet, heyecan ve şuurları yaşantımızda bilinen yeri işgal ettiğine göre, bu hatırlamalar neden cinsiyetle ilgili olmasın?

Sonuç olarak, Oxford Psikoloji Araştırmaları Enstitüsü sınır fizyolojisi uzmanı ve daha önce de bahsetmiş olduğumuz Ian Oswald'ın şu sözlerine yer vereceğiz:

(1) Psikolojide çok kullanılan duyguları açığa çıkarıcı testler (T.A.T.: Thematic Aperception Test)

“Normal bir kimsenin her gece iki saat kadar veya daha fazla rüya gördüğü şimdi bizim için kesinlik kazanmıştır. Rüyaların, korteks iyi çalışmadığı zaman, hafif uyku sırasında ortaya çıktığını biliyoruz.

“Öyle görünüyor ki, her hafta rüyalarını, bir psiko-terapi uzmanına anlatıp, bir kaç dakika süren rüyada geçen olayları tasvir ederken, haftalık toplam rüyanın sadece bir parçasını dile getirmektedir. İlgili uzman, hastanın anlattıklarına bakarak, kendisine anlamlı gelen birkaç olay yakalar. Bunlardan hareketle rüya hakkındaki görüşlerini yayımlamaya kalktığı zaman, sadece, hastanın rüyasında yaşadığı olayların anlatılan kısımlarından kendikonusuyla irtibatlı olanlar içinden seçtiklerini tasvir eder. Farklı teorik disiplinlere sahip tedavi uzmanlarının kendi şahsi teorilerini süslemek için, neden bu kadar kolaylıkla rüya bulabildiklerini anlamak zor değil. Hatırlamanın gerçek anlamda bir hatırlama olmadığını, gerçek anlamda yeni bir bütün değil, fakat büyük bir kısmı hatırlama denemeleri sırasında ortaya çıkan şeyler olduğunun tecrübeyle sabit olduğunu bilmemek, böyle yazarların daima en büyük hatası olmuştur.

“Hastanın tedavisiyle meşgul olan uzmana söylediklerinin, rüyasında yaşadıklarının sadece önemsiz bir parçasını ve belki de çoğu uyanma anında meydana gelen fantazi şeyler olduğunu iyi anlamak lâzım. Böyle bir malzeme, hastanın şahsiyeti hakkında tecrübe sahibi klinik doktoruna bilgi vermekte çok faydalı olabilir. Fakat, rüya evreleri içinde gerçekten olup bitenleri model olarak kabul etmek imkânsız.”

“Rüya sahasında yapılması gereken pekçok araştırma hâlâ bekliyor, ama bu kâbil çalışmalar, rüya

konusunda bize mümkün olduğu kadar çok şey öğretmek mecburiyetinde iseler, alışılmış klinik yollardan uzaklaşmaları gerekir.”

“Ümit edelim ki, bu tür çalışmalar, kendileriyle birlikte her rüyanın ardında gizlenen sebep üzerinde önceden tasarlanmış fikirler getirmeyen; fakat incelediği hususları, düşünce yetersizliğinin basit örnekleri diye kabul etmeye hazır kimselerce yapılsın. Bu örneklerin teyid edilmesi, ille de ince ve zeki bir mekanizma operasyonuna delalet etmez, ama, tam tersine, beyin zedelenmesi rahatsızlığında olduğu gibi, düşüncenin en üst seviyedeki mücerret kalitesinin basit bir bozukluğuna delâlet eder”⁽¹⁾.

Oedipus çılgınlığı

“Her önüne gelen Oedipus ile domino oynar gibi oynuyor”

Emil Ludwig

(Maskesi düşen Freud)

Freud, “Totem ve Tabu” (1911)’da şunları yazıyor:

“Oedipus kompleksinde, aynı zamanda dinin, ahlâkın, cemiyetin ve sanatın başlangıcı vardır ve bu, komplekste her türlü nevrozun çekirdeğini gören psikanalizin verileriyle tam bir âhenk teşkil eder.”

(1) Freud’ün “Peygamberane” görüşlerini tasdik etmek ve övmek için, bazı yazarlar uyku ve rüyalarla ilgili şimdiki nöro-fizyolojik verileri tehdide kalkışmışlardır. Aslında bu görüşlerin ispatlanması, fikri kesinlikten çok psikanalitik kehanet ve muhayyileyle ilgilidir (yazarın notu).

İşte bu kabule şayan dev eser(!) büyüğü düşün-
cenin bilinmeyen kısımları, ilim zihniyetinin ilerle-
mesi ve zamanın uzun oluşu, belki de bir gün, bu
inancın, bu esrarın, bu dogmanın saçma sapan ge-
lişmesini, bütün genişliği ve arzu edilen bir tenkit
anlayışıyla, kontrol altına almaya yarar. Yirminci
asır başlarında, sözde kaderinin anahtarlarını eline
vereceği vaadiyle insanlığı saran bu boş inançtan
söz etmeye cesaretiniz var mı? İnsanlık tarihinde
buna benzer başka istilalar olmuş mudur? Şüphe-
siz, fakat mitoloji ve din alanında. Bilindiği gibi so-
nunda yaygınlaşmak, ilahiyatçılara karşı çıkmak,
sanatı etkilemek, yavaş yavaş dualara sızmak ve so-
nunda, direnmeyi bırakıp 1854'te Papa IX. Pie'nin
uçurduğu bir balon yardımıyla kutsallaşmak için
meselâ incillerin telkin ettiği ve dogma olarak orta-
çağda kendini dine vakfetmiş ve inanmış birkaç ka-
fada yer etmek ihtimali bulunan tabiata aykırı ve
tuhaf bir dogmayla, Hz.Meryem'in günahsız hamile-
liğinin şaşırtıcı kariyeri ile bir mukayese yapmaya
teşebbüs edilmiştir.

Oedipus kompleksi, "çocuğun ebeveynlerine kar-
şı duyduğu cinsî ve aynı zamanda düşmanca arzu-
ların organize bütünüdür. "Bu, aynı cinsten olan
şahsın (*erkek çocuk için babanın, kız çocuk için an-
nenin*) yani, rakibin ölümünü arzulamak ve karşı
cinsten olan şahıs için cinsî arzular beslemek de-
mektir.

Opedius kompleksinin en klasik müsbet şekli
budur. (*Cinsî vaziyetin tersine çevrildiği menfî bir şe-
kil mevcut olabilir*). Bu müsbet şekil, yaşadığı trajik
maceraları arzu etmediği, fakat kaderin elinde

oyuncak olduğu iyice belirtilmesi gereken Oedipus⁽¹⁾'a uyan şekildir. Nihayet Freud Skolastiği için Oedipus bunu arzu etmiş veya etmemiş farketmez.

Freud'e göre, Oedipus kompleksi, "phallique" döneme rastlayan üç ve beş yaşları arasında gerçekten yaşanır; durgunluk (*latence*) döneminde düşmeye başlar ve iyice dağılır. Bu kompleks, herkes için şahsiyet teşekkülünde ve insanî arzulara yön vermekte önemli bir rol oynayabilir. Psakanalistler bunu, psiko-patalojinin başlıca referans eksenine haline getirmektedirler. Nevrozların kaynağında bunun zarar vererek ortadan çekilmesi yatar. Oedipus kompleksi, görünüşe bakılırsa, her türlü şahsiyet tarihine girdiğine göre, kendilerine şu sualler sorulmaya çalışılmıştır: "Nasıl oluyor da bazıları bu kompleks tasfiyeye muvaffak oluyor, diğerleri nevroza yakalanarak muvaffak olamıyor? Nevrozların derin determinizmini başka yerde, meselâ biraz bünyede aramak gerekmez mi?"

-
- (1) Oedipus, Yunan mitolojisine göre, Tab Kralı Laéos ile Kraliçe Locasta'nın erkek çocuğudur. Kahinler krala, doğacak erkek çocuğun büyüyünce kendisini öldüreceğini ve anası ile evleneceğini söylerler. Bunun üzerine kral, yeni doğan çocuğu, topuklarını deldirerek dağ başına terkettirir. Çobanlar çocuğu ölmeden bularak Korent Kralına götürürler. Çocuk burada büyütülür. Kahinler kendisine de babasını öldürüp anası ile evleneceğini söylerler. Öz babası sandığı Korent kralına zarar vermemek için şehri terkeder. Yolda, bir arabada 3-4 gençle seyahat eden yaşlı bir adamla hiç yoktan tartışmaya girer ve onu öldürür. Bu yaşlı adam kendi öz babası, yani Teb Kralıdır. Teb şehrine geldiği zaman sfenks adında bir canavarın gelip geçenlere bilmece sorduğunu, cevap veremiyenleri öldürdüğünü öğrenir. Aslında dayısı olan saltanat naibi Greon, şehri bu canavardan kurtaracak olanı, kız kardeşiyle yani kraliçe Locasta ile evlendireceğini ilân etmiştir. Delikanlı Sfenksin sorduğu soruyu bilince, canavar kahrından intihar eder. Böylece Oedipus bilmeden öz annesiyle evlenir ve üç de çocuğu olur. 20 yıl sonra gerçeği öğrendikleri zaman kraliçe intihar eder. Oedipus da gözlerini kör eder. (*çevirenin notu*)

Ve sonra, hemen kolayca nevroz adı verilen ve çok değişik belirtilere (*burada sıkıntı veya fobi, ilerde musallat fikir, başka yerde histeri vb.*) tekabül eden şeyin kökünde aynı determinizmin bulunması şaşırtıcı değil midir?

Doğrusunu söylemek gerekirse, çocukken veya daha sonra karşılaşılan psikolojik güçlüklerin günlük realitesi içinde, Oedipus kompleksinin muhtevasını normal bir şekilde değerlendirmek bundan sonra çok zor. Çünkü sonunda, bir ahlâk veya sosyoloji bahsi, hatta genel felsefenin önemli bir bölümü haline gelecek diyalektiğin maceralarına başlamak amacıyla, Oedipus kompleksi basit tecrübe sahasını terkedeli çok oluyor.

Bu asrın başlarında psikanaliz, hayretler uyandıran bir çılgınlık içinde insanı incelemeyi bırakıp örf ve âdetleri, mitolojileri, dinî ayinleri, folkloru, sembolleri, arkeolojiyi, lengüistiği ve hertürlü sanat olayını incelemeye niyetleniyordu. İptidai insanlar sosyolojisinin etkisinde kalan Freud, sosyal hadiseleri incelemekten çok, şahane bir yorum ve tehlikeli kısaltmalar sayesinde, insanlığın tarih öncesinde kalarak Oedipus kompleksini yazacaktır. "Oedipus kompleksi kavramı, küçük Hans psikanaliziyle (1809) birlikte sarahat kazanmaktadır. Bu (*asabî ve hassas, mastürbasyon yapan ve babası tarafından suçluluk duygusuna itilmiş*) beş yaşındaki erkek çocuk, bir sürü atın gidiş gelişini, kamçılanışını, düşüşünü seyredemediği bir eşya deposunun yakınında oturuyordu. Atların kendisini ısırmalarından korktuğu için dışarı çıkmak istemiyordu. Yapılan analiz sonunda anlaşıldı ki, at iğdiş edilme ve Oedipus komplekslerinin esiri olan çocukta, hınç objesi haline gelen baba imajının tâ kendisidir.

Kendi halinde vahşi bir çocuk için, genellikle bir

hayvanın temsil ettiği kabilenin kutsal objesi olan totem, *(küçük Hansın atı gibi)* gene babayı sembolize eder. Baba, daha ziyade kabilenin, koruyuculuğuna ihtiyaç duyulan, saygı gösterilen, kendisinden korkulan ve öldürüldüğü zaman pişmanlık duyulan, yaşlı insanıdır. Nitekim, yaşlı erkek, oğullarının, Oedipus saikiyle karılarına yaklaşmalarını yasaklıyor ve onları iğdiş etmekle tehdit ediyordu. Dolayısıyla mahremler arasında zina yapmayı tabu haline getiriyordu.

Freud'un, Oedipus kompleksini sonunda, küçük Hans'taki hayvan korkusunun, totem nizamının ve mahremler arasındaki cinsî münasebet yasağının *(ki bunun, bir kültürün "tabiattan" ayırdedilmesi için cihanşumul ve en küçük bir kanun olduğu söylenmiştir)* kaynağı yapıp çıkan, 1905-1912 yılları arasındaki düşünceleri şematik olarak bu şekilde özetlenebilir. Bu düşünceler bizim için çok zengin bir felsefe olmaktan ileri gitmez.

Oedipus kompleksinin iğdiş kompleksine yol açtığı görüldü. Zaten Freud için;

"İğdiş etme tam olarak yeniden Oedipus efsanesinde görülür. Nitekim, kahraman, rüyaların da teyit ettiği veçhile, iğdişliğin sembolik vekili olan fiilden, yani işlediği suçtan dolayı kendi kendini cezalandırmak için gözlerini kör eder. Bu tehdidin yarattığı fevkalade terörün, kısmen, kıskanç babanın, oğlunu karısının etrafında dolaşan hakikî bir rakip olarak gördüğü zaman, çocuğun erkeklik organlarını gerçekten kestirdiği tarih öncesi devirden kalan bir hatıradan, türlerin farklılaşmasıyla ilgili olarak hafızalarda yer eden bir izden kaynaklanması mümkündür"⁽¹⁾.

(1) Psikanaliz Özeti.

“Sembolik vekil” adı verilen düzenbazlık üzerinde tekrar duracağız. Bunun çok büyük hatta rüyalarla “ispatlanmış”(1) bir husus olduğunu itiraf ederek, “türlerin farklılaşmasıyla ilgili olarak hafızalara yer eden bir iz”den medet ummayı ilmî bakımdan kabul etmenin mümkün olmadığını belirtelim. Söz konusu iz, genetikte Jung’dan miras kalan örnek tiplerden daha fazla mevcut olmadığı gibi, masum aynı zamanda çok bilgili bir lamarkizmin ifadesidir.

“Oedipus” (*tabir başarı kazandı ya, mukaddes bir kavram haline geldi*) duygusunun varlığını inkâr etmek, saçmalık olur. Püritanizmi bu “vahiy”in saldırısına uğrayan viktorien devirden çok önce, bilindiği gibi, Stendal bu derin temayülü izah etmekteydi. Bunun frekansı muhtemelen büyüktür. Dört beş yaşlarına doğru erkek çocuk annesine büyük bir sevgiyle bağlanır. Cinsî merakını onun üzerine tek-sif eder. Çocuğun nazarında annesi, en yakın, en çok alâka gösterilmesi gereken ilk kadındır. Ve aynı duygular içinde, mutlu bir rakip olarak gördüğü, gücüne ve meziyetlerine imrendiği babasına karşı belirli bir saldırganlık duyması tabiidir. Dahası var ve bu önemli olabilir: Çocuk, annesiyle babası arasında ekseriya belirsiz kendisinin dahil olmadığı ilave bir yakınlık olduğunu çabucak sezer. İki kişilik bir yatakta yarı çıplak bir vaziyette sadece uyunmadığını oldukça erken bir vakitte hisseder. Orada olup bitenlerden dolayı içine düştüğü kararsızlığa mahrumiyet duygusu eklenir. Bununla birlikte, şuurlu bir şekilde asla en küçük bir Oedipus duygusuna kapılmamış pek çok çocuk vardır. Psikanalistler, kendi analizleri sırasında bununla ilgili hiçbir ize rastlamadıklarını ifade etmektedirler. Bundan dolayı, kanaatimizce, bunun kaçınılmaz bir şekilde herbirimizin ruhunun derinliklerinde yer ettiğini

kabul etmek caiz değildir. Hele, çocuğun bir davranış bozukluğu göstermesi karşısında, doktriner bir otomatizm ve Freud'ün kutsal kitabına körükörüne bir sadakat içinde bazı psikologların yaptıkları gibi, her zaman bundan yardım beklemek hiç de doğru bir davranış olmaz. Çocuktaki her davranış bozukluğunun temelinde mutlaka bir Oedipus kompleksi bulunmaz. Ve bu sahada takınılacak sistemli bir tavır, aşırı ve zorlama analizlere yol açmaktan başka bir şeye yaramaz. Babasını kıskanan erkek çocuğun karı kocanın biribiriyle iyi geçinmelerinden bir nev'i rahatsızlık duyduğu Oedipusvarî bir durumun aksine, bu davranış bozukluğunun, açıkça, çocuğu sarsan alevî bir geçimsizlikten ileri geldiği çok görülmüştür. Bu durumu ilk defa çocuk farkedebilir ve aile içindeki geçimsizliğin en iyi göstergesinin çocuk olduğunu söylemek adet olmuştur. Geçimsizliğin uzun sürmesi veya boşanmaya varacak ölçüde ciddiyet kesbetmesi halinde, çocuğun söyleme de bundan çok üzüntü duyması ve bir dizi davranış bozukluğu göstermesi mümkündür. "Küçük fırıncı çırağı"⁽¹⁾ kompleksi adını vereceğimiz şey budur. Bunun frekansını boşanmaların frekansıyla bir tutmak faydasız.

Burada anlattıklarımızın, Oedipus'un tersi olmadığı, hissiliğin daha sosyalleşmiş başka bir planı üzerinde cereyan ettiği söylenebilir. Şüphesiz öyledir fakat, küçük fırıncı çırağı kompleksi genellikle çocuğun hayatındaki bütün sahneyi işgal eder.

(1) Bu tâbir, aile içindeki kötüye gidişin ve geçimsizliğin çocuk ve çektiği ızdırap açısından acımasızca tasvir edildiği, Jean Anouilh'un, "Fırıncı, Karısı ve Küçük Çırağı" isimli eserinden alınmıştır.

Psikanalizin Tedavi Gücü:

“Psikanaliz Özeti” isimli eserinde bizzat Freud kendi kendine şu suali soruyor: “Pozitif transferin⁽¹⁾ başarısı sayesinde elde edilen tedavi sonuçları, acaba telkinden⁽²⁾ ileri gelmiş olmaz mı?”

“Psikanalize Giriş”te Freud, çok dürüstçe kendi kendine sorular soruyordu. Şayet telkin her türlü davranışın motoru idiye, “geçmişin hatıralarını yâdetmenin, şuurlaltını keşfetmenin, kendi kendine şekil bozukluklarından anlam çıkarmaya ve bunları yorumlamaya çalışmanın, bunca emek, zaman ve para sarfetmenin ne lüzumu vardı? Bugünkü dilde başka bir söyleyişle, psikoterapatik neticeler, *(hissî temas ve entellektüel itimat gücüyle birlikte)* insanlar arasındaki münasebetin eseri midir, yoksa tedavî gerçekten her türlü doktrinden, bütün Freud sisteminden ve onun yer altında varsaydığı labirentten mi geçmektedir?

Bu çok esrarlı insanlar arası münasebet meselesini, büyük önemini işaret etmek suretiyle son bahiste ele alacağız. Fakat daha şimdiden, sistemin (appareil) kötü görüldüğünü kabul etmek lâzım. Bu durum, hem sistemin kendinden hem de tedavî

(1) Pozitif transfer basit olarak “psikologla hastası arasında sevgi duyguları içinde gelişen bir çeşit münasebet demektir; negatif transfer ise düşmanlık duyguları içinde gelişen bir münasebet anlamına gelir. Daha basit bir şekilde transfer, “şuur altındaki arzularla tesis olunan belirli bir münasebet çerçevesinde ve daha yüksek ölçüde analitik münasebet çerçevesinde bu arzuların bazı objeler üzerinde actuel hale geldiği süreç” demektir.

(2) Telkin, bir insanın dille tasdik ettirmek, tekrarlatmak, misal göstermek, ikna etmek suretiyle bir başkası üzerinde farklı bir davranış meydana getiren psikolojik ve psikoterapik faaliyetidir.

sonucunun kendi dogmatığının ispatlamak endişesine kapılmasından ileri geliyor.

Nitekim, hiç unutmamak gerekir ki, bir hastalığın mahiyetini veya sebebini anlayabilmek için yürütülen müessiriyet ya da başarısızlık üzerine kurulu tıbbî muhakeme çok çok zayıftır. Bunu dikkate almak dahî mümkün mü? Bu hevesten vazgeçmemiz için tecrübe dolu yüzyıllar ister.

Objektal Münasebet ya da Obje⁽¹⁾ Münasebeti

Daha önce söyledik: Bu objektal münasebet kavramına, özellikle Freud'ten sonra gelenler, büyük bir ehemmiyet atfetmişler ve ona ortaya çıkarılmış bir gerçeğin boyutlarını kazandırmışlardır.

Küçük bir çocuğun dünya ile duyum-motor, aynı zamanda hissi bağlar kurması ve bunun daha beşikteyken başlaması elbetteki esastır! Bunu inkâr eden kim? Bu yüzden herbirimiz, pédiatre, nevropédiatre, psikolog, behaviorist (*davranış psikolojisti uzmanı*), psikanalist... olarak bunu incelemeye, bunu yakalamaya, bunu tarif etmeye çalışıyoruz.

Tecrübeye dayalı müşahhas sahada, Arnold Gessell diye biri hemen hemen kesin müşahedelere dayanan bir kronoloji meydana getirdi.

Yorum sahasında, Melanie Klein gibi bir yazar, gerçekten başdöndürücü bir âlemi birkaç fırça darbisiyle tasvir edip çıktı ki, bu tabloyu ancak yeni bir Jérôme Bosch çizebilirdi(!)⁽¹⁾.

(1) Şahsın çevresiyle kurduğu münasebet şeklini belirtmek üzere çağdaş psikanalizde çok sık kullanılan bir tâbir.

(2) BOSCH Jérôme: Hollandalı ressam. Garip bir muhayyile sahibi bir kimse olup eserlerinde sembolik veya hayalî konulara yer vermiştir. (*çevirenin notu*)

İkisinin arasında, R.Spitz, gerçek bir sahtekârlık salgını halinde dünyayı istilâ eden sözde ilim hüviyetine bürünmüş bir ideoloji geliştirdi.

Büyük saçmalıklar bahsinde bu konuya yeniden döneceğiz. Bu hususu belirttikten sonra, şimdi, Laplanche ve Pontalis'ten bahsetmek suretiyle ortadaki derin tezadın mahiyetini açıklayabiliriz:

“Obje münasebeti denilen kavram, hastanın münasebetleriyle ilgili hayatı üzerinde ısrar ettiği ölçüde, bazı yazarların çevreyle olan gerçek münasebetleri, başlıbaşına tayin edici unsurlar olarak değerlendirmeleri sonucunu doğurur. Bu da, hayallerin, gerçeğin anlaşılmasını ve bununla ilgili faaliyetleri etkileyebileceğini, dolayısıyla obje münasebetinin hayal seviyesinde incelenmesi gerektiğini düşünen hiçbir psikanalistin kabul edemeyeceği bir sapma olur.”

Pek çok çocuk doktoru ve J. Piaget ile birlikte, çevreyle olan gerçek münasebetleri başlıbaşına tayin edici unsurlar olarak değerlendirenler arasında yer aldığımızı ilâve etmeye bilmem gerek var mı?

5. SKOLASTİK GELİŞMELER

“Ne kadar güzel olurlarsa olsunlar, yıldızlar, idelerin gerçek dünyasının puslu bir gölgesi veya kötü bir kopyasından ibaret olan, görünen dünyaya aittirler; öyleyse, tamam olmayan bu cisimlerin hareketlerini tam olarak anlamaya çalışmak saçmadır.”

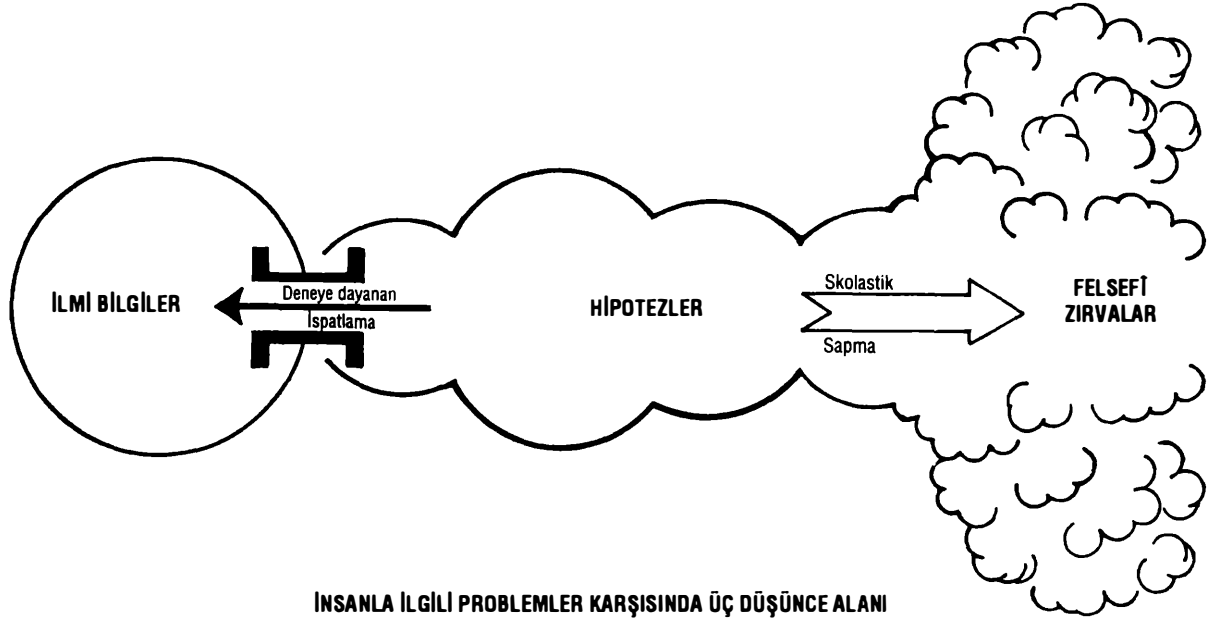

Eflatun
(Ay'a varıştan 23 asır önce)

“İlim beni ilgilendirmez.”

J.P.Sartre

Skolastik sapma ve felsefî zırvalar (Tefelsüf)

Birinci bölümde söylediklerimizi tekrarlamadan, karşıdaki şemayı inceleyelim.

Ortada, her türlü buluş için elzem olan, tabiatıyla deneye dayanan veya hiç değilse istatistikî bir ispatlamayı gerektiren hipotezler alanını görüyoruz. Pasteur veya Einstein'inkiler gibi bazı hipotezler dâhiyane oldu ve önemli bir ispatlama yolu açtılar. İspatlanan hipotezler, hemen hemen kesin ilmî bilgiler haline gelirler ve tam anlamıyla ilmi meydana getirirler. *(Veremde Koch basilinin etkili rolü; zekâ geriliğinde ek kromozom; 8. dalga elektrogram uygulamasında miyokard nekrozu; maniaco-depressive psikozunun irsî kaynağını ortaya koyan istatistikî veriler... vb.)*

Bununla beraber, bazı hipotezler ispatlanamazlar ve boşlukta kalırlar. Unutuldukları da olur. Bazen da, tutunur, ilerler, zihinlere yerleşir ve farkına varılmadan, itiraz edilemez gerçekler haline gelirler. *(Önceki iki bölümde gözden geçirdiklerimiz böyledir)* O andan itibaren, mantığa dayalı ve sistemli muhakemenin yani skolastiğin çalımları, uzantı halinde ortaya çıkan bu içe doğmuş kesin gerçekleri, az çok cazibeli ve karmaşık hatta anlaşılmaz teoriler gelişt-

tirirler ve bunlar philosophades (tefelsüf) haline dönüşür.

Şüphesiz yerme amacıyla kullanılan bu son kelime Giono'nundur⁽¹⁾. Felsefe kelimesine nazaran iza-ha muhtaçtır. Yani, felsefeye eğilimimiz az ise bunu temel basamak kabul ederek, ilmî verilerden nasibini almış ve epistemolojik⁽²⁾ gayretleri övgüye değer olan filozoflara saygı duyarız. Aksi halde, philosophades'lar (*sözde felsefe*) için ancak öfkeli veya alaylı bir kin duyarız. Bunlar, mücerret sözlerin en ciddi ve en tumturaklı karikatürleridir. Kapalı düşünce sistemleri ve logos sarhoşluğu içinde ispatlanmış en basit ilmî desteklere bile başvurmaksızın lâf hokkabazlıkları tûrüyor ve bunlar devrimizi istilâ ediyor⁽³⁾.

(1) Bu kitabın yazarı Nisan 1961'de yaptığı bir ziyaret sırasında onu bizzat kendisinden duydu.

(2) Epistémologie: Mantiki kaynaklarını, değerlerini ve muhtevalarını belirlemek maksadıyla, ilimlerin tenkitçi bir gözle incelenmesi.

(3) En özenli ukalalıktan, psikanalizle ilgili az çok anlaşılır fakat gene de zırva açıklamalara doğru giden iki philosophades örneği:

a) "Mevcut eden şey, zuhur eden şeydir. Zuhur eden şey, daha önce zuhur etmiştir. Bu, tamamlanmış demek değildir. Daha önce zuhur eden şey, varlığın özünde toplanmıştır ve olmuş olanın özüdür (Ge-Wesen). Olmuş olandan ve olmuş olan sıfatıyla bizzat varlık olur. Zuhur eden şey varlığın tarihidir ve eksik olmaya devam eden tarih namına, varlıktır."

b) "Kızda, çocukla babanın penis arasında meydana gelen denklem, çekirdeğini penisin teşkil ettiği ve baba üst-ben dölütünün alacağı mananın kaynağıdır. Gerçek veya muhayyel çocuğa karşı tutumu, çift görünümlü olmanın ötesinde, kendisine şekil veren bir tedirginliğe bürünür. Küçük kız, çocuğu dışkı gibi görür. Vücudundaki çocuk için daha sonra hissedeceği korku ve kin, geniş ölçüde, zararlı dışkıların sebep olduğu iç sıkıntısına dönüşür. Bu iç sıkıntısı, ilk anal devrenin tepili (ilcai) eğilimini kuvvetlendirir. Hayaldeki "kötü" penisin korkusuyla, "kötü" penislere, cinsiyet ötesi ebeveyn tahayyülüne ve korktuğu dışkılara karşı kendisini koruyan ve kollayan "iyi" penis ihtiyacını hisseder..." (Melanie Klein'in Çocukların Psikanalizi isimli kitabından).

Bu kabil ifadelerin sadece züppelik ve dogmatik itaat çerçevesinde dikkat çektiği zannedilmemelidir. Birçoklarının bunlarla kendilerinden geçerek, harfiyen içinde yaşadıkları ve artık ilim yoluna sokulamaz hale geldikleri bir gerçektir. Şüphesiz bu bir mizaç meselesidir. A. Koestler'den sonra biz de iki zihniyet çeşidinin birbirine zıt ve genellikle birbirini tanımayan iki eğilim halinde erkenden farklılaştıklarını defalarca belirttik. Birisi, bazılarını filozofların mirasçıları yapar ve onları esrarlı bir şekilde ve yenilmez bir istekle ilme doğru çeker. Zıt eğilim ise, diğerlerini skolastiklerin mirasçıları yapar ve onları diyalektik ve felsefi hükümlerle önyargı seraplarına doğru götürür. Beşerî ilimlerde ve tıpta karşılıklı anlayışı derhal imkânsız kılan bu düşünce farklılığının, Koestler'in dediği gibi, eskiden imanı ve akli karşı karşıya getiren kopukluğun yerini almakta olduğu anlaşıyor. Nitekim, ifade ve metodlarla sürdürülen, dünyayı bu iki kavrama tarzı, düşünenler arasında erken bölünme meydana getiriyor. Ortak meşguliyetleri, entellektüel seviyeleri, kültüre olan istiyakları onları yaklaştırmaya yeter gibi göründüğü halde, bölünme gün geçtikçe kesin şekil alıyor: Bir tarafta, binlerce yıldan beri, inanılabilirlikleri ifade ettikleri gerçeklerden ziyade ifadelerinin (edebî) üstünlüklerinden ve (duygulandırıcı) tesir gücünden gelen, birbirini takip eden filozoflar ve sistemler var. Diğer tarafta, bir kaç yüzyıldan beri, ilmin sürekli ve gayretli yol alışı var. İkincisi patika yollardan geçiyor (*halbuki doktrin sapıklığı hızla yayılır*) ve sahasını dalga dalga, fakat hedeften sapmaksızın genişletiyor.

Kısa yoldan psikolojizm⁽¹⁾ yapmadan, bu iki zıt

(1) Psychologisme: Psikolojik bir görüşü, ortak konularda, başka ilimlerle açıklama eğilimi. (*çevirenin notu*)

zihniyetin sahiplerini incelemek ve onları harekete geçiren bu eğilimlerin, şahsiyetlerinde yer edip etmediğine bakmak uygun olur. Karakterlerin temel yapısı itibariyle belki bazıları, müsbet ilmin gelişmesine bel bağlamış olup “obsessionnel”dirler; diğerleri de belki kelimelerin verdiği sarhoşluğa ve felsefenin hazlarına kendilerini bırakmış olup “schizoide”dirler.

Psikolojinin içine girmiş ve bu sanatın bilgilerine ekleyeceği şeylere kapılmış, önsezilerinden heyecan duyan, kendi analiziyle sarsılan hekim, yorumlama arzusuyla dolu olduğundan, genellikle, skolastiğin tuzaklarından habersizdir.

Başlangıçtan itibaren, hazırlıksız olarak felsefenin sahasına girer ve gerekli tenkidi yapabilmek için iyice özümlemesi gereken bir ifade tarzının kurbanı olma tehlikesine maruz kalır.

Bazıları, deneye dayanan metodların tavize asla müsaade etmediğini bilmeden, biteviye taviz verirler. Her doktorinin tereddüt etmeden alınması veya reddedilmesi gereken bir şey olduğunu bilmeden, “doktrinden bir miktar” alırlar. Hareketin dışında kalma korkusu ve çevre baskısının kuvvetli olduğu ölçüde reddetmenin hemen hemen imkânsız hale geldiğini görürüz. Günümüzde, Freud skolastiğine karşı kendini “agnostique”⁽¹⁾ ilân edebilmek büyük cesaret işidir.

Sözde ilmi bir kılık

“İlim beni ilgilendirmez” diyenler azdır. İdeolojik imalat ilmi bir kılığa girmek ister ve yoksul halk

(1) Agnostique: Deneyi yapılamayan konuların bilinemeyeceğini savunan görüş sahibi. (çevirenin notu)

için ilim fazla değer taşımaz. Skolastik ifadelerin, söz hokkabazlığını iyi beceren bir karakteri varsa da, bu yeterli değildir. O'na, yıkan ve beklenmediği getiren şeyin, yani keşfin kokusu da lâzımdır. (*Kamu için dehâ işaretinin her şeyden önce "beklenmedik" olduğunu daha önce belirtmiştik.*)

Matematikçi Cournot, ilim yolundan giden Victor Cousin'in psikoloji çalışmaları hakkında şöyle diyor: "Astronomide olduğu gibi, psikolojide de, sağduyuyu ihya eden bir tek bölüm gösteriniz. O zaman, çalışmalarınızın bir sözlü alıştırmadan ibaret olmadığına inanayım." Ne ihtiyatsızca söz! Ve Cournot hayatta olsaydı, bugünün psikanalistleri onu ne kadar çok memnun ederlerdi! Üstelik sonuncuların "sağduyuyu ihya etme" işini bilerek yaptıklarını iddia etmek de haksızlık olur. Sadece, buna yenilmez eğilimleri vardır ve şaşırtıcıyı, inanılmazı kullanarak, kapalı çalışarak, insanların dikkatini çekiyorlar. Ne yazık ki akıl almaz verileri zihinleri allak bullak ettiği halde, hipotez olmaktan kurtulamıyor. Raymond Ruyer, "kötü paranın iyi parayı kovduğu gibi, üreme gücü sayesinde, sözde bilgi de gerçek bilgiyi kovar. (*Ama ne yazık ki, gerçek bilgi kasalarda muhafaza edilmez*)", diye yazıyor. "Fizik ilgi çekicidir çünkü ispatlanmıştır ve önemsiz olan, Aristocuların sözde fiziğidir. Tersine, ideolojik psikoloji ve sosyoloji ise deneye dayanan küçük bir bölümü itibariyle önemsiz olup, efsanevi eklentileri itibariyle ilgi çekici ve büyüleyici oluyor"⁽¹⁾ diye ilâve ediyor.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Freud ilme inanıyor ama bu işin ciddiyetini ve gereklerini bilmiyordu

(1) Raymond Ruyer: *Les Nuisances Idéologiques* (İdeolojik Zararlar), 1972.

(*Claude Bernard'ı gerçekten okumuşmuydu acaba?*) O andan itibaren artık olaylardan ziyade prensiplere bağlandı. Devrinin eğilimine uyarak, biyolojinin, nörolojinin ve pek mücerret bir tarzda psikolojinin verilerine, 19. yy. sonlarının safça mekanist⁽¹⁾ fizik ve kimya anlayışlarını katmak için ısrarla uğraştı. Nitekim, "sebat prensibini" zamanın fizikçilerinin "denge arayışı" ve "enerji muhafazası"ndan aldı. Weber'in ve Fechner'in⁽²⁾ görüşleri onu bariz bir şekilde etkiledi. Hasılı, fizikle psikoloji arasındaki münasebet, *analoji* (benzetme) yoluyla, bir çok küçümsemeyecek tasavvur, hattâ başlıbaşına bir üslup doğurabiliyordu.

Freud genetik'e, özellikle irsiyete sık sık başvurmuştur. Karakterlerin irsiyetle geçtiğine safça inandığından, insanın insiyakî davranışının, özellikle Oedipus kompleksinin genlerle geçtiğini düşünüyor. Nitekim: "İnsanın arkaik irsiyeti sadece istidadları birbiriyle ilgili muhtevalar ve önceki nesiller tarafından edinilmiş tecrübelerin bıraktığı hatıra izlerini içine alır"⁽³⁾ diyor.

O'na irsiyet içerisinde sistemine uygun düşeni seçtiğinden dolayı, sitem edilemez fakat en kesin ilimlerden birisi haline gelmiş olan genetik karşısında artık bunların kabul edilebilir tarafı yoktur⁽⁴⁾.

(1) Mécanisme: Olayların bir kısmının veya tamamının fiziki hareketler sistemine benzetilebileceğini öne süren felsefi görüş. (Çevirenin notu)

(2) William James'ın "yeni bir edebî tür" dediği ve müteyazî görüşüne göre "salt psikolojik tarafı sadece sıfır" olan, felsefî kitaplarımızın başında nazıkçe ifade edilen bu psiko-fizik kanunlar hazırlanmalıdır.

(3) Musa ve Tektarıncılık.

(4) Bu koleksiyonda çıkan, *La Fin de Génétique et Psychiatrie* (Genetiğin Sonu ve Psikiyatri).

Freud'a göre henüz emekleme devresinde olan antropolojiye gelince: Bu ilim o zaman, efsaneler gibi büyüleyici, ilgi çekiciydi ve çağımızın Oedipus efsanesini doğurmaya muktediri.

Daha sonra, Freud ekolü ilmi bilgilerle değişik fakat pek âdice temaslarını devam ettirdi. İlimleri kendine has bir kullanma tarzı vardır. Kendine göre ve kendi için... Yani oradan sadece tezlerine uygun düşen ve tezlerini süsleyenleri alır, onlara tahayyül katar (gene kıyas!) gerisini görmezden gelir ve köstek yuvasında gibi, sisteminde kapalı kalır. Bilmediği için kendisini koruması da çok kolay olur. İyice bilmek kadar kolay. Bu her şeyi bilmek ve hiçbir şeyden habersiz olmamak anlamına gelir... (*Giraudoux böyle demişti*.)

Buna karşılık, psikanaliz tarafından hiç bir deney teşebbüsü yapılmamıştır. Le post-hoc-propter-hoc, sözdeki iç mantık ve kıyaslamaya dayanan "gerçek" onun tek gösteri yöntemleridir. Modern tıbbın işlek ve hakiki vasıtası olan istatistik ise bilhassa kullanılmamıştır. Daha o zaman Freud, Marie Bonaparte'a şöyle diyordu: "Tabii ilimlere, matematiğe, miktar ifade eden hiçbir şeye karşı, hiç hiç kabiliyetin yok". Ekolü onun izinden gitti ve Freud'ün Kutsal Kitaplarının şahitliğini istatistiğe tercih etti⁽¹⁾.

(1) Münferit vakalara dayanıyor. Esnest Jones, Freud hakkında şöyle diyor: "Ne zaman basit fakat anlamlı bir vakayı müşahade etse, bunda genel ve cihanşümul bir şey olduğu hükümüne varır ve bu konuda istatistik yapma fikrine yaklaşmazdı bile. Daha görenekçi araştırmacıların ona yaptıkları sitemlerden birisi budur. Ne yapalım bir dâhının beyninin çalışma tarzı böyleydi". Yazık!

Kutsal kitaplar(1)

Hipotezler... Konuya yabancı olanlar için şaşırtıcı olduğu kadar, psikanalizciler için reddedilemez gerçekler.

Freud (Küçük Hans)

Bu kutsal kitaplar, bizim için, Freud'ün daha sonra sürekli delil ve kesin ifade teşkil edecek olan "keşiflerini" biriktirdiği imtiyazlı müşahedelerdir. Hristiyanların imanlarını sağlamlaştıran İncil'deki kıssaları veya havari mektupları gibi, doktrinlerin doğruluklarını göstermek için yüzyıllardır başvuru-
lan Aristo vecizeleri gibi, Freud'ün eserlerinde de esaslı kaynaklar vardır ve ileri sürülmek istenen görüşün esası onun eserlerindedir. Bunlar, sık sık bahsedilen meşhur "Beş Psikanaliz"dir. Bu sebepten, pek çok inceleme ve makale, Dora Olayı'nda, Küçük Hans'ta, Fareli Adam'da, Kurtlu Adam'da, Başkan Scheiber'de diye başlar. Arkasından, genel olarak, yazarın sözlerine destek oldukça hesabına kaydetmeye çalıştığı, analizle ilgili birkaç olay ve açıklama gelir. Böylece, durmadan değerlendirilen, kanun olmaya devam eden Kutsal Kitaplar ebedileşirler. Sanki tek bir müşahede daha önce kanun olmuş da! Kuduzun getirdiği problemler bile daima küçük Joseph Meister'den geçermiş del

Freud'ün bu beş "masal"ı içinde (*Perrault ve Anderssen gibi*) şüphesiz küçük Hans olayı –bir çocuk hekiminin fikrine göre– inandırıcılık gücünün en fazla denendiğidir. Bunun üzerinde durmaya değer.

İlk bakışta, bir baba ve beş yaşındaki oğlu arasında geçen son derece çığ ve kaba konuşmanın yeni oluşundan dolayı bu analiz şaşırtıcı ve caziptir. Gerçekten, ilkel bir hissiliğin ilgi çekici ifade tarzıyla, bu konuşma çocuk psikolojisinde yeni bir devir açmış gibidir.

Eğer, çocukluk tarihçesinin sahneye konuşunda, küçük kahramanın cinsî dünyasını açmada, obsesif bir babanın yönlendirilmiş aranişında, Freud'un meseleyi, şaşırtıcı, saçma, dolayısıyla kabul edilemez hale getiren yorum açgözlülüğünde kurnazlığa başvurulmasaydı, bütün bunların olağanüstü içtenliğinden etkilendiğimizi rahatlıkla belirtebilirdik. Manzaranın güzelliği için her şey bir araya getirilmiş durumdaydı; endişeli, duygulandırıcı, etkileyici, vaktinden önce gelişmiş, sıklıganlıktan uzak, güzel konuşan ve olağanüstü akıllı⁽¹⁾ olan genç bir Yahudi; olağanüstü derecede koruyucu, yardım edici, emekleme devresindeki psikanaliz akımına yeni girmiş ve hayran kalmış doktor bir baba; nihayet, meseleyi sömürme hırsı içindeki Freud. Dolayısıyla bu analiz, eserinin en önemli kısmı oldu.

Küçük Hans hikâyesini daha önce de özetledik. Okuyucu tamamını okursa iyi olur. Bize düşen, bu analiz de özellikle reddedilmesi gereken altı hususu hatırlatmaktır:

1. Hans annesine karşı cinsî arzu duyuyor mu?
2. Babasından korkuyor mu ve ona karşı, öldürecek derecede kin duyuyor mu?
3. Cinsî uyanışı ve annesine duyduğu arzusu gerçekten endişeye mi dönüşmüştür?
4. Atlardan korkması, babasından korktuğunu mu sembolize ediyor?
5. Cinsî bunalımı gerçekten, annesine daha fazla yaklaşma ve onun çerçevesi dışına çıkmama şeklinde mi gelişmiştir?
6. Oedipus kompleksinin hallolmasıyla korku nevrozu ortadan kalkmış mıdır?

(1) Proust'un çaylak Bloch'u gibi.

1. Hans, annesine karşı cinsî arzu duyuyor mu?

Oedipus duygusundan yukarıdaki bahsetme tarzımız bizi bu konu üzerinde hiç münakaşa etmemeye itiyor. Çocuğa takdim edilen ilk kadın hakkındaki aşk ve merak... İşte bize pek tabii gelen şey! Ama yine de, Hans'ın annesiyle çiftleşme ve cinsî bakımdan babasının yerini alma hususunda gerçekten arzu duyduğunu ispatlamamız gerekmektedir. *(Bu küçük otuzbirci, cinsî bakımdan annesi veya bir başka kadın tarafından uyarılmaya meyyal olsa da).*

2. Hans babasından korkuyor mu ve ona karşı, öldürecek derecede kin duyuyor mu?

Hans hiçbir zaman babasından korktuğunu ve ona kin duyduğunu söylemiyor. Hatta sık sık, böyle duyguların varlığını bile inkâr ediyor. Bu tür bir soruya kazaen "evet" diyor ve Freud, Hans'ın müker-rer inkârlarını bilmezden gelerek, aslında baba kavramının telkiniyle elde edilmiş olan basit tasdikten hareketle, meselenin temelini açıklamaya koyuluyor. Ardından şöyle bir yorum yapıyor: Hans'ın bir atı kamçılama veya üzerinden birinin düştüğünü görme arzusu, babasına saldırma arzusudur.

3. Hans'ın cinsî uyanışı ve annesine olan arzusu gerçekten endişeye mi dönüşmüştür?

Altmış yıldan fazla bir zaman sonra, buna inanmamız çok zor. Aslında endişe bize bünye meselesi gibi görünüyor ve bu konuda istatistik ve genetik'in söyleyecek sözleri var. Çocukluk döneminde, endişe zemininde heyecan şartlanmasının genel inkişafıyla fobilerin gelişebildiği biliniyor. Bu demektir ki, bir zevkin, bir zevkten mahrumiyetin olduğu gibi, bir sıkıntının görünmez inkişafının da özel bir fobi haline gelmesi kabul edilir şey değildir.

4. Atlardan korkması babasından korktuğunu mu sembolize ediyor?

Daha iyisi: Isırmasından, sokağa çıkamayacak derecede korktuğu at, babası mıdır? Anlaşıldığı gibi, bu konuda yol kavşağındayız.

Bir taraftan, Hans'ın bunalımının sebebinin şursuz sembol olduğu kabul ediliyor; atlardan korkunun, zalim babaya duyulan kinden ileri geldiği kabul ediliyor; araba oklarının arasına düşen atın ayaklarının çıkardığı sesin babanın (*belki de çocuk tarafından gözetlenen*) cinsî oyunu olduğu kabul ediliyor; bütün bunlar ve bu çeşit şeyler kabul ediliyor, olağanüstü gelişmesiyle bütün 20. yüzyıl psikolojisinin karanlıklara boğulduğu bu sihirli düşünce sistemi kabul ediliyor.

Diğer taraftan, atın gözlüklerinin babanın kelebek gözlüğü, gemin ise bıyıkları olduğu kabul edilmiyor; at tarafından ısırılma korkusunun babanın zalimliğinden duyulan korku olduğu; bir atın düşüğünü görme vahşetinin, babasının öldüğünü görme arzusu olduğu... kabul edilmiyor. Netice olarak, atın baba olduğunun kesin olmadığı kanaatine varılıyor. Daha ziyade, gümrük anbarlarının karşısında oturan, endişeli, heyecanlı, duygulu Hans'ın atların ve at talimlerinin basit bir tiryakisi olduğu düşünülüyor.

Aslında korkusunun atlardan birinin düştüğünü görmekten ileri geldiğini bizzat Freud'de de okuyoruz:

(1) – At düştüğü zaman ne düşündün?

Hans – Artık daima böyle olacak. Bütün araba atları düşecek.

(1) Hans'ın babası.

- Bütün arabaların mı?

Hans - Evet! Nakliye arabalarınıninkiler de. Nakliye arabalarında pek sık değil.

- O zaman da attan korkar mıydın?

Hans - Hayır, ona işte o zaman yakalandım. Arabanın atı düşünce, gerçekten korktum, gerçekten! İşte o zaman ona yakalandım⁽¹⁾.

Freud, "Atın düştüğünü gören Hans'ın edindiği izlenimin kendi çevresinde hiçbir yaralayıcı tarafı yoktu" dediği zaman ve bu düşüşün hastalığa yol açan etkisinin sadece Küçük Hans'ın Oedipus kompleksinde ata izafe edilen sembolik değere göre var olduğunu bize kabul ettirmek için meseleyi eğip büğdüğü zaman, insan isyan ediyor.

Evet, isyan ediyoruz ve sadece isyan ediyoruz. Bu satırların yazarı atlarının düştüğünü görmüş yaştadır. Victor Hugo caddesinin ahşap kaldırımlarında, ızdıraplı kış sabahında... Yağmurlu ve kapalı bir havada, bir resimci dükkanında... Yerde bir at görmek ne kadar heyecan verici: Yanının üstüne yatmış, bazan hareketsiz, bazan da doğrulmak için boş yere çabalayıp duruyor; arabacı küfürler savuruyor ve kamçılıyor, herkes başına toplanıyor ve yol tıkanıp, ilerleyemeyenler homurdanmaya başlıyorlar. Atın kahramanı olduğu ızdırap verici bir sisteme, beş yaşındaki bir oğlan çocuğunu sokmaya yetecek kadar duygulandırıcılık var bunda. Bir çok hatıra ve gözlem bu bakış tarzını kuvvetlendiriyor.

(1) At korkusu Hans'ın fobisidir: At korkusu, sokağa çıkma korkusu.

5. Hans'ın bunalımı, gerçekten, annesine arzu duyma yönünde mi değişmiştir?

Önce, böyle bir bunalımda “değişme” var mıdır? Üstelik, annesiyle çıkışlarının tahrik ettiği endişe dolu tecrübesinin sorulan soruya “evet” cevabını getirmesi kabul edilebilir mi?

6. Hans'ın korkudan ileri gelen nevroz halli, Oedipus kompleksinin hallolmasıyla ortadan kalkmış mıdır?

İyileşme hususunda burada bir defa daha tartışmak gerekiyor.

Önce, korkudan ileri gelen nevroz deyimini kullanmak uygun değil. “Nevroz” kelimesine verilen anlam derinliği ne olursa olsun, bu kelime “sürekli” ve “sistemli” olmayan çocukluk fobileri için kullanılmaz.

Bir kaç haftada veya birkaç ayda kendiliklerinden kaybolan çocukluk fobileri pek çoktur.

Zaten bu şartlarda, bizzat baba tarafından yapılan ve hükümleri babanın gözlemlerine göre verilmiş kaba, güdümlü ve usulsüzce sokuşturulmuş⁽¹⁾ bir analizin iyileştirici nitelikte olduğu nasıl kabul edilebilir? Günümüzde bunu kim kabul eder? Doğrusu 20 yaşındaki Hans'ın annesiyle babasının boşanması dahil bir çok ızdıraptan sonra hiçbir şeyi, hatta analizi bile hatırlamadığını² safça Freud'e itiraf ettiğine bakılırsa “nevroz” tabiri pek hafif kalsa gerek!

Bununla beraber, iki bay, özellikle birisi, bundan

(1) Freud şunu ısrarla belirtiyor: “Hans'ın babası çok fazla soru soruyor ve küçük oğlanı, fikirlerini rahatça söylemeye bırakmak yerine, sabit fikirlere dayalı sorularına devam ediyor.

hüküm çıkarmışlardı. Tezlerinin taslağı, ilgiliye sorulan bir yığın soru, ağzından çıkan her şeyin zorlamalı yorumu, kelimelerinin maskaraca kullanılması ve masumane çocukluk hayallerinin toplanmasıyla meydana getirilmişti. (*Zürafa boynu, baba penisinin sembolü; muslukçunun kerpeteni, içdiş etme aleti; sarı don, hizmetçinin çiş; kara don, annesinin çiş... vb.*) Tarihte ilk defa, yüzlerce benzerinden evvel, 5 yaşındaki bir oğlan çocuğu, dünyayı işgal eden bu fanatik düşünce üfürüğüne maruz kaldı. Bu hal, çocukların berrak ve mütevekkil saflığına (*ne yazık ki pek kolaylıkla!*) abuk sabuk şeyler söyletiyor.

Sembolle ispat

Belâgatı çok severdim ve şiirin âşığıydım; fakat, her ikisinin de tahsilin meyvesi olmaktan ziyade kabiliyete bağlı olduğuna inanırdım.

Descartes (Metot Hakkında Konuşmalar)

Olayların sembollerle ifade edildiği ve daha sonra bu semboller gerçek olaymış gibi kabul edilerek yapılan alıştırmalardan bıktığından, Louvain'e mecazlardan nefret etmeyi öğretmiştim.

Marguerite Yourcenar (Zenciye Eser)

***Kalbimde göz yaşları var
Şehre yağan yağmur damlaları gibi***

Verlaine

Niteliği, görünüşleri, gücü ile sembolü şimdi belinden tutmamız ve ispatlama konusundaki sahte gücünü efsanelikten çıkarmamız gerekiyor. Semboller, birçokları gibi, Freudçüler tarafından da sık sık kullanılmıştır.

Önce şunu hatırlamak gerekir ki, insanlık bu-

günkü gibi düzene konmuş ilmî bilgiye sadece bir veya iki yüzyıldan beri sahiptir. Daha önceleri, büyü fikrinin öz kızı olan ilim dışı bilgileri kendine mal etti.

Yavaş yavaş, çocuksu bir animizm ile yoğrulmuş asıl hayallerden (*ana tanrıça, devler efsanesi*) dogma mahiyetindeki sayısız sembollere (*ay, biyolojik ahenk sembolü; güvercin, Ruh-ül Kudüs, saflık, barış... vb. sembolü*) daha sonra da, mantıklı izahlar gibi görünen analojik iddialara geçti. Paracelse⁽¹⁾ şöyle diyor: “Antimon madeni altını temizlediği gibi insan vücudunu da temizleyecektir”. 16. yy.da yaşamış bir doktor tarafından ileri sürülen bu analogi %100'e yakın bir oranda yanlıştır. (%100 değil, zira antimon tuzları bugün bazı parazitli hastalıkların tedavisinde kullanılıyor: *Leishmaniozlar*)

Aydınlık çağdan beri şüphecilik safça inanmayı engelledi. Fakat, ilimlerin kurulması da sihire, efsaneye, sembollere, mecazlara ve analogiye dayanan düşünceyi yok edemedi. Göreceğimiz gibi, bu düşüncenin duygulara hitap eden yönü kuvvetlidir. Bu ne miras! Jung'un biyolojik saflığının arşetipler (*ilkel örnek tip*) için tasavvur ettiği gibi irsî olarak değil, bakıcı kadın, papaz, köy öğretmeni, filozof tarafından sözlü olarak nesilden nesile aktarıldı.

Daha sonra, deney zihniyetinin ağır basması bütün bunlarla ilgiyi kopardı. Bu zihniyet, tarih boyunca insandan insana geçen senfonik bir tasarıyla değil, çözümlenmesi gereken bir “kaos” ile ilgili kazanlar empoze etti. Ortak şuursuzluk ilkel düşüncenin teorik bir ürünü olmaya devam etse de, Ve-

(1) 1493-1541 yılları arasında yaşamış İsviçreli doktor ve kimyacı. Kapalı tıbbın babası sayılır. (*çevirenin notu*)

raldı'nın dediği gibi "İlmin meydana getirdiği ortak şuur, evrenin düzenli ve bu düzenin akılla anlaşılabilir olduğunu farkederek". Prensipde değil ama, henüz malumatta sınırlı olan ilim, o andan itibaren kesinlik kazandı. Şu halde her şey temeldeki bu çarpışma ile tekrar sözkonusu oldu. Ne çarpışmanın önemini ne de tezat alanının sınırlarını belirtme işini bitirmiş değiliz: Birbirleriyle gerçekten çarpışan ve belirsizlik içinde çarpışmaya uzun zaman devam edecek olan iki düşünce sistemi sağduyu ve hayal (*hayal, önsezi değil*) yanında Freudçu hareketin yerini tayin etmemiz elzemdir.

Sembollerle ıspat gayreti tek değil. Freud skolastiğinin şüphe yok ki ilk çarkıdır. Bir hayalin gücü ile, muhakemeye benzer bir şeyin kötü birleşiminin zoraki evliliği üzerinde durmaya ihtiyaç var. Rüyalara izahında sembollere verilen önemi gördük. Freud'e göre fobiler ve obsesyonlar için de aynı şey geçerlidir. Obsesyonel nevroza tutulmuş bir genç kız, yatmadan önce, odasındaki bütün saatleri kaldırmalıdır: Zira, tık-tak sesi sembolik olarak ve şuuru dışında, cinsî tahrik esnasındaki bızırının atışlarına benzer⁽¹⁾. Fobiye yakalanmış bir hasta, kapı tokmaklarına dokunmamalıdır: Çünkü kapı tokmağı babasının penisine benzer⁽²⁾. Hans atlardan korkuyor çünkü at babasını sembolize eder. Çocuğun tikleri ve düzenli hareketleri içinde aynı ıspatlama yolu: Bu hareketler masturbasyon yapmaya benzerler. Psikanalize Giriş'te erkek cinsin ve kadın cinsin sembol teşkil eden bütün eşyalarının sıralanması ihmal edilmemiştir.

Aynı şekilde, unutmama, dil sürçmesi, hata, nükte

(1) Psikanalize Giriş.

(2) Yazarın şahsî gözlemi.

konusunda sık sık sembolle benzetmeye başvuruluyor: Eğer bir hastası kendisine “bir çakı gibi katlanıyorum” derse, O’na göre bu hasta çocuğun rahimdeki durumunu hatırlatmak istemektedir⁽¹⁾.

Freud’ün hastalıkların sınıflandırılması konusunda da büyük benzetmeleri bilinir: Rüyalar ile psikozlar arasında kurduğu benzetme gibi⁽²⁾. Niha yet, felsefe sahasında, medeniyetteki rahatsızlığı ortaya koyarak, daha önce insanoğlunun elde ettiği ateşten, cinsî bir mânâ vererek bahsedecektir. Aslında ondan çıkan alevler erkeklik organını temsil edermiş... Polis entrikalarında, açıklayıcı olayın birdenbire zuhur etmesi gibi, Freud skolastiğinde de sembol “açıl susam açıl”dır. Sembol eklemidir, düğümdür, tetiktir ve sonuç buna göre şekillenerek kendini empoze eder. Niçin? Herşeyden önce, kendiliğinden duygulandırdığı hatta heyecanlandırdığı için *(sebebini ileride öğreneceğiz)*, üstelik birçokları yoksul halk, resimli mecmua okuyucusu, ne yazık ki telkine daha fazla müsait olan ve ateşli savunucu kesilen hastalar, hatta saf psikologlar ve tecrübesiz doktorlar için sembol gizli bir aygıtın hakikî keşfi, değerli bir damıtma kabının ürünüdür: Analiz. *(Ve analizin, ilmi anlamda, ne derece araştırma sayılabileceği merak konusudur.)*

Bütün bunların, basma kalıp düşüncelerden, kendi kendine yapılan fantezi telkinlerden, yıldız falı, iskambil veya el falında söylenen nakaratlara yakın şeylerden ibaret olduğunu gerçekten bilen kaç kişi var? Eğer, bir hastanın sözleri, bir çocuk resmi veya bir projektif test konusunda on psikanalist aynı anda konuşsa, şüphe yok ki, ortaya çok farklı

(1) Günlük hayatın psikopatolojisi, küçük kütüphane, Payot, s. 71.

(2) Psikanaliz Taslağı.

sembolik yorumlar çıkar. Ve belki, yorumlananlardan ziyade yorumlayanların ne olduğu anlaşılır...

Özetle bir defa daha: Kıyas delil olamaz; ilmî tarafı yoktur ve buna rağmen!.. Natenberg şöyle diyor: "Freud'ün başarısı, metodlarının gözlemine yapma imkânı vermeden ve sonuçlarını dikkate almadan, hükümlerini dünyaya kabul ettirme zaferi şeklinde özetlenebilir"⁽¹⁾.

Zafer sembole dayanıyor ve dünya gibi eski olan bu anahtar artık yeni bir şöhrete kavuşmuştur. Müşterileri, savunucuları, onu peygamber olarak adlandırıyorlar. Dora, Hans, Fareli Adam, Kurtlu Adam... vb.den beri sembol kullanmak haktır ve "onun açıklamalarına" herkes açtır; ihtiyaç doğmuştur. Şimdi, kendisine göre sembolle izah istenmeyen ne bir tik, ne bir tuhaf davranış ne bir kekeleme var ve arkasından yorumlar... Bulmak lâzım ve eğer bulamazsanız, reddedersiniz, geride kaldığınızda ya da vahyedilen imanı tahrip eden bir kâfir olduğunuza hükmedilir. Okuma ve anlama güçlüğü olan anormal bir çocuk saçlarını yolar: Hani sembol, nerede anlam? Şizofrenili bir çocuk sayfalar dolusu otobüs resmi çizer; hani sembol, nerede anlam? Mutsuz bir ufaklık kafa tutar ve kâğıt sepetini ateşe verir; hani sembol, nerede anlam? Yani, her türlü zihni olaya psikolojik bir izah bulma şeklindeki yenilmez eğilimi, aşırı sembolcülüğe (*hypersymbolisation*,) eklenmiştir. (Sigmund Freud'e acayip şekilde hakim olan bu aptalca ihtirasa tekrar ad verelim: Aşırı anlamcılık "hypersémantisation")

Bize gelince, biz, maceracı olmak ve hoşla giden

(1) M.Natenberg: The Case History of Sigmund Freud, Chicago, Regent House, 1955.

bir psikolojik anlam verme yerine, ilmi bir illiyet gayreti peşindeyiz. (*Psikometrik testlerden, nörolojik kaynaklardan, olayların istatistikî gruplarından...vb. faydalanıyoruz.*) Elbette ikinci yol hemen tatmin etmez ve şüpheli bir fedakârlık ister; fakat, cahilliğimizi, birinci yolun arkasında deneyin çelik zırhı olmadığını, *-(tecrübî ve istatistikî metodlar biyolojik ve tıbbî verilerle mütalâa edilir)-* ve sahte paralarla psikolojik ve psikiyatrik düşünce piyasasını bozmaktan başka bir şey yapmadığını bizlere biteviye hatırlatma gibi bir üstünlüğü vardır. Şu halde, korkunç iflas tahmin edilmelidir.

Şimdi, kim sembolün duygulara hitap eden gücünü inkâr etme cesaretini gösterebilir? Uzun zamandan beri sembollerle ifade, insanoğlunu bulunduğu karanlıklarda teselli etmektedir. Asırlardan beri dinî inancı, mücerret kavramları açıklamaya ve "görülen dünya ile duyular dünyası"⁽¹⁾ arasında cihanşümul tefekkür'e yaramaktadır. Şuurları etkileyen coşturucu bir dinamizm ile yüklüdür. Eski beyin ile yeni beyin arasında bir rezistanstır sembol. Pavlov'un ilk işaretler sistemi (*çok yönlü büyük his bölgesi*) ve ikinci işaretler sistemi (*lisan*) arasında da bir rezistanstır.

Sembol, korku, ısınk, mizaç dengesi, cinsi arzu ilkel duyumlar ve tefekkür gayreti arasında bir köprüdür; başdöndürücü algı birikimi ve sözle tarif arzusu arasında da bir köprüdür. Mehaz susuzluğu ve bir tanrıçanın ismi arasında. Cinsî gerilim ve saz arasında...

(1) Bernard Gros: "Le Symbolisme" dans La Littérature. (Du symbolisme au Nouveau Roman). Centre d'Études et de Promotion de lecture, 1970).

Ölüm korkusu ve tırpan tutan bir iskelet arasında. Varolma sıkıntısı ve diriliş hilâli⁽¹⁾ arasında... Aynı sıkıntı ile ekmek, şarap, haç, kuzu, şeytan, cehennem... bütün bu peygamber malzemeleri arasında... Gökle yer arasında: "Gökteki yıldızlar, bir ölçüde yulaf gibidir" diyor Giono.

Erkekle kadın arasında, erkekle bizzat kendisi arasında... Sembol herkesindir... Bizimdir! Yani, Stendhal'a, Dostoyevski'ye, Flaubert'e, Tchekhov'a, Proust'a, Simenon'a, Hemingway'a, Faulkner'e ve şuurun şekilsiz bulutuna herkesten fazla yaklaşan, zigzaglarını, görüntüsündeki değişiklikleri en iyi tasvir eden, içinden gelen fısıltıları, tereddütlerini, tiklerini, engellerini, baygınlıklarını (*syncope*), otomatizmlerini, garip çağrışımlarını, aşk hamlelerini, iç kuvvetini, hürriyet hissini en iyi nakleden şu Joyce'a aittir. "Mensubu olmadığım bir kiliseden beni kovmak istiyorlar. Psikanaliz ile hiçbir alışverişim yok" diyen şu Joyce'a.

Kurulan bütün bu bağıntılar (*correspondance*), şüphesiz, kültürlerle ve varlıklara göre değişebilir. Zaten herbirimizde, kendi kendimize edindiğimiz sembollerin getirdiği gizli ve dikkate değer bir taraf vardır: İşte Proust'un küçük Madelaine'i, Combray'in bize anlatmadan önce kendisine ait olan koku almayla ilgili sembolü.

Sembol denilen şeyin, şuur seviyelerimiz arasındaki fonksiyonel uygunluğun üstünde bir şey olduğu anlaşıyor: Aslında bu, arteziyen gibi fişkıncıca

(1) Hilâl kapanır, uçları bitişir gibi görülür ama öndeki açıklık, serbest ve sınırsız bir boşluğa açılır. Bunun gibi, ölüm de insanın üzerine kapanır zannedilir ama, insan başka bir dünyaya, sonsuzluğa doğar. (*semboller sözlüğü*)

şîirin meydana getirdiği, hayatî his merkezimizin (*éprouvé vital*⁽¹⁾) coşkunca ifadesidir:

Sonsuz sıkıntısı
İçinde ovanın
Kuma benzer ışıltısı
Belli belirsiz karın

* * *

Bakır rengi gökyüzünün
Yok en ufak pırıltısı
Görülüyor sanki ayın
Ölüşü ve yaşayışı

Sembolist Verlaine böyle yazıyor. Romans Sans Paroles başlığı altında yayımlanan şiirlerinden birisi bu. Başlığın alelâde anlamı üzerinde düşününüz.

Peygamber, psikanalizci ve şairler sembollerden faydalanıyorlar... Kanaatimizce, bu büyüleme sanatından en iyi faydalanan sadece şairdir. Her ne olursa olsun, görülmez ve sözle anlatılmazı ifade teşebbüsünü ilmi bilgiye benzetmeye çalışmak saçmadır.

Tasavvur, hayal olmaya devam ediyor. Aklın ikiz kardeşi olmadı. Binlerce yıldan beri analogi yanılmaya sebep oluyor. Lévi-Strauss'un ki gibi söz sarfetmek saçma, yanlış ve anlaşılmazdır:

(1) Bu kavramları, Canlının Sınır Sistemi bölümünde daha önce anlattuk. İkinci açıklama:

a) *Éprouvé Vital*, ilk durumunda iken ve sonradan gelmiş asalak düşünceler olmazsa, duyuların birikimi, vücudun algılanışı, canlının zindeliği, mutluluğu veya mutsuzluğudur. Aşkla, hayranlıkla ve sanatla doğrudan doğruya ve coşkunca ifade edilebilir.

b) Şiir ise edebî sanatın kutbudur. Yani, Pavlov'un ikinci sinyalizasyon sistemine has bir sanattır. Şiirde, dil en musikiî tarzda sindirilmiştir. Şiir, söz ile *éprouvé vital* arasında doğrudan doğruya ilgi kurmaya imkân verir.

“Her kültür ilk sırada dil, evlilik kuralları, ekonomik ilişkiler, sanat, ilim ve dinin bulunduğu semboller sistemi olarak kabul edilebilir”⁽¹⁾.

Zira, bütün icaplarıyla, ilim artık bir çiledir. Ve Bachelard'un⁽²⁾ her şeyi karıştıncı gayretleri bunu değiştiremez. “Jacques Monod'un sözünü ettiği müsbet bilgi, sadece kesin olanı muhafaza etmek amacıyla, dilde sembolik olanı azaltmaya yöneliktir”⁽³⁾.

Deney metodu diye bir şey vardır. “Keşfedilmemiş zihin bölgelerine nüfuz etmeyi sağlayan sembolik metod yoktur”⁽⁴⁾. Yıldız falına veya el falına dayanan metod yoktur artık...

Müşterek çivi metodu:

Patolojiye mukabil, tıp ilmi hastalık belirtilerinden herbirinin kaynağını arayarak dikkati dağıtmanın gerekli olduğunu söyler. Hasta bir çocuğun önünde, müzmin faranjiti olduğunu, derisinde de döküntüler bulunduğunu, üstelik ağzında mantarların meydana getirdiği beyaz noktalar olduğunu söylemek uygun değildir. İyi bir hekim ilk bakışta bütün belirtileri birleştirir ve kızamık teşhisini koyar.

Bununla beraber, gruplandırma hevesinin hataya götürdüğü de olur. Eskiden, kızıl tedavisi gören bir insanın sarılığı da olduğu vâki idi, yüzyıllarca

(1) Semboller Sözlüğü'nün önsözünde Jean Chevalier tarafından zikredilmiştir.

(2) G.Bachelard (1884-1962) Fransız filozofu, felsefi, ilmi ve genel psikanalizle ilgili.

(3) Jean Chevalier, A.g.e. birçok eserin yazarı. (çevirenin notu)

(4) Bernard Gros, A.g.e.

syphilis hépatique denildi. Ne zamana kadar? Sarılığın, antisifilitik ilâcın damar içi enjeksiyonunda kullanılan şırınga vasıtasıyla geçen bir virüsün eseri olduğunun anlaşıldığı (ilim yoluyla anlaşıldığı) güne kadar. Gruplandırma hevesinin sebep olduğu bu gibi hatalı örnekleri çoğaltmak mümkündür. Aslında, belirtileri doğru bir şekilde sıraladıktan, onların istatistiğini yaptıktan ve bunlarla irtibatlı bir şekilde sebep üzerine teşhis koyduktan sonra gruplandırmak uygun olur. O zaman, bir hastalığın nihai paketi aynı çiviye asılabilir. Tıptaki çeşitli ilmi zihniyetlerin maksadı da budur.

Psikolojide olduğu gibi psikiyatride de, bilhassa normal ve anormalin her zaman kolayca ayırlamadığı çocuk hastalarda her halde en iyi yol, gruplandırmaya pek itibar etmemek ve her veriyi tek tek ele alarak incelemeyi alçak gönüllülükle kabul etmektir. Her veri, tekrar yerleştirilmesi çok gayret isteyen, hattâ imkânsız olan bir mozayığın parçalarından biri gibi mütalâa edilmelidir.

Bununla beraber, Freud skolastiğinin dogmatik hayal gücü, hiç bir ilmi katkıdan yararlanmaksızın, müşterek çivi metodunu genelleştirdi. Mukabilinde, mozaik metodunu öne sürmek bizim için zarurî oldu.

Çocuk davranışındaki bozukluklar babından bir misal alalım:

10 yaşındaki bir erkek çocuk muayeneye sevk ediliyor, çünkü özellikle okul ortamında davranış bozuklukları görülmektedir: İstikrarsızlık, inatçılık, saldırganlık, homurdanma. Üstelik çişini de altına kaçırmaktadır. Psikolojik muayene şunu gösteriyor: Zekâ normal, 7 yaş okuması, annesine aşırı bağılıktan dolayı ya duygularına uygun ortam arıyor, ya da saldırganlığa sığınıyor.

Müşterek çivi metodu hemen sonuncu veriye yapışacak ve “ana rahmindeki bağıllık, şahsiyetin kö-tü teşekkülüne sebep oldu” diyecektir; buradan hareketle:

- İstikrarsızlık (*instabilité*).
- Aktif tipteki davranış bozuklukları (inatçılık, saldırganlık vb.).
- Altına kaçırma.
- “Çevreye uyumsuzluk” dolayısıyla, okuma ve anlama güçlüğü.

Buna göre, çocuk müteakip haftalarda annenin de içine alınacağı bir psikoterapiye tabi tutulacaktır: Uyuşukluk ve anlayışsızlık. (*Fransa’daki çocuk psikiyatrisinin halihazır durumu gözönüne getirilirse bu çocuğun böyle yorumlanıp tedavi edilmesinin kendisi için büyük şans olduğu anlaşılır.*)

Mozaik metodunun takip edeceği yol farklıdır. Her veriyi bir defa daha ve ayrı ayrı incelemeyi kendisi için görev bilecektir. Böylece, aşağıdaki bilgileri ortaya koyacaktır:

- Bu çocukta, baştan beri ve her yerde istikrarsızlık veya aşırı hareketlilik (*hyperactivité motrice*) vardı; ayrıca, annenin sorgulanması, tamamen farklı bir davranışta bir oğlan ve bir kız çocuğu meydana getiren iki gebelik dönemine mukabil, bu çocuktaki gebeliği sırasında, ceninin aşırı hareketli olduğunu açıkça ortaya koydu. Öyleyse bu istikrarsızlık, psiko-motrice değil, neuro-motrice ve bünye-vî olarak telâkki edilebilir. Özetle, çocuğun okul ortamına intibakını kolaylaştırmadığından dolayı, diğer hususlara bağlı olmadığı anlaşılmaktadır.

- Aktif tipteki davranış bozuklukları nisbeten ye-

nidir: Hazırlık sınıfında kalmış oluşundan ve okuma güçlüklerinden kaynaklanmışlardır.

– Altına kaçırma, çocuklukla ilgili bir özelliktir ve sebebi ürolojiktir. (*İdrar torbasının hacmi 120-150 cc. arasında olup, işemeden geceyi geçirmesi mümkün değildir*). Ayrıca ailevidir de: Babası, amcası ve amcaoğlu da geceleri altlarına kaçırırlarmış.)

– Okuma ve anlama güçlüğü (*dyslexie*) de ailevidir. Zira, erkek kardeşinde, annesinde ve anneannesinde de görülmektedir. Çocuk buna tahammül edemediğinden, davranış bozukluklarını önemli ölçüde etkilemektedir.

Sonuç olarak:

– İstikrarsızlık, neuro-motrice gerçeği içine oturulacak ve psikolojik yorumlardan arındırılacaktır. Özel tedavi yolları tavsiye edilecektir: Açık hava, spor, belki de sinir yatıştırmak için kısa süreli kürler.

– Çişini kaçırma meselesine de psikolojik bir kılıf aranmayacak, olduğu gibi telakki edilecektir. Buna karşı, klasik tedavi usullerine başvurulacaktır.

Dyslexie kavramı herkese açıkça izah edilecek, suçlamaksızın yeni bir eğitim tarzına geçilecek; davranış bozukluklarının temelinde yatan adli hata-dan çocuğun kurtarılması gerektiği vurgulanacaktır. Hülâsa, çocuk anneye fazlaca düşkün olduğu için, özellikle babadan şefkat bahşetmesi istenecektir.

Lâfi daha fazla uzatmayacağız. Yetişkin insanın nevrozlarındaki gibi çocuğun davranış bozukluklarının heterojen, çok yönlü ve henüz pek esrarlı olan geniş klinik alanı önünde de şu veya bu metodu seçme konusunda vicdan muhasebesi yapmak, herkesin kendine düşer.

Freud skolastiğinin başlıca istismları:

Hyperformulation: Sözle aktarılabilir niyet ve düşüncenin açıklıkla yer almadığı eski beyinden gelen itme (*pulsion*) ve davranışların yeni beyin diliyle ifadesi ve yorumu

Hyperréduction: Büyük oranda zihni şartlanmanın şekillendirdiği ve özellikle seçilmiş bir karakterin cinsî davranış terimleriyle şemalandırılması. Bu istismlar bir öncekinin tersidir.

Hypersymbolisation: İspat için sembollere başvurulması ve psikolojik kanunların konulması.

Hypersémantisation: Her rûhî olaya bir anlam verilmesi hususundaki yenilmez eğilim.

Freud'ün, ruhî olaylar arasında bağ olduğunu kabul etme eğiliminin, Pavlov şartlanmasında ileri sürülen basit yakınlık bağlarına aykırı olduğu ortadadır.

Hypersynthèse: İlliyet çerçevesinde mübalağalı tarzda yapılmış tek bir yorumun şemsiyesi altında ruhî ve psikiyatrik olayları gruplandıran metot. Bu metot, müşterek çivi metodu diye adlandırılır ve mozaik metoduna zıttır.

Kapalı bir düşünce sistemi:

"Psikanaliz, diğer öğretilerle aynı safta mütalâa edilemez. Onlarla bir tutulmayı reddeder. Psikanalizin, teorileri hususunda ortaya koyduğu cihanşümül geçerlilik, belirli bir çerçeve ile sınırlandırılmasını imkânsız kılar"

Anna Freud (Çocuğun Psikanalizi)

"Geleneklerine bağlı Freudçülük gibi, katoliklik gibi, marksizm de kapalı bir sistemdir."

Arthur Koestler (La Corde raide)

Geleneklerimize, en azından zihnimize yerleşmiş olan Freud doktrini, XIII. yy.da skolastiği icadeden Katolikliğin kalıntıları, nihayet bölünmüş olmakla beraber yaşayan marksist kilise^(*), *-geleneklerin bozulduğu, "saçmanın yerleşmesinin", ilmi çile karşısında duyulan korkunun yarattığı hayal kırıklığının hüküm sürdüğü günümüzde-* pek çok insanın arzularına cevap verebilen "ihtiras pençelerinin" güzel örnekleridir. Şüpheyi tahammül edemeyen zihniyet, "tartışmadaki objektiflik noksanının ateşli bir tutku ile telâfi edildiği" kapalı bir sistem içinde teselli buluyor.

Bize yolu açan gene Koestler oldu. Hatıralarının birinci cildi olan La Corde Raide isimli eserinde ve özellikle XXVII. bölümde (**din değiştirme psikolojisi**), büyük bir incelikle, üç kapalı sistem arasında paralellik kurarak, marksizm ve katolik mezhebinin yanına psikanalizi yerleştirdi⁽¹⁾.

Kapalı sistem deyimiyle Koestler, her şeye cevap ve her derde deva bulan cihanşümül bir düşünme

(*) Bu kilise de hayatıyetini kaybetti. (çeviren)

(1) Birinci ve üçüncü sistemlerin karışımı (özellikle psikanalizin yasak olduğu Doğu Bloku ülkelerinde) mümkün değilse bile, ikinci ve üçüncünün birleştirilme işi dine yeni katılanların sağlığı sayesinde az çok gelişiyor.

metodu kastediyor. Aşırı ihtiraslı⁽¹⁾ “tek boynuzlu ilim” olan psikanaliz için –belki psikolojide, psikiyatride, hatta sosyolojide– doğru olabilir bu. Freud, Marie Bonaparte’a yazdığı bir mektupta, “gerçek anlamda ne bir ilim adamı, ne bir gözlemci, ne bir deneyci, ne de mütefekkirim... Mizaç itibariyle sadece bir maceracıyım” diyordu. Sınırları olan ve sabır isteyen incelemelerini erkenden terk ederek yeni bir kip, dünya insanını kavrayan yepyeni bir buluş, kısaca şahsî Weltanschauung'unu çılgınca aramaya koyuldu. Bu amaçla, katı düşüncelerini, gülünç metodunu, yazılarını ve “metapsikoloji büyücüsünün” yardımıyla keşifli sözlerini bir çırpıda gözler önüne serdi. “Metafizik spekülasyon ve ideoloji olmasaydı saçmalardım ve bir adım daha atamazdık”⁽²⁾ diyor. Felsefeyi başkalarında yeren Freud, farkında olmadan kendisi de aynı yola girdi ve Th. Alajouanine'nin deyiimiyle “**zamanımızın en büyük efsane yaratıcısı**”⁽³⁾ haline geldi.

Kapalı sistem yekparedir diyor Koestler. Başka verilere yabancıdır. Yeni olaylar onu asla değiştiremez. Zıtlıkları nötralize etmek ve düzene sokarak kendi mecrasına koymak için yeteri kadar elastiki ve hoşgiden, ince mukavemeti haizdir. Genel olarak psikanalizin yaptığı da budur. Tekrar tekrar söylediğimiz gibi psikanaliz, biyolojiyi, genetiği, istatistiği, tıbbi umursamadı; hipotezleri, ilmî olarak ispatlama prensipleriyle olan ilgisini kesti; kendi dogmalarını kurdu ve şimdi, kendi görüşleriyle anatominin ve sinir fizyolojisinin katkıları arasında-

(1) İleriki sayfalarda hastalıkların tasnifiyle, ideolojiyle ve sosyal meselelerle ilgili iddialarını ele alacağız.

(2) Bitmiş Analiz ve Bitmez Analiz.

(3) Percival Bayley'in, Sigmound Le Tourmenté'ye önsözü.

ki yakınlaşmaya bile bizzat Freud vasıtasıyla karşı çıkarak kesin bağımlılık istiyor. Bu durum, öteden beri böyle devam ediyor ve gittikçe daha açık seçik hale geliyor. Tenkitler, zorluklar, karşı çıkışlar mı oluyor? Skolastik bunların icabına bakıyor. Ve bunun için değişik yöntemler uygulanıyor. Şüphesiz en belli başlısı deri değiştirme yöntemi: Yeni bir görünüş ediniliyor ve eskisi unutulmaya terkediliyor. Böylece bir önceki gerçek, bir sonrakiyle örtülmüş oluyor: "Bacanın temizlenmesi" gerçekleşmiş oluyor ve sonra transfer başlıyor. Histerikler tarafından çocuklukta uğranıldığı söylenen "séduction traumatizante" önce Nil kaynaklarının keşfine benzer bir keşif gibi takdim edildi. Bizzat Krafft-Ebing tarafından sertçe reddedildikten ancak sekiz yıl sonra Freud tarafından terkedildi; ama cinsî determinizm, sonunda bütün nevrozları ilgilendirecek, farklı bir düzenleme içinde tutuldu. Genel hatlarıyla bir döküm yapılıyor ve teoriyle bağdaşan (rüyalar, çağrışımlar, davranışlar) muhafaza ediliyor.

Koestler'e göre, kapalı sistemin sonuncu özelliği şudur: Öncüler, sistemin herhangi bir büyüğünü sözkonusu etmeye karşı çıkarlar ve sihirli çemberinin içine ayak basan herkesin tenkit yeteneklerini büyük bir ustalıkla yıkarlar. Zira, sadece inananlar kabul edilir. Kapalı sistemin mensubu henüz sisteme girmemiş olana karşı önceleri sabırlı bir tolerans gösterecek, daha sonra üstünlüğü ve inancı ona galebe çalacaktır. Koestler'in dediği gibi, itiraf eden kişi için, parti üyesi için olduğu kadar, psikanalist için de cemaatine karşı transfer durumu gerçekleşir. Bir çok katılma olayında muhtemelen mürşit-mürit ilişkisi vardır. Psikanalizde de bu iş, aşağı yukarı bilinen usullere tâbidir.

Dönmenin ruhi hayranlığı böyle gelişir. Ona gö-

re: "Bütün kâinat, sanki sihirle biraraya gelmiş bir sabır oyununun parçalarına benzer. Artık dönmenin iç huzurunu ve kalp rahatlığını hiçbir şey bozamaz. Zaman zaman gelen, bu inancı kaybetme ve dışardaki karanlıklara tekrar düşme korkusu hariç. Sadece bu inanç hayatı yaşanmaya değer kılar" (A. Koestler, *Karanlıklar Tanrısı*).

Kapalı sistemin ağına en kolay takılanlar, nörolojik, biyolojik ve genetik bir savunma mekanizmasından yoksun olan psikologlardır. Bununla beraber, bazıları şüpheden uzak durmuyorlar. Doktorlarla sohbetlerinde, bazan seraplarının devamına yardım edilmesini bekliyorlar. Dogmanın bir bölümüne göre projektif bir test metni ile beceriksizce bir "Oedipus" ortaya koyarak gözlemlerini bildiriyorlar ve tasdik bekliyorlar. Açıkça, kendilerini zorluyorlar. Bunlara ne demeli?

"İnanmaya meyyal hayvan" olan insan "şüphe hastalığına" karşı tamamen bağışıklık kazanmış değildir. Freud skolastiğinin bütün gayretlerine rağmen, iç muhalefet ve bölünme eksik olmadı." Böylece, diyor Koestler, Jung ve Adler, Freud'e; Lassalle ve Bakounine, Marx'a ait oldu". Bununla beraber, gerçek Luther henüz gelmiş değil.

Elbette, kapalı sistem, ilmin gelişmelerini dikkate alamaz. Daima, ilk girdiği kalıp içinde kalır. Arabeskle ve âhenkli olarak devam eder, bir türlü açıklık kazanmaz. Müritlerini sabit formüllerinin esiri yapar. Asıl bilgi bir kaç on yılda iki misline çıkarsa, bu hakikaten olağandışı bir şeydir.

Veraldi'ye göre: "İlmi statüyü üstlendiğini iddia eden ve dogma olarak müdafaa edilmek zorunda kalan bu teorinin başlangıçta ortaya çıkan ve giderilemeyen arlaşılmazlığı, bütün modern psikolojiyi etkiliyor."

Aldous Huxley bu konuda daha da sert: "Modern psikolojinin yeni bir kitabını okumak benim için daima öfkeliendirici bir tecrübedir. İğrenç ve anlaşıl-maz bir argo ile örtölmüş kesin gerçek derunî bir sır imiş gibi kapalı tonda ifade ediliyor. Hatırlana-mayacak kadar eski fikirler, yepyeni keşiflermiş gibi bağıra bağıra ilân ediliyor. Entellektüel bir pencere yerine dogmatizmi görüyoruz. Geniş bakış ufku ye-rine, gerçeğin yan alanlarından, anlamlı olayların bütün kategorilerinden habersiz teoriler görüyoruz. Bir gözlem ilmi için elzem olan somut'a dikkat ye-rine, insan gibi pek karmaşık bir yaratık hakkındaki her türlü düşüneyi idare etmesi gereken çoklu illi-yet prensibi yerine, hyperabstraction, hypergéné-ralisation, hypersimplification gibi büyük entellek-tüel günahlardan bıktık, usandık artık"⁽¹⁾.

(1) A.Huxley: "En acayip ilim", tarihsiz makale, Collected Essays. (Chotto and Windur, New York, 1959).

6. NOZOGRAFİK UZANTILAR⁽¹⁾

Aklın genel eğilimi, gerçeği sezip sonuca varmak yönündedir, deney yapmak değil. Çünkü deney, sonuç çıkarma gibi serbest, en azından içe doğan bir imalat değildir. İntibak için daha büyük çalışma gerektiren dış şartlara tâbidir.

Jean PIAGET
(Beşerî İlimlerin Epistomolojisi)

Büyük fikirlerin ağırlığı, çağdaş ilmin gelişmesini durdurdukları zamanın uzunluğuyla değerlendirilebilir.

A.R. LURIA

(1) Nosographie (veya nosologie): Hastalıkların, herbirini tarif ve ayırdetmeye yarayan kriterlere göre, genel sınıflandırılması. Prensip olarak, son analizde sınıflandırmaya ölçü olan, kesin sebeptir. (Bu son safhada *étiologie* adı da verilir).

Şüphe yok ki bu bölüm, bu kitabın en ciddi bölümüdür. Zira, Freud doktrininin nozografik uzantıları, istismardan da öte, ilme taarruzdur. Bildiğini zannederek, psikanaliz, psikiyatriyi dayanaksız yorumlarla, hatta fâhiş hatalarla dolduruyor. Sadece aldatmakla kalmıyor, hertürlü araştırma gayretini de dizginliyor. Sonunda, kaçınılmaz bir şekilde ilim düşmanlığı diye vasıflandırılması gereken bir veche kazanıyor.

İlmî bilgilerden rahatsız olmamaları için, psikanalistler, bu bilgilerin iyi “psikiyatrik düşünceye” yabancı hatta zararlı olduğu hususunda, kendilerini aldattıkları gibi, bizi de aldatmaya çalışıyorlar. Mademki bütün zihni fonksiyon ve tezahürlerin dayanağı olan organın incelenmesinin, psikiyatrinin verileriyle ilgisi yoktur, niçin nöroloji ile ilgilerini kesmiyorlar? Mademki bu branşın öğrenilmesi esas olarak didaktik psikanaliz diye bilinen alelâde uygulamadan geçiyor, o halde profesörler kime ve neye yarıyor? Fransa’da Psikiyatrinin Geleceği⁽¹⁾ isimli kitabında Charles Brisset şöyle yazıyor:

“Temel bilimler kavramının, psikiyatri sahasında anlamsız olduğu söylenebilir. Beyin patolojisinin,

(1) Payot, 1972, s. 171-174.

psikiyatrinin temeli olduğuna inanmak ve ispat etmek için bütün gücünü harcayan neuro-psikiyatrinin esas itirazı burada düğümlemeli. Psikiyatrinin temeli olduğunu iddia eden herhangi bir ilim ancak böyle reddedilebilir. Tıp dünyasında, özellikle teknik yönden çok iyi eğitilmiş, üniversitede ve cemiyette söz sahibi hale gelmiş olan tıp çevrelerinde sık rastlanan yanlış yorumlar buradan kaynaklanıyor. Bir tecrübî tıp uzmanına teknik bilgilerimiz ve klinik tecrübemiz arasındaki dolaylı ilişkiyi anlatmak zordur(...) Claude Bernard'ın mezhebinde yetişmiş bir hekim bu değişikliği kavramakta güçlük çeker."

Hadi canım sen del Claud Bernard'un "mezhebinde" yetişmiş bizler bu dolaylı ilişkiyi iyi biliriz... Vay canına! Bu, en basit ifadeyle unutulmuş cehalet, artı, hayale, ilhama ve skolastiğe dayanan yorumlama sistemi demektir. Bilinmeyeni ve sezilemeyeni aşan yasak teşebbüs budur. Nörolojik olanla fizyolojik olan, fizyolojik olanla psikolojik olan arasında çok mesafe bulunduğunu biliyoruz. Bu uzun yürüyüşte, belki bazıları şüphe götürmeyen bütün bilim dalları yer alacaktır. Daha ileride Charles Brisset şöyle ilave ediyor:

"Psikolojinin müsbet ve tecrübî metotlardan alabileceği şey bu metotların anlayış tarzıyla sınırlıdır. Bu metotlar, verilerin bir kısmını elden kaçıyorlar."

Cevap vermek kolay:

"Bu veriler bizim gözümüzden kaçmaz. Onları, cehaletimizin yerini alması gereken sanatla tanıyoruz. Onlar bizim bir vak'ayı anlamamıza yararlar, kanun koymamıza değil. Bütün gözlem ilimlerinde elzem olan kesinlik ölçüsünü bir yana bırakarak, spekülasyon kurnazlığıyla sizin yaptığınız iş, kanun koymak."

Deneye yatkın bir kafanın kullanmayı reddettiği bu malzemelerle ne inşa edildiğini öğrenmek mi istiyorsunuz? Bu mu öğrenmek istediğiniz? İyi öyleyse. Bu bölüm bir yığın hipotez, hata ve ilim düşmanlığı örneği vererek bunu ortaya koyacak.

Pziko­zlar, nevrozlar ve Freud skolas­tiği

“Şu gerçektir ki, yeni bilgiler mi kazandık, yoksa sadece formül stokumuzu mu zenginleştirdik, bunu kesin olarak hemen söyleyemeyiz”

S. Freud (Le Moi et Le Ça-Ben ve İd)

Dayanaksız teşhisler ve psikanaliz teorileri psikiyatri uygulamasını gevşek bıraktı ve şimdi deney temelinden veya klinik tasdikten yoksun olmalarına rağmen her yerde kabul görüyorlar.

H.J.Eysenck (Şartlanma ve Nevrozlar)

Bu konu geniş bir konudur. Hastalıkların Freud-varî sınıflandırılması ile bizim bu sahadaki bilgisizliğimiz arasındaki sürtüşme bitmez. Bununla beraber, bilgisizliğimiz, genetik, biyokimya, sınır fizyolojisi ve psiko-farmakolojinin verileriyle azalmıştır.

Burada kısa konuşmak gerekiyor; alçak gönüllü olmak da; zira, Freud gerçeğinin tek gerçek olmadığını ifade etmek istersek, karşısına çağdaş tıbbi buluşlara uygun başka bir gerçek çıkaramayız. Freudçüler tarafından pek paylaşılmayan ciddiyete uyarak, akıl hastalıklarına henüz bir sınıflandırma uygulayamıyoruz.

Psikozlardan başlayalım. Psikojenezin tuzağı ve fukaralığı en fazla, psikozlarla hissediliyor.

1985'den günümüze kadar, psikanalizin geri kalan her şeye karşı direnç kazanarak kendini bu konuya hasretmesi, gerçekten çok acı. Bu iç arazide psikojenetik düşünce geliştirdi, düzene girdi, karıştı, ayrıştı, tekrar karıştı, değişti, yenilendi, karmaşıklaştı, içine yabancı unsurlar girdi ve daima aynı şeyi söyledi... Başkan Shcreber'den⁽¹⁾ günümüze kadar. Her şeyi izah etmek mümkün değil. Zaten faydası da yok! Freud bir tek Schreber'den hareketle, önce, sayıklamanın gerçekte yeniden inşa yoluyla bir iyileşme teşebbüsü teşkil ettiğini söyledi; sayıklamanın sebebinin homoseksüel libidonun patlaması olduğunu söyledi; tehlikeli bir sözlü angajmana girip, şizofreniye nergis nevrozu adını verdi; bütün bunlar birbirine karıştı, başkalaşarak, önce Mélanie Klein ile erken mahrumiyete (*frustrations précoces*), daha sonra mantık sefihliğine ve aşağıdakine benzer iddialara ulaştı: "Psikozların teşekkülü fonksiyonel veya organik bozukluk işareti değil, sadece yaşanmış, fakat henüz terkîp edilmemiş olan hayat tecrübelerinin verdiği sıkıntıyla ilgili tehlikeli reaksiyonlardan kaçınmak için, ferdin yaptığı uyum teşebbüsüdür" (Lebovici ve Diatkine)⁽²⁾. Bütün bunların peşpeşe malzemelerle yavaş yavaş yaygınlık kazanması, koro halinde yükselen yüzlerce sese göre, teşebbüsün özünde hiçbir değişiklik meydana getirmez: Varsa yoksa psikojenez irade; bir tek vak'a kanun koymaya yetiyor. Kutsal kitaplara, ilhama, sembollerle ispata, müşterek çivi metoduna sık sık başvuruyorlar...

(1) Beş Psikanaliz'den biri. Bu kitapta Freud, sayıklamanın ilk defa yorumunu yapmıştı.

(2) Lebovici, Diatkine: Etude des Fantasmies chez l'Enfant, Roman dilleri psikanaliz kongresine rapor. Roma 1953.

Bir örnek: Şizofreni konusunda, psikanalitik **nec plus ultra** erken mahrumiyet (*frustration*) ileri sür-mekmiş. Bu hastalık yeni değildir: 19. yy.da, veremi teşhis konusunda da benzer yorumlar ortaya çıkmıştı. Keşiften önce bazıları, sosyal yasaklara tepki-den doğan psikojenetik verem dediler. Üzüntüler, mahrumiyetler, endişe, istimna ileri sürüldü. "Anne-çocuk ilişkisine şimdiden önem veriliyor (*takat kesici ihtiraslara duçar olmuşsa, sağlıklı bir anne ve-remli çocuk doğurabilir*)"⁽¹⁾.

Bazıları ahkâm kesmeye devam ediyorlar. Güya, bir hastalık varmış başka bir hastalık daha varmış, bir üçüncüsü de varmış... Bunlar bileşimler meydana getirirlermiş. Üstat Jean Cathala'nın dediği gibi, bunlar berberin herkesin hoşuna gitmek için yase-min, lavanta ve menekşeyi karıştırarak yaptığı frik-siyonlar gibidir. Aynı şekilde, bir Pierre Mâle -ihtiyatla- psikozun ilk tecrübe ve kullanılan malzeme-nin değişmemezliğinden kaynaklandığını söylüyor. Her zamanki gibi bu, Mendel perisi ve Freud perisi-nin yardım ettiği Pavlov perisi arasındaki ölçüsüz-lüktür.

Bununla beraber, teşhis anında karar vermek zordur. Şizofreni veya şizofreniler konusunda bazı-ları zaten kararlarını verdiler. Eliot Slater şöyle ya-zıyor:

"Önlenmesi amacıyla bir şeyler yapılabilmesi için, şizofreninin genetik sebebinin keşfedilmesini rica ediyorum. Sebep, yolunu şaşırmış olmakla be-raber çocuklarına karşı insalcıl iki ebeveynin davra-nışlarından kaynaklanıyorsa, o takdirde, bu insan-

(1) J. Cain ve J.Trilling: "Remarques sur la Maladie et son sens" Revue Fran. Méd. Psychosomat. 5, 341-352, 1963.

cıl aile mevcut oldukça hastalığı önlemenin mümkün olamayacağından emin olabiliriz”(1).

Maniaco-depressive psikozunun Freudvarî sebepler tablosu da lâf kalabalığından kaynaklanıyor. Ürünleri hayallere göre şekilden şekile giriyor. Abraham'a göre melankolinin yeri libidonun ikinci veya birinci devresinin değeriyle belirlenirmiş. Mélanie Klein'e göre, melankolinin kökeni süt bebeğinin me-me karşısındaki durumundan belli olurmuş. “Azap verici bir endişe safhasından” sonra çocuk, ikinci bir “merkezi depressiv durumuna” girermiş. Melankoli hali bu merkezi depresiv durumuna gerileme olsa gerekmiş. Bu iddiaya kim itibar eder? Elbette hiç kimse; Mélanie Klein'in keşfedici dehasına ve erken psikanalizlerinden doğan ilim gücüne teslim olmalı... Freud'e göre melankoli, üst-ben'e galebe çalmıştır. Bu basit formüllerden veya bu formülleri takip eden çağdaş düzensizlikten şematik olarak şu sonuç çıkarılabilir: “Bazan **ben**, serbest kalmış içgüdü'nün içkili ziyafetine hücum eder, bazan kendi kendini tahrip eden bir hırs halinde, **üst-ben**'in bastırıcı gücüne kendini terkeder. Tasavvur edilen insanın hayalinin kendi yerini almasına ses çıkarmaz.” Benzetmeler güzel ve hastalığı iyi ifade ediyorlar; fakat izahtan ziyade istiarelere dayanıyorlar. Hülâsa, Freudvarî hyperformulation'a en güzel örneklerden birisi budur. Sebebine gelince: Mizaç hallerimizi düzenleyen duyular sisteminin (*système thymique*) eski beyin seviyesinde toplandığını daha önce gördük. Bu sistemi zikredilen açıklamalara sokmak, ona fazla önem atfetmektir. Bu sistem

(1) Quentin Debray aynı anlamda şöyle diyor: “Genetik, şizofreniyi olaylara dayanan belgelerle açıklayabilen tek ilim olarak görülmüyor.” (*Génétique et Psychiatrie*).

zevk ve ızdırap halimize az çok tesir eder. Ekseriya şuurlu olarak. Ama bazan düzeni bozulur. İşte o kadar. O zaman, akli uyuşturmaya rayından çıkarır. Aynı seviyede faaliyet gösterdiğini bildiğimiz, keyif verici zehirler gibi. Arada ne gibi değişiklikler olduğunu iyi bilemiyoruz. Ama, emin olabiliriz ki, mania-co-dépressiflerde ilk zaaf genetik türdendir. Üstelik, maniaque ve depressive halleri, psychopharmacologie'nin onbeş seneden beri gösterdiği çeşitli tedavi yollarıyla ampirik olarak giderilebilir ve bu, gittikçe daha çok kullanılmaktadır. Yeni ve ilmi psikiyatriye kapı açan bütün bu verilere rağmen, nasıl olur da Freud ekolü bu konudaki spekülâtif görüşünde ısrar eder?

Daha önce belirttiğimiz gibi, nevrozlar konusunda Freud dogmatizmine yapılabilecek en büyük sistem, hastalık belirtisi olan çeşitli unsurları nevroz kavramı içerisinde dondurmuş olmasıdır: Histerik değişme, yürek daralması, sıkıntı, korku ve musallat fikir şartlanmaları... vb.

Şüphesiz bunların hepsi, farklı nitelikte arazlardır. (Meselâ, anxîété, ekseriya genetik bir ön belirtidir. Ama hystérie öyle görünmüyor). Başka bir deyimle, bu sabit yorumlama tarzı, nosologique bilgi için muhtemelen pek kıymetli olan bu psychopathologique malzemeye ilk saflığı içinde ve değişik açılardan bakma imkânı vermiyor. Nitekim, nevroz adı verilen bir duygu, tıbbın silgisiyle silindi (*meselâ parkinson hastalığı*). Sık sık değiştirilen ve yeni skolaistik tesirlerle karmaşılaştırılan nevrozlar babından psikanalitik inşaat bize, sebeplerle ilgili donmuş hayaller gibi görünüyor.

Bu binanın ilk taşı Freud 1890'lı yıllarda hırsla koymuştu. Bu nevrozun kaynağında klasik içebakış

yoluyla hiç açıklanmamış bir psikolojik mekanizma görmüş, sevginin şursuz arzularla (*çocuk duygu-sallığının canlı kalıntıları*), ortama, ahlâka ve kanunlarına intibak mecburiyeti arasındaki çatışmanın ifadesi olduğunu düşünmüştü. Hastanın “ben”i, aslında cinsî mahiyette olan eğilimlerini ve yasaklanmış içgüdülerini şuuraltına itmişti. Şu halde, sırayla, “baca temizliği”, “catharsis”, sonra daha nazikâne “transfer” diye adlandırılacak olan, serbestleştirici bir zihni operasyonla, bunları gün ışığına çıkarmak uygundu.

Bunu bilmeyen mi var? Bu şema her kafada mevcut. Ve bu vahiyli gerçek oraya, cezbedici bir mantıkla, ihtilâlcî bir tavırla ve masum kurbanlarını kurtarmak için zorba bir ahlâkın boyunduruğunu silkip atma arzusuyla yazılmıştır. İç bastırma, kompleks, serbest kalma kelimeleri günlük dile böylece geçti.

Seksen yıl sonra, histeri için güvenilir bir tedavi yolunun mevcut olduğu ve bunun büyük bir başarıyla, yaygın olarak kullanılmaya devam edildiği belki düşünülebilir.

Gerçek ise tamamen farklıdır. Bir kere, Salpêtrière'de, Viyana'da, 80'li yıllarda, belli tezahürleriyle (*felç, kasılma, uyuşma, sinir krizleri...*) görülen histeriye daha az rastlanıyor. Hastalık daha kapalı bir hal aldı. Üstelik, histeri kavramı az çok değişti. Belirtileri ortaya çıkarmak için olduğu kadar, onları yoketmek için de telkinin ne kadar önemli olduğu ispatlandı. Freud tipi kür dahil, bir çok telkin çeşitlerinin histeri belirtilerini iyileştirdiği anlaşıldı. Gerçek şu ki, günümüzde, bunalımı artırıp artırmayacağından emin olunmayan uzun psikanaliz itiraflarından ziyade, iyi uygulanmış bir tec-

ridin histeri kasılmasında çok daha etkili olduğuna inanmak artık mümkündür.

Histerinin ne olduğu hiç bilinmeyecek mi? Bu kelime pek çok rahatsızlık çeşitlerini içinde bulundurmuyor mu? Asabî fonksiyon bozukluğu hipotezinin terkedilmesinin gerekip gerekmediği hususu kesinlik kazanmış değil. Hastanın, az çok şuurlu bir şekilde yalancı davranışlar gösterdiği (*simulation*) kanaati sağlamlığını koruyor. Öyleyse histeri, patojen şuuraltı tarafından harekete geçirilen bir psikiyatri hastalığı değil midir? Bu durumda, çocuktaki cinsî saplantı belirleyici olmaz mı? Histeri hastalarının cinsî problemlerinin olduğu biliniyor. Fakat bu, sebepten çok sonuç değil midir? Aslında bu sorulara kimse cevap veremiyor.

Şu halde, Freud binasının ilk taşı, çürüklüğü şimdi farkedilen bir zemin üzerinde bulunmaktadır. Ama, patojen şuuraltı kavramı doğmuştu bir kere. Yüzlerce kılık altında gelişip yayıldığından, artık önüne geçilmez bir hal alacaktı.

Bütün bunları genişletmek mümkün. Ama, özellikle konvansiyonel niteliğini belirtmekle yetinip, nevrozlarla ilgili olarak, Freud'un sınıflandırmasının kesif cebir sahasına girmeyeceğiz. Onun hareket şeması biliniyor:

Günümüzdeki nevrozların kaynağı, çocukluk çatışmalarında değil, halde ve mevcut cinsî problemlerde olsa gerekmiş. Freud'e göre, sıkıntı nevrozu (*névrose d'angoisse*) tatminsizlik kaynağı⁽¹⁾ olan tamamlanmamış çiftleşmenin eseriymiş. Bakınız ne kadar hurda bir düşünce. Yürek daralmasının (*anxiété*) genetik tabiatını unutuyor ve neuro-végétatif

(1) Neurasténie'ye sebep herhalde masturbation'dur.

düzensizlikleri yeterince dikkate almıyor. (*Sıkıntı giderici ilaçların ve müsekkinlerin bu belirtilerin tedavisinde oynadıkları önemli rol bilinmektedir.*)

Transfer nevrozlarının⁽¹⁾ içinde histeri, korku nevrozu ve musallat fikir nevrozu vardır. Mevcut nevrozlara mukabil, kaynakları ilk çocukluk yıllarına varan bir cinsî çatışma da bulunabilir: Bilhassa Oedipus'da. Bununla beraber, nevrozlar ve çocukluktaki cinsî evreler arasında farklılık vardır: Böylece musallat fikre yakalanmış hasta anal evrede kaldığı halde, fobi hastası phallique Oedipus evresinde olsa gerek.

Korku ve musallat fikir nevrozları konusunda dolambaçlı izahlara başvuruluyor. Yaygın bir deney, korku ve musallat fikir süreçlerinin halihazır niteliğini açıkça ortaya koyar. (*Falan hastanın arabaya binememesi bir trafik kazası yüzündendir; boğazından bir kulçuk çıkarıldığından beri, başka bir hasta yediği her şeyi iyice ayıklar*). İşte burada, Freud hypersymbolisation'u karşısında, şartlanmanın rolünü Pavlov anlayışı çerçevesinde mütalaâ etmenin tam zamanıdır. Ortamın doğurduğu bir durum ve büyük bir heyecan sarsıntısının yakınlığı dolayısıyla, Pavlov'un deneylerindeki et-zil de olduğu gibi, bir şartlanma ortaya konuldu. Bu yolda, insanoğlu üzerinde sayısız ve verimli incelemeler yapıldı ve "behaviour thérapie" ya da heyecan tepkilerinden, fobilerden, obsesyonlardan, tiklerden, altına kaçırmadan, alkolizmden, cinsî dengesizliklerden şartsızlandırma metoduna ulaşıldı⁽²⁾. Ne yazık ki psikana-

(1) Tedavi sırasında hasta, çocukluktaki çatışmalarını tekrar ettiği için böyle adlandırılmıştır.

(2) H.J.Eysenck: Conditionnement et Nevroses, Gauthier-Villars, 1962.

lüz tarafından psikiyatri uygulamasına takılan idam ipi, en azından Fransa'da, 'bu görüşleri ele almak ve bu metotları geliştirmek imkânı vermedi.

Buna karşılık, bazı yazarlar psikanalizden kararlı bir şekilde ayrıldılar ve tedirginlik, fobiler, obsesyonlar üzerinde chimio-thérapie'nin etkisine göre teoriler ortaya attılar. Madridli Lopez İbor, hayati fonksiyonlara sahip şuuraltını, mahiyeti itibariyle, nevî şahsına münhasır kabul etmektedir. O'na göre şuuraltı, değişik tezahürler halinde şuur sahasında kendini gösterir: Açlık, susuzluk, sıkıntı, zevk, ızdırap... vb., tabiatıyla bunlara tekabül eden davranış mekanizmasıyla beraber...

Bu endothymique öz ve sebep olduğu kararsızlıklar nevrozların teşekkülüne etken olarak görünüyorlar-nevrotik davranışları dışa vurmaktan başka rolü olmayan psikodinamik üst yapıların altında. Lopez İbor'a göre nevrozlara ilgili belirtiler (*nevrotik symptomatoloji*) endothymique bozulma karşısında ferdin yeniden düzene girmesinden başka bir şey değildir. Ferdin düzenini bozan etkenler nelerdir? Bazı vakalarda, muhtemelen bünyevî bir unsur; ve varoluş süreci: geçmişe veya hale alt ızdırap verici biyolojik ya da psikolojik tecrübeler... Bununla beraber, çocukluktaki cinsî çatışmaların kendine has sorumluluğundan uzaktayız. Nevrozların tesbit edilebilir belirtilerini teşkil eden "ben" savunmaları, ifade edilmeyen ve yorumlanamayan hayati sıkıntıya (*angoisse vitale*) karşı korunma mahiyetinde olsa gerek. (*Öyle görünüyor ki, burada schizophysiology kavramı ve hyperformulation tenkidıyla yeniden karşılaşıyor*). Her hal-ü-kârda, nevrozların ilaçla tedavi teşebbüsü, endothymique çekirdeğe ulaştığı ölçüde, dolaysız ve münhasıran sebeplere yönelik bir tesir olarak mütalâa edilebilir.

Cinsiyet kavramı düşünmeyi hızlandırıyor. Eski beynin belli belirsiz uğultuları, karı-koca konuşmalarının açık saçıklığı, keyf düşkünlüğünün bedavacılığı içinde tomurcuklandırıyor onu. Fikir ürünleri dünyaya yayılıyor; hepsi mânâsız.. Ama bazan, obsesyon hastaları psikanalizciye açılmaktan öyle hoşlanıyorlar ki, bu onun için gerçek bir ziyafet oluyor. Yorum dünyasını beslemek için ne büyük fırsat! Aynı uygulamaların veya hayallerin (*toplu halde cinsî münasebette bulunma veya puro keseceğini andıran döl yolu*) ar damarı çatlamış pek çok kişinin konuşmalarına zemin hazırladığını ve onların kendisine ihtiyaçları olmadığını bilmeden cihanşumûl kurallar ortaya atıyor psikanalizci.

Buradan, kanun kuvvetinde harika terkipler ortaya çıkıyor: Kıç arzusu, çocuğun başlangıçta kendi parçası olarak gördüğü kaybolmuş anne memelerini temsil ediyor; küçücük erkek çocuk farkında olmadan penis ile memeyi vagina ile kendi ağzını, sperm ile sütü bir tutuyor; menisinin erken gelmesi, oral tipte bir geriye gidiştir: Çocuk güya sütü saçıyor ve ağıza ulaştırmıyor; tam tersine, "asparmie psychogénétique orale"a tutulan çocuk muhatabını sütüyle beslemeyi reddetmiş oluyor... Asap bozucu dogmalardan ziyade, irade dışı komikliğe kaçan fan-tezi kabiliyetinden bir hayli aşırı formüller...⁽¹⁾

Daha zararlı şey var: Cinsî soğukluk, kadının müstakil bir eksikliği değil, bir nevroz belirtisiymiş. (*Şu halde bunu analiz etmek, sembolleştirmek, izah etmek ve işlemek gerek*). Halbuki, mastürbasyon yapmayan fakat cinsî duyguları biraz geç uyanan bir çok kadın, alışılmış tarzda çiftleşirlerse asla or-

(1) Bkz. Ed. Bergler. cp. cit (cf. supra s. 57).

gazm olamazlar. Zira bızırları kolay kolay uyana-maz. Psikanalize göre burada tamamen psikojenetik bir mesele vardır. (*Şüphesiz bu mümkündür ama söylenmesi gereken bir istisna var*) Kinsey'in sertçe tepki gösterdiği biliniyor⁽¹⁾. Vagina orgazmının "bi-yolojik yönden mümkün olmayan bir şey" olduğu hususunda Kinsey'i me haz göstermeden, belli başlı araştırmalarından hareketle, kabul etmek gerekir ki kadınların çoğunun bızır uyanmasına ihtiyaçları vardır. (*Teknik ne olursa olsun*) Buna ihtiyaçları vardır, psikanalize değil. Kadınlar, bu müphem, bayat ve berbat sığata, nevrozlu sıfatına, hiç layık değillerdir. Bazıları öfkelenerek bu tabire karşı açıkça mücadele verdiler ve haklıydılar.

Nevroz hipotezinin, aslında psiko-patolojik bir muamma olan erkek iktidarsızlığından ileri geldiği söylenebilir. Psikoterapi bu konuda pek faydalı olamadı.

Özet olarak, cinsiyet, akli bozuklukta olduğu gibi normal şartlarda da, insan davranışlarının ve sözle-rinin başlıca kaynağıymış. Cinsiyet kesinlikle akli bozukluğun ne tek sebebi ne de sembolüdür. Unut-mayalım ki, Freud'ü temel yanılıısına götüren, cin-siyet konusudur. Max Scheler'in dediği gibi, "nor-mal bir olayı, anormal durumlardan alınan olay-larla izah etme isteği, olayları ezip bozmak, deforme etmekle sonuçlanan bir tutum⁽²⁾"dur.

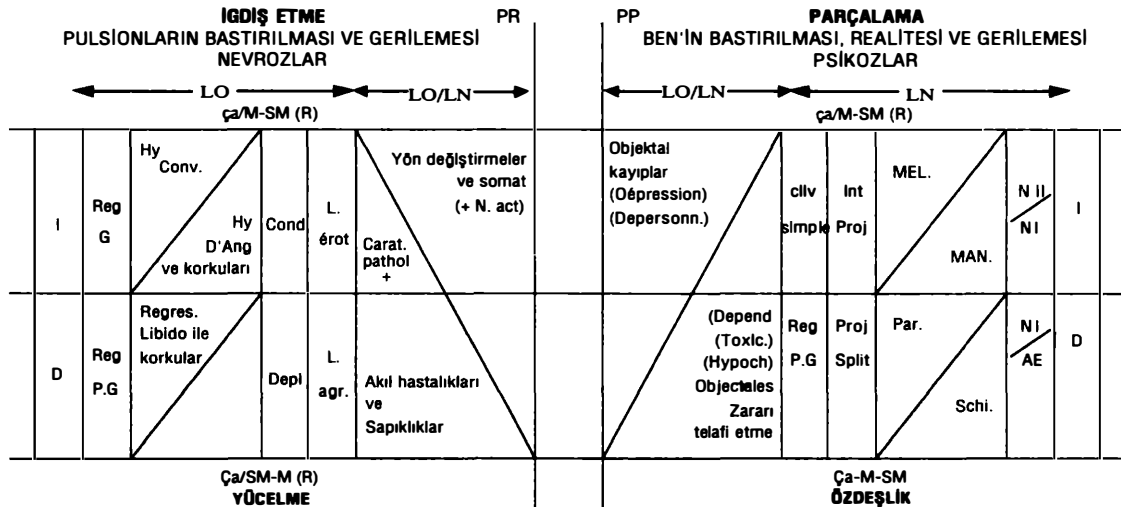
İnsanın cinsî davranışını gerçek perspektifine oturtan naturalist Alfred Kinsey'in düzeltici teşeb-büsünden bir defa daha bahtiyarlık duyuyoruz: Me-

(1) Erkeğin Cinsî Tutumu (Le comportement sexuel de L'Homme, Edition Française, s. 720-733).

(2) Max Scheler: (Nature et Formes de la Sympathie (1913) Payot)

PSİKO-SOMATİK KAVRAMIN TAYF ANALİZİ

EFSANE: LO: Obje Libidosu, LN: Nergis Libidosu; Ça: İd; M: Mol (Ben); S.M: Sur-Moi (üst-Ben); R: réalité (Gerçek); PR: principe de la réalité (gerçek prensibi); PP: principe du plaisir (zevk prensibi); PN: Nirvana prensibi; I: Identification (özeleştirme); D: désintringation (karmaşıklık) ve dissocia-tion (çözülme); Reg. G: Jeninasal gerileme; Hy.Conv: Yön değiştirme histerisi; Hy Ang: Sıkıntı histeri; NO: Musallat fikir nevrozu; Cond: Condensati-on (yoğunlaşma); Dgl: déplacement (ruhl enerjinin tam veya kısmi transferi); L.érot: Erotik Libido; L.agressive: Saldırgan Libido; Psycho somat: Psikosomatik hallileri; Cliv. Simple: basit, fark, ayrılık; Orgn. Mol inv. n. objet: objenin nergisvari nevroza tutulması; Cliv. multiple: Tabaka tabaka ayrılma; Morcel. du mol: Ben'in parçalanması; Int.Proj: İçe bakış, Yansıtma; Proj. Split: Splitting yansıtma; Mél.: Melankoli; Man.: Mani; Par.: Para-noya; schi.: Şizofreni. NII: Kendine ikinci aşıklık; NI.: Kendine ilk aşıklık; A.E.: Kendine cinsi ilgi duyma.

meliler silsilesinden bir tür için alışkanlık ve öğrenme tarzı.

Bitirirken, okuyucumuzun önüne G.Daumezon ve G.Benoit tarafından yapılan bir tablo koymak istiyoruz⁽¹⁾. Burada, André Green'in psikanalizle ilgili bir şeması sözkonusu. Psikanalizin, birkaç metafizyolojik eksen (*zevk, gerçek, Nirvana prensiplerinin eksenleri*) ve bazı mücerret kavramlar-ıgdiş etme (*castration*), bölünme (*morcellement*) özdeşleştirme (*identification*), yoğunlaşma (*condensation*), yer değiştirme (*déplacement*)... vb. yardımıyla cehalet sahasında her şeyi yerli yerine koyduğunu hayretle görüyoruz. (*Kimya elementleri için Mendel'in yaptığı dahiyane sınıflandırma gibi*). Ne yazık ki, sadece metafizyolojik yönü tutarlıdır. Yani, tıbbın kanaatine ve biyolojik dayanaklarına başvurmaya tamamen reddederek, psikiyatrik belirtiler hakkındaki incelemelerin bazı verilerini kendi tarzında irtibatlandırıyor... Psikanalizci düşüncenin bu mücerret sıralama ile tatmin olduğundan şüphe yok. Skolastik mimarının yüce ürünü olan bu harikulade şato sayesinde hastalık sebeplerinin sırları artık psikanalizi hiç ilgilendirmiyor. Bu şato, süslü ve göz kamaştırıcı sütunlarıyla, barok çağlarının şaheserlerine imrenmeye sebep bırakmıyor.

(1) Apport de la Psychanalyse à la sémiologie psychiatrique (G. Daumezon ve G.Benoit, Fransızca Psikiyatri ve Nöroloji Kongresi, Milano, 1970).

Kremalı pasta: Psikosomatik

Psikiyatrinin ve psikiyatri uzmanı olmayanların imtiyazlarını şahıslarında toplamak isteyenler kendilerine psikosomatik tıbbın uzmanları ünvanını veriyorlar. Bunlar, bütün tıpta olduğu gibi psikiyatride de eksiksiz ve ruhi dengesizlikler doğurmayan bir formasyon iddiasındalar. Hiçbir çalgıyı tek olarak çalamadığı için, aynı anda bütün çalgıları çalan orkestra adamına benziyorlar.

Léon Michaux

Psikanalizin yavrusu olan psikosomatik tıp, adının verdiği prestijle asrımızı işgal etti. Bu konuda açık tarifler olmasına rağmen⁽¹⁾, bu kavramın, değişik niyetleri olan bir kafanın ürünü olduğu bellidir. Bu sebepten, kullanılış tarzı da ekseriya kaypaktır. İkide bir ihtiyatsızca kullanılan bu kelimenin tenkidini en iyi şekilde yapmak için muhtevasını ayrıntılarıyla ortaya koymak gerekir. Yukarıdaki şema ile yapmak istediğimiz budur. Bu şema, bu sisli kavramın çeşitli unsurlarını ayrı ayrı teşhir etmektedir.

Şemada on unsur görüyoruz. İlk ikisi (1,2) aklın psikosomatiğe doğru götüren eğilimleridir. Takibeden dört tanesi (3,4,5,6) ana sebep olan arzulardır. Son dört tanesi (7,8,9,10) uygulamasının olduğu konulardır. (7'den 10'a kadar, sebeplerle ilgili gerçekler belirlenmeye çalışılıyor.)

1° Kelime ister SOMATIQUE PSYCHO şeklinde, ister bir tire ile psycho-somatique şeklinde veya ruhla beden arasındaki beraberliği vurgulamak için

(1) (Klotz'a göre psikosomatik, organizmanın genel tıbbi lehine organ hekimliğini aşmaya çalışan bir tıp hareketidir; Hipokrat gelenekleriyle bağ kurarak ortamın rolünü ön plana çıkarır; hastalığı hastanın şahsında mevcut ve bu şahsın niteliğinden gelen bir süreç olarak görür ve netice olarak, hastalığa çeşitli verileri içinde bulunduran global bir tedavi uygulamaya çalışır.

tiresiz psychosomatique şeklinde yazılsın, bütün bunlar Descartes düalizmine duyulan özlemi açığa vuruyor. İkincisini ayrı ayrı ve rahatça inceleyebilmek için (*gerçekte değişik metodlarla*) ve belki de birbirlerine ne gibi etkiler yaptıkları hususunda karar verebilmek için psyché ve soma'yı ayrı ayrı ele almak şiddetle arzu ediliyor. Böylece ruh kendi bünyesinde temiz, pek narin ve ruhbilimin incelikleriyle hayalen çevrelenmiş olmaya devam ediyor. Normal olan budur. Bununla beraber, ne yazık ki sırf tıbbî endişelerle iç içe bulunuyor. Bu karışımın esas heterojenliğini özellikle, hem rûh hem beden için kullanılan metodlarda görüyoruz. Bundan dolayı, cérébro-somatique veya cérébro-viscérale teriminin kullanılmamış olmasından üzgünüz. Zira beyinle iç organlar arasındaki ilişkileri gittikçe daha iyi anlamaktayız. Elektronik bir montaj, belki de aynı zamanda, davranış, duygu ve düşüncelerimizin moleküllerle ilgili bir kodlaması olan engin beyin şebekesinden nörovejetatif merkezlere, hypothalamo-hypophysaire aracılara, bütün iç salgı bezi sistemlerine kadar bu ilişkileri biliyoruz. Bu engin beyin şebekesinden iç organlardaki sinir dağılımına ve bu sinirlerin heyecan saikiyle sarsılmasına kadar her şeyi biliyoruz.

Cérébro-somatique ve cérébro-viscérale kavramlarının Descartes düalizminden apayrı, çok daha ciddi gözlem, düşünce ve tahminlere imkân verebileceği görülüyor.

2° Psikosomatikteki ve Freud skolastiğinin bizzat üslûbundaki yorum bolluğundan, bu hususta deney ve istatistik kıtlığından dolayı, bu kitapta uzun uzun izah etme eğilimi görülüyor: **Skolastik zihniyetin deney zihniyetine hakimiyeti.**

3° Şüphesiz psikosomatik, psikanalizin bir uzantısıdır. Psikanaliz, beden hastalıkları konusunda bir psikojenez ileri sürmekten çekinmedi. Bu, ruhi problemlerden ileri gelen fakat bedeni özellik arzeden histeri (hysterie de conversion) konusunda, Freud'un ilk çalışmalarının ürünüdür. Bunun ötesinde, Freud teorisi Chicago psikanaliz ekolünün organ nevrozları diye adlandırdığı şeylere uygulandı. (Aslında nevroz kötü seçilmiş bir terim. Organ nevrozu daha da kötü!) Bir kaç yıl içinde, astım, kolitler, mide ülseri, aşırı tiroid salgısı, yüksek tansiyon, kalp ağrıları, dermatozlar, kronik eklem iltihaplanması psikosomatik izahlar içinde sürüklendi gitti. Başka dallardaki uzmanların reddetmelerine, hiç değilse ihtiyatla karşılamalarına rağmen, bunların hepsi psikosomatik arazlar oldular. Hiçbir ilmi delil getirilmedi. Ne önemi var? Psikosomatik vaftiz kâfi! O zamandan beri, bazı hekimler ve bir çok hastalar yorum refleksinin tuzağına girdiler: Astım, hislerin gelişmemiş oluşunun ürünüdür. Kolitler endişenin; aşırı tiroid salgısı psikolojik sarsıntıların; damar hastalıkları ve yüksek tansiyon sürmenajın... v.b. Rahatsızlık verici etkenlerin tesadüfen bir araya gelişini dikkate alan "imtiyazlı" gözlemler ortaya konuyor, objektif inceleme amacıyla değil, ispat niyetiyle, önemsiz veya mevcut olmayan vakalar toplanıyor. Ekseriya, hastaların psikolojik profilinin tesbitiyle yetiniliyor ve bu profil, falan, falan hastalıkların özelliği olarak ilân ediliyor.

Belirtinin çeşidi belki de şahsiyet eksikliğine göre değişiyordur. Öyleyse, diyor C.Koupernik, hicvederek "kalp romatizmasına tutulmuş bir kişi, aşk arayan ve öğretmeninin sevgili öğrencisi olmak isteyen pasif birisidir." Tâbi olma arzusu duyan kişi ülser veya astıma yakalanacaktır; bağımlılığa karşı imüca-

dele eden, aşırı tiroid salgısına veya yüksek tansiyona düşer olacaktır. Zaten psikojenez, bedenle ilgili karışıklıkların günümüzdeki, nisbeten anlaşılabilir etkenlerinin müdahalesine değil, tarih öncesinin insanları arasında vuku bulabilecek modası geçmiş çatışmaların zuhuruna (*résurgence*) gelip dayandı! Bu ucuz bakış açısında hayali ürünler, mecaz ve semboller sayesinde çoğaldı. Astım, anneyi farkında olmadan çağıran bir endişe krizidir; kurdeşen yapan deri altındaki gözyaşlarıdır; mide ülseri saldırgan ve yırtıcı bir annenin yaptıklarının içe atılmasıdır; sedef hastalığının döküntülerinin şekli, çatışmaların şekliyle ilgili olabilir; kaşınmalarda, kaşınacak alan "angoisse de morcellement"nın dairesi görüntüsüdür. Öyleyse niçin sebepleri ortaya konan hastalıklar psikojenезin etkisi altında olmasın: Okula yeni başlayan çocuklar ateşleniyorlar mı? Bunun kaynağı psikolojiktir; okulda çok sayıda virüsle karşılaştıkları ileri sürülürse, virüslerin çocuğun endişesi olmasa ateş yapmayacakları ve tesadüfi sebepten başka bir şey olmadıkları söylenir; öyleyse, basilleri antibiyotiklere dayanıklı olan verem, sırf psikolojik başarısızlıklar altında ezilmiş kişilerde olmalı!

Fanteziler çoğaltılabilir. Nitekim, E.Fraenkel'e göre barsakların rûhu vardır. Yutulmuş besinin hiçbir parçasını gelip organizmanın hakimiyeti dışına bırakmak istememesiyle sadisttir. Bu rûh, müzikal bir fûğ gibi ritimli çalışmasıyla, yorulmaz bir işçinin rûhudur... Boş barsak, ince barsak sonu, düz kolon, enine kolon, yani her bölümü çok sesli bir besnenin her bir sesi gibi müstakilmış. Barsak ruhundaki çalkantılar gözlenen bunalımların kaynağından ileri gelse gerek... Akıl, hayali bir şahsiyetin şu veya bu içorganında yolunu kaybediyor.

Bunların aptalca sözlerden ibaret olduğu söylenerek bu misâller reddedilecek belki, ama bu sözlerle geride kalan arasındaki, yani bu aşırılıkları örtmeye ve değiştirmeye yaramış olan daha karmaşık, daha donuk, anlaşılması güç izahlar arasındaki sınır nedir?

Oysa işin pratik neticesi büyük. “Herhangi bir hastalığın psikosomatik tarifine uyup uymadığının en iyi göstergesi psikoterapi uygulamasına müsait olup olmamasıdır” denilmişti. Beden de işin içine sokularak ne büyük imparatorluk kuruldu!

4° “Koch'a ve ihtisasa inanıyorum ve Allah'a büyük saygı duyuyorum!” Doktor Tchekov'un –ve ve-remlinin– sebeplerle ilgili tıbbî buluş karşısındaki engin mutluluğunu dile getiriyor bu sevinç çılgılığı... Diğer tarafta, bilgisizlik, öğrenme açlığı, hipotez koyma ihtirası görülüyor. Hastalıkları, sebeplerine dayanmadan izah etme ihtiyacı ekseriya kremalı pasta ile besleniyor. Asrımızın başında izah modası firengi idi. Deri hastalıklarının, damar hastalıklarının, doğuştan gelen gerilik ve şekil bozukluklarının çoğunun tartışılmaz sebebi firengi idi. Bu fanatik genelleştirmeye liderlik eden hangi sağır niyet? Dini ahlâkın bu yüzden gerilediğini farkedenden eski dostlarımızdan biri şu kısa cümleyi söyledi: “1905 yılında okullarda çarınhtaki İsa'nın yerini firengi aldı”. Her hal-ü-kârda, tıp kitaplarında aşırı bir yer tuttu. Bilgi küçük patikalardan gayretli gayretli geçtiği halde, herşeyin izahını yapmaya hazırlıklı olan doktrin hastasının kanatlı olduğunu daha kaç defa tekrar etmeli bilmem ki...

5° Bir kaç on yıldan beri, çılgınca bir psikoloji modası görüldü. Daha önceleri bilhassa bedenleri tedavi eden, nadiren rûhla ilgilenen hekimler ve

cerrahlar bu yeni dünyayı keşfettiler. Bazıları zenginliklerini ve sunularını çok iyi öğrendiler. Bir çoğu da psikolojiye safça girdiler ve prensiplerini fark gözetmeden uyguladılar. Dönmelere has bir gayret onları bazan fakirin psikanalizi konusunda “psikosomatik tefekkür grupları”nın içinde, ehil olmayanlara meslektaşlarıyla gerektiği gibi ve samimiyetle pazarlık etme şöhreti vermeyecek olan hatalı sapmalara götürdü.

6° Tedavide çok önemli olan ve tıbbın bugünkü gelişimini hızlandıran insanlar arası münasebetlerden bu kitabın sonunda bahsedeceğiz.

7° Gelelim psikosomatik tıbbın uygulama konularına: **Somatopsychique** dediğimiz şey elbette burada sözkonusu değildir ve yanlış olarak bu kavramın içinde yer verilmektedir. Beden hastalıklarının psikolojik ve sosyal tezahürleri (*verem teşhisi konan bir hastanın çırpınması, bir göğsü alınacak kadının korkunç endişesi*) bize göre, psychosomatique diye adlandırılması gerekenin tam tersidir. Öteden beri “moral” denilen şey işte budur. Şüphe yok ki, hastalara çok dikkat, ihtimam gösterilmesi, tedbirli davranılması, yerinde karar verilmesi gerekir ve bunda doktorun ve diğer sağlık personelinin rolleri büyüktür.

8° Ruhî bir problemenden ileri gelen, fakat bedeni bir mahiyet arzeden (*hystérie de conversion*) ve kısaca histeri şüphesiz klasik bir psikosomatik realitedir. Sırrını ortaya koyduk ve bir daha bu konuya girmeyeceğiz.

9° Fonksiyonel beyin içi (cérébre-viscéral) tepkilerle aslında heyecan sahasına girmiş oluyoruz. Heyecanın gözbebeklerini kıpırdattığını, yüzü soldu-

rup kızarttığını, kalp atışlarını değiştirdiğini, barsaklarda ve diğer iç organlarda sarsılma ve zamansız çalışmaya yolaçabildiğini... vb. biliyoruz. Hatta kalbin durmasıyla bayılma bile olabiliyor. Cannon'dan sonra ve Papez'den beri, heyecan tepkisinin beyin mekanizmasında iki safhadan geçtiğini biliyoruz. Heyecan deneyine imkân veren beyin zarındaki safha ve bedendeki tepkiyi organize eden alttaki safha. Bu iyi biliniyor ve psychosomatique kavramında alelade yerini almıştır. Bu konuda daha fazla şey söylenebilir mi? Evet. Bazı hastalıkların sebep olduğu şartlanma hakkında. Astım veya kalp krizi bazı şartlarda hastayı iyice etki altına alabilir ve Pavlov şartlanmasına göre bu şartlar doğrultusunda tekrar ortaya çıkabilir. (*Tabii çiçekler alerji yapar, suni çiçekler astım krizine sebep olur; bazı heyecan tipleri angor krizine yol açar.*) Bunlar sebebin psikolojik olduğunu göstermez⁽¹⁾. Astımın psikopatolojik dayanakları başka incelemeler de gerektiriyor. Kalp ağrılarının sebebi, şüphesiz esrarlı bir çökeltinin yolaçtığı damar bozukluğu (*athérome*) dur.

10° Sözün kısası, psikosomatik diye bir şey varsa, esas tezahürleri doku bozukluklarıyla ilgili muhtemel beyin içi (*cérébro-viscéral*) tepkilerle sınırlıdır. Yani, arkasında psikolojik şartlanmanın bulunduğu heyecan veya bir başka mekanizmanın etkisiyle veya nöro-vegetatif etkiyle doku bozukluklarının ve iç hastalıkların ortaya çıkmasıyla sı-

(1) Trousseau'nun heyecan etkisiyle tutulduğu astım krizini hatırlıyoruz: Samanlığından arabacısının ot çaldığını görür. Bu gözlem tarihidir. Samanlık kadar, alerjik maddelerce zengin pek az yer bulunduğunu kimse söyleyebilir mi? Meşhur efendi için saygısızlık olur bu.

nırlıdır⁽¹⁾. Aslında böyle bir gelişmeyi insan patolojisiinde ispatlamak son derece zordur. Bir çok hastalığın kaynağında olduğu tahmin edilen psikosomatik görüşlerin burada tenkidini yapmak bizim için imkânsızdır. Bir kaç örnekle yetinelim: Kamuoyu, kalp ağrısını ve miyokard enfarktüsünü sorumluluk taşıyan kişilerdeki yorucu ve yoğun hayatın neticesi olarak görür. Koroner damarlardaki damar sertliğinin gerçek sebebi bu mu acaba? Aslında hiçbir ciddi kalp mütehassısı bu görüşü kabul etmiyor. Damar sertliğinin sebebi henüz bilinmiyor. Damar cidarının bozulması, metabolizma ile ilgili protidolipidique bir düzensizlik, kanın aşırı pıhtılaşma özelliği olabilir... İrsiyet, yüksek tansiyon, kötü beslenme, aşırı şişmanlık, şeker, sigara tiryakiliği olabilir. Hareketsizlik ve bazı psikolojik davranışlar, talî sebepler olarak görülüyor. Kalp spazmına sadece heyecan sebep oluyormuş gibi, yukarıdaki zihniyetle, heyecan anında kalp ağrılarına tutulmuş bir insan imajı çiziliyor. Bunun gerçekle alâkası kısmidir. Heyecan, kalbin hızlı çalışmasına, dolayısıyla kalbin sevkettiği kanın artmasına yol açar. Ve ağrılara sebep olur. *(Bu ağrı, yetersiz oksijen alan bir kalp kasının verdiği ağrıdır).*

Tiroidin aşığı salgılaması (*artık tedavisi mümkün*) ve kanlı basur (*rectocolite hémorragique*) gibi korkunç hastalıklar için de psikojenezden bahsedilir. Burada da, cerrahın bıçağı Aldous Huxley'in dediği gibi "pilicin eklemine isabet etmiyor". Sır hâlâ mevcut. Buna rağmen, bütün hastalıklarda, psikolojik ve heyecanla ilgili sarsıntılar sebep olarak gösterili-

(1) J.Reilly'ninkiler gibi birçok deneylerden anlaşılmıştır ki, nöro-vegetatif iritasyon, ilgili sinirlerin bulunduğu iç organda doku bozukluklarına sebep olabilir.

yor. Psikolojik çevre şartlarının, Parkinson hastalığı ve Sydenham korasının belirtilerini etkilediğini, eskiden veremlilerin ateşini de etkilediğini hatırlayalım. Öyleyse şu temel sözü söylemenin tam yeridir: **Bir hastalığın psikolojik çevre şartları tarafından iyi yönde veya kötü yönde etkilenmesi bu hastalığın kaynağının psikolojik olduğunu göstermez.**

Beklenmedik buluşlara zihni açık tutabilmek için henüz açıklığa kavuşmamış hastalıklar hakkındaki genel ve önyargılı görüşleri terketmek gerekiyor. Tek kelimenin gücüne sığınmış yobazlığa karşı dikkatli olalım. ("Heyecandan ileri geldiği" söylenen sarılık, virüsten ileri geldiği anlaşıncaya kadar, yıllarca zihinleri yanılttı.)

Mélanie Klein ve "Spitz Düşüncesi"

Süt çocukluk döneminde, kendisiyle meşgul olduğu sırada, çocuğun akli bakımdan sağlıklı olmasını temin eden annedir.

D.W. Winnicott (Pediatrikten Psikanalize)

İşte kızınızı dilsiz yapan şey bu...

Molière (Zoraki Tabip, II. 4)

Psikanalizin yıkıcı uydurmalarının en iyi farkına varacak olan kişi, deney zihniyetine sahip çocuk hastalıkları uzmanı olsa gerek. Zira, Freud yürün-gesinde çocuk, yetişkin karşısında, bilgi aracı, "araştırma" alanı ve doktrin terimi oldu. Çocukluğa müracaat o kadar önemli oldu ki, en fanatik incelemeler bile çocukluk ve bebeklik dönemlerine çullandı.

Cinsiyet evreleri bütün yorumları ile ve bilinen kronoloji içine yerleştirildikten sonra; dünyayı da-

ha yeni öğrenecek olan, yepyeni bir yaratığın pek ilkel ve tasavvur edilemez davranışları hakkında düşünceşizce hipotezler savurmak için Freud ve doktrinini tarafından **obje münasebetli kavramı** (*la notion de relation d'objet*) ortaya atıldıktan sonra, bütün bunlar, alelâde bir insanın önsezilerinden daha “derin” önseziler diye takdim edildikten sonra, ispatlama safhasının kendini empoze ettiği düşünülebilir ve daha ileriye gidilmeyebilirdi.

Bu görüşlerin dayanağının geçerliliği konusunda muhakeme etmek iyi olurdu: Dış etkilere açık ve henüz konuşamayan yepyeni bir yaratığın kendi kendine karar verebildiğini tasavvur etmek mantığa uygun muydu? Bu alt seviyedeki davranışların bir maksadı olduğunu düşünmek doğru muydu? Tam tersine bütün bunlar, şartlanmaların karmakarışık bir birikimi, duyuların gelişmeyle ilgili uyanışı, ilk konuşma arzuları, rekabet ve çevrenin saldırganlığıyla ilk temaslar, karakterin tedricî oluşumu değil midir? Şahsiyetlere şekil veren bunlar değil midir? Sözün kısası, kaynakları keşfetmek iddiasındaki psikolojik incelemenin haddini aştığı düşünülebilirdi.

Fakat, bu konudaki düşünceleri bir süre için askıya almayı istemekle, “deney ve tecrübe freni olmazsa, yorum şeklindeki akıl yürütmenin daha da hızlanacağını” unutmuş olduk. **Zaruret daima daha fazlasını ve gittikçe daha yüksek sesle ister.** Eski plak haline gelen Freud'un yerine Mélanie Klein gerekiyordu.

“Psikanaliz yoluyla çocukları tedavi etmeye başladığımda psikonevrozların Oedipus kompleksinden kaynaklandığını kesinlikle gördüm; ama, rahatsızlıkların daha önce başlamış olduğunu biliyordum” diye yazıyor D. W. Winnicott. Ve devam ediyor:

“(Hissî rahatsızlıklar ve iştah) adını verdiğim bir konferansta (1936), mademki bebeklerin hastalıklarına hissî durumları da sebep olabiliyor, öyleyse, kişideki çatışmaların kaynağında Oedipus kompleksi vardır diyen teoriye uygun örnekler verdim”⁽¹⁾.

Böylece D. W. Winnicott, Mélanie Klein'in müridi oldu. Mélanie Klein 20'li yıllarda psikanalizle ilgili görüşlerini 30 aylıktan küçük bebeklere uyguluyor ve bebekte, yetişkinlerdeki sayıklamalara benzeyen bir paranoide-schizoide durumun doğumdan itibaren mevcudiyetini ileri sürüyordu. Oyunları ve oyuncakları sembol olarak kullanıyor ve 3 yaşındaki çocuklar üzerinde analizler yapıyordu. Klein'e göre, çocuklar bunlar vasıtasıyla hayallerini ve sürekli uyarıcı rolündeki masturbasyon arzularını ifade ediyorlar. Öyle ki, şüphesiz kendi cinsî obsesyonunun etkisiyle yaptığı gülünç yorumda şöyle vecizeler yumurtluyordu:

“Bütün erkek çocuklar için, hareket halindeki araba, masturbasyon ve çiftleşmeyi temsil eder; karşılaşan iki araba da çiftleşmeyi temsil eder; değişik büyüklükteki iki arabayı mukayese etmesi ise baba ile penisi arasındaki rekabeti ifade eder.”

Freud de, hayatın ilk aylarıyla ilgili olarak, henüz ilgisini pek çekmemekle beraber onu **(hissedilen ihtiyaç-tatmin edilen ihtiyaç)** ritmine sokan “kendini beğenme”, “kendine hayranlık” durumunu tasvir etmişti. Kendi duygularını yansıtan cehalet ve yalnız-

(1) D.W.Winnicott: Processus de Maturation chez l'Enfant.

Şu iddialara dikkat edilecektir:

- a) Psikonevrazların Oediple ilgili kaynağı.
- b) Bebek anorekte'sinin kaynağında hissî problemlerin varlığı.
- c) Bu problemleri doktrin ile bağdaştırıp Oedipe kompleksinin geriletmek veya değiştirmek mecburiyeti.

lığı ortada! Fakat Mélanie Klein, bebeğin kendi parçası olarak hissettiği kısmî nesnenin “memeler” olduğunu düşünerek psikanalizde anî devrim yaptı. Gerçekte, bu nesne, yiyecek ihtiyacının tatmin edilip edilmemiş oluşuna göre, bebek tarafından “iyi” veya “kötü” olarak görülür, 6-12 aylık arasında, çocuk erken Oedipus çatışmasına girer. Çocuğa göre, iyi besine sahip olan anne de “babanın penisini” ağız yoluyla kendine maletmiştir. Annenin karnında tahayyül edilince, bu cisim arzu edilen ve korkutucu bir cisimdir. Böylece dış gerçek içe atılmıştır. Bu hayalî sistem içerisinde çocuk mutasavver cisimlerin gücüne kendini kaptırmıştır.

İyi cisimler şehvî gerginlikleri, kötü cisimler yıkıcı iç gerginlikleri temsil ediyor olmalı. Çocuk iyi cisimle özdeşleşmek amacıyla onu kendine saklamaya çalışır. Kötü cismi atması da gerekmektedir. Bu dikey parçalanma, kararlara güya hissî temel teşkil etmekte ve böylece, içe atma mekanizmasının oluşumuna yardımcı olmaktadır. Şu halde, iyi ve kötü cisimler, birlikte, sur-moi'nin (*yani üst-ben'in*) basit uygulama elemanları olmalı.

Daha sonra çocuk, cismi bir bütün olarak görür: O, annenin ta kendisidir. “İyi olsun, kötü olsun, var olsun, yok olsun, sevilsin veya nefret edilsin”, o annedir. (*Spitz'in sekizinci ay sıkıntısı dediği şeye teka-bül eden iki yönlü ilişkiler buradan geliyor.*)

Sadique-anal dönemde, saldırgan tahayyüller anne karnındaki her şeyi kaplar. (*Dışkılar, babanın penisi, bebekler vb.*)

Kendi cinsiyetini tanıyan çocuk karşı cinsin ebeveynine muhalif olmaya başlayacaktır. (*Tahayyüllerin kalıntıları cinsî faaliyette etkili olmaya devam edeceklerdir.*)

Mélanie Klein'in teorisinde, yorumlara esas teşkil eden şeyin sembolder ziyade, iç gerilimin ruhî temsilcisi olan tahayyül olduğu anlaşıyor.

Anlaşılabilirlik sınırındaki bir eseri açıklamaya gayret ettik. Bu eser çılgınca bir cebirin, özellikle öfkelendirici bir adultomorphisme'in esiri olmasaydı sanat bakımından, Jérôme Bosch, Goya ve Da-li'ninkileri andıracaktı. Piaget şöyle yazıyor:

"Bebek, psikanaliz dışı çocuk psikolojisi tarafından, embriyolojideki erken oluşumun tıpkısı bir ürün olarak sürekli ilan edilen "minyatür yetişkin", merak uyandıracak şekilde benziyor."

Başka deyimle: Henüz konuşamayan yedi aylık bir çocuğa, bu derece zengin muhayyile ve bu derece kuvvetli algılama gücü nasıl atfedilebilir? Kendisini bu derece dar çerçevede ve bu derece kesin ifade edilmiş insiyak-duygu ikilemi içerisinde hapsedtiği nasıl kabul edilebilir? Mélanie Klein bir eniğe sahip olmuş mudur? İnsan yavrusuyla benzerliği olan, konuşma, kaka yapma ve cinsiyet evrelerinin gözlemini yapması iyi olurdu. Ama elbette eniği, davranışlarının şuurunda ve kararlı bir yaratık olarak görmeden. Eski beynin "düşündürüldüğü" ve "konuşturulduğu" gibi, Klein'in bebeği "düşündürmesini" engelleyen şey budur; psikanalizle ilgili korkunç yorumlarından birini söylemekten alıkoyan budur... Bu yorum duyguların temelini doğumdaki örselenmelere dayandıran Otto Ranke'ninkinden daha ciddi; cinsiyet hücrelerine niyet ve maksat atfeden Ferenczi'ninkinden daha da ciddi.

Çocuk hekimleri uzun zaman Mélanie Klein'i tanımazdan geldiler veya ona alaylı bir şüphe ile baktılar. ama daha sonra, çağdaş psikologların büyük

bir kısmının cahillikten, saflıktan ve enayilikten dolayı, problemleri halletmek için bu mirası kabul ettiklerini görünce öfkeye kapıldılar. Zira bu basit ve sahte ilimcilik tehlikeli bir hal almıştı: Spitz tarzı.

Spitz ile, obje münasebet kavramı (*la relation d'objet*) değişiyor, Gesel'in harikulâde açıkladığı psycho-moteur gelişim gibi, meselâ "mythologique" devreden, "deneysel" denilen devreye geçiyor. Ama işin hiçbir ilmi ciddiyeti yoktur.

Netice olarak, sadist ve gerçeküstücü Klein tablosunun fonunda iki temel kavram göze çarpıyor: "rûhu düzenleyen meme" ve "iyi annenin dogmacılığı". Zaten, D. W. Winnicott'a göre memenin vekilleri dikkate alınırsa, birinci kavram ikincinin içindedir.

Kısacası, çocuğa iyi bir anne lâzım. Bundan şüphesi olan kim? **Davranış bozuklukları** adı altında her gün, aşırı duygululuk gibi duygu eksikliğinin, aşırı otorite gibi otoritesizliğin etkilerini görüyoruz. Duyguların iyi gelişmesi ve dengeli olması için çocukların öz anne, analık veya süt anne tarafından iyi yetiştirilmesi yeterli değildir. Hareket dengesizliği, konuşma bozukluğu, zihin yetersizliği veya çocukluk psikozlarının kökeninde hissi sebepler arama alışkanlığımız yok... René Spitz yüzünden, genellikle değişik teşhislere varıldığını şimdi göreceğiz.

Spitz düşüncesi sinsi ve biraz sihirli bir güce sahiptir. Neticelerine göre hüküm verelim:

1. İki gözlemine göre Spitz, annesi tarafından istenmeyen "bebeğin koma halini" tasvir ediyor. Hiç bir ciddi çocuk hekimi böyle vakaların doğruluğuna ihtimal vermez.

2. Psychotoxique bozukluklar adı altında Spitz, bebeğin üçüncü ay ishallerini ve mayasılını endişeli

ve aşırı anne isteğine bağlar. Bir çocuk hekimi bunları zor kabul eder. Zira, değişik besinler almaya başlayan üç aylık bebeğin sindirim güçlüklerini bilir. Üstelik, bebeğin cildiyle ilgili rahatsızlıklarını gereği gibi anlar ve bunlara psikosomatik teşhis koymaya lüzum görmez.

3. Spitz düşüncesinin en göze çarpan yanı, yazarın tam hissî gerilik veya hospitalizm adını verdiği durumda görülüyor.

Spitz tarafından ilk mukayeseli tenkit, yuvalarda ve yetimhanelerde yetiştirilen çocuklar hakkında yapıldı. Buralardaki çocuklar, personel eksikliğinden dolayı (8-12 çocuğa bir bakıcı) acınacak halde bulunuyorlar ve hissî yönden geri kalıyorlardı. Başlangıçta anneleri tarafından beslenen çocuklar, üç aylık olunca bu hayat şartlarına teslim ediyorlardı. *(Bu zamana kadarki davranışları normaldi)*. Spitz, 91 tane olan bu çocukların "normal olarak anne-çocuk ilişkilerindeki hissî gıdanın onda birini aldıklarını" yazıyor. İki yaşından sonra 34 çocuk ölmüş; 36'sının ne olduğunu bilmiyor; dikkatini, kalan 21 çocuk üzerinde topluyor; aynı yaştaki normal çocuklara nazaran, özellikle hareket kabiliyeti bakımından geri imişler. "**Anaklilitik**" denilen dönemi geçtikleri halde, beşiklerinde hareketsizmişler. İkinci yılın sonuna doğru, gelişme yüzdesi 45 civarındaymış; çok düşük bir oran. 4 yaşında, bazıları hariç, oturamıyor, ayakta duramıyor, yürüyemiyor ve konuşamıyorlarmış. Bu durumun telafisi de mümkün değildir.

Spitz, çocuk yuvasındaki tesadüfî ölüm oranı ile yetimhanedeki felaket derecesindeki ölüm oranının şaşırtıcı farkına dikkat çekti. Kendisine göre sebep açtı: "Birinciler anneleri tarafından bakılmıştı,

ikinciler değil". Annesizlik çocukları hastalıklara hazır hale getiriyormuş. Bu hükmü kabul etmekte güçlük çekiyoruz. Yazar, hipotezden yoruma giden temel fikrin dışındaki muhtemel etkenleri araştırmaya yanaşmamıştır. İrsiyet hiç söz konusu edilmemiştir; %37 gibi olağanüstü ölüm oranının marazî sebepleri açıklanmamış, dikkate alınmamıştır bile. Ve A.B.D. haricindeki bir yerde (*neresi olduğu belirtilmiyor*) gözlenen bu vakalar üzerine hospitalizm kavramı ortaya kondu. Şüphesiz, sayısız diyalektik açıklamalar, obje münasebeti teorisi (**la théorie de la relation objectale**) bu görüşe dayanak oldu ve onu yaydı. Fakat, deney perspektifinde, anlattığımız şey esas zemini oluşturuyor. İncelenen az miktardaki çocuk sayısı, bir çok gerilikten sadece birinin ele alınması, hissi şartlarla ölüm oranı arasında kurulan ilgi ve diğer objektif marazî etkenlerin es geçilmesi, şüphesiz tenkit konusudur.

4. Kısmen hissi gerilik (*veya anaklitik depresyon*) adı altında Spitz, bir yuvada bulunan çocuklardaki tedrici gelişme tablosunu çizdi. Tamamı 34 olan bu çocuklar ilk 6 aylık dönemde anneleriyle iyi ilişkiler içinde oldular ve bu sırada gelişıyorlardı. Daha sonraki 3 aylık dönemde annelerinden mahrum olunca, her biri aşağıdaki seyri izlerdi:

- İlk ayda çocuklar ısrarlı, kaprisli ve ikide birde ağlar oldular.

- İkinci ayda ağlamalar şikayet iniltilerine dönüştü. Kilo kaybetmeye başladılar. Uykusuzluk başladı. Gelişme durakladı ve solunum yolu hastalıklarına yol açabilecek bir durum ortaya çıktı. (*İkinci yarısında virüslü enfeksiyonlara karşı irsî bağışıklığın etkilerinin de kaybolduğunu hatırlatalım.*)

- Üçüncü ayda, çocuklar kimseyi görmek iste-

mediler, beşiklerinde yüzü koyun yatıp durdular. “Teşhis için yeterli belirtti” idi bu. Hareket geriliği başladı, yüz hatları sertleşti, marazî uyku hali ortaya çıktı. Büyüme yavaşlama yüzdesi arttı. Ayrılık beş ayı geçince, belirtiler tamamen değişti ve hospitalizm adı verilen ciddi teşhisin belirtileri oldu.

Spitz'e göre, üç aylık dönem sonunda anne çocuğunu tekrar alınca dengesizlikler hızla kayboldu. Yazar, bu tezahürlerin sadece ilk on aylık sürede anneleriyle iyi ilişkiler içinde bulunmuş olan çocuklarda gözlendiğini vurguluyor. Anne ile kötü ilişkiler içinde bulunmuş olanların anaklitik depresyon göstermediklerini ve anne yerine başka şeyi ikame etmekle yetindiklerini belirtiyor. Bütün bunlar, diyor Spitz, çocukla anne arasında birinci yıldaki ilişkilerin ne kadar önemli olduğunu gösteriyor.

Spitz, geçici de olsalar, düzensizliklerin “yıllar sonra ortaya çıkacak izler” bıraktıklarını ilave ediyor. (*Zekâ ve ifade geriliği, suç işleme eğilimi v.b.*) Hospitalizm düzensizliklerinin ise, Spitz'e göre, telâfisi imkânsızdır.

Psikanalizci başka yazarlar tarafından da yapılan bu çeşit çalışmalar az sayıda çocuk ele alındığı için tenkit konusudur; anne ile iyi veya kötü ilişkiler şeklinde ifade edilen müphem kavram, tasvirî yapılan sürecin temelinde yer alıyor; çocukların bedenî durumları belirsizdir; daha da önemlisi, bunlar, çocuk hekimliğinin bile henüz beslenme, metabolizma, bulaşıcı hastalıklar salgınlar konusunda gelişmemiş olduğu 30'lu yıllarda yapıldı. Nihayet, bu veriler yeterli ve derinlemesine incelemelerden mahrumdur.

Yakın ve uzak çevrenin, çocuk için oluşturduğu hissi ortamın önemli rolü olduğunu söylemeye lü-

zum yok. Çocuk hekimliğinde, şartlandırma eksikliğinin bebekte, dikkat, hareket, neşe, ilgi yetersizliğine sebep olduğu ve bebekle, bir böcekle değil, insan yavrusuyla meşgul olunduğunun şuurunda olarak meşgul olmak gerektiği bilinir. Bütün iyi sütanneler çoktandır bunu bilirler. Annenin özel ilgisi çocuk için elzem midir? Bu ilginin yokluğu bunalımlara, (*zekâ geriliği, davranış bozuklukları, nevroz ve psikoz gibi*) giderilemez dengesizliklere mi sebep olur? Bu konuda şüphe etmek ve anneleri suçluluk hissinden kurtarmak uygun olur. Özellikle hayat şartları vasat değilse, bir bebeğin gelişme oranına kehanet derecesinde önem verilmesine karşı ihtiyatlı olmak gerekir. Geçici olarak ihmal edilen çocuklar için etkili telâfi imkânları da biliniyor.

Anne veya yerine ikame edilen şey ile hissî mübadelenin uyumlu bir büyüme için en değerli olduğu inkâr edilemez. Ama, etrafımıza bakınca, yuvalarda yetişen çok sayıda çocuğun hiçbir zarara uğramadıklarını müşahade ediyoruz. Anne yerine ikâme edilen şeyin sistematik olduğu Kibbutzlarda bile. Gerçekte, yetiştirme şartları ve bu şartların muhtemel psikolojik etkilerinin incelenmesi çok güçtür. Bu incelemeyi gerçekten ilmî bir zeminde yapabilmek için, çok sayıda etkeni gözönünde bulundurmak gerekir: His etkeni yanında, beslenme, sağlık, irsiyet ve sosyo-kültürel etkenler. Bu inceleme insicamlı (homojen) ve istatistik bakımından mukayese edilebilir gruplar arasında yapılmalıdır ve başlangıçta annesiz büyüyen çocukların 18-20 yaşlarında ne durumda olduklarını öğrenmek için yeterince devam ettirilmelidir.

5. Bunlara rağmen, ok yaydan çıkmıştı: Genelleştirilmiş Spitz düşüncesi dünyayı istilâ ediyordu.

Ortaya konan vakaların basitçe incelenmesiyle kabul edilmezliği görülen hususlar, çağdaş psikolojinin hafif olduğu kadar aktif uzantısında canlı bir ihtiras idi. Bu uzantı, cömertliği izah etmek, suçlamayı teşvik etmek, basının saflığını kullanmak ve bu davada körü körüne genişlemek heveslisiydi.

Spitz, geçici de olsa hissî mahrumiyetlerin “yıllar sonra ortaya çıkacak izler” bıraktıklarını söylemişti. Kolayca moda oluverdi bu söz. Kontrole lüzum görülmeyecek derecede güzeldi. Görüşü o kadar dayanaksızdı ki, bu salağı zorlamak onu kekeme hale getiriyordu! Söylediklerini herkes doğru kabul etmek zorundaydı, dolayısıyla da yaygınlık kazandı.

O zamandan beri, hareket dengesizliği, ifade geriliği, okuma ve anlama güçlüğü, zekâ geriliği ve özellikle çocukluk psikozu, ilmin bütün imkânlarıyla incelemenin çok zevkli ve elzem olduğu bütün bunlar yok oldu artık. Çocuk psikiyatrisinde, anne sevgisinin boşluğundan kaynaklanmayan problem kalmadı! Genelleştirilmiş Spitz düşüncesinin bir tek çengeline çocukluk problemlerinin ekserisi asıldı.

Spitz düşüncesinin dinamiği ne kadar canlı ve yeterliymiş! En küçük istatistikî ispat, en basit ilmi ciddiyet getirilmeden, yorumlara, iddialara, teşhislere giriverdi.

Daha yukarıda, hareket dengesizliğini, konuşma bozukluklarını, zekâ geriliğini, çocukluk psikozlarını sözkonusu ettik. Bunları bir bir izah etmekte fayda görüyoruz.

Dengesizliğin nöro-motör özelliği, ancak, psikoje-netik yapışkanından ayrı olarak, kendi bünyesinde incelendiği zaman anlaşılabilir. (Bundan daha önce de bahsettik) Buna rağmen, her zaman ve her yerdeki çocukta mevcut olan hyperactivité motrice'in

tıbbî vechelerini bilmeksizin ve boşboğazca, bu dengesizliğin okuldaki hırpalanmadan hatta sosyal şartlardan ileri geldiği söylendi. Düzenli ve itinalı gözlemlerle ayırdetmenin zor olmadığı tıbbî hususlar birbirine karıştırılarak dengesiz çocukların öğrenim güçlükleri konusunda, sonuç sebep zannedildi.

Gerek sözlü gerekse yazılı ifade geriliği, istatistikî metodlarla inceleyen çocuk psikolojisi hekimlerine göre genetik bir etkenin veya daha önceki bir beyin rahatsızlığının sonucu olabilir⁽¹⁾. Konuşma ve anlama yetersizliğinin beraberinde üçte iki oranında his ve davranış bozuklukları bulunur ve bunlar beşte dört oranında, okuma öğreniminin arkasından görünürler ve bunun sebebi değil sonucudurlar. Ortaya çıkışları ve yok oluşları genellikle, yakın çevrenin suçlayıcı veya hoş görücü davranışlarıyla ilgilidir. Bununla beraber, onları yeniden eğitmek için harcanan hızlı gayretlerin doğurduğu güçlük, hatta bundaki başarısızlık karşısında her derde deva olan hissi engellenmeye (*le blocage affectif*) güvenilecek ve konuşma-anlama yetersizliğinin belirlenmesinde çok sayıda vaka incelemesi yapmadan, sadece spekülâtif çalışmalarla Spitz düşüncesine sığınılacaktır. “Annesinin dizleri üzerine büzülmüş iki üç yaşlarında bir çocuk, annesinin kendisine anlattığı masalları dinler, diyor ünlü bir psikanalizci. Anne kucağının sıcaklığı masalın temasıyla birleşir. Aynı çocuk bir müddet sonra masal okumaya başlar. Anne-çocuk ilişkilerinde bozulma olursa, bu durum, çocuklukta anlatma ve okumaya karşı antipati do-

(1) P. Debray ve C. Burstein: Bazı Konuşma ve Anlama Güçlüklerinin Temelindeki Organik Etkenler. Ann. Méd. Int. août-septembre. 1971.

ğuracak, dolayısıyla konuşma-anlama yetersizliği ortaya çıkacaktır.”

Böyle çocuksu yorumlar ve saçma sapan sözler karşısında insan şaşakalıyor. Teklif edilen çözüm karşısında da öfkeden kendini alamıyor: Hırpalamaktan başka işe yaramayacak olan yeniden eğitime (*rééducation*) tâbi tutmak ve bunun yanında psikoterapi uygulaması.

Zekâ geriliği, sadece bir belirtidir, hastalık değil. Beyin işleyişinin en hassas ve nazik ürünlerinden birinin, zekânın zarar görmesidir. Bilinen, tahmin edilen veya bilinmeyen bir sürü hastalığın sonucudur. (*Genetik marazlardan, mikrobik hastalıklara kadar*). Buna rağmen, zekâ geriliğinin izahını başka türlü yapmaları ve izahını yapamadıkları yarıya yakın vaka hakkında da Spitz düşüncesini imdada çağırılmaları icabetti. “Çocuğunuz zekâca geri değil. Kendisini bir bakıcı kadına bırakıp çalışmaya devam ettiğiniz, kendisini ihmal ettiğiniz için ızdırap çekti. Bakıcı kadın fevkalâde miydi? Çocuğunuz mükemmel şartlarda mıydı? Olsun. Buna rağmen, sizinle kendisi arasındaki soğuk ilişkiler yüzünden hayali bir dünyaya kendini kapattı, sembollerle ilgisi yok, bu durum onu hasta etti.” Bir başka safsata: “Çocuğunuz zekâca geri değil. Testleri yapan doktor ve siz onu öyle kabul ediyorsunuz. Eğitim sistemi, kendini akıllı sanan cemiyet, sosyo-ekonomik şartlar O’nu özel bir insiyakî-hissî sisteme (un système instinctivo-affectif) kapatarak böyle yaptılar.” (*Böylece daha aşağıda söz edeceğimiz antipsikiyatri doğmuş oluyor*).

Çok sayıda safsatada bir miktar gerçek payı var: Zekâ geriliği teşhisinden sonra çevre onu öyle göreceğinden, bu teşhis çocuğa zarar verebilir; annenin

kayıtsız veya aşırı ihtimamlı davranması zekâca geri çocuk için can sıkıcı olabilir; şu halde, olayı ustaca, açık yüreklilikle fakat itina ile ele almak, ve –neden olmasın– psikolojik tedavi imkânlarından faydalanmak gerekir. Zekâ geriliğinin sebebi şüphesiz insanın biyolojik yapısına aittir⁽¹⁾. Buna itiraz etmek demek, ilim düşmanlığı demektir. Zira, his dengesizliği postulatına dayandırılan her derde deva izahat, ne yazıkki ilmî araştırmadan yoksundur.

Çocuğun, ciddi bir zihin hastalığı ve sebebi meçhul problemi olan çocuk psikozları konusunda da durum aynıdır. Bu hastalıklar ısrarla Spitz düşüncesine ve Kleinvari izahlara bırakılıyor; Çünkü Mélanie Klein'e göre, her insan “erken psikoz dönemi” geçirir. Aslında, bilimi rehber olarak görenler, bu konuda metabolizma bozukluğunun incelenmesi gerektiği kanaatindedirler.

Beden hastalıkları bile Spitz düşüncesine terk ediliyor. Büyük isimler bile ona itimat ediyorlar. Gustav'un doğumundan önce Mme. Flaubert tarafından düşürülen üç bebek hakkında Jean-Paul Sartre'un yazdıklarını görünce insan şaşakalıyor:

(1) 1934'de, geri zekâlı biri kız biri erkek iki kardeşin idrarında phénylpyruvique asit gören Follign, bu anormalliğin phénylalanine metabolizmasındaki bir düzensizliği yansıttığı şeklindeki hipotezi ortaya attı: Ona göre, bu amino asitin birikmesi her iki çocuğun zekâ geriliğinin sebebiydi. 1959'da, tipik geri zekâlı çocuklar üzerinde incelemeler yapan Lejeune, bu çocukların bir fazla kromozoma sahip olduklarını söyledi: Kromozom sayıları 47 idi ve geriliğin kaynağı buydu. Bu iki keşif zekâ geriliklerinin izahını başlattı. Buna göre, oligophrenie'lerin %10'u açıklanmış oldu. %20'sinin exojen kaynaklı olduğu biliniyor. Oligophrenie'lerin çoğunun ise irsi olduğu sanılıyor. Brugger'e göre, anne veya babadan biri geri zekâlıysa çocukların yarısı (%46.1) oligophren: Reitner ve Osthoff'a göre anne ve babanın her ikisi de geri zekâlıysa, çocukların %90.7'si geri zekâlı. (bkz. Génétique et Psychiatrie).

“Şüphesiz, o devirde ölüm oranı fazlaydı. Bununla beraber, bu üç erkek çocuğun ölümü bende şüphe uyandırdı. Faziletli ve «ilgisiz ihtiyar Caroline»in çocukların acele göçüşlerinin sebebi olduğu tasavvur edilebilir mi?”⁽¹⁾

Bu hükümler sadece teorik olmakla kalmıyor, uygulamaya da tehlikeli şekilde tesir ediyor. İşledikleri cinayetten canavarca suçlanan anneler artık hesaba katılmıyor. Tamamen uyumsuz bir psikolojik tedavinin aptallaştırdığı çocukların sayısı o kadar fazla ki, aşırı hükümlerin etkisini anlamak için bunların sayımını yapmak gerekir. Konuşması geciktiği, sonra da erkek kardeşi, amcası ve yeğeni gibi anlama güçlüğü gösterdiği için, hiçbir davranış bozukluğu olmadığı halde üç senedir psikolojik tedaviye alınan bir çocuk şöyle dedi bana: “Gerçekten, her seansta hangi resmi yapacağımı bilemiyorum.” **Yani zincirlere bağlanmış çocuklar...**

Psikolojik tedavinin genelleştirilmesi, mantıki teşhislere dayalı ve vakaları belirli bir düzene göre gruplandırma endişesi taşıyan tedavi tarzlarını bertaraf ediyor; inceden inceye yapılmış gözlemler, testler, istatistikler (*yani, Spitz düşüncesinin taraftarlarınca hor görülen her çeşit faaliyet*) ortada yok; faydalı tıbbî tedaviler yasak; bir Bettelheim çıkıyor – boş kalesinde– lirik bir üslupla kendini aldatıyor ve başkalarını da aldatmak istiyor...

Burada keselim. Masumların sorumluluğunu taşıdığım için yırtıcı da olsam, çocuk hekimi olarak şunu belirteyim ki, **Spitz düşüncesi psikanalizin en acıklı sosyal sonuçlarından birisidir.**

(1) J.P.Sartre: L'Idiot de la Famille 1. cilt. s. 723 (Gallimard).

İlim düşmanlığı ve zırvalar

Hükümdarların hatalarının kefaretinin topyekün milletlerin çektiği gibi, dâhilerin yanlışları da nesilleri etkiler.

Schopenhauer

Şüphe yok ki, her yanlış doktrin, taassubun ürünüdür.

J. Medvedev

İlim düşmanlığının çeşit çeşit görüntüsü vardır.

En donuk ve zararlı olanı, bizzat doktrini çevreleyenidir. Bu, kapalı sistemin surudur. Kendinden emin ama, buna rağmen endişeli, müteyakkızdır. Ve her yeni görüşü reddeder. Aydınlatacak temel bilim başlangıçta reddedilir. Yeni vakaları ortaya koyan istatistik, genetik, biyokimyanın yardımı küfürlerle geri çevrilir. Prensip olarak mücadele kabul edilmez (*mücadele edilemediğinden kaçınılmaz davranış*). Bazan sövüp sayılır, acındırılır, “fikir hürriyeti” işe karıştırılarak, psikojenezin büyük prensipleri adına etrafa suçlamalar yağdırılır. Kısa zaman önce yapılan bir kriminoloji kongresinde ek bir Y kromozomu taşıyan kişilere, suçlular arasında on defa daha fazla rastlandığı telâkkisi ileri sürüldü. Affedilmemesi gereken şey, hazır bulunanların suçluluk konusundaki sabit tavrıdır. O zamandan beri, deneye itiraz edilebileceği ve deneyin kesin olmadığı ilân edilegeldi; deney tehlikeli de ilân edildi... Ülkenin en iyi genetik uzmanlarından biri kulağımıza şunu fısıldamayı ihmal etmedi: “Ne zaman genetik psikanaliz önüne çıksa, engizisyon mahkemesiyle karşılaşır.” S.S.C.B.’de başka bir ideoloji karşısındaki Mendel genetiğinin, otuz yıldan beri gerçek mahkeme azabını çektiğini biliyoruz. 60’lı yıllar sonunda, Fransa’da, iktidar tarafından bir Freud minilyssenkizmi görmedik mi? Öyleki, üniversiteden psikiyatri uzmanlarının seçimi konusun-

da yayınlanan bir kararname sonunda iptal edilmek zorunda kaldı⁽¹⁾. D.C.Mc Celland'a göre bunun sebebi şuydu:

“Psikanaliz kaflesinin öndegelenleri devletin lüt-funa mazhar oluyorlar. Eskiden bazı devirlerdeki papazlar gibi, insanların dışında telâkki edilerek saygı görüyorlar. Kendilerine hayranlık duyuluyor ve iyi muamele ediliyor”⁽²⁾.

İlâve edelim: 18. yy. sonunda iktidarın etrafında dönüp duran cagliostroslar gibi. Nitekim, büyük sinir uzmanı Percival Baytey A.B.D.'de psikanaliz akımının politize olduğunu söylemişti. Taraftarları bir korporasyon kurarak ülkenin psikiyatri öğretimine hakim olmak istemişler:

“Bir müddet önce, iki defa, biyolojiye ağırlık veren bir uzmanın başa geçirilmesi halinde bir psikiyatri kliniğinden toptan istifa etme tehdidinde bulundular. Bir defasında, bir tayine karşı çıkmayı bile başardılar”⁽³⁾.

Haber trampetleri, belirli fakat ölçülü bir kaç no-tayla çıkardıkları gürültüler vasıtasıyla sesli ekranlar oluşturuyorlar. Bütün bunları ince ve zor anlaşılır ilmî bilgilerden ziyade, göz alıcılık, moda, kabul ettirilmiş fikirler harekete geçiyor. Trampetleri psikanalizin anaç fikirleri, sahte haclı seferleri ve cilveli görünüşü besliyor. Belki istek dışı ama maalesef tesirli ilim düşmanlığı da buradan doğuyor. Aldous Huxley bilgileri yanlış olan bir yorumcu hakkında şöyle diyordu:

(1) Fransız üniversiteleri danışma kurulunun 13 Mart 1970 tarihinde oybirliğiyle kabulünden sonra, 9 Mart 1972 tarihli kararnameyle değiştirilen 11 Nisan 1969 tarihli kararname.

(2) M.C. Celland D.C.: Psychanalysis and Religions Mysticism.

(3) Op. cit.

"Bu yorumcu sadece anlayabildiği ve sözleri açıklanmaya muhtaç olan bilginleri tercih ediyordu. Bu, kötü bilginleri iyilerine tercih ettiğini gösteriyor. Balzac devrinde aranan bilgin Laplace veya Faraday değil, Mesmer idi. Aynı şekilde bugün, Einstein veya Pavlov'dan ziyade en çılgın Freudçülere yöneliniyor."

Yeni ve orjinal bir ses duyulmaya görsün, hemen kendi kendini koruyan, emin hisseden, tuhaf bir enerjiyle çevrelenir. İlim alanında bu enerji, bizzat buluşun kendisi olabilir.

"Aylarca düşünürsünüz; içinizde bir fikir belirir; kımıldanır; yaşıyordur; onu benimser ve okşarsınız; sınırlarını, eksikliklerini, çıkıntı ve girintilerini, tür-rünü, nereden doğduğunu anlarsınız. Bu uzun düşünceğinizin bazı kısımlarını açıklarsınız, hemen bir tenkit yükselir ve işten hiç anlamadığınızı söyler. Bu tenkit sağduyu adına, yani en yaygın, en bilinen kamuoyu adına yapılır. Halbuki bütün gayretiniz kendinizi ondan tecrit etmektir"⁽¹⁾ diye yazıyor Gide.

İnsanın kendini gösterme isteği, cehaletini gizlemek için, müphem ve görünüşte ciddi sözler icad-etmekte mahirdir. Laf salatası ilim düşmanlığına yardımcı olur. Kendini zorla kabul ettirir. Ne olduğu pek anlaşılmaksızın, bol mecazlı, görülmemiş psikolojik incelikteki açık ifadesiyle Proust ne kadar sadedir! Günümüzdeki kendini beğenmişler aksini yapıyorlar: Kısa ifadeler içinde tumturaklı sözler söylerler; basmakalıp, fakat asla açıklanmamış cümlelerle hücum ederler; okkalı, yağlı ve yapışkan konuşmalarıyla, enayileri tuzağa düşürürler; sonunda, doğruluk payı çok az olan bir kaç fikri, kapalı sistem çerçevesinde dogmalar haline getirirler

(1) Yapraklar, 1918.

ve bu sistem kandırıcı, abuk sabuk konuşan ve çarpık bir yapı haline gelir. Bunları bir misalle anlatmak mümkün değil. Yüzlerce misal, özel bir kitap lâzım belki. Zaten, üstat Léon Michaux gerekeni en iyi şekilde söylemiş:

“Safça itimat eden okuyucu veya dinleyici için, anlaşılmazlık bilgi derinliğinin teminatıdır. Böyleleri Voltaire'in şu sözünü bilmezler. “Açıklanmaya ihtiyaç gösteren bir cümle açıklanmaya değmez.” Sacha Guitry'nin nüktesi üzerinde de düşünmemişlerdir: “Müphemliğin bir eşanlamlısı vardır: Kalın kafalılık.”

Bu okuyucu ve dinleyiciler, bazan ahenkli bazan kulak tırmalayıcı olan ses şoku içinde mana aramıyorlar mı acaba? Boş konuşmalarıyla ün yapmış bir psikolog sözde açıklığa çok önem veren bir kimse-nin sorusuna şöyle cevap veriyordu: “Anlamak değil, inanmak lâzım”. Saçma bir lafın açıklanması rica edildiğinde açıklanamazı açıklamak için, konuşma yerine el, kol, baş hareketleriyle cevap verilmektedir.

“Psikiyatri, ancak tıbbî kaynaklarına tekrar dönerek, kendisini bozan anlaşılmazlıktan kurtulur. Zira, özellikle psikiyatride açık olan tam doğru değildir, hata ve yalan kapalı sözlerle örtülür.”

Leprince-Ringuet'nin bahsettiği soyutçular silsilesinin psikiyatri ilmiyle alâkaları yok; psikiyatrik tedaviyle de.

Bu üstün zekâlıların lirik cehalet içinde mest olduklarını görmek insana dokunuyor doğrusu; Piranèse'in hapishanelerini, Sade'in şevklerini, Goya'nın şarkılı kahvehanelerini, Jérôme Bosch ve Breughel'i hatırlatıyorlar; akıl hastalığı karşısında sadizmi, mazoşizmi ve insanî korkuyu canlandırır-

yorlar... Meseleyi ilmî vecheleriyle ele almaksızın gülyabanî rolü yapmak ne kadar kolay ve zevksiz! Michel Foucault bu adî darbeyi indirdi. **Deliliğin Tarihçesi** devrimize en başdöndürücü kokuyu yayan mügalata çiçeklerinden biri oldu.

Hangi delilik? Hangi çeşit delilikler? Hastalığın tarihçesinden bahsetmeye cesaret ediliyor mu? Hangisi? Cüzzam mı, grip mi? Yazar akıl hastalığı diye bir şey olmadığına üstü kapalı bir şekilde karar vermiş. Anatomi, fizyoloji, psikoloji, patolojiyi reddediyor. Pataloji konusunda da "İlim ilgilendirmiyor". Daha çok, zihnin alt organlarını ısıtmak ihtirası var. Tarihin çöp kutusundaki pis kokan dehetleri, halkın röntgencililiğini, eski doktorların budalalıklarını kurcalıyor. Dostoyevski'den de nakil de bulunuyor: "İnsan, komşusunu hapsederek kendi sağduyusuna kani olamaz." (*Yaşa Dostoyevski! Ama bu mesele başka*). Michel Foucault için ne önemli ki! Bütün gücünü şairane laflara, teorilere, polemige, ihtirasa, öfkelendirmeye, isyana harcıyor... Konu ne? Akıl hastalarının talihsizliği ve doğurdıkları mecburiyetler: Meselâ, başkalarını korumak için akıl hastalarının kapatılması. Zavallı kamuoyu, idare, yargıçlar, din adamları ve filozoflar bu konuda durmadan tenkitte bulunsunlar, yakınsınlar... Normal bu. Hiç olmazsa "akıl adına cemiyetin dışına atılan delinin günümüzde, akli derecelendirerek tuhaflığını gösteren psikiyatri tarafından tedavi edildiğini" haykırmıyor lar mıydı? Giono'nun Çatıdaki Süvari'si hükümetin emri üzerine zavallı insanlara kolera yaymakla suçlandığı için halk tarafından ölümle tehdit edildi. Yeni çevrilmiş bir filmde, kanserin, ferdin bütün hayatı yani cemiyetten ileri geldiği konu ediliyor. Her mügalatada bir miktar gerçek payı vardır. Cemiyetin kendisinden

korunması gereken akıl hastası için tımarhanenin yabancılaştırıcı olduğunu da biliyoruz. Bu konuya çözüm bulmak için elden gelen yapıyor. Psikolojiye dönük tıbbî tedaviler iyileştirici oluyor. Bununla beraber, yabancılaştırıcı özelliğinde gerçek payı var ama bunun, bu çarpık düşünceyle ilgisi yok. Hem Freud, Michel Foucault'ya ne bakımdan nüfuz etmiştir? Bir kere, çocuklarının hissi irtibatı ile. İkincisi, Deliliğin Tarihçesi ile.

“Freud'e karşı âdil olalım. 5 psikanaliz ve psikolojik tedaviler konusundaki ihtimamlı anket arasında, bir keşfin büyüklüğünden başka bir şey var; geri dönüşteki hükümdar şiddeti. Freud dilinin döndüğü kadar delilik konusunu yeniden ele alıyor, pozitivizm tarafından susturulan bir deneyin unsurlarından birini yeniden tesis ediyordu; deliliğin psikolojik tedavileriyle ilgili listeye büyük bir ekleme yapmıyor, tıp düşüncesinde saçmalıkla diyalog imkânını yeniden kazandırmaya uğraşıyordu.”

Saçmalık hangisi? Hep aynı cahillik ve ilmi inkâr...⁽¹⁾ Böyle akıl almayacak şeylerin ancak felsefi kafalarda yer alması düşünülebilirdi. Tersine, sorumlu psikiyatri çevrelerinde yani tam ilgili zeminde yeşerdi. Ne yazık! Çocuk hekimliğine, kardiyoolojiye, cerrahiye karşı bir hareket mevcut mudur? Şüphesiz ki hayır. Öyleyse psikiyatri aleyhtarlığı (*antipsikiyatri*) denen zırvalık Freudçu formasyonlu adamlar tarafından niçin ortaya çıkarıldı? Niçin? Cehaletin

(1) Bir sürü kaçık heves ve ters yorum. Foucault, “Nietzsche'in çılgınlığı yani düşüncesinin çökük yeri, aynı düşüncenin modern dünyaya açıldığı yerdir” diyor. Anlamsız, gerçeğe taban tabana zıt ve hırlayan bir söz. Basit bir frenginin sebep olduğu, “Nietzsche'in çılgınlığı” Nietzsche'in şahsiyetiyle, bir trafik kazasının sebep olduğu erken bunamadan daha fazla ilgili değil. Yalnız safça bir romantizm onu tarif edebilir.

uğursuz ve saçmalamaya yolaçan bir araz olduğunu tekrarlamak için. Çocuk hekimliğinin, kalp hekimliğinin, cerrahinin gittikçe artan sayıda asalet beratları var; bu bakımdan doymuş durumdalar; halbuki psikozların çevresindeki esrar perdesi, her türlü deneysel davranıştan mahrum ve logos sarhoşluğu içindeki kafanın geniş getirmesi, konuyla ilgisi olmayan acayip, ihtiras kokan ve saldırgan ifadelere sebep oluyor. Antipsikiyatri bu durumdadır. Ayrıca, daha önce de belirttiğimiz gibi, akli meseleler bedenî meselelerden başka bir yapıya sahip oldukları için. Nihayet, genel politik bir muhalefet, bu alanda zorlayıcı ve rahatsız edici ne varsa hepsini reddetmeyi kendine görev bildiği için: Bilgi ve metotlu çalışma mecburiyetleri. Bilginin tam rayına oturmadığı ve sihirli bir kaygının ananevî ağırlığının bulunduğu bir alan, itiraz için ne iyi bir alandır! Léon Michaux antipsikiyatrinin bahanelerini hicivle karışık olarak şöyle özetliyor:

“Delilik diye bir şey yok. Haksız kurallarına karşı çıkanları ilâçlarla sersemletmek veya hapsetmek için cemiyetin icadettiği bir savaş kurnazlığıdır bu. Psikiyatri uzmanları bu manevraların uygulayıcılarıdır. Aslında, tedavi edilmesi gereken akıl hastalığı yok, baştanbaşa yeniden düzenlenmesi gereken cemiyet vardır. Psikiyatri uzmanı olmayanlar hastalara bakmayı reddetmeli ve tıp üniformasını çıkarak politik propagandayla yetinmelidirler. Bastil gibi, hastahaneler de yerle bir edilmelidir. Hiç olmazsa, geçici olarak, ilaçsız ve tedavisiz sosyal formasyon merkezleri yani “anti-hastahane” olarak değiştirilmelidirler.”

Doktrinin kurucuları olan R.D. Laïgn, A. Esteron, D.Cooper'e göre, delilik gerçekten sosyal kaynaklı bir olaydır. Psikiyatri araçları, teknofrenler ve

kendi kendini koruyan kolay bir ikiyüzlülük vasıtasıyla bazılarını bertaraf etmek için, delilik tarifi cemiyet tarafından empoze edilmiştir. Öyleyse kahrolsun “normallik”!

“Doğumundan itibaren, ne zaman annesiyle işi olsa, ebeveyni ve büyük ebeveyni gibi, taş devrinin bebeği “aşk” denilen kuvvetlere maruz kalıyor. Bu kuvvetler esas olarak bebeğin imkânlarının özünü yıkmakta kullanılıyorlar ve genelde başarıyla sonuçlanıyor. Bu yeni yaratık onbeş yaşlarına gelince, tamamen deli olan cemiyete az çok uyum sağlamış bizlere benzer bir yarı delidir. İşte günümüzde bu, «normal» olarak vasıflandırılıyor” diye yazıyor. R. D. Laing.

(D.Cooper’a göre, normallik “azami seviyesine çıkmış delilik durumu”ndan başka bir şey değildir⁽¹⁾.)

Kahrolsun kurulu düzene uşakça itaat ve elbette kahrolsun her türlü psikiyatrik bilgi! Bundan sonra hastalıkların sınıflandırılması yok artık ve bu amaçla hiçbir açıklama arzusu olmamalı. Her türlü tıbbî tedavi de kesin olarak defedilmiştir⁽²⁾. “Tedavi etmek, diyor Cooper, tıbbî ideallerden, iyileşmenin asıl geleneğine ters düşen bir sapmadır. Psikiyatride, tedaviye tapmanın çok ciddi yıkıcı neticeleri oldu.”

Şu halde tedavi yöntemlerindeki gelişmelere

-
- (1) İnsan ve delilik konusunda şu kaba normal anormal tercihinden daha ciddi ve nazık ayrımlar yapmak lâzım. Bu yanlış ve soğuk şakayı reddetmeli, normal ile başka bir patolojik hal arasında sınır olmadığını bilmeli. Diğer taraftan, homo sapiens’in durumunu ve 50.000 yıllık bir gelişmeden sonra yaptığı gayretli teşebbüslerini iyi incelemeli. Koestler’in Loko-motifte At’da yaptığı budur. Ama o başka bir hikâye.
- (2) Tedavinin kaldırılması denemeleri gerçekten tahakkuk etmiş midir? Geceleri nöbetçi personelin hastalara gizlice ilaç verdikleri bilinmiyor.

inanmamalı, cemiyet hayatı akıl hastalarıyla yaşamalı. “Hasta ile birlikte, müesseseye ve topluma karşı” olunmalı. Fakat Cooper'a göre, insan ancak kalbinden geçen isyanı duyduğu ölçüde hasta karşısında başarılı olur. Cooper şu korkunç sözleri ilâve ediyor: “Topluma tekrar uyum sağlatma amacından vazgeçiyoruz demektir.” Sonra bize “personelle hastaları, sağlıkla hastalığı ayıran tahdit edici sınırı geçiş” ile anti-hastane denemesini anlatıyor.

O zaman anti-psikiyatri toplulukları “hasta”yı kabul etmeye başladılar. Hasta, başka hiçbir ortamda hoş görülemeyecek bir krizi burada dışa vurabilecek. R.D.Laing **métanoya** (*İncil’den alınmış ve pişmanlık, üzüntü, değişim, ihtida anlamlarına gelen Yunanca kelime*) adı altında hastayı bir “seyahate” yani “kendi içine” götüren delilik krizini tasvir etti. Bu seyahat, vukua geldiği ortama göre faydalı veya zararlı olabilir. Eğer hastanın durumu patolojik olarak mütalaa ediliyor ve bakımı yapılıyorsa, hastalık, psikotik veche kazanır. Psikiyatri ortamında süreç böyledir. Aksine, ortam müsait ise, bu seyahat ihtilalci, faydalı bir dinamizm ile gerçek **ben**’in daha derinden keşfi olur. Hastaya, şahit ve destek olarak, anlayışlı bir seyirci topluluğunun elzem olduğu düşünülüyor. Bu görüşe göre, antipsikiyatrinin geriye dönüş masalına iştiraki uygundur. Kısacası psikoz, kendi tedavisini ve “iyileşme” vasıtalarını -tabii gelişimini engellemek şartıyla- kendisi yaratacaktır.

Bir tenkitli yorumda P. Chanolt şöyle diyor: “Bu bize Afrika kabilelerinin kötülükleri kovmak için yaptıkları törenleri hatırlatıyor. Orada, ceza çekme âyininde, ferdin hasta statüsünden iyileştirici statüsüne geçtiği görülür. Bazan deliliğin topluca kabulü olarak tarif edilen kutup veya Sibiryâ şamanizmini

düşünmekten kendimizi alamıyoruz. Şaman, tabiat üstü yetki ve kabiliyetlere sahiptir; hastalık veya kriz anında Tanrıdan ilham vâki olur. İlkel insanların mistik hayatlarını denemek, başlangıca dönüş, kaybolmuş cennetin efsanevî zamanlarına geri gitmiştir. Laing'in metanoyak seyahati bu perspektifte mi yer alıyor? L.S.D. bağımlılarının "seyahatleri" gibi mi?"

"İyileştirme" bahanesi bu acayip gülünçlüklerle itibar kazandırır belki: Cooper'e göre şizofreni hastaları böylece arada kaybolurlar ve artık başkalarından ayırdedilemezler... Gerçeği söylemek gerekirse, bu gülünç tertipteki, antipsikiyatri taraftarlarının ileri sürdükleri iyileştirme ölçüsü bize yeterli görünmüyor ve hem neden daima ve bilhassa şizofreniden bahsediyorlar? Melankolik depresyonlardan da söz edilmediği ortada. P.Chanoit, "Acaba bu hastaların diğer insanlara karşı açıkça saldırgan olmayışı antipsikiyatri taraftarlarının muhakemesinde eksiklik yaratmıyor mu?" diyor.

Biyolojik unsurların doktrin olarak inkârının bu şuursuz taşkınlıklara götürmesi kaçınılmazdı. Ve şüphe yok ki, antipsikiyatri Freud'e olduğu kadar Marx'a da dayanıyordu. Çünkü, akli dengesizlik kavramı sadece Freud analizi ile izah edilemez; ona ekonomik, politik ve felsefî yorum da gereklidir. Antipsikiyatri taraftarları, Sartre'ın varoluşçu kitaplarından etkilenerek, kendilerini saldırgan bir siyasî aksiyon şekline sevkeden delilik metafiziğine kapıldılar. Bu metafiziğin esası akli dengesizlik doğuran, özellikle psikiyatriyle ilgili müesseseleri yıkmaktır. Freudçü anarşi yoluyla sola girmiş olanların birçoğu tarafından eylemle olmazsa bile kalpten uygulanan kahramanca muharebe ihtiyacı. Sol modasının kolaylıkla harekete geçirdiği, konuyu bilmeyen, saf

kamuoyu, gazeteciler tarafından coşkunca ve bönce işlenen kolaycı birkaç fikir vasıtasıyla bu yeniliğe sempati duydu. Bir gazeteci “deliliği sevenler psikiyatri uzmanları” diye yazdı. “Psikiyatri yanılığının yerini tamı tamına bu aldı” dedi bir başkası. Doğrusu, basında antipsikiyatriye karşı hiçbir tenkit olmadı.

İlim düşmanlığı konusunda bundan daha tehlikeli ve gericici bir macera tasavvur edilemez. İlim kafasına göre bu, büyü zihniyetinin yeniden ortaya çıkmasıdır. Léon Michaux, “Psikiyatrinin tedaviyle ilgili zaferler kazandığı devirde bazıları akıl hastalarının şeytanın esirleri olduğu Ortaçağa, yeniden dönmek istiyorlar herhalde. Bugünün akıl hastaları da çağdaş iblisin, yani «kapitalist toplumun» kurbanları olacağına benziyorlar” diye yazıyor.

Gerekli tıbbî tedaviden mahrumiyetin bazı hastalara verdiği korkunç ve kaçınılmaz zarardan başka, öğrencilerin yetiştirilmesi, klinik vakaların tasnifi ve araştırma konusunda, hastalıkları sınıflandırmayı reddetmenin sebep olduğu acıklı gerileme ortada. Öfke çılgınlarının alaylı bir şekilde psikiyatrinin “biyolojik kulübesi” dedikleri şeyi gözden kaçırmak hiçbir ilerleme yapmamaya mahkûm olmak demektir. “Bu beyinsiz psikiyatri bana pek şaşkın görünüyor” diyor Jean Delay. İlimlere bir yığın keşif yapma imkânı veren gözlem ve deney metotlarıyla her türlü teması kaybettiriyor. İnsan, çok pahalıya mal olacak olan sectorisation projelerinin bu anlamsız teşebbüslere ayrıldığını öğrenince ürperiyor. Bin defa tekrar etmek lâzım ki, psikiyatride “biyolojik kulübe” kavramını açıklığa kavuşturmak üzere biyolojik araştırmalara gittikçe artan meblâğlar ayırmak gerektir. Ödeneklere yön verirken, bu konuda büyük bir ilerleme sağlanmasını desteklemek veya tam ak-

sine ilim düşmanlığını geliştirmek siyasetçilerimizin ve idarecilerimizin ellerinde.

Zırvaları yok etmek için cahillikten kurtulmak, çölden çıkmak lâzım. Bilgi şerbeti ilmî inkâr etmeyi ve ham hayallere dalmayı önleyecektir.

“İlim çağında yaşıyoruz, diyor Théodosius Dobzhansky. Dünyanın tanıdığı bilginlerin yarısından fazlası günümüzde yaşıyor. Bildiğim bütün istatistikler içinde en etkileyici olan budur. Sadece geçmiştekenden daha fazla bilgiye sahip olduğumuzdan değil, bilgin sayısının artış hızının insanlık tarihindeki ortalama artış hızından daha fazla olduğundan⁽¹⁾.”

(1) T.Dobzhanski: L'Hérédité et la Nature humaine (Veraset ve İnsan Tabiatı)

7.

İDEOLOJİK VE FELSEFİ UZANTILAR

Akıl! Bilgiden mahrumsa, en büyük filozoflarda bile son derece dengesiz bir şeydir.

Nietzsche (Neşeli Bilgi)

Histerinin, deforme olmuş bir sanat eseri; obsesyonel neurozun, deforme olmuş bir din; paranoyanın, deforme olmuş bir felsefi sistem olduğu söylenebilir.

S.Freud (Totem ve Tabu)

Şuursuzca bir katliamın ezdiği geneleksen değerler yerine, 1920'ye doğru, Fransa'ya, serbestleştirici insiyakî kuvvetler kavramını getirmiş olan psikanaliz, devrin özlemlerine uygun düşüyordu. Otomatik uslûpla, resmin, müziğin, dansın, sinemanın yeni tarzlarıyla benzerliği vardı ve sürrealizmle gülünç bir nikâh yaptı (*Salvador Dallî'nin kaba eserlerinde bunun harikulâde ürünü görülebilir*). Sonra biraz durakladı. Fakat, ikinci dünya savaşından sonra A.B.D.'de ilgi görerek, Amerikan tıbbının taze bilgileri ve kazandırdıklarıyla, avantajlı olarak Fransa'ya geri döndü. Hemen, tenkitsiz bir zihniyetle kendisine kucak açan kamuoyunda büyük itibar sahibi oldu ve sokaktaki adamı da, sanatçı, yazar, düşünürü de kazandı. Sadece psikolojik bir tedavi usulü olarak değil, sanatları ve dinleri, "içgüdünün yücelmiş şekillerini" de inceleme tarzı olarak telâkki edildi. Bir eğitim tarzı, bir ahlâk, bir metapsikoloji oldu. Olaylardan ziyade sistemlere bağlı olup, hatanın koştüğünü, ama ilmin genellikle patikalardan yürüdüğünü öğrenmemiş olanlara, hitabet ve edebiyat sahasında kolay imkânlar sağladı. Kısacası, felsefenin bir kolu oldu.

Bu tür teşebbüslerin alışılmış toplanma yeri olan ve öteden beri bunlarla beslenen felsefe için önemli bir şey değildi bu.

Ucuz kurtuluş yolu! Mademki “ilim bildiğimiz şey, felsefe bilmediğimiz şeydir”... Ne yazık ki, bu farkı gözetken sadece biziz. İyi bir mantıkla düşününce, bu bölümde belki, Freud ideolojisinin “büyük fikir akımlarına” katkısını gözönünde tutarak, önceki bölümde ilmi gelişmeye ciddi olarak zarar vereceğinden korktuğumuz âna göre, daha az heyecanlanabiliriz. Doğrusu, böyle bir güven büyük bir tehlikeyi ihmal etmemize sebep olabilir. Zira, Freudizmin tıp ve felsefe arasında kurduğu köprü sayesinde, ikincisi birinciyi keyfince yönetmeye çalıştı. Kısa zaman önce, teorilerine destek olmak üzere, vakalar tesbit etmek için psikologlar ve filozoflar tıp ilmine başvuruyorlardı. Şimdi tersi oluyor ve hekim-filozoflar psikiyatriyle ilgili vakaları felsefî tezlerle uydurmaya çalışıyorlar. Onlara göre, akıl hastalıklarının sebepleri psikolojik, ideolojik –ve niçin olmasın?– metafizik olabilir. Söz denizine herkes doktrinini getirip döküyor. “Olaylar ilmi, psikiyatridi, her ferdi diğerinden ayıran bir ferdiyat kanunu koymaya zorluyor. **(Hastalıklar değil, hastalar vardır)** şeklindeki klasik formülü fazla ileriye götürüyor. Akıl hastalıkları ilmini ferdi patolojik biyografilere indirgiyor. Adler'in psiko-patolojisi, nevrozlarla ilgili teorisini tamamen metafizik olan kudret isteği anlayışına dayandırıyor”⁽¹⁾. Eserlerinde Jung, Hindu felsefesine veya Çin bilgeliğine başvuruyor... Elbette egzistansiyalist, kültüralist, strüktüralist yazarlar da, Freud skolastiği içinde, psikiyatri, estetik, sosyoloji konusunda görüşlerinin bulunmasına kendilerini mecbur hissediyorlardı... *(Ne yazık ki, Bouvard ve Pécuchet psikanalizdeki gelişmeleri tanıma-*

(1) Prof. Georges Heuyer: *Propos sur la Psychanalyse* (Psikanaliz Hakkında Sözler) Revue de Paris, Ekim 1962.

dılar. Yoksa, bilinen taşkınlıklarıyla, onlar da çağın en büyük ukalâlıklarından birine angaje olurlardı.)

Aklının yetmediğı şeye inanmak istiyor diye insana sitem edilebilir mi? Dinî sistemlerin gerilemesinin bıraktığı boşlukta yaşayan insan, bilinmeyen şeylere, özellikle kendi kaderine bir mânâ vermek ihtiyacındadır. İlmin verileriyle yetinebilenler nadirdir. Çoğu, her şeyi açık seçik ve hemen bilmek istiyor. Vahiy dinlerinin afyonunun yerini laik dinlerin müsekkinleri aldı... Bu yeni pazarda Freud ve psikanaliz bu kadar büyük yeri nasıl aldılar? Elbette, bütünyle insan denen varlık ve hakkındaki mutlaklar (biyolojik kökeni, cinsî tabiatı, medeniyeti, ef-saneleri, insanlararası münasebetler), kâhinlerin bütün numaralarıyla, ilmin kılık değıştirmesiyle, hayallerin bollaşmasıyla ve yazı dalgasıyla beraber yeniden sözkonusuydu.

Bilinemez ama inanmaya meyyal yaratıklar karşısında Freud yalnız değildi. Başka kapalı sistemler de amentüler ortaya koydular. Daha fazla ilmî dayanağı olmaksızın fakat daha uzun vadede, Marx ve tarihi maddecilik bilinen alanı işgal ettiler. O andan beri, iki ideoloji yan yana akıp gidiyor. Ciddi Freudçüler ve ciddi marksistler bu iki akımın birbirleriyle geçinemez olduğu kanaatindedirler. Ama, bu ihtiras girdabında, neticede her şey birbirine karışabilir. Marcuse adı altında “vahşî mistisizme boyanmış yeni bir anarşik akım”, bu iki kehaneti birleştirmekten çekinmedi.

Zaten, bazı saf Hristiyanlar da Freud katkısından istifade etmek istediler.

Şüphesiz, belli bir yaştan sonra her insanın filozofluk yapmaya hakkı vardır. Bilememekten doğan fizikötesi tedirginliğini hafifletmek için, bilgi sınırını

aşarak birkaç hipotez ve fikir ortaya atabilir; ama, bunları mutlak ilim sanmamak ve çağdaşlarına empoze etmemek kaydıyla. Freud, usluca estetikten, ihtiyatlı bir tarzda sosyolojiden, sakın bir şekilde medeniyetten ve dinlerden bahsetmiş oldu; bütün bunların, mesleğinde kullandığı medikopsikolojik metotlarla doğrudan ilgisi olmayan spekülasyonlar olduğunu belirtmiş oldu. Ama ne yazık ki, psikanalizinin gidişini, ne bent ne çit koymadan, keşfedicilik ve tedavi edicilikten tutun da, insan kaderi konusuna kadar, tesadüfe bıraktı. Vay canına! Sistemin yükselmesi böyle olurmuş. Ve Freud'ün eserleri baştan sona okununca, takipçileri tarafından pek aşılmadığı görülüyor. Muritlerinin kaprisli ve maceralı ürünlerinin kaynağında, hemen daima, kitaplarına bolca serpilmiş tohumların izlerine rastlanıyor.

Estetik⁽¹⁾

Benden olan herşeyi, hissettiğim herşeyi, sanat yoluyla değiştirmek için ateşli bir arzu.

Flaubert

Dünya kuruldu kurulalı niçin bu kadar adam, kendilerine bütün yollar açık olduğu halde, çıkmaz sokağı seçiyorlar?

Georges Simenon (İnsanın Romanı)

Tenkrit, bu küf...

Anton Tchekhov

Flaubert'in sözünü ettiği bu ateşli arzu nedir? Yazmak mı, resim yapmak mı, beste yapmak mı... Bu musallat kuvvet ne? Kazanç hırsı ve şöhret açlığından daha tesirli... Şüphesiz konu var. ("Bir şey yazmak zorundayım. İş doğurmalıyım" dediği işitiliyor bu yabancı vücudun, etrafına incilerin yapışacağı bu kum tanesinin). Elbette mesaj var ama konu sebep demek değildir. Cézanne şöyle diyordu: "Varlığın başlangıcında, duygunun ele gelmez kaynağında sanat kaybolup gidiyor." Bize öyle geliyor ki, temelde insiyakî bir itici güç var; şuur dışı, bulanık ve belirsiz bir şey... Sözle ifade etmeye çalışılırsa, "Ben varım, seviyorum, korkuyorum, itiraz ediyorum" gibi kalıp sözler doğar. Daha iyisi: "Kendimi seviyorum, seçmek istiyorum, sevilme, faydalananmak istiyorum... Başkalarını seviyorum, başkalarından nefret ediyorum, dünyayı (ışığı, renkleri, kokuları) seviyorum... Dünya beni eziyor ve üzüyor. Bana ölüm getiriyor. Ben ölmek istemiyorum. **Ben**

(1) Bu konuyu Les Nervures de l'Etre (Canlının Sinir Sistemi) bölümünde de işledik. Burada sadece Freud'çu yorumlarla ilgili hususlara dokunacağız.

olmak, **ben** halime gelmek, **ben** halimde kalmak istiyorum. Ve sonra, kendim için, başkaları için aşkımı saçmak istiyorum... Dünyanın suskunluğuna ve saygısızlığına karşı reddimi, umursamazlığımı ve ızdırabımı olduğu gibi; başkalarına karşı da kinimi dile getirmek istiyorum.” Bütün bunlar koruma, cinsiyet, kudretli olma, ölüm içgüdüğü değil midir... Hattâ, derli toplu bir psikanaliz ifadesiyle, Eros ve Thanatos?

Freudçülere göre meselenin anahtarı yüceltmedir (la sublimation). Şimdi bu kelimedden vazgeçmek zor geliyor ve genel olarak anahtar iyi. “Yüceltme, görünüşte cinsiyetle ilgisi olmamakla beraber, itici gücünü muhtemelen cinsî gerginlikte bulan insan faaliyetlerini anlatmak için Freud tarafından (**pos-tulat**) olarak konulan bir süreçtir” diyor Psikanaliz sözlüğü. Flaubert de daha önce şöyle yazmıştı: “Ey şairler! Sizler edebiyatta teselli buluyorsunuz... Coşkunluğunuz dolaylı aşkın kızışmasından başka bir şey değildir.”

Sanatta yüceltme, fizikte bir cismi katı halden gaz hale geçiren olaya eştir. Cinsî itici gücün ürün haline geçmesini en iyi tasvir eden şey. Bu ürün, duyguları başarıyla içe atmanın sonucudur. Bu mecaz, edebî eserin entellektüel olmayan kaynağını başkalarına aktarmaya imkân verdiği, yazarın diğer sanatlar (*resim, müzik, parfüm sanatı, ahçılık, hattâ şehvet tekniklerinin oluşturduğu dokunma sanatı*) ile beraberliğini gösterdiği ölçüde değer kazanır. Her duygunun bir sanata destek olduğunu ve her eserin en entellektüel dil sanatı olan edebiyatın bile kaynağını, kişinin duygu kökleri vasıtasıyla içgüdüden aldığını hatırlatmak uygun olacak. Şehvetle, dolayısıyla kendinden geçme veya hayatî his merkezinin

(*éprouvé vital*) coşkunluğu⁽¹⁾ diye adlandırdığımız cinsiyetle ilgili insiyakî-hissî yükü başkalarına kolayca hissettirmenin ve ifade edebilmenin ancak böyle mümkün olduğunu da vurgulamak gerekiyor.

Şu halde, yüceltmenin genel tarifi hattâ buraya doğru olarak dahil ettiği kendini severlik payı üzerinde Freud ile mutabıkız. Ne yazık ki, meseleye daha yakından bakınca, yelkenleri suya indiriyoruz. Sebep şu: Yüceltme kavramında fazla ayrıntıya giren Freud, kendini severlik duygusunun kaynağında, (*oral veya anal*) kısmî ruhî gerilim aramak gerektiğini söylüyor. “Kültürel çalışmada harcanabilir kuvvetler çoklukla, cinsî tahrikin sapık unsurları denilen şeyin bastırılmasından doğarlar” diye yazıyor. Mélanie Klein, yüceltmede, yıkıcı gerilimlerin parçaladığı “iyi” cismi tamir ve restore etme eğilimini görerek, Freud doğrultusunda düşünüyor... Ne yazık! İşte yeniden Freud skolastiğinin aşırı basitleştirmesi (*hyperréduction*) içine düştük. Niçin sunî analizlerde aşırı giderek, yüceltmedeki en mükemmel tarafı gözden düşürmeli? Bu aşırılıkların inanılmaz uzantıları var, göreceğiz.

Sanatın psikodinamiği⁽²⁾ açısından, Freud sanatçıyı “nevrozu çok yaklaşmış bir içedönük” olarak görüyor. Ona göre sanatçıdaki kudret ve şöhret arzusu sürekli tatminsizlik doğurur. “Tatmin olmamış her insan gibi, gerçeğe sırt çevirir, bütün ilgisini ve libidosunu hayal dünyasında yarattığı arzulara tek-sif eder, bu da onu kolayca nevroza götürebilir. Gelişmelerin onu bu sonuca götürmemesi için çok uygun şartlar gerekir” diyor ve ilâve ediyor: “Dinle

(1) Bize göre, *éprouvé vital*’in coşması her türlü estetiğin ortak göstergesidir.

(2) *Introduction à la Psychanalyse* (Psikanalize Giriş).

ilgisi olmayanlar, sınırlı bir zevk ile tatmin olurlar. Duygularını içe atabilmeleri hususundaki emsalsiz özellik onları, farkına varabildikleri az sayıda hayalle tatmin olmaya zorlar. Gerçek bir sanatçı ise daha fazlasını ister.” Daha ilerde de şöyle diyor: Sanatçı, “elindeki imkânları arzularını temsil eden hayallere tebdil etmek ve bunlardan, hiç değilse geçici olarak, cinsel arzularını giderecek veya örtecek derecede zevk duymak hususunda esrarengiz bir güce sahiptir.”

Bütün bu sözler iyi. Kimse bunu inkâr edemez. Yaratıcı bir nevroz çeşidi, daha açık olarak, hissi dengesizlikten kriz noktasına, tanınma ihtirasına, tedaviye, sığınmaya yani eser vermeye götüren hayata intibak güçlüğü mevcuttur. Artık resim yapmayan ressam, artık yazmayan şairler görüyoruz. Sanatlarını aştıklarını söylüyorlar ve üst seviyede sanat yaratıcılığının her an neşeli yaşamak olduğunu bellibelirsiz ifade ediyorlar. Bunlar iyileşmiş insanlar.

Daha uzağa gidilebilir mi? Yaratıcı nevroz determinizmi, daha fazla sınırlandırılabilir mi? Bu önce Freud'e imkânsız göründü ve psikanalizin sanatın başladığı yerde bittiğini akılcıca kabul etti. Bundan dolayı, Gradiva analizi, özellikle **Rüyalar Üminin** kurallarının ve reçetelerinin tatbikatıdır. Oyun gibi bir şey. Kahramanı gibi konu da uygundu. İrtibat ve semboller elverişliydi. (*Cinsî duyguları bastırma, Pompei'nin Lavlar ve küllerle örtülmesine benzetiliyordu*). Aslında Freud burada, güdümlü bir yorumcu ve sonuç olarak da edebî yorumcu hüviyetindeydi. Bundan önemli bir sonuç çıkmaz. Buna karşılık, beş yıl sonra, bu denemenin ikinci baskısının ekinde şöyle yazıyordu:

“Psikanalizin inceleme çalışmaları hızlandı. Ede-

bî eserler değişik yönlerden ele alıyor. Artık sadece, yaratıcı olmayan nevrozlularda yaptığı keşiflerin ispatını aramakla kalmıyor, yazarın eserini hangi izlenimlere, hangi şahsî hatıralara dayandırarak yazdığını ve bu dayanağın esere hangi yolla ve hangi süreçle konulduğunu da bilmek istiyor.”

Heyhat! Bu çalışmalar yüzünden bütün kapılar halâ süren ve düşünce hayatımızı tam anlamıyla işgal eden çılgınca bir yorum furyasına açıldı. Aşağıda göreceğimiz ilgi çekici misallerden sonra, başka türlü nasıl olabilirdi?

Gradiva hakkında deneme 1907 tarihlidir. Léonard de Vinci'nin bir çocukluk hatırası 1910. Bu denemeye, sanat yorumu tarzında, yüksek fantezi başladı. Freudçüler bundan rahatsız oldular. Bu sebepten, O. Mannoni Freud'ü mazur göstermek için konuyu değiştirdi⁽¹⁾. **Aziz Anne, Meryem ve çocuk** tablosunda bir akbabanın hatlarını bulanın Pfister olduğunu vurguladı. Ama, Freud'ün, bu resmin bütününü kitabında kendince ele aldığını söylemeyi unuttu. (Bu kitabın, savaş öncesinden beri Fransa'da yeniden basılmamış olması merak konusu⁽²⁾. Saklamak mı gerekiyor acaba...) O. Mannoni şöyle yazıyor:

“Freud'ün **Aziz Anne** tablosunda bir akbaba resmi keşfettiği için bu incelemeye başladığını öğrenmiş olan okuyucularla karşılaşılıyor.”

Bizim durumumuz bu değil. Akbaba meselesinin başka yerden geldiğini biliyoruz; ama niçin, Freud tarafından da kabul edilmiş olduğu halde, Pfister'in

(1) O. Mannoni: Freud par lui-même, Le Seuil.

(2) Un Souvenir d'Enfance de Léonard de Vinci. Çev. Marie Bonaparte, Gallimard, 1927.

masumane keşfine önem verilmiyor? Bunu dikkate almayı istemek, psikanalize karşı çıkmak (résistance) demek⁽¹⁾. André Malraux da bizimle aynı görüştedir⁽²⁾. Aziz Anne psikanaliz ukalalığı ve uçarılığıyla kısaca yorumlanmış bir eserin yüzlerce defa tekrarlanmış ilk örneğidir.

Aziz Anne'dan yola çıkalım⁽³⁾. Orada iki başlı bir annenin bulunduğu söyleniyor. Yoruma bağlı. Her halükârda, bir büyükanne, bir anne, sağ altta çocuğa ve kuzuya doğru akan harikulâde bir şelâle var. Röprodüksiyonda etrafı kasten çizilmiş olan, Marie'nin (mavi renkli) mantosunda, çocukken iki bulut arasında jandarma gördüğümüz gibi, bir akbabanın hatlarını görüyoruz. Mantoyu bizzat Léonard mı çizmişti? (*Malraux şüphe ediyor.*) Bu şekli bilerek veya bilmeyerek o mu vermişti? Pek önemli değil. Akbaba vardır ve kuyruğunu çocuğun ağzına uzatmaktadır.

Platonik veya değil, Léonard de Vinci homoseksüelmiş. (*İtalyan rönesansındaki bir sanatkâra karşı büyük kabalık! Bu konuda Benvenuto Cellini'yi okumalı.*) Bu eğilim ilk çocukluktan itibaren kendini göstermiş ve çocukluk hayatının olaylarıyla yerleşmiş: "Henüz beşikteyken, bir akbaba yanıma gelip kuyruğuyla ağzımı açtı" diye yazmış Léonard cep defterine. Dinî konularda kuşlar daima rol oynamışlardır. Bir insanın çocukluğuyla ilgili olarak hatırlattığı şey önemlidir. Öyleyse, kuyruk "erkeklik organına eş değerdeymiş" ve ressamın hatırası ağız

(1) Résistance: Şuuraltı arzuları açığa çıkardıklarından ve insana "psikolojik eziklik" verdiklerinden dolayı psikanalize ve keşiflerine karşı çıkma.

(2) Les Voix du Silence (Sessizliğin sesleri, s. 416-417, Gallimard).

(3) Resim kitabın başındadır.

yoluyla cinsî tatmininin itirafıymış. "Homoseksüellik, burjuva toplum tarafından en iğrenç cinsî sapıklıklar arasına atılmıştır" diyor Freud; ağızdan cinsî tatmin meme emmeyle ilişkisiz değildir... Zaten, Vinci'nin insan çiftleşmesini temsil eden bir anatomi tablosunda, döl yatağı ile meme arasında ince bir irtibat görülüyor: "Bir homoseksüelin şuurlarında bu, meme başı ile penisin süt ile spermin eşdeğer olduğunu ifade ediyor olmalı." Akbabanın anne yerini alması, gayrimeşru çocuk Léonard için ebeveyn eksikliğini gösteriyormuş. Babasını 4 yaşına doğru buldu ama artık çok geç imiş: Cinsî sapıklık bir kere yerleşmişmiş. Ama niçin süt veren anne, çocuğun ağzına kuyruğunu veya penisini sokan akbabaya dönüştürülmüştür? Çünkü Mısır dişi Tanrıçası Mout akbaba başlıydı ve penise sahipti. Birçokları gibi, o da muhtemelen iki cinsliydi. Freud şöyle diyor:

"Léonard'ın hayalinde, akbabanın kuyruğuna önemli yer verilmesi ancak şöyle yorumlanabilir: Bebeklik merakının annemin üzerinde toplandığı ve annemde, benimkine benzer bir erkeklik organı bulunduğunu düşündüğüm zaman..."

Burada, anne memesini emme işinin, emzirilme işine dönüştüğü de görülüyor. "Yani, homoseksüel nitelikteki bir durumu hatırlatan pasif bir işe." Baba olmayınca, anneye bağlanma homoseksüelliğe sebep oluyor. (*Enerjik bir baba, oğluna "karşı cinse gerekli organın doğru seçimini" sağlardı.*) "Annem dudaklarıma ihtirashlı öpücükler bastırırdı" demişti Léonard. Freud buna şu hükmü verdi: "Hayal, anne tarafından emzirilme ve öpülme gibi çift hatıradan oluşmuştur." Arkasından, akbabanın sembolik ve şeytanca sultanı altında: Homoseksüel bir kader... Ve bir sanatkar kaderi... Joconde'un her anlama çe-

kilebilen gülümsemesi, Aziz Anne, Meryem ve mantosu...

Artık her sanat eserini pişirmek için yeni bir efsaneyle kaynayan kazan. Malraux şöyle yazıyor:

“Ortaçağ, ressamın adını bile bilmiyordu; Rönesans onu ünlüler arasında inceledi. Sanatı ve şahsiyeti farklıydı. Bu farklılığın yerini, şöhretle bir sır arasındaki münasebet aldı(...) Devrimizde üstü açılmış sırlara inanılıyor. Birinci sebep, hayranlıktan pişmanlık duyulduğu için; ikincisi, açılan sırlar arasında, dehanın sırrının bulunması ümit edildiği için.

“Aziz Anne tablosundaki akbabayı ortaya çıkaran bağnazca araştırma bize, dörtyüz yıldan sonra bu önemli şahsiyeti orada aramaya zorlayan şeyi pek iyi anlatamıyor(...) Piramitlerden mumyaların çıkarıldığı gibi, hafızalardan şeytanca silinmiş ve insanlık şerefini temin eden bir kaç adamın zavallı sırrı!”

Freud tezgahında, Goethe'nin de, içiği ciciği çıkıncaya kadar incelendiğini hatırlıyoruz. Üç yaşındayken, zevzek komşularının gözü önünde, tabakları pencereden atması, küçük erkek kardeşini doğurması sebebiyle annesine duyduğu kını dışa vuruyor mu... Belki. Fakat, annesinin şaire sonraları tanıdığı önceliğin, ona daima güvenli bir rahatlık verdiği şeklindeki Freud iddiası kabul edilemez. Bu analizi şiddetle tenkit eden Emile Ludwig, Goethe ve Léonard hakkında şöyle diyor:

“Bu iki büyük yırtıcı kuşun mizacı ve sırrı, onları bir çeşit gecikmiş uyuşturucu ile yakalamaya boşuna gayret edecek olan psikanalizciden tamamen kurtuluyor. Boşuna gayret...”

Freud bununla yetinmedi; Michel Ange'ın Musa

heykelinin kafasında doğurduğu genel hükümleri biliyoruz; Hamlet dramının Oedipus'tan kaynaklandığını; mademki karaya çıkma yeni bir doğumu sembolize ediyor; su, amniyotik sıvıyı, gemi gövdesi anneyi temsil ettiğine göre, Odise'de çakıllar üzerindeki güzel Nausicaa'nın Ulysse'in annesinden başkası olmadığını öğreniyoruz. "Annenin bâkire bir genç kız haline dönüştürülmesi, mahremle yapılmış zinayı gizlemek içindir" diyor Freud. Sembol, edebî bakımdan güzel ama ispatlayıcı değil.

Edgar Poe'nun, Marie Bonaparte tarafından yapılan biyografisi oldukça heyecan verici.. Bununla beraber, şaire atfedilen yüceltilmiş *nécrophilie*⁽¹⁾ –üç yaşındayken ölü annesi için hayal etmiş– can çekişen kadınlara ilgi duymasını, çevresini kırıp geçiren verem kadar da izah edemiyor. Acayip eseri ise, belki bir alkoliğin, belki sosyal hayata intibaksızlık gösteren birinin, ama ulaşılabilir bir dâhinin de ürünü olabilir.

Öncüleri tarafından kesin gerçek olarak görülen aşırı hükümlere göre yapılan, yazarlar ve eserleri hakkındaki analiz reçeteleri sadece yayılmakla kalmadı, meslekten psikanalizcilerin ötesine taşarak çağdaş edebî tenkidi etkiledi ve genelleşti. Psikolojik ve psikiyatrik ciddiyet eksikliği, sembollere safça bağlanma alışkanlığı ve olağanüstü bir küstahlık, yorum oburluğuna eklendi. Freud kendisi bunu yaptıktan sonra başkaları niçin utansın? Hemen Sartre, Oedipus şemasından faydalananarak Baudelaire'i örseledi; Pont- l'Evêque'deki düşmesiyle Flaubert'in alın yazını ortaya koydu ve bu kazayı kendini babasına özdeşleştirmeyi şuurlaltında reddetmesi

(1) *Nécrophilie*: Ölülerle çiftleşme şeklindeki cinsî sapıklık.

olarak yorumladı; halbuki krizin saradan ileri geldiği biliniyor... Önemli değil! Sara ekseriya isteriden ileri gelirmiş(!) Bir Barthes çıkıyor, Michelet'nin dehasını, aybaşı kanı röntgenciliğine dayalı aşk duygusuyla izah edebildiğini sanıyor⁽¹⁾. Bir Jean-Paul Weber, delice hevesle şöyle bağırıyor: "Vigny'nin teması saattir." Metinlerdeki an, gün, ibre, kadran vb.'ni sayarak ve bunları çocukluğundaki sarsıntılı olayla bir tutarak Vigny'nin dünyasının gerçekten saat kulesi olduğunu ileri sürdü. Aynı münekkide göre: "Valéry çift temalı bir yazardır": Birinci teması Kuğu, ikincisi Meme. (1874'de, Valery kuğuların bulunduğu bir havuza düşmüş; "Mösyö Teste memeli çocuktur; Mösyö Teste ile Akşam bölümü, çocukluktaki süt emme ve uyumasının şuuraltındaki hatırasını anlatıyormuş.") Victor Hugo'nun Gülen Adam'ı, anne kızın sembolik hayaliymiş... Apollinaire'in şiirlerindeki serbest ahengin motifi, "bebeğin emmesi değil, yetişkinin lokma yutması"⁽²⁾ imiş. Devam edelim mi?

"La Harpe zamanında gramerci olunuyordu; Sainte-Beuve ve Taine zamanında tarihçi olunuyor" diyor Flaubert. Daima aranan "objektiflik" yeni "ilimler" adına şekil değiştiriyor. Ve tenkitçiliğe dönüşüyor. Taine ve Bourget'de psikolojik ve sosyolojik objektiflik oldu, Brunetière'de gelişmeci ve sınıflandırıcı objektiflik oldu... La Harpe zamanında gramerci olunuyordu... Freud zamanında Freudçu olundu. Marks'ın torunlarının Marksist olduğu gibi... Her skolastik yeniliğin, her modanın tenkitçiliği gebe bıraktığı gibi. Ve en son moda olan şu Mark-

(1) Michelet Par lui-Même, le Seuil.

(2) J.P. Weber: Genèse de l'Oeuvre poétique, Gallimard, 1960.

sızın siyasî, varoluşçu, yeni-psikanalizci, muhtar, yeni... olmaktan çekinmedi.

Psikanalizle beslenen yeni tenkitçilik, saldırgan bir kargaşa, ispatlanamaz ve hayalî iddialar içinde geliyor. Freud'un yaptığı gibi, bir veya iki örnek kanun koymaya yetiyor. Psikanaliz vokabülerinde, ahmaklara, ciddilik ve prestij havası veren sahte ilimci bir kılık görünüyor. "Kollektif şuuraltı kavramının harikulâde icadı, aynı serbestliği ve kaprisi tarihe yayma imkânı veriyor⁽¹⁾" diye yazıyor Raymond Picard. İddialarının zavallılığı belirtilmek istenirse, **Yeni Tenkit** anlaşılması mümkün olmayan "kesin açıklamalar" sisine gizleniyor: M. Lacan'ınkiler gibi. Yeni Tenkit, bir yazarın eserini, bir çeşit psikanaliz otopsisı yoluyla, divana oturmuş bir hastanın sözlerine benzetmekte beis görmüyor. Tek temanın obsesif araştırması böyle yapılıyor. Bir eseri anlamak "bir yığın analogi arasında, ifade ettiği biyografik sarsıntıyı bulmakla mümkün olabilir-miş". Yeni ekolün münekkitleti, aslında, edebî eseri "mânâsı başka bir alanda, bir psikanaliz alanında, bir ekonomik yapının sahte marksist alanında belki yazara ait şu veya bu metafizik alanda bulunan bir işaretler koleksiyonu olarak görüyorlar. Ve elbette bu "başka alan" eserin özündedir, zira eserin varoluş sebebidir". Buna rağmen "eser, eserin içinde değildir artık". "Eseri anlamak, sembolik ifadesi olduğu başka bir şeye onu bağlayan mânâlı ilişkileri tesbit etmektir". Ne yazık ki, "Eserin altına gömöl-mek, yazarın istemeden demiş olabileceği şeyin kaynağını belki bulacak duruma geçmek olduğu gibi, isteyerek dediğini anlamama durumuna geçmek de

(1) R.Picard: *Nouvelle Critique ou nouvelle Imposture?* (Yeni tenkit mi, Yeni Aldatmacılık mı?) J.J. Pauvert, 1965.

olabilir” diyor Picard. Anladık ki, yörüngeden âsap bozucu şekilde çıkmak demek, sayıklamak demek bu.

Şuurdışı bağlarla bizi tamamen bağlayan hayati his merkezi (*épreuvé vital*), varlığımızın esasıdır. Her gerçek eser, onun tesiriyle olur. Fakat bu dolaysız ürüne “hâkim olunacak, çatısı kurulacak, üst seviyedeki tutumla başka bir nitelik verilecektir”. Herkese tuhaf gelen mânâlı çatı kurma... İşte esas olan, büyüleyici olan ve erişilmez olan budur. Aslında, bizim utanmaz ukalâların araştırdıklarının tamamen zıttıdır bu. Psikanalizin fethi ve asrımızın başındaki ideolojik taşkınlıklar, yaratıcı faaliyetlerde, yaratıcısının şuurunun hissettiğinden tamamen farklı bir amaç aramaya yöneltti. Gradiva'sı hakkındaki Freud yorumlarına kulaklarını tıkayan ihtiyar Jensen'den beri, sanatçılar yabancı izahların saçmalığını iyi hissediyorlar. Dikkatlerini kendi gözlemlerine teksif ediyorlar, duygulandırıyorlar ama kanun koymuyorlar. (*Emma Bovary'den beri, bovarizm*⁽¹⁾ kavramını doğuran, görüşlerinin inceliğinden başka bir şey değildir...)

Sanatçılar psikanalizle aynı hedeflere sahip değildirler. “Tecrübeleri buna karşı çıkar; ve özellikle, meselenin özüne götüren şeye ihtiyaçları yoktur. Freud'ün büyüklüğünü ve tesirini sağlayan mesaj onlar için fuzûlidir, çünkü hiç akıllarından çıkmadı bu(...) Kısacası cemiyetin sırları gibi, insanın sırları gibi, eser vermenin sırları da devam ediyor” diye yazıyor Veraldi.

(1) Bovarysme: İnsanın kendini olduğundan başka türlü algılayma gücü.

Sosyoloji

Tedaviyle ilgili uygulamalarındaki kararsızlıklar, belirsizlikler ve başarısızlıklarla, bir Weltanschauung ve bir rehber olarak, psikanaliz, onu benimseyen psikanalizciye çok yardımcı olmuştur.

R.R. Grinker

Freud, insanla ilgili psikanaliz verilerinin cihanşümül olduğunu düşünüyordu. Ve bu düşünce, insandan cemiyet yapısına, hattâ varoşçuluk tedirginliğinin anlaşılmasına kadar genel hükümler koymasına yol açıyordu...

Totem ve Tabou'nun ilk alt başlığı "ilkel insanların zihnî hayatı ile nevrozlularınki arasında bazı benzeme noktaları" idi. Dört bölümden oluşur:

1. Mahremle zina daha genel tabirle, yakınlarıyla evlenme korkusu: Bu korku totemizme bağlıdır. *(Totem, yenilmek üzere istisnâî zamanlarda kurban edilen, kabilenin kutsal gördüğü bir hayvan.)*

2. Totem ve duyguların çatışması: Totemizmdeki ibadetler ve nevrozluların bilinen obsesyonel davranışları arasında dikkat çekici bir benzerlik olsa gerek. Obsesyonel nevrozlar, mahremle evlenme arzusu ve çocukluktaki isyanlara karşı birer savunmadır; cemiyetin cinsî ahlâkına karşı isyan ve tecavüz arzularından ileri gelen suçluluk duygusu ile bütün cemiyete yayılmış olan ibadetler, aynı korkuya karşı savunmadır. Freud, nevrozun hem ferdin cinsî tedirginliğiyle ilgili olduğunu, hem de cemiyet tarafından iyi görülmediğini söylüyordu. Tabu ise, cemiyetin iyi gördüğü ve cemiyetin cinsî yasaklarıyla ilgili bir şeydir. *(Bir "kutsal kitap" olan Fareli Adam bu benzetmelere destek oluyordu).*

3. Rûhçuluk, büyü ve idelerin mutlak iktidarı: İnsan tarihinde üç safha vardır: Ruhçu, dinci, ilim-

ci. İlkel insanlar tarafından davranış ve olaylardan ayrı görülmeyen idelerin mutlak iktidarı, yerini ilmi çalışmalara bırakmak zorundadır⁽¹⁾.

4. Totemizmin çocuklukta geri dönüşü: Darwin'den beri, "ilkel sürü" kavramı kelimelerin sihri ve Darwin'in romantik hayaliyle revaç buldu. Maymuna benzeyen ilkel insanın küçük gruplar halinde yaşadığı, birçok kadına ve çok sayıda çocuğa sahip olan erkeğin, kabilenin reisi olduğu faraziyesi yayıldı. Devamı biliniyor: Kıskanç baba, kovulan oğullar, babanın öldürülmesi, totem yemeği, yas ve bu yası dindirmek için ortaya çıkan çeşitli müesseseler: Ölmüş babaya eşdeğerdeki bir erkek hayvan ile totemizmin tesisi, dıştan evlilik talimatı ile mahremle evlenme yasağının konulması, libidonun, sosyal dayanışmanın temeli olan homoseksüelliğe dönüşmesi⁽²⁾.

Demekki Freud'e göre cemiyet, cinsî ve saldırgan içgüdüleri sınırlandırmak için kurulmuştur. (*İleride bu konuya tekrar döneceğiz.*) Bir tek faraziyenin – Oedipus– sosyolojideki hemen hemen herşeyden sorumlu tutulması dikkat çekici: Cemiyetin kaynaklarından, dinden, kanundan, totemden, mahremle evlenme yasağından, törenlerden, efsanelerden. Sosyal-Psikanalizci J.C.A. Brown "kanun cinsî ve saldırgan içgüdüleri bastırıyor; din, efsane ve tören, cinayeti hatırlatıp suçluluk duygusunu devam ettiriyorlar. Cemiyet, genel kontrol sistemidir. Ataya bağlılık

(1) İşte akla yatkın olan bu. Tesadüf ve Zaruret'de, bu genel fikir J. Monod tarafından yeniden ele alınmıştır.

(2) Bunun tarihi bir ilişki olduğunu ileri süren Freud, burada insan ırkının zihni mirasının bir parçasının bulunduğunu der gibi oldu... Böylece psikanaliz, açıktan açığa, "şiir serbestliği"ni savunuyor. Aslında, tarihi gerçek de zarurî değil. "Bir hayal, işi görmeye kâfidir."

duygusundan (*atavisme*) Yunanlıların tiyatro sanatı doğdu ve kültürümüze geçti. Hiçbir teori, açıkça ve bu derece özlü olarak, bu kadar çok şeyi izah etmemiş veya izah etmek istememiştir” diye yazıyor. Teorinin ihtirası anlaşılıyor: Sosyal konuları ferdin ruhi hayatına, şuurlaltını da kollayarak aktarmak.

Ne yazık ki, ilmî ciddiyetin harekete geçirdiği etnolog ve arkeologların hemen hemen tamamı, Freud'un insan tabiatı ve inançları konusundaki spekülasyonlarını romansı ürünler olarak görüyorlar⁽¹⁾. Malinovski cihanşümül özelliğini reddetti ve Oedipe kompleksini şiddetle tenkit etti⁽²⁾. Lévi-Strauss, isteri ve totemizmle ilgili çağdaş modaları sözkonusu ederek büyük totemizm yorumlarının yanlışlığını ilân etti. K.Birket Smith etnolojik ve psikiyatrik olaylar arasında yapılan insanı çileden çıkaran benzetmeyi ayıplıyor: “Kesinlikle ifade edebiliriz ki, çeşitli kültürel özellikleri psikanaliz açısından izah etmek için, Freud ve yandaşlarının, ilkel insanlar ve nevrozlular arasında bir paralellik kurma gayretleri, en basit etnolojik olaylara bile değil, kendi faraziyelerine körü körüne inanmalarına dayanıyor.” Oysa sözkonusu olan, geleneklerle psikopatolojinin karışımıydı; Totem ve Tabou⁽³⁾'nun alt başlığını hatırlayalım.

Bir Hayalin Geleceği ile 1927'de, Freud belirsiz

(1) Yeterince uyarılmamış okuyucu, psikanalizin çağdaş sosyolojide tuttuğu yeri gözünde büyütebilir. Modern Sosyolojinin Eğilimleri isimli bölümde Jean Cazeneuve ne Freud'un adını ne de psikanaliz akımını zikretmiyor. (In La Sociologie, Centre d'études et de Promotion de lecture, Paris, 1970).

(2) La Sexualité et sa Répression dans les Sociétés primitives. (İlkel Cemiyetlerde Cinsiyet ve Bastırılması) (Payot)

(3) Freudçülüğün, kültürcü adı verilen bir kolunun, aktüel şartları, çocuklukla ilgili tarih öncesi diktatörlüğün aleyhine değerlendirildiği için Freudçülükle iltilâf halinde olduğunu belirtmek isteriz.

görüşlerini yayıyordu. İbadetlerle, obsesyonel davranışları mukayese etmekden kolay ne var? İlkel dinlerle, tek Tanrılı dinleri (**hayvan Tanrı yerine insan Tanrı**) birbirine benzetmekten daha akılcı ne var? Dinî vecd ve hoşgörüsüzlüğü ayıplamaktan daha haklı ne olabilir? Bununla beraber, katıksız Oedipus manisi bu âdi anlayışlar içinden kendini gösteriyor... Tanrı hayali, baba hasreti imiş. İlk günah ve suçluluk duygusu ilk katle dayanan ilkel ve dededen babadan miras utançla ilgiliymiş... Ebeveyni tarafından artık korunmayan her çocuk, her insan, bilinmeyen üstün kuvvetlere karşı korunmaktan vazgeçemeyeceğine göre, bu kuvvetlere babasının ve tanrıların kutsal özelliklerini atfetmek zorundaymış: “Çocuğun babası için duyduğu hasret, insanî güçsüzlüğünden dolayı hissettiği korunma ihtiyacının aynısıdır.”

Dinlerin kaynağında birinci derecede, korunma içgüdü ve ölümü reddetmenin (ölümsüzlük obsesyonu) bulunduğunu ileri sürmek, herhalde, insana daha uygun ve daha mantıklı gelirdi. Arthur Koestler şöyle diyor:

“Ölümün kaçınılmazlığının anlaşılması, düşünen kılıfın yani insan beyin zarının tümevarım yoluyla yaptığı keşif oldu; ama eski beyin bu konuda hiçbir şey öğrenmek istemedi; içgüdü ve heyecan yokoluşla ilgili mücerret ve sürekli düşünceyi şiddetle reddediyor. Peşpeşe gelen bu kabul ve red, iki parçalı insan beyninin en derin çatlağını aksettiriyorlar; havayı, hayaletlerle, cadılarla, şeytanlarla ve diğer görülmez varlıklarla doldurdular. Bunlar belki nüfuz edilemez ama genellikle kötülükçü idiler. Bunları, insanları veya yerini tutabilecek şeyleri kurban ederek teskin etmek gerekiyordu; kutsal savaşlar yaparak, mezhep sapıklarını ateşe atarak, ceza ve-

rerek veya kendi kendine işkence ederek... Madalyanın iki tarafına tekrar bakınız: Bir tarafta, dinî sanat, mimarî ve kilisede müzik; diğerinde, ebedî cehennem ateşi, yaşayanlara ve ölümlere işkenceler⁽¹⁾.

Medeniyette Rahatsızlık (1930) –sosyal seviyede– insanın içgüdüleriyle ilgili ruhî gerilimlerini ve sonuçlarını ifade ediyor. Özellikle, temel saldırganlık. –(bu kavramı daha önce tenkit etmiştik). Yorumun ne kadar ters olduğu anlaşılıyor: Ferdin saldırganlığının toplumun saldırganlığına sebep olmasından ziyade, toplum ferdin tarihî saldırganlığa sebep oluyormuş.

Bu kitapta gülünç yorumlar var. Ateşin fethine tekrar dönelim ve Freud'ün metnini aktaralım:

“Yanan ateşin önüne geçen ilkel insanın onu sidiğiyle söndürerek çocukluk arzusunu tatmin ettiği gibi olmuştur her şey. Havaya yükselen ve gerilen alevin ilk erkeklik duygusuyla ilgili yorumuna gelince, bu konuda hiç şüpheye mahal yok, birçok efsane bu yorumu doğruluyor. Lilliput'da Gulliver ve Rabelais'nin Gargantua'sı gibi, sonradan olma dev çocukların yaptığı işeyerek ateş söndürme işi, homoseksüel bir bunalım sırasında, erkeklik kudretini hoşlanarak göstermeye, bir erkekle cinsî münasebette bulunmaya tekabül ediyordu. Bu zevkten ilk olarak vazgeçen ve ateşi kollayan erkek, onu evine götürüp hizmetinde kullanacak güçteydi. Cinsî arzusunun ateşini söndürerek, bu tabiat kuvvetini, yani alevi evcilleştirmiş oluyordu. Böylece, bu büyük kültürel kazançla, bir cinsî gerilimden kurtulunmuş olsa gerek. İkinci ihtimal, anatomik yapısı

(1) La Pulsion vers l'Autodestruction (Kendi kendini tahribe doğru giden içtepi) (Nobel Akademisi 14. sempozyumu).

onu söndürmeye imkân vermeyeceği için, kadının evdeki ocakta bulunan ateşi beklemek üzere seçilmiş olabileceğidir.”

Demek ateş tutkusu sidik yolu aşkıyla ilgili. Arkasından, anal aşk devreye giriyor: Çocuğun büzüğüyle ilgili davranışı, insanlığın gidişatını izah ediyormuş. Her türlü kokuyu seven insan, iki ayak üstünde yürümeye başladıktan sonra kokuyla ilgili değerlere burun kıvrımış artık. O zamandan beri, edep kuralları konulmuş: Aybaşı süresince kadınların tecrit edilmesi, dışkıdan tikslenme, anüsden çiftleşme arzusunu bastırma. Yani, medeniyete kapı açan bastırma. *(Son cümle 20'li yıllarda bir şakacı tarafından söylenmişti.)*

Bu akıl almaz macar yahnisi duygulandırıyor. Bundan da fazla: Cezbediyor ve o devirde başlıca tema ve filozof zırvaları oluyor. Çocukluk, nevroz, cins, dışkı, ay hali, alev-penis, baba öldürme, totem ve tabu karışımı..., çok yönlü ve hareketli bir sosyolojiyi etkilemediyse bile, obur ve uçarı felsefeye bir kelime haznesi, bir ideoloji verdi. Bununla beraber, Lévi-Strauss'a göre, felsefeye, sendeleyeni beşerî ilimleri yutma imkânı vermedi:

“Beşerî ilimler, ekrana yansıyan kuklaların nerede bulunduğunu ve neden yapıldığını bilmeyen fizikî ve tabii ilimler tarafından yönetiminin kendilerine bırakıldığı bir gölge tiyatrosu gibidirler. Bu geçici veya sürekli kararsızlık devam ettiği müddetçe, beşerî ilimler ikili fonksiyonlarını muhafaza edecekler: Öğrenme sabırsızlıklarını yaklaşık ifadelerle teskin etmek ve fizikî ilimlerle tabii ilimlere, ifade sırasının bir gün kendilerine geleceği daha gerçekçi bilgilerin ekseriya faydalı ön taslağını teklif etmek. Öyleyse âcil benzetmelere güvenmeyelim: Efsaneleri çözme-

gayreti belki biyoloji uzmanının genetik kanununu çözmeye gayretine benzer, ama onun incelediği şeyler gerçektir ve o, deney sonuçlarıyla faraziyelerini doğrulayabilir. Onunla aynı şeyi yapıyoruz. Şu farkla ki, beşerî ilimler artık, diğerlerinin aynadaki görüntülerinden başka şey değiller: Gerçeklerin hayaletlerine istedikleri biçimi veren ele gelmez görüntüler. Bundan dolayı, beşerî ilimler, fizikî dünyanın ve canlılar tabiatının incelenmesiyle, ancak öze taalluk etmeyen, şekli bir benzeyiş iddiasında bulunabilirler. İlmî bilgi idealine yaklaşma eğilimi gösterdiklerinde, başka ilimlerin, yansımalarını dikkatle incelemekte olduğumuz asıl nesneleri kavramış oldukları zaman geçerli hale getirecekleri çalışmaların habercisi oldukları en iyi şekilde anlaşılacak. Şu halde, ne felsefe ne de sanat, yeniden doğrulanmak için, kapkaç niyetiyle beşerî ilimlerle teması kabul etmenin kâfi olduğu hayaliyle kendilerini avutamazlar⁽¹⁾.

(1) Mythologiques III, Plon, 1971.

Yaygınlaşmış Skolastik

"İnsan aklının, düşünce boşluğuna tahammül edemediği ve kendisini canlı tutan yüce tefekkürü kaybetme talih-sizliğine düşen bir fert ya da cemiyetin, er geç, düşünme desteğinden mahrum kalmaktansa, ne kadar üstünkörü ve aldatıcı olursa olsun, karşılaşacağı ilk fikrî gıdaya hücum edeceği, inkâr edilmez bir gerçektir."

Arnold Toynbee

(Yunanlılık ve Bir Medeniyetin Tarihi)

"Zen pop sapıklıkları, birbirine zıt olan şeylerin benzerleriyle hokkabazlık yapmamızı istiyorlar. Komünistinkiler, tarihi diyalektik ile gözbağcılık yapmamızı, skolastikinkiler Freud'un Kutsal Kitaplarını Aristo'nun mantığıyla bir tutmamızı istiyorlar. Aksiyomlar farklı olmakla beraber, aldatmacılık mekanizması hemen hemen aynı şemayı izliyor. Dış surları aşabilen olaylar ve deliller, diyalektik metot tarafından, "yalan", doğru, "tiranlık" gerçek demokrasi, "sidik torbası" fener olunca ya kadar değiştirildi.

Şu veya bu sebepten dolayı, iğdişlik kompleksinin varlığından şüphe ettiğinizi belirterek itiraz ederseniz, Freudçü, sizde de iğdişlik kompleksi bulunduğu ve bunu gösteren şuurlu muhalefetinizi sözlerinizin açığa vurduğu cevabını verir.

Bir paranoyak size ayın çukur bir daire şeklinde olduğunu, Marslıların insanları uyutmak amacıyla içini şehvet verici buharlarla dolduklarını söylerse ve siz de ona itiraz ederken bu ilgi çekici teorisinin delilden yoksun olduğunu söylerseniz, hemen sizi, gerçek düşmanlarının dünya çapındaki çetesine ait olmakla suçlayacaktır.

Arthur Koestler (Lokomotifteki At)

Gerçeğin, sonunda zafere ulaşacağı söyleniyorsa da, bu doğru değil.

Anton Tchekhov (Notlar)

Filozof zırvalarına, daha fazla filozof zırvaları, hattâ, antifilozof zırvaları...

Nöro-psikiyatri, biyoloji ve sosyoloji ilminin üzerine oturmak için, ilmi ispatın engellerini aşamayan Freud skolastiği, kafasını başka yöne çevirdi. Filozof zırvalarına kapıldı ve böylece, kelime haznesi, sembolleri ve ideolojisi, edebî ve genelleştirilmiş skolastiği bol bol besledi. Skolastik bugün başdöndürücü gelişmeler katediyor.

İlmin metot ve sonuçlarının sözkonusu edilmesini ve içinde bulunduğumuz ilim çağının maddî, akli ve geleceğe yönelik faydalarının, sihirli düşüncenin mirasları olan skolastik gelişmeyi ve ihtirash ideolojiyi durdurmaya yöneleceklerini ümit ederdik. Ne yazık ki, hiç de böyle bir şey olmadı, 60'lı yılların sonlarında doğmuş olan bu gürültülü düşünce akımının önemli özelliklerinden birinin açıkça bilime karşı çıkmak olduğu Fransa'da bile⁽¹⁾. Zaten, bu karşı çıkıştan da öte, haddini bilmeyişi, ilmin durmadan zıtlanmasına, maske gibi kullanılmasına veya hiçe sayılmasına sebep oluyor. Faraziye ve sistemlerle mest olunuyor, formüllerle kör kütük sarhoş olunuyor, sözlerimize ilmi itibar kazandırmak için altına girmek zorunda olduğumuz şu hari-ka boyunduruk bilinmiyor, bilmezden geliniyor.

“Başlıbaşına ilim (*epistemolojik değer hariç*) her türlü değer yargılarından muafır. Halbuki ahlâk ilmi, aslından objektif olmadığı için, ilim alanının ebediyyen dışındadır. Aksiyom olarak ileri sürülen ve ilmi doğuran bu köklü ayırım kesindir” diyor Monod.

Bu sonuncu ifade “dil bakımından güzel”. Halbuki günümüzün skolastiği tantanalı, cilveli ve boş

(1) Asrın başından beri, anglo-sakson ülkelerde deney ilmine daha fazla saygı gösteriliyor ve spekülâtif fizikötesi teoriler daha az rahatsız edici. Sınırlı bir yankıları var.

sözlerden ibaret. Aynı zamanda sahte. Kelimeler şu veya bu doktrin usulünde kullanılmaya has jöton haline gelmişler. Bu yeni kâhinlik yarışında, kelâm sahiplerinin her biri kendi düzenlerini kurmuşlar.

Sosyo-psikanalizin kahramanları olan aydınlanmış enayilerin durumları bu. Sembolleri, **yedi aile oyununu** biraz andırıyor. Tabiat anne ve sosyal baba var. Babanın erkeklik âleti ve teknoloji. Çağdaş insanın karşısında kendini kusurlu gördüğü yeni tabiat. Aletin sosyal babaya galibiyeti “insanlık tarafından, annenin ve ilkel anne hayallerinin galibiyeti olarak, şuurltında yaşanıyor. Alet artık sadece babanın erkeklik sembolü değil; annenin de erkeklik sembolü haline gelmiş”⁽¹⁾. *(Meselâ “araba, sürücüsü tarafından, her şeyden önce, anneye ait erkeklik sembolü olarak yaşanıyormuş; sürücü şuurltında, kendini anne karnında gibi görüyormuş”. Öyleyse direksiyonda -ben’inin bu şuurltı yaşıntısına gösterdiği dirence göre- ilkel, saldırgan davranışlar yapması normalmiş.)* Anneye aşırı hayranlığın gelişmesi, annenin bu büyük nüfuzu, (8000 yıl kadar önce) babanın öldürülmesiyle başlayan cilâlı taşdevri öncesini hatırlatıyormuş. Psikanaliz burada sosyopsikanalizci izahlardan asla yılmıyor. Yukarıdaki yorumlarla, çağdaş gençlik bunalımının anahtarını veriyor. **Yeni tabiat anne**den doğan teknoloji ihtilâlinden dolayı, babayla özdeşleşmeden ileri gelen, bulûğla ilgili Oedipus çatışması dönemini gençler aşamıyorlarmış. Babayı örnek olarak reddetmeye mecbur kaldıklarından, sonunda bütün sosyo-kültürel mirası reddediyor-

(1) Gérard Mendel La Crise des Générations (Nesillerin Bunalımı) Payot, 1969. La Révolte contre le Père (Babaya isyan) Payot, 1968.

larmış. Buradan, babaya karşı bir ihtilâl. Mayıs 1968. Yontma taş devri ilköğretiliğine dönüş teşebbüsü, hippy akımı, Marcuse doktrini, bütün bunlar buradan çıkıyormuş. İlim çok sayıda ihtisasın kırıntılarından ibaret. Otorite yıkılmış durumda. Yetişkinler, cemiyetteki her aksaklığın gençlerden ileri geldiğine hükmediyorlar. “Güya, koruyucu siyasi baba maskesi altında bulunan ilkel annenin mutlak, sınırsız, eksiksiz kudreti” yani faşizm gittikçe daha tehdit edici hale geliyormuş. Karşı harekete geçmek üzere, reddolunamaz realist teklifler var: 5 yaşından itibaren, ilköğretim öğrencilerinin ve öğretmenlerin birlikte eğitilmeleri; 12 yaşından itibaren çocuklara seçim hakkı verilmesi; uyuşturucuların salgını gibi âcil meselelerin çözülmesi için eşit sayıda yetişkin ve gençlerden meydana gelen kurulların kurulması⁽¹⁾.

Bu akıl efsanelerine, başka akıl efsanelerinin sertçe karşı koyduğunu belirtmek önem taşıyor. Bundan sonra, sosyo-psikanalizin ideolojik eylemci bir kolu schizo-analyse adını aldı. Öncüleri fanteziler içerisinde büyüdüler. Ama daha az bön oldukları belli. Zaten şöhret ve etkileri de daha fazla. Sövüp sayarak, klasik küfürbazlar geleneğini devam ettiriyorlar. Şizofrenik kargaşa içerisinde ifade edilen pis aşırılıkları hor görmüyorlar. İşte saçmalayan bir kipten alınmış bir bölüm:

Her cinsî istek duyan mekanizma “jambon kes-

(1) Bilindiği gibi şu gençlik kazası esrar alışkanlığının “derindeki sebeplerini”, “genel hatlarıyla” açıklamak üzere filozof zırvalarının gücü kullanıldı. Siyasi, ihtiraslar elbette hesaplarını yaptılar ve uyuşturucu alışkanlığını, sosyo-kültürel bozulmanın belirtisi ilân ettiler ve savaşa çıktılar. Hekim ise spekülâtif açıklama bulma yerine vakanın salgınlığından hareket etmeyi tercih eder.

me makinası gibi çalışır: Her kesiş, çağrışimli akıntıdan parçalar koparır. Anüs ve kestiği bok akıntısı; ağız ve süt akıntısı; hava ve ses akıntıları; penis ve sidik akıntısı, ama döl akıntısı da. Her akıntı ideal olarak, çok iri bir domuz kalçasının bitmeyen akıntısı olarak mütalâa edilmelidir⁽¹⁾.

Sade, Kafka, Henry Miller, Samuel Becket ve Artaud, sapıklık, çöpkutuları, ümit kırıklığı, sayıklama konusunda ve Lacan'ın gözbağcılıklarıyla Marks'ın bilinen bombardımanının âhenkli karışımında yardımcı olarak sık sık kullanıldılar. Şu hasta, şu cinsiyet çılgını Wilhelm Reich imdada çağrıldı... Burada da bir kanun var. İlim adamlarının, haklı olarak genetik bir hastalık ve metabolizma düzensizliğinin belirticisi olarak gördükleri şizofreni, saçma bir masalımsı anlam kazanıyor. Bazan, sosyo-kültürel rahatsızlığın ürünü, bazan da "cinsî arzu duyan üretken makinaların dünyası" olarak mütalâ ediliyor. Biyolojik realiteyi umursamadan şizofreniyi böyle tartışma konusu olarak ele almak, 1969'dan beri astronotların üzerinde ilmi görevler yaptıklarını bilmeden aydan bahsetmek gibidir⁽²⁾. Aslında o kitabın mantık düzeni yok. Söz ve cümle bolluğu, cinaslar gerçek gibi etkili. (*İnsan kendi kendine analiz ile analite arasında ne ilgi olduğunu soruyor*). Gerçekle bütün görüşmeler kesilmiş durumda. Kızıştırma ve sataşma konusunda her türlü iddia muhtemel kabul ediliyor. Filozofların alaya alındığı Eflatun'un Protagoras'undaki gibi, hızla ya-

(1) Gilles Deleuze et Félix Guattari: L'Anti-Oedipe Capitalisme et Schizophrénie, Les Editions de Minuit, 1972. 459 sayfa.

(2) "Tam bir ehliyetsizlik adına konuşmak istiyoruz. Birisi bize hiç şizofrenli adam görüp görmediğimizi sordu. Hayır, hayır, hiç görmemiştik" diyor yazarlar.

yılan bir aldatmaca söylenir söylenmez, insanla ilgili ilk kaynağından itibaren “doğru” olarak ilân ediliyor.

Bu durumda mesele ne? Ne olacak, Oedipus'a göre anti-Oedipus... Bir taraftan André Stéphané Batı'daki tartışmaların, iki bin yıldan beri, âsap bozucu bir Oedipus kompleksi içinde insanı budayan Hristiyanlığın bir talihsizliği olduğunu ileri sürüyor; diğer taraftan Gilles Deleuze ve Félix Guattari, mademki şimdiye kadar her şey ikiye bölündü, öyleyse her şeyi baştan sona yeniden ele almak gerektiğini söylüyorlar: Bir sürü Oedipus saçmalığı... Oedipus bizi en iyi ya da en kötü insan haline getirebilir miydi dersiniz?

Boş sözler... Bizleri zorba bir cemiyetin sultanı altında yaşatmış olan boş sözler bunlar işte. Baba, Tanrı'nın öldüğü gibi mi öldü acaba? Öyle de olsa, şuurlatını hiç ilgilendirmez bu. Şuurlatı inanır mı buna? Her şeyden önce, inanma durumuna getirilmiş şuurlatı ne demektir? Ne ifade eder bu?

Mesele bunun “ne ifade ettiği?” değil, bunun “nasıl yürüdüğü?” Bu, cinsî istek duyan makinalar ile; yani, ne temsili, ne yapıyla ilgili, ne manâyla ilgili, sadece makinamsı olan dinamik şuurlatı süreci ile oluyor... Hayret! İşte bizi ilgilendiren şey. Cinsî istek duyan makinalar eski beyne ve fizyolojisine kabataslak benzemiyor mu? Eski beyinin, mânâlı has-salarla abartılmış, ça(id) denilen şeyden ibaret olduğunu daha önce söylemiştik. Burada, Freud'e, Oedipus muhaliflerine ve bize bir tenkit bulunduğunda şüphe yok. Bununla beraber, her türlü ilmi dayanağa sırt dönen Oedipus muhaliflerinin Mac Lean'ın şizofizyolojisine tamamen yabancı oldukları da kesin. Ayrıca, öfkeye kapılarak, cinsî istek duyan makinalarını, harp makinaları olarak kullanıyorlar.

Tarihî bir sosyal alanı kaplayan bu makinalar sayıklamak zorundalar. (*"İrkları, kataları, kültürleri sayılıyorlar"*). Şizo-analiz, isteğin ihtilâlcî gücünün içinde kaybolduğu Oedipus denilen sürekli hatadan onları kurtarmalıdır. Özellikle, bu "lâubalilikten". Ve şizofreni sürecini anlamayı ve aşmayı engelleyen "şuuraltının saptırılması"ndan onları uzaklaştırmalıdır.

Bir hayli karmaşık olmasına rağmen, burada anti-psikiyatri var. Bu devrimciler, küçük burjuva icadı olan Oedipus'u reddediyorlar ve, karmakarışık zihnî yapılar anlayışı içerisinde, kapitalizmin ürünü ve herkesle kendi "çılgınlık" sorumluluğu içinde ilgilenmeyi amaçlayan ve anti-psikiyatri uzmanlarının mücadele aracı olan şizofreniyi tekrar elde etmeyi istiyorlar.

Bize göre "çılgınlık" bütün bu şeylerle değil, biyolojik, istatistikî bir inceleme ve insanlararası düzenli ilişkilerle ilgili olduğundan Oedipus muhaliflerini, birlikte yaptığımız kısa yolculukta terk ediyoruz. **Şizo-analizin şizo-fizyoloji olmadığı kesin; şizo-fizyolojinin şizofreni olmadığı gibi.**

Bazıları soğukkanlılıkla şöyle diyecekler belki: "Bırakınız istedikleri gibi yapsınlar. Çivi çiviye söker. Bir filozof zırvası diğerini gömer. Geçen asırda otuz yıl süren şey, şimdi üç yıl sürüyor. Bırakınız sosyoloji profesörleri ve üniversite ahalisi yeni sıkıntılarının batağında çırpınıp dursunlar: İnsanlığın geçmişi ve geleceğini izah etmek için Oedipus ve anti-Oedipus arasında tercih. Annemizle yatmak en fazla duyduğumuz arzu mudur, değil midir? İnsanlığın bütün tekamülünün yalnız bu kavram çerçevesinde görülmesini matrak bulmuyor musunuz? Ve hele, jeolojinin, arkeolojinin, antropolojinin verilerine sırt dönerek... Bu kavgalar aslından gülünç. İyi nişancı

kötü nişancı diye ikiye bölünmüş olan Oedipusçular ve anti-Oedipusçular, Swift kabuğundan yumurta yeyicilerdir. Bırakın ne yaparlarsa yapsınlar, birbirlerini boğazlasınlar. Mösyö de Crac'ın masalındaki gibi, bir gün gelecek, ortada sadece iki kuyruk kalacak”.

Fazla iyimserlik bu. **İlmin inkârı ve gittikçe yayılan bu saldırgan skolastik bizi gerçekten ürkütüyor.** Zira, büyüleme gücü şaşılacak derecede. Collège de France'de profesör olan Michel Foucault şöyle dedi: “Anti-Oedipus daha uzun zaman tepemizde dolaşıp duracak... Belki bir gün, asrımız dö-lözcü (*deleuzien*) olacak.” Kudurgan olduğu kadar, yapışkan olan bu diyalektiklerin önüne kattığı körü körüne gazetecilik de revaçta. Enayilerin hayranlık sersemliği bu. **İnanmaya yönelten, hemen hemen uyuşturucu bir telkin, cahilliğe bağlı olduğu için artık kalabalıklar arasında iş görüyor.** Pek anlaşılmamış olmakla beraber, psikanaliz ve şimdi zıttı da kitle kültürüne ait: Kelimeleri ve basmakalıp sözleri alelâde bir ahlâk meydana getiriyor. Sahte teoriler, inanma arzusuna bağlı bir anlama arzusunu tatmin ediyorlar. *(İki uç yayıncı ihtisas yapıyor: Ça (id) muntazaman satılıyor)* Bir çok “aydın” da, heyecan hassalarıyla tenkit hassaları arasındaki irtibat yokluğu Freudizme dayalı ideolojik salgınlar meydana getiriyor. 18. yy.da Saint Médard⁽¹⁾ tarikatı yobazlarının vücut burkma modası da yıllarca sürmüştü...

Raymond Ruyer'in yazdığı gibi, Bouvard veya Pécuchet'nin ideolojik bulaşıcılığı nisbeten cinsiyete bağlı:

(1) St. Médard: Noyan ve Tournai Piskoposu (456-545) Fête du 8 Juin.

“Marksızmin erkek entelijensiyaya ait olduğu gibi, bayağılaşmış psikanalizin, kadın entelijensiyaya ait olduğunu müşahade etmek için kadın dergilerine göz atmak yeter.”

Masalın sahte-akılcı şekli olan her ideoloji, fikri yaymadan önce, ustaca hazırlanmış eskimez reçetelerle müstakbel muritlerini şartlandırmasını bilir.

Benzetmelerle sindirme şöyle der: “Beni görmenden yanımdan geçmeyiniz. Bir gün davranışınızdan şaşkına dönersiniz.”... (*Proust’un eserleri reddedildiğinden beri, içi boş, değersiz kitapların yayınına devam ediliyor; “Stravinski skandallarından” sonra en sinir bozucu müziklere prim veriliyor*); zor anlaşılır bir sembolizm, gerekli cevabı verecek kimse bulamayan beyinleri gerilim haline koyuyor; lâfın tuhafılığı, çarpıcı kapalılığı ve slogan niteliğinde oluşu hem afallatıyor hem sarsıyor: “Ya doğruysa?”. Tanınmış büyük adamlar ve gönül huzuru, geleceğin refah kaynağı olan ideolojinin içinde takdim edilir; nihayet görev şuuru sizi oraya iter.

“Yaşayan her canlı, biyolojik intibakını sağlamak zorundadır. İnsanoğlu, dünyanın imtiyazlısı haline geldi.” Ölçüsüzce kazandığı zaferi ona, tabiatı kirlilikten koruyarak kendisini sınırlandırmasını telkin ediyor. Bunda muvaffak olacak mı?.. En önemli intibak problemi dahilidir: Ona yönelen en büyük tehdit, salgılayan tek hayvanın bizzat kendisi olduğu ideolojik zararlarıdır. **“İnsan ırkının sağlığına zararlı fikirler üreten beyin, teknik üreten beyinden daha tehlikelidir”**. “20. yy. (*muhtemelen 21. yy.da*) ideolojik bunalımlar yüzyılı olacaktır”⁽¹⁾.

(1) Bu paragrafta Raymond Ruyer’in sözleri ve etkisi bulunmaktadır.

Sadece bunlar olsaydı!

İhtiraslı hata, siyasî nevroz ve itiraz kolerasının libidolarıyla oynamaya artık hakkımız yok belki. Çünkü insanla ilgili macerayı büyük bir kriz tehdit ediyor. Çılgınca nüfus artışı içerisindeki medeniyetimizin şimdiki patlaması ile kendimizi tahrip ve bozma vasıtalarının çoğalması, bundan sonra yok olma fikriyle birlikte yaşamak zorunda olan insanlığa toplu intihar hazırlıyor. Hadrien'in şansı bizden fazla oldu. Bizim gibi, mücadele edebileceklerin belki sonuncuları olduğumuz bir dünya ile karşılaşmamıştı. Çok küçük bir başarı ihtimaliyle, sadece onun tahmin ettiği gibi zamanımız medeniyetini değil, yerküre üzerindeki hayatı tehdit eden "bir yığın kelime ve hata"ya karşı mücadele ediyoruz"⁽¹⁾ diyor büyük Marguerite. Eski beynimiz tarafından idare edilen ilkel, alt davranışlarımız cinsî, saldırgan, sü-rücül. Farkında olmadan istilâ edilen yeni beynimiz onları benimsese, ifade ve akli görünüş kazandırsa da hâkim olmaya devam ederler.

Şu sorulabilir: Her şeyi tenkit eden bu adam ne istiyor acaba? Ne tavsiye ediyor?

Tekrarlamak istiyoruz ki, her gün yeniden keşfedilen nazik, yepyeni ürün olan yeni beynin bir tek ürünü, kendi kendimiz hakkında hüküm vermemize yarayacak ilâcı hattâ vasıtayı temin edebiliriz: Batı'nın icadı olan deney metodu. Felsefî hayallerle ve lâf şatafatına rağmen, fizikî ilimlerin desteğindeki duyularımızın bayağılığı, Eflatun'un hor gördüğü "şu eksik cisimlerden" birinin üzerini, görünen dünyanın ortasında, şapla kapladı. Bu basit başarının ötesinde, harika ilim bizi daha fazla eğitiyor. Özel-

(1) Marguerite Yourcenar: Entretiens radiophoniques (Radyo Konuşmaları) Mercure de France, 1972.

likle hiç yakamızı bırakmayan şu iki bilinmeyen hususta: Evren ve rûhumuzu taşıyan şu beyin. Işık kaynaklarının uzaklaşması üzerine yapılan ve yıldızların ışık hızlarını ölçmekte kullanılan Doppler-Fizeau optik uygulaması bize bulutsuların saptığını, evrenin genişlediğini gösterdi. Beyine gelince, 15 milyar telefonlu bu makinayı, yerkürede bize verilmiş olan bu en karmaşık oluşumu, sadece, biyokimya ve fiziğin yardımıyla, sinir anatomisi ve sinir fizyolojisi çözmemize imkân verir. Özelliklerimizi ve kaderimizi ancak böyle tanıyabiliriz.

Monod, “Modern dünyanın yaratıcısı olan ilim ahlâkı, onunla uyuşabilen, bir kere anlaşılıp benimsendikten sonra, gelişimini idareye muktedir olan tek ahlâktır” diyor. Ne yazık ki, deney metodu, hissi bir durumun desteklediği en küçük skolastik tarafından çabucak sönebilen nazik bir alevdir. Sık sık kazaya uğrar ve onu sık sık kurtarmamız gerekir. “Gelişimi yavaştır ve emek ister; bu bakımdan gitgide aklın daha az hoşuna gidecektir” diye yazıyor Claude Bernard.

20. yy. sonlarında, bir divan derneğinden anarşiyi bile yöneten bir ihtiras hırsının doğacağını kim bilebilirdi? Sonunda ihtilâl yapmak için akıl hastalıklarını seferber eden bir ilim düşmanlığının yerleşeceğini kim bilebilirdi.

Mahşerî bir kalabalığın biriktiği heybetli Babil kulesinde herkes kendi skolastiğine göre bağırıp çağırıyor, beyinler ısınıyor ve şurda burda sayıklamalar fişkınlıyor. Deney ciddiyeti hayatta kalabilecek mi? Kaosu aşabilecek mi? Belki hayır... Tchêkhov'un yazmaya cesaret ettiği korkunç perspektifte gelişeceği belli: “Sonunda gerçeğin muzaffer olacağı söyleniyor, ama doğru değil.”

8. İNSANLARARASI İLİŞKİLER

Hiçbir fert müstakil ada değildir; her fert bir kıta parçası, bütünden bir kısımdır; deniz bir arazi parçasını alıp götürse, Avrupa bundan zarar görür. Bir dağ evinden olsun, bir şatodan olsun, arkadaşlarından veya senin ailenden olsun, her insanın ölümü benden bir parça götürür, çünkü insan ırkına mensubum. Öyleyse, matem çanı kimin için çalıyor diye sormaya kimseyi gönderme. Matem çanı senin için çalıyor.

John Donne

Arasıra, teması akşamları onu bambaşka kılan, benden uzaklaştıran derûnî manzaraların, üzerine, bakışlarına, somurtmasına dalga dalga aksettiğini görürdüm. Bu gibi seyirler bana yasaktı. –“Ne düşünüyorsun sevgilim? –Hiç.

Marcel Proust (Hapisteki Kadın)

“Öyleyse siz psikanalize karşısınız... ve akıl hastalıklarını psikanaliz metotlarıyla tedaviye taraftar değilsiniz... Başka deyimle, psikoterapiden nefret ediyorsunuz. Aslında, buna inanmıyorsunuz...” denilecek bize. İşte, konuya uzak kişiler tarafından olsun; psikiyatri labirentine hünüz girmeden önce, işin özünü bilmeyen öğrenciler tarafından olsun; dar kafalı muhalifler tarafından olsun, özetle ifade edilen bu. *(Sonuncular tereddütsüz şöyle düşünüyorlar: “Psikanalize inanmıyorsunuz, çünkü hiç üstat sayılmadınız... çünkü konuyu bilmiyorsunuz.”)* A.B.D.'de hekimler sadece psikoterapiyi veya psiko-farmakoloji ilaçlarını kullanıp kullanmadıklarına göre kuru veya nemli diye fişleniyorlar.

Söylemeye lüzum yok ki, kuru olmamak için sırf nemli de olamayız... Elbette ki psikoterapiye inanıyoruz... Bakışların karşılaşmasını, aşkları, tehdidi ve çekiciliği, sohbeti ve ihdidayı, itirafı, fikir saklamayı, çevreye uyumu, savaşı, düelloyu, evlenmeyi, kıskançlığı, boşanmayı, yazarlığı, ihtirası, kini... vb. içine alan büyük güce, insanlararası ilişkilere inandığımız gibi... Bu cihanşumül ve çok şekilli güce, pek çok üstünlükler atfediyoruz ve kaynaklarının olduğu gibi, sonuçlarının da niteliğinden şaşıp kalıyoruz. Evet, şüphesiz ki inanıyoruz buna ama, bazı şartlarla: İlmin halihazır durumunda, bir çok felsefi

maceradan sonra sebep sonuç ilişkileri bir tek doktrin tarafından tekele alınamaz; psikoterapi alanında, bu ilişkiler, olaylar biliminin metoduna göre uygulanıyorlar; ve neticede, vak'adan kanuna geçebilmek için, incelenmeli, geliştirilmeli, kodlandırılmalı, yorumlardan arındırılmalıdırlar; etkili olması ve zarar vermemesi için, ölçülü ve dikkatli kullanılmalıdırlar; tekelciliğe bırakılamazlar ve hem daha verimli denemeler yapılması, hem de akıl hastalıklarının daha iyi tedavi edilebilmesi için, çağdaş ilmin bütün imkânlarından faydalanılmalıdır.

Kötü maksatlı bir tekel

Felsefeyi insanlararası ilişkileri tekeline alıp onlara kişilik izafe edebildiği için kutlamalı!

Kendi rûh dünyasında yalnız yaşayan ferdin mücerret hususlara yöneleceği bir gerçektir. (*Zira insan ruhî bakımdan, ancak bulunduğu ortamda mevcuttur ve davranış gösterir.*) Ama şu da bir gerçektir ki, ayrı ve kendi çerçevesinde mütalâa edilen insanlararası ilişkiler de mücerrete götürür. İşte filozofları buna rağmen ürkütmeyen şey: Eflatun'un iştirakinden beri, varlıkları birbirine bağlayan şeyi belirlediler, geliştirdiler, yükselttiler.

İnsanlararası bağ, ilişki, haberleşme, sempati, hayranlık, hissi kaynaşma adları altında bir kuvvet, bir prensip daima el üstü tutuldu; felsefeler, insan şuurunu yanıltan bu prensibi kullandılar. Schopenhauer (1788-1860) varlığın bütünlüğünün çok sayıdaki "ben"lerin kaynağı ve ortak temeli olan sempatiye belirdiğini söyler. Şu halde sempati, esiri olduğumuz "görünüş"ü yok edecektir. Herbirimiz görünüş uyarınca **ben**'imizi gerçek ve müstakil bir şey olarak tasavvur ediyoruz. Yazarın özünde olan

ılımlı kötümserliğe göre, irade denilen müphem isteği, insiyakî bir şekilde, elde etmemizi sağlayacak şey, bilhassa acıma duygusudur... Daha sonra, ruhçu, determinizm ve ilim muhalifi olduğu söylenen Gabriel Tarde (1834-1904) bu görüşü yeniden ele aldı. Ona göre sözkonusu olan, varlıklar arasındaki taklit ve karşılıklı fiildir. Karşılıklı psikolojik ilişkiler beşikte anne ile, sonra yakınlarla meydana gelir; dil, sosyal ve ahlaki hayata bağlı olarak teşekkül eder⁽¹⁾. İşte bir illiyet örneği: Ruhî “dalgalarda” yayılıyor ve sosyal bağ, hemen, genel dış telkin olayıyla izah ediliyor. *(Aslında burada, fizik ötesine bir yükseliş de var. Göğe, bulutların ötesine çıkış, filozofların ve jet yolcularının ideali.)*

Filozof olmaktan ziyade psikolog olan Max Scheler (1874-1928) meseleyi 1913 yılında yeniden ele aldı⁽²⁾. Yaptığı metotlu ve tarihî incelemede şu sonuca vardı: Spencer, insanlararası ilişkilerin sürekliliğini irsî kaynağa bağladığı halde, William James ve Darwin, geleneklerin nesilden nesile intikaline bağlar (şaşırtıcı zıtlık)... Max Scheler, “olayı” bilhassa klinik yönden incelemeye çalıştı. Buradan, insandaki hissî tarafın, idrak lehine azaldığı anlaşıldı; kolay etkilenir, ilkel ve hayalci olan çocukta daha yavaş. Hislerin yokolması, yazarın “hayatî merkez” (*centre vital*) diye adlandırdığı, bünyemizin temel bölgesinde tamamlanır. *(Biz bunu “épreuve vital” diye adlandırmayı tercih ederdik.)* Nisbeten, düşünceden yok-

(1) Şöyle yazmış: “Cemiyet olaylarını açıklamak için, fizikçi ve natüralistlerin, işin aslını bilmediklerinden, kuvvet, enerji, varlık şartları ve diğer kısa ömürlü lâflarla ortaya koymak zorunda kaldıkları genel denilen sebeplere başvurmaktan muafız.” Jean Millet. Gabriel Tarde ve Tarih Felsefesi. J. Vrin éd. 1970.

(2) Max Scheler: *Nature et Formes de la Sympathie*. Payot.

sun, kendine artık hâkim olamayan, yeniden çocuk gibi olmuş veya sürü psikolojisine kapılmış hislerin yokoluşunun niteliği bilinmiyor. Tarde, Max Scheler ve Hesnard'a göre, sunî uykuya benzemesi muhtemel⁽¹⁾. Anlaşıyor ki, hislerin yokolması kavramı, yakını için hristiyan sevgisi ve romantik devrin bazı dilekleri gibi birşey. Daha sonra, "büyük bir hınç hareketi içindeki proletarya hangi şekilde olursa olsun, sevginin etkisine artık inanmadı" ve Max Scheler bundan büyük üzüntü duyuyor. "Proletarya, (*Darvinci anlamıyla*) tabiata karşı mücadelenin ve sınıf mücadelesinin tarihi olabilecek tek ve yegâne faktörü" ve kuvvetlisidir. Nihayet ve bilhassa, diyor yazar üzüntü ile: "Tabii ilimlerin harikulade gelişmesi her his yokoluşunu bir yanılma, insan biçiminde bir tezahür olarak gösterdi." Bu önemli noktaya tekrar dönmeden önce, psikanalizin sahneye girişine dikkatle bakalım.

Psikanaliz, alışılmış skolastiğiyle, meseleyi kuşattı, sömürgeleştirdi ve amansız tekelinde kurallara bağladı.

Yaptığı tariflerle, teşhis ve tedavi ihtiraslarına bir geçiştir. Meyhane tartışması önce catharsis(*bastırılmış duyguların serbest kalması için gösterilen tepki*)'i sonra intikali (**transfert**) konu etti. Özdeşleşme kavramı⁽²⁾ insanlararası dinamik ilişki olarak ve herşeye şekil vermeye muktedir görünerek Freudçu binayı sağlamlaştırdı: Bebeğin hissi görünümünü,

(1) Bu görüş bizi ileriye götürmez. Zira, "telkinle elde edilen bu kısmi uyku", gerek ruhi hayat, gerekse sinir sistemiyle ilgili doktrinlerin boş yere hesaba kattıkları şaşırtıcı bir olaydır.

(2) Özdeşleşme: "Psikolojik bir süreç. Buna göre fert, başkasının görünüşünü, bir özelliğini, bir niteliğini kendine mal eder, kısmen veya tamamen, onun gibi olur. Şahsiyet özdeşleşmelerle değişir ve teşekkül eder" (J.Laplanche et J.B.Pontais).

çocuğun şahsiyetini, yetişkinin şahsiyetini, hattâ analizcinin, analize tâbi tutulan kişiye şekil verme şartlarını. "Bu özdeşleşme kavramının, Freud'un eserinde psikolojik bir mekanizmadan ziyade insanı tedricen meydana getiren temel değer" oluşunun sebebi anlaşılıyor. Netice olarak, özdeşleşmenin boyutları, perdelemek istediği öğrenme terimi kadar geniştir. Zaten, psikanalizin Fransız öncülerinden biri olan A.Hesnard (1886-1969), özdeşleşme kavramının içine Freudçu herşeyin konulabileceğini söylüyor. Psikanaliz terimleri içinde insanlararası bağı özümleyip kendine mal eden bu yayılmacı muammayı özetlememiz gerekiyor⁽¹⁾.

Nevrozlu hasta, çocukluk evrelerinde kalmış olmaktan dolayı (*meselâ obsesyonlu hasta anal evrede vb.*) başkalarıyla normal bir ilişki kuramazmış. Hayatın ilk özdeşleşmelerindeki kavram karışıklığının sebebi anlaşılıyor... Mélanie Klein kehanetinin ve objektal ilişkinin karşısına getirilmiş bulunuyoruz. Önce, hayatın ilk 10-15. gününe doğru, önözdeşleşme halinde doğum sıkıntısı oluyormuş; sonra, Kleinvâri hayaller içinde bir özdeşleşme teşekkülü. (*İyi meme veya kötü meme, içe atma ve dışa vurma, yutma veya yutulma hayali*). Daha sonra, Oedipus durumunda, anne-babaya benzeten özdeşleşme meydana geliyormuş... Arkasından, heyecan ve içgüdülerle ilgili davranışlarda özdeşleşme... Entellektüel, ailevî, içtimai, dinî, sanatla ilgili... ve elbette cinsiyetle ilgili.

Cihanşümül kelimesiyle oynanan ne güzel oyun bu! İçine aldığı psikoterapiye doğru sapıyor. Zira, açık deyimle intikal (*transfert*) diye adlandırılan,

(1) A.Hesnard: Psychanalyse du **Lien interhumain** (İnsanlar arası bağın psikanalizi). P.U.F., 1957.

analizci-analiz edilen çiftiyle ilgili diyalektiğin esası, analiz edilen kişide, analizciyle özdeşleşme hasil edip, bunu geliştirmek.

Uzun sözün kısası, şu meşhur intikal nasıl oluyor? Hesnard bize bunu şöyle izah ediyor: “Gerçek ve müşahhas olarak, çatışmalarını ve ilk zamanlardaki saplantılarıyla daha yakın zamandaki davranış gerilemelerini ortaya koymak suretiyle bu çatışmaları doğuran geçmişteki davranışları hastaya yaşatarak. Davranışla ilgili yapı diyalektiğinin esas kaynağı, anne-baba ve öğretmenlerle eksik özdeşleşmenin sonucu olan bozucu ahlâkî davranışın çocukken hasta tarafından benimsenmesine olduğu kadar, anne babayla ilişkilerin, onlarla ilgili özdeşleşmelerin bozulmasına da dayanmaktadır. Geçmişteki bozucu olaylarla aynı derin temelde hareket eden analizciyle özdeşleşme, intikal yoluyla, nevrozlu hastaya bu olayları tekrar yaşatır. O da bunların hastalığa yol açmış tortusunu düzeltir. Şu halde, psikanaliz küründe tedavi eden şey, hastayı başkalarına ve sevilen varlıklara bağlayan katalizör durumundaki, analizciyle kurulan irtibattır.” Kendine ve özellikle çocukluğun şekillendiği dönemlere dönüşün önemi inkâr edilemez. Şüphe yok ki, “kendini kendin tanı” formülünün gerçekleşmesi ekseriya başkasının yardımını gerektirir; psikanalizci olsun, hekim olsun, usta olsun, ebeveyn olsun, yazar, subay, öğretmen, dost olsun, bir canlının hemcinsine etki gücüne inanmak lâzım. Psikolojik tedavinin etkisi ve gücü inkâr edilemez... Ama, bütün bunların Freud mekanizmasının, sahte ilimci formüllerinin esiri olması kabul edilemez. Psikoterapi şüphesiz bazı teknikler gerektirir ama tekele alınamaz. Serbest, bağlantısız, açık, çeşitli canlılara ve değişik şartlarda, herkese uygulanabilir nitelikte olmalıdır.

"Herkes, tanımadığına da ev sahibi ol. Gökte ve yerde, felsefenin hayal ettiğinden de fazla şey var, Horatio!" (Hamlet I, V)

Sanat devresinde

Saltzbourg maden ocağının derin bir yerine, kış mevsiminin yapraklarını döktüğü bir ağaç dalı atılır; iki üç ay sonra bu dal, parlak billûrlarla örtülmüş olarak bulunur: Bir baştankaranın ayağı kadar bile kalın olmayan küçücük filizler, sayılamayacak kadar çok, göz kamaştırıcı ve hareketli elmaslarla süslenmişlerdir; artık, ilk dalı tanıyamazsınız bile.

Billûrlaşma dediğim şey, sevilenin mükemmellikleri bulunduğunu, aklın, önüne çıkan şeylerden keşfetme işidir.

Stendhal (Aşk Hakkında)

Şehirde gezerek ve kahveye giderek malûmat sahibi olunabilir. Kimin kime borçlu olduğu, bir şeyi kimin kimden aşırıldığı, kimin kimden çocukları olduğu, kimin kiminle neden önce ve neden sonra evlendiği, şu veya bu işin ne kadar zamanda yapıldığı ve doktorun ne dediği öğrenilebilir.

Ernest Hemingway (Öğleden Sonra Ölüm)

Psikanalizin tedavi sürecinin ilmî niteliğini ortaya koymak için en azından, vakaların ve uygulanan tedavi tarzlarının istatistikî gruplamasına başvurmak; intikal olayının sıklığını ve gerçekliğini tanımak; nevrotik bunalımların "sebebi" olan çocukluktan gelme iç çatışmaların vukuunu müşahade etmek gerekir. Vakaların çoğunda, bütün bunların telkinden ileri gelmeyip, bizzat hasta tarafından hissedildiğinden emin olmak gerekir.

Ne yazık ki, bu alanda yapılmış istatistik yoktur. Kardiyoloji, pediatri ve diyabetolojinin vermekte ol-

duğunu psikanaliz asla vermedi. Psikanaliz, Freud'den doğma ve daima değerli saydığı bir yöntemi, kahramanlarının ikna kabiliyeti ve terimlerinin tuzaklılığı sayesinde ebedileştirmekle yetiniyor.

Gevelenip durulan böyle bir âyin usûlü karşısında nasıl ihtiyatlı olunmaz! Tedavi edicinin hastasını aldattığı şüphesi gerçekten haklı. İyiniyetli tarafsızlığı ne olursa olsun, zaman zaman *(bir dil sürçmesini, bir hatırayı, bir çağrışımı, bir rüyayı)*, hastadaki “bilinçlenmeyi” sağlamak amacıyla ortaya çıkarıp yorumladığı biliniyor. “Analizler şunu gösterdi ki...”, “Falan tip kişilerde falan çocukluk saplantıları vardır.” “Falan şey falan organı temsil eder” vb... söyleyip duruyorlar. Acaba hasta da aynı fikirde midir? Bundan kaygılanmıyorlar. Müşahede eden, müşahedesini itiraf edip içini döken, hattâ teşhisi öğrenince kabul eden o değil sanki. Hastayı “haberdar” eden ve ikna olarak, “analizler gösterdi ki...” deyip peşine düşüren, analizcinin ilk yorumu oluyor. Böyle hareket ederek, analizcinin, ruhî olayları tarafsızlıkla gözlemek yerine hastasının durumunu inşa ettiğini ve kendi tedavi tarzını yorumladığını düşünmekte haklı değil miyiz? Bu işi dürüstçe hattâ farkına bile varmadan yapması mümkündür. Tedavi edici hastayı, doktrin, tedavi ediciyi kandırıyor. Seans dalavereleri arasındaki analiz edilenin sözlerinden ayinin usûl kitabını ve dogmayı bulmak zorundadır analizci; yani kendi imanını. İşte bu şekilde, binlerce yıldan beri inançların ve dinlerin doktrinleşmesi vuku buluyor. Şüphe eksikliğinden...

Şekli ve bozulmuş tarafları ne olursa olsun, gelecekteki psikanaliz kürüne, insanlararası ilişkilerin faydası inkâr edilmeden, en küçük ilmi güven duyulamaz. **İlhamla gelen gerçektir o.** Ve kelimenin

anlamını genişleterek düşünürsek, psikoterapi henüz sanat devresinde bulunuyor.

Hesnard, insanlararası bağın “daima edebî sanat tarafından deforme edildiğini” ve “psikanaliz araştırmalarından sonra anlaşılmaya başladığı” yazıyor. Aynı fikirde değiliz: Psikanaliz araştırmaları, dogmatılaştırmaktan başka bir şey yapmadılar; deforme etmek şöyle dursun, edebî sanat, insanlararası ilişkilerin anlaşılmasına yeri doldurulamaz katkıda bulundu. Sanat deyince Littré'nin tarifini hatırlıyoruz: (sanat: “bir metoda ve birtakım tarzlara göre bir şeyi meydana getirme.” İlmî inceliğe geçiş yok.) Ve içgüdüden ileri gelen başkasını anlama arzusunun da yer aldığı hayatî his merkezinin (*épruvé vital*) coşmasının ifadesidir sanat.

Psikanaliz kürünün, kaskatı mücerret kavramlar içinde dondurduğu insanlararası ilişkiyi, açık, hür, ölçülü, kontrollü, maharetli ve de vahşi olmayan⁽¹⁾ psikoterapi, bizzat hayatın içinde ele almayı görev biliyor. Hayatın uzmanları olan hekimler, insanlar arasında yaşamayı olduğu kadar, anlatmayı da bilen kişilerdir.

Kendine açılan Montaigne ve dünyaya açılan Shakespeare değişmesi (*mutation*) olmasaydı, batı düşüncesi ne olurdu? Aynı doğrultuda yaşayan, aynı doğrultuda seven ve yazan Stendahl'inki nasıl bir öğretim! Yaşanmışın önemi! Ve de şartların!.. İtinâlı bir analizle veya sürekli içebakışla değil, olağan tecrübeyle, sade bir psikolojiyle, yaşanacak hayatın tatbikatından doğan anî bilgi ve yanlışsız önseziyle.

(1) Vahşi psikanaliz: Rüyaları, belirtileri, sözleri, davranışları... vb. yorumlamak için iyi anlamadıkları psikanaliz kavramlarına dayanan, tecrübesez ve amatör “analizci”lerin müdahale tarzı (Voc de la Psych.)

"İnsan, yapabildiği kadardır ama ne olduğunu hisseder" diyordu Stendhal.

Ya Proust! Protestanların İncil'den yaptıkları gibi, her durumda kendisinden bir mehzaz elde edilebilen Proust... Varlıkları kendine ekledikten sonra, onları karmakarışık bir şekilde içinden çıkarıyor. İşte özdeşleşme bu! Bizlere, insan böceklerinin cinsî oyunlarını öğretiyor; obsesyon devrelerinin bizleri tekrar tekrar üzerine attıkları güzergâhı ifşa ediyor; bizlere, insan aklının müessir olmadığı biyolojik yarışı, bir çeşit sosyal kaderciliği ve zamanın getirdiği herşeydeki korkunç izafiyeti ilham ediyor... Bu tasavvurlardan herbiri bizleri yerimizde mıhlıyor ve bizleri sembolle ispat içinde hapsetmeden, kendimizi cinsî bakımdan anlamamıza yarıyor. Lâf ebeliğinden, hissî insiyaktan arınmış ruhî hayatı yaşıyor. "Benim sözünü ettiğim geceyle, Freud'un hastalarını dönmeye teşvik ettiği geceyi karıştırmamak lâzım; Freud, fakir evleri soyuyordu. Oralarda değersiz bir kaç mobilya ve aşk fotoğraflarını aşırıyordu" diyor Cocteau. Onun sözünü ettiği bu geceyi, bu çıplak ruhî hayatı Proust kendinde hissetti, başkalarında farkettiler ve içine attılar; hayaller, kelimeler, yazılanları takip etme ve dehası sayesinde bu büyük tecrübeyi, sükûttan ifade alanına yönelttiler. Uydurma hiçbir şeyin olmadığı bu uzun hikâyede, bu vakalar, durumlar, davranışlar, açıkça bilinmeyen yaşantılar yığnında, bu deney yükünden Proust, Kepler'in gökte bulduğu gibi, kanunlar buldu. Şöyle diyordu: "Sadece, genel kanunların belirtisi gibi görünen şeylere bağlanırım."

Sonuç olarak, insan ilişkileri için, okuyucusunu bir başka insan haline getiriyordu.

Çocukları dinlemeye, deney konusu yapmaya ve Dickens'i tanımadan Mélanie Klein'in yamyamca saçmalıklarına bel bağlamaya hakkımız var mı acaba? Birincisi çocuğu iç taraftan tasvir etti ve çocukluğunun harikulâde, yüce fantezisini açmak, ilk yıllarında kalbinde sakladığını ortaya koymak için üç erkek çocuğun kaderi kendisine (*Twist, Copperfield ve Pip'inki*) gerekli oldu... Karamazov'lar, Tolstoy'un ve Gorki'nin çocukluklarıyla, Daudet, Malot, Vallès, Alain Fournier, özellikle Proust ve **Si le Grain ne meurt**'ün (Tohum Ölmezse) Gide'i, **La Robe prétexte**'in (Bahane kılıfı) Mauriac'i, **Portraits-Souvenirs**'in (Portreler ve Hatıralar) Cocteau'su, **Pedigrée**'nin (Şecere) Simenon'u, **Jean le bleu**'nün (Mavi Jean) Giono'su, **Mort à Crédit**'nin (Taksitle Ölüm) Céline'i, hattâ **Mots**'nun (Sözcükler) Sartre'i ile, edebiyatın bize verdiği çocuk hasadını Dickens'den itibaren ihmal etmeye hakkımız var mı?

Bir gün, tanıdığımız bir psikoterapistin, karısının sayıklamalarıyla dolu bir hayatın kendisini anlayışçı insanlık çılgını haline getirdiği Pirandello'nun bile ismini bilmediğini öğrenince afalladık. "Başkalarının gördüğü ve ele aldığına, sizin gördüğünüz ve ele 'aldığınızın zıttı bile olsa saygı gösteriniz" dedi. İyiliksever olduğu kadar romantik bir hayal mi acaba? Olsun. Mahkemede, tıpta, psikolojide tek gerçek olarak parlayan şu kapalı ifadeye de çıkıyor: **Herkesin kendinin olanı tuttuğu inkâr edilemez....**

Çanlar Kimin İçin Çalıyor'un son sayfalarındaki duygu fişkırması nasıl farkedilmez! Ya Simenonculara has özellikler! Ahlâkiyatçıların vecizelerine, akademik psikolojinin yorumlarına, Freud skolastiğine göre, bir sanatçının yazısı hiç bir şey aktarmaz. Fakat, davranış bakımından, yani Sanseveri-

na, Emma Bovary veya Dimitri Karamazov'u canlandıran davranışlar bakımından çok şey verebilir.

Üstadımız Simenon, kahramanlarını tasvir eden şeyleri bilir (Konsültasyon dolambaçlarında sık sık rastlarız: "Hayret, şu endişeli ve muzradıp kadın, Pedigree'deki Elise bu; hayret, şu tatlı ayyaş Léopold'un ta kendisi; şu genç serseri, Ağır Ceza Mahkemesi kahramanı"). Bu varlıklar açıklanamazlar. Davranış gösterirler ve davranışları kendi adlarına konuşur: severler, içerler, öldürürler, kaçarlar, gözlerimizin önünde ölürler. Kendilerini tasvir ederken mi? Kem küm konuşurlar ve böylece kalplerindeki söylenir cinsten olmadığını tekrar eder dururlar. Dışa kapalılıklarının kendilerini soktuğu trajik durumdan bu şahısların sızlanmaları tam bir tezattır. Tezat mı bu? Hayır. Bu, alelâde dâhînin bizleri, başkalarının sırlarına vâkıf etme gücüdür. Simenon, yeni beynin işe yaramaz lâfını, yorum tuzaklarını, yalanlarını, sembol sahteliğini ve psikanaliz ukalalığını reddediyor. İki beyin arasında hiç ilgi olmadığını, eski beyne, yeni beynin ifade ve mantığını atfetmenin aldatmacadan ibaret olduğunu, yeni beynin temasının eski beynin itici gücü olmadığını, eski beynin illiyet irtibatı olmaksızın, refleks otomatizmi ve şartlanmaların tesadüfi , akıl dışı, şüpheli sıralanmaları çerçevesinde çalıştığını insiyakî bir tarzda anlamıştır. İrsiyetin zar torbası, artı ortamın zar torbası... Varlıkların, izahı kabil olmayan ve bağırtılar, öpüşmeler, hırıltılar, ısırılmalar, kızgınlıklara kulak verme suretiyle birazcık ifade edilebilen kadarı bu. İşte gerçek! Yorumlarla gösteriş yapan gerisi, aşırı ve dolaşıktır. Freudçüler buna kapılmış olsalar da, sanat bundan tatmin olmuyor. Oysa sanat, eski beynin heyecanlarla ilgili içe bas-

tırmalarını ve yeni beynin muhakemelerini sentez edebilecek belki de tek teşebbüstür. Sistem ve doktrin esiri olmaksızın olayları sıralayan, onları yaşayan ve klinikte ifade edenlerin yoğurdukları hamurun içinde ne güzel insanlık deneyi bu!

Flaubert'in teşviki: **"Yaşamak için okuyunuz."** Bu cümle, hayatı öğrenmek için okuyunuz değil, insanlık macerasına **"ben"** inizi daha fazla sokunuz, ona serbestlik, nefes alma rahatlığı veriniz demektir; "éprouvé vital"inizi artırmak, içgüdüyü akılla bilmek, yaşadığınız anın zevkini tatmak için; insanlar arası ilişkilerde içtenlik, ustalık, açık yüreklilik kazanmak için okuyunuz demektir. Yazarinkine benzeterek şahsiyetini düzene koymak. Yaratığın tamamlanması için ne güzel öğretim tarzı! Balzac, Stendhal, Dickens, Melville, Flaubert, Dostoiewski, Proust'u cem etmek, bir psikanaliz iç araştırmasıyla eşdeğerdedir. Şunu Rimbaud söylüyor: **"Duyularımızı dışa vurmak için tek fırsat bu"**. Dünyaya, başkalarına, kendine sevgi. Ve de, yazılı ifade yoluyla.

Bununla beraber, mezhepleriyle ilgili olmayan tek satır okumamış olan, bütün bir edebiyat ilmini "eğitici analizleriyle" değiştiren psikolojik tedavi edicilere sık sık rastlıyoruz. Bu şekilde, cahil kalmaya devam ettikleri gibi, tenkit zihniyetinden de mahrum kalıyorlar. Görünmeyen yüzleri insanlık nüktesinin ve sıcaklığının eksikliğini gösteriyor. Bunlar hekim değil, verimsiz, inatçı, kapalı sistemlerine yumulmuş diyaforüslerdir. İnsanlar arası ilişkilerin inceliklerini bunlara emanet etmek pek münasebetsiz bir şey olur. Akıl hastalarının sorumluluğunu güvenmek ise daha fazla.

Felsefî ifadeden yoksun ve mücerret kalıplara güvenmeyen kafalara göre, insanlar arası ilişkiler müsbet ilmin ışığında ve hiyerarşik düzenli sistemlere göre incelenmeye lâyıktırlar. Şuur ve sanat konusunda yaptığımız gibi nörolojinin seviyelerine uygun tarzda⁽¹⁾. Çünkü ilişki de, eski beynin iç aşamasıyla, yeni beynin en fazla entellektüel hale gelmiş aşaması arasında bir derecelenme işidir. Bu amaçla, birincisi, tabiatın bize, mahsus bahşettiği cinsî organları harekete geçirir; ve bu eski beyni konuşturmak, sık sık tekrarladığımız gibi, akla yatkın değildir, zira konuşurken falso yapar. Yeni beyin seviyesinde ise, her türlü duygu fişkırmasından sıyrılmış olan ilişki, teknik konuşmaların hattâ bir satranç partisinin en soğuk tonunda olabilir. Bu iki aşırı uç arasında, şüphesiz bütün dozlar ve şartlanmalar vardır. Bu bapta henüz sanat safhasındayız ama, hiç bir şey ilim safhasına geçmemizi engellemiyor. Bunun için bir tek metot gerekiyor ve daima aynı metot.

Davranışçılık (*behaviorisme*) çoktandır hayvanlar arası ilişkilerdeki davranış tarzlarını inceliyor ama, ne insanî sevgiyi, ne insanî cinsiyeti burada mütalâa etmek mümkün değildir. **Freud mekanizmasının insanlar arası ilişkilerin yönünü değiştirmesine katlanamayız.**

Gerçekte, bu ihtiras verici ticaretin pek çok modeli, müsbet inter-psikoloji adı verilebilecek olan, tecrübî psikoloji'nin bir kolu vasıtasıyla, kurma, sınıflandırma, gözlem ve sayma yolundadır. Yapılacak çok iş olsa gerek. Hayal gücü, becerisi ve bilgi yükü olan en iyi psikanalizciler, müşterek ciddiyete

(1) Şuur konusunda bkz. s.88. Sanat konusunda bkz. bl. 1 varlığın sınırları.

uymak ve yorum alışkanlıklarından kurtulmak şartıyla, bu araştırmada yer almaya pekâlâ davet edilebilirler⁽¹⁾.

Esope'un dili

Esope, hocasının pazardan en iyi ve en kötü şeyi alıp getirmesini istediği her defasında, sadece dil alıp getirir ve bunun sebebini "insanın kullanım tarzına göre, dil, en iyi veya en kötü şey olabilir" diye izah eder.

Le Larousse

Aklın "analitik" terimiyle tarif edilen yetenekleri, analize en az elverişli olanlardır. Bunlara sadece sonuçlarıyla değer veririz.

Edgar POE

Double Assassinat dans la rue Morgue; (Morg Sokağında Çifte Cinayet)

Ah! Şu Freud de ne kadar can sıkıcı! Kendisi olmadan, Amerika'sını keşfetmeyi başardık gibi geliyor bana.

Gide

(Journal, 19 Juin 1924)

Nihayet, esas soruya cevap verip vermeyeceğimi düşünebilirsiniz: "Psikanaliz iyileştiriyor mu, iyileştirmiyor mu? Bu iş yürüyor mu? Yürüyorsa tamam, önemli olan bu."

Buna çeşitli cevaplar verilebilir. Sıralamaya çalışalım:

(1) Şüphesiz, bazı aşırıları bunu asla kabul etmeyeceklerdir. O, Mannoni şöyle yazıyor: "Psikanalizin geleceği emniyetli değildir. Geleneksel düşünme tarzları tarafından "yeniden ele alınma" tehlikesine maruzdur. Resmî kaynağının bazı sinir hastalıklarını tedavi etme kaygısı olması, ortaya çıkmasından beri, herşeyi gölgelemeye hâlâ devam ediyor" Freud par lui-même (Le Seuil). (Kendi Ağzında Freud).

1. Evvelâ, esas olan bu soru değildir. Esas olan "İşin yürümesi" de değildir. Tekrar edip duruyoruz: Tedavi şeklindeki gerekçenin tıpta ilmi değeri pek azdır. Psikiyatride çok daha az. Çünkü ikincisinde telkin, beden hastalıklarında placebo'ların oynadığından daha fazla rol oynayabilir⁽¹⁾. Psikanalizin muhtemel etkisi, hiç bir şekilde, doktrini meşrulaştıramaz. Hayvanî manyetizmanın gerçekte hiç ilgili olmadığı halde, Mesmer'in gerdeli aktif idi.

2. Etkili istatistikî deliller, tedaviyle ilgili bütün branşlar gibi psikanaliz tarafından da verilmeliydi. Oysa hiç böyle olmadı. Etkililik kanaati sadece, bir kaç gözlemin ilgi çekiciliğinden, klan imanının ateşinden ve nihayet bu imanın ikna ve yayılma gücünden ileri geliyor.

3. Psikanaliz tedavisinin hiç bir psikoza tam olarak iyileştiremediğini ifade etmek yanlış olmaz.

Sadece bu tedaviyle şizofrenide hiç değişiklik olmuyor. Bununla beraber, psiko-farmakolojinin bir miktar iyileştirdiği bir hastanın psikanalizciye teslim edilmesi faydasız değildir. Çünkü, kendince nisbeten örtülü bir gerçeği ihtiva eden durgunluğa hasta terkedilmemelidir. Ama burada sadece, az hasta olan bir psiché için masaj seansları yapılmalıdır.

(1) Placebo: Hastada ve doktorda kendiliğinden olan bir davranış hakkında teşhise varabilmek için kullanılan yalancı ilaç. Esas tedavinin muhtemel etkisiyle karşılaştırmaya yarar. Placebo faktörü konusundaki incelemeler gittikçe derinleştirilmekte ve bütün deneysel metodlarda elzem olan şüphesizliği desteklemektedir. "Çift kör" adı verilen programlarda, ne hasta ne de hekim hangisinin aktif ilâç, hangisinin placebo olduğunu bilmemektedirler ve bunlar benzer vakalarda uygulanmaktadır.

Çocukluk psikozları için de aynı şey söz konusudur. Bu alanda ileri sürülen neticeler, yanlış olarak psikoz diye adlandırılan davranış bozukluklarının düzelmesinden ibarettir. Konsültasyonlara ve hekimlerin klinik ciddiyetine göre, bu son teşhis şaşırtıcı derecede farklı oranlarda verilmektedir. (20 den 1 e kadar). Üstelik, değişik anlamlara çekilebilen önpsikoz (*prépsychose*) ifadesi güya, tedavi edilmezse *psychose* haline gelebilecek olan, sözümona "limit durumlar" hakkındaki başarıları ilân etmeye imkân veriyor.

Müzmin sayıklamalar belki ustaca patojenik tahminlere imkân vermiştir ama bunlar asla etkili bir psikanalize dayanmamıştır.

Maniaco-dépressive psikoz için de, durum bundan farklı değildir.

4. Psikanaliz, *toxicomanie*'ler, cinsî sapıklıklar ve psikopatik şahsiyetler üzerinde hiç söz sahibi değildir.

5. *Hystérie* konusunda ne olup olmadığını daha önce gördük.

6. Nevrozların heterojen grubu psikanalizden nisbî bir fayda sağlamaktadır.

Obsesyonel nevroz psikanalizden yakasını kurtarsa da, sıkıntı nevrozu ve korku nevrozu psikanaliz sahasına girebiliyor (*Bununla beraber, özel tedavi yollarından vazgeçmek artık mümkün olmamaktadır*). Zaten, psikanaliz kürü, savunma vasıtalarından hareket eden insanlararası ilişkilerin genel faydasından daha mı fazla katkıda bulunmaktadır? İnsanlararası ilişki teskin ve telkin yoluyla, zihnî faaliyete açıklık kazandırarak zaafların ve güçlü yanların sağlam bir bilançosunu sağlıyor.

En azından uygun sözlerle hastaya güven vermek ve bir kaç gün, endişelerinden kurtarmak mümkün oluyor.

Azamî derecede yapılabilen şey ise, yaşama kabiliyeti vermektir... Yani, "**ça, moi ve sur-moi** (*id, ben, üst-ben*) arasında ahenk kurmak", "karşı cinsle cinsî tatmin gücü, gerileyici müdafaa ve endiyeşe mahal kalmaksızın şehvet mahrumiyeti ve diğer mahrumiyetlere katlanma gücü, suçluluk duygusuna ve sevilen şeyi kaybetmesine sebep olmaksızın kendine veya başkalarına beslediği hınçlara katlanma gücü ve kedere katlanma gücü" sağlamak.

Kısacası, denge ve sağduyu sağlamak. Eskimiş ihtiras! Psikanalizin buna gücü yeter mi? Ama elbette, vicdan muhasebesi, itiraf, tövbe, dua, keşiş-varî ibadetler, dünya nimetlerinden el çekme, militanca faaliyet ve yoga... gibi bir sihirli lütuf her disiplinde mevcuttur. İnsanlar değişik faziletlerin baskısı altındadır. İyi bir şey olduğunu bilen bazıları bunları aşmak isterler. Tâbiyet, fedakârlık, ferâgat, üç yıl boyunca ve haftada üç defa yapılırsa saha ne olursa olsun, ibadetle eşdeğerdedir: Boudha, İsa, Marx veya Oedipus. Teşebbüslerinde sadece, intikal (*transfert*) in kendine has özelliğini görmek Freudçülere kalmış bir şey. Burada sadece, bir çeşit çilecilik ve adî meyhane tartışması görmekte de bizler hürüz.

2000 yılındaki ahenk için çok gerekli olacak yedi milyar üst-ben'e (*sur-moi*) şekil verme teşebbüsünün tamamen saçma ve zor olduğu hususunda herhalde mutabıkızdır.

7. Alışılmış tedavinin ve bu mekanizma ve sembolcülük tarafından kalıplaştırılmış insanlar arası ilişkinin dışına çıkıp, psikoterapinin geniş çerçeve-

sine yaklaşılnca, büyük bir rekabet görülüyor (*Yeni-Freudcü, dinamik, logoterapik ve teskin edici psikoterapiden, grup, aile, çift, yapı, kültür, sahne ve çıplaklık psikoterapisine kadar*⁽¹⁾). İnsan mutsuzluklarına değişik yaklaşımlar moda oldu; ama sağduyu, bunların hastaya uygun olmasını arzu ediyor, tersini değil. Özel tekniklere fazla değer verilmesi, basit bir görüş veya tali bir taktik olma yerine yeni bir dogma doğurabilir.

Bu şartlarda psikoterapinin, Esope'un diline benzeme tehlikesine maruz kaldığı anlaşılıyor: En iyi ya da en kötü şey.

8. En iyi, her şeyden önce tedavi edenin şahsiyetindedir: Hastanın güvenini ve itrafını sağlama kabiliyetinde; hassasiyet, samimiyet, oturaklılık, sabır, esneklik ve becerikliliğinde; sempati gücünde olduğu kadar, sağduyusunda ve basiretinde. Önsezili, bilgili ve yorum yapmayan bir dedektifin niteliklerine sahip olmalı." Analiz şüphesiz elzemdir, fakat fazla derin olmamalı" diyor Chamfort. Psikolojik inceliklerin esrarlı, afallatıcı ve konunun içinde olmayanlarca bilinmeyen zemberekler olduğu bir gerçektir. Bununla beraber, sezgiye dayanan aşırı incelikler ve titizlik, ekseriya, analizi doğrulukla yanlışlık arasında döndürür durur. Öyleyse, tedavi edicinin niteliğinin de kültürene ve uygulama gücüne, ama özellikle mizacına bağlı olduğunu kabul etmek gerekir. Aslında, Victor E.Frankl⁽²⁾'in temennisi olan, psikoterapinin yeniden insanileştirilmesi, herhalde, doktrinlerini kesinlikle aşmış, hastanın akli isteklerine olduğu gibi "varoluşla ilgili çeşitli mah-

(1) Annales de psychothérapie, t. II, no. 3, 1971.

(2) La Psychothérapie et son Image de l'homme, Paris, Resma édit.

rumiyetlerine" de açılmaya muktedir, olağanüstü şahsiyetler sayesinde gerçekleşebilecektir.

En iyi, aynı zamanda iyi tesbit edilmiş bir zaruret: Psikoterapinin elzem olduğu, yani basit tavsiyelerden ve geçici ilâçlardan daha önemli olduğu açıkça ortaya çıktı; hastanın kültür seviyesi, iyi niyeti ve şahsiyeti dikkate alınarak uygulanma imkânı, gerçekçi olarak görüldü; aile ortamındaki rûhî tedavi kaynaklarının yetersizliğinden dolayı, psikoterapinin faydalılığına şüphe yok⁽¹⁾. Fakat kısa sürmelidir: Bir kaç ay zarfında çok tatminkâr neticeler alınmaktadır.

En iyi psikoterapi alçak gönüllü olmayı da biliyor. Değerinin ve sınırlarının farkında. Başka tedavi vasıtalarına uygun düşen yeri de desteğinde tutmayı beceriyor (*kimyaterapi, elektro-choc, v.b....*). Özellikle, ilmin ilerlemekte olduğunu ve belki bir gün rûhün azalacağını asla unutmuyor.

Yüzyılımızın ilk yarısında, sihirli dağ, veremi iyileştireceğini iddia ediyordu. Temiz havası faydalı mıydı? Şüphesiz, ama streptomisin, izoniazid ve rifampisinden daha az.

9. **En kötü**, gözlerimizin önünde alabildiğince uzanıyor şimdi.

Önce, dar kafalı, dogmalarına kapanmış, cahil, ilim desteğine sırt çevirmiş, organik perspektife karşı çıkan, her çeşit metodolojiden hatta vakaların düzene konulması ve gözlemlerin kaydedilmesinden bile rahatsız olan düşük kaliteli bazı rûh hekimleri; şuur dışı bir güvensizlikle tıbbî tedavileri reddedi-

(1) Bizzat anne baba tarafından uygulanan basit fakat etkili bir rûhî tedavinin çok faydalı olduğunu, şefkat bağışları adı altında tekrar tekrar ifade ettik.

yorlar ve her derde deva usullerinden “objektif olarak” ve bağımsızca sonuç çıkarmaları gerektiğini ileri sürüyorlar; testleri, hattâ teşhisleri de reddediyorlar. Hastalıkların belirtilere dayanan sınıflandırılması diye bir şey var mıdır onlar için? Herhangi bir hasta söz konusu olunca, sembollerin bütün kaynaklarını, esnek ve şehriyeli bir ifade sarhoşluğu ile kullanıyorlar. Ve ne yazık! Gülünç bir yorum tarzı, empresyonist bir görüş ve bu görüşün hissi dalgaları arasında kürek çektiklerini görünce bundan şüphe ediyoruz.

Bunlar hastalarına, sempatiyi bir tarafa koyarak, objektif davranmıyorlar. İyiye götüren, vazgeçilemez tarafsızlık, yerini, gelenekler, duygu ve düşünceler hususunda yönlendirici bir âfâkiliğe bırakıyor. Şuurların büyük müdürü, daha ziyade şuuraltının büyük diktatörü Dr. Fanti diye birisi, “kendi iç dünyasının sokaklarını tanımadan, yani psikanaliz pusulasına sahip olmadan insanın kendisini evlilikte mutlu hissedemeyeceğini ve evliliğin aldatmacedan başka bir şey olmayan, tabiata aykırı bir müessesese olduğunu” ileri sürüyor⁽¹⁾. Tedavi edicinin katılık ve aşırılıkları ne olursa olsun, hasta boyun eğmek zorundadır. Zaten, psikoterapide ortaya çıkan her türlü güçlük ve başarısızlık hastaya, ailesine ya da “çağdaş psikiyatrinin kötü uygulama şartlarına yüklenir”.

Bütün bu işlemleri finanse eden kamu kuruluşlarının, saf saf yön değiştiren psikoterapilerin sayısını öğrenmeleri uygun olurdu. Bu çeşit sapmalar sık sık oluyor. Halkın sabrının da sınırları vardır ve halk, ses dalgalarının “büyük danışmanları” ve kadın magazinleri tarafından falcının lâfları ile kâhi-

(1) S. Fanti: Contre le Mariage, (Evliliğe Karşı) Flammarion.

nin kehanetleri arasında yayılan iki paralık psikanaliz numaralarıyla durmadan bombardıman edilmesine rağmen, sağduyusunun tamamını kaybetmiş değildir. Psikoterapi teşebbüsünün randımanı iyi değilse, tedavi merkezleri hastalar hakkında kavgaya bile ediyorlar bu olağandır; çünkü tedaviyle ilgili bilgiler acınacak haldedir. Hoş görünme, kolaylık ve misyonerlik zihniyeti içinde, her derde deva psikoterapiye hemen hemen otomatik olarak başvuruluyor. Hattâ, gereken yeniden eğitime yerine, psikoterapi geçiriliyor sistematik bir şekilde.

Aşırılıklar bilhassa çocuklar konusunda fazla sayıda ve ızdırap verici. Yetişkinler nisbeten itiraz etmeyi beceriyorlar ama, habersiz bırakılmış ve işe yarı yarıya bulaşmış anne babalar endişeli ve savunmasızdır. Yıllarca sürdürülen bu aptalca tartışmalara çok sayıda örnek vermek mümkün. Yorgunluk, yanlış anlama, tembellik, her türlü kontrol eksikliği ve zaman kaybı: Falan çift çocuğunu yeniden imlâ öğretimi için bir psikoterapi merkezine götürüyor ve haftalık **psikodram**⁽¹⁾ için başka anne babalarla buluşuyor; feşmekan çift, geri zekâlı bir çocuktan dolayı Spitz metoduna göre cinsî ilişkisinin en küçük ayrıntısına kadar analize tâbi tutulup suçlu bulundu ve bakıma alındı; bir başka çift de, hem anne hem baba, ikisi de doktor. Pek akıllı ve iyi yetişmiş kızlarının geç konuşmasından dolayı psikoterapiye alındılar. Empoze edilen çözümün ihtiyaca nazaran ne kadar farklı olduğunu görüyorsunuz: San'ki, kravat almak için mağazaya giden birisinin, oradan pantolon askısıyla çıkması gibi...

Buna rağmen, mozaik metodundan habersiz

(1) Psikodram: Rûh hastasının, durumuna uygun rolü oynayarak deşarj olduğu tiyatro oyunu.

olan müşterek çivi metodu herşeye imkân veriyor; ve böylece tuhaf bilgiler üremeye devam ediyor. Öyleki, bir çok teste dayalı ve en geçerli şartlarda teşhis koymuş bir danışman hekim, herhangi bir yenisinden eğitim için kendi çevresindeki bir genç hastayı teklif edemiyor. Her derde deva psikoterapinin oburluğunu tatmin için, bölgesindeki merkezin meseleyi ele alacağından haklı olarak çekiniyor.

10. **En iyi ve en kötü** Fransa'da, akıl sağlığı ile ilgili kamu kuruluşlarının yeni teşkilâtı vasıtasıyla çoğalma tehlikesi gösteriyor. Mahallileştirme ve bölge politikası adları altında psikiyatri uygulamasının temelden reforma tâbi tutulması öngörülmüyor⁽¹⁾. Amaç, her 70 bin-100 bin nüfusa bir uygulama bölgesi düşecek şekilde yaygınlaştırmadır. Bu perspektifte, daha küçük ve uygun birimler, genel hastanelerin organik uzantıları ve tam anlamıyla psikiyatrik kurumların öğretim imkânları, 1980 yılına kadar yetiştirilmiş olacak; 4000 psikiyatri uzmanı, hastaların yanına, evlerine kadar gidecek mediko-sosyal ekipler sayesinde, akıl hastalarına daha iyi bakılacak ve onlarla daha iyi ilişki kurulacaktır.

Ne iyi ve güzel bir program! Eskiden verem savaş dispanserleri vasıtasıyla somut hale getirilmişti. Sosyal bakımdan bu derece geniş meselelerde hastanın yanına gitmek büyük bir merhaledir. Zira, akıl hastasının kısa süreli hastane hayatı ile aile, toplum ve meslek ortamındaki bakımı arasında, can sıkıcı bir kopukluk vardır ve hastaneden sonra psikiyatri uzmanı pek ilgilenememektedir. Yalnız, şeker hastasına nasıl insulin elzem ise, aynı derecede elzem olan tedaviyi hastanın takip edeceği kesin

(1) Charles Brisset: L'Avenir de la Psychiatrie en France, III. bölüm.

midir? Sosyal hizmetin birinci derecede rol oynayacağı ve hastanın yaşadığı ortamda takip edileceği bu yaygınlaştırma projesi çok faydalı bulunuyor.

Ne yazık ki, mahallileştirme denilen şey sonunda buna hayat verecek insanlara benzeyecek ve doktorinleri şu olacak: Deney metodu veya Freud skolaslığı. Oysa, ihtiyatlı olmak gerektiği *-hiç değilse Brisset'yi okuyunca-* anlaşılıyor. Neden mi? Ekseriya zıt anlamda kullanılan yatay ve dikey sıfatlarının bütünleşme ismiyle birleşmesi sebebiyle. Kelimelere takılıp kalma alışkanlığımız yok ama bunlar dikkatimizi çekiyor.

Dikey bütünleşmenin tıbbinki olduğu ifade ediliyor. Meselâ, kalp bozukluğu olan bir köylü çocuğu yakın şehirdeki danışmana başvuracak; o da onu en yakın büyük şehirdeki ya da başkentteki kardioloji servisine havale edecek. Orada kesin teşhis konulacak ve çocuk muhtemelen kalp cerrahî servisine götürülecek. Bu işte, baştan sona, genel tıptan ilgili tıp dalına giden yol katedilmiş oluyor.

Psikiyatri "başkaları gibi bir ihtisas dalı olmadığı" ve rûh hekimleri de "başkaları gibi hekim olmadıkları" için, herşey, **dikey bütünleşmeye** giremez ve **yatay bütünleşmeden** faydalanmak zorundadır. Yani psikiyatride, hasta meselâ bir şizofren kalp hastası örneğinde gördüğümüz merdiveni tırmanmak zorunda değildir. Sebebine gelince, psikiyatride teşhis başka dallardaki gibi değildir. Hastalık çeşitlerinin sınıflandırılması "dil alışkanlığından ibarettir". "İnsan, birisinin şizofren hastası olur da, bir başkasının olmayabilir" diye ilave ediyor Brisset. Öyleyse tedavi de herkese göre değişecektir. Şu halde önemli olan, hastanın bakımıyla ilgili şartlar ve çevresiyle teşkil ettiği bütünlüktür. Buradan, yatay

bütünleşme içerisinde bağımsız olması gereken, çok sayıda küçük ve dağınık tedavi düzenleri gereği ortaya çıkıyor.

Muhalefetin esası iyice anlaşılmıştır: Tıp için çok iyi olan çalışma şartları, psikiyatri için kötüdür. “Deneyin nasıl yapılması gerektiğini bildiren Descartes metoduna uyulmazsa, tıptaki deneyler kötü olur. Deney metoduna bağlı kalınırsa psikiyatri kötü olur” diye yazıyor Brisset⁽¹⁾.

İşte bizi endişeye boğan şey bu. Psikiyatrinin, derin hissî rezonansları olan insanlararası ilişkilerin sırlı oyununu ihtiva ettiğinden şüphe yok. Ama tıptan farklı değil. Sadece, bilmediği şeyler yönünden tıptan farklıdır; bilmedikleri çok olduğundan teşhisleri kesin değildir. Öyle kalması için en iyi yol, olduğu gibi bırakmaktır. Kendilerinden, doktrinlerinden ve uygulamalarından emin 4000 kadar kralcığın yata-yat görüşleri doğru kabul edilirse, ülke yirmi yıllık bir cehalet dönemine sokulmuş olur. İlimden kopuk, “bitkilere dayanan bir tıp anlayışının” gelişmesine ayak uyduracak bir uygulama ile, dış ülkelerden gelecek yeni keşifleri bile alacak gücümüz olamayacaktır.

Ancak sebatlı bir **dikey** çalışma –veya bütünleşme– gözlemlerin kontrolünü, sürekli öğrenilmesini ve gruplandırılmasını sağlayabilir. Hem anlamak hem de efsanelikten kurtarmak için, gruplandırabilmek esastır. Genetik, biyokimya ve fizyo-patholojiyle birlikte, psikiyatrinin gelişmesi için, kesin olmasalar bile teşhislerin ve mükemmel olmasalar bile tedavi programlarının sayımının yapılarak sınıflandırılması ve otomatik hale getirilmesi gerekir.

(1) Aynı eser.

İlim ancak böyle oluşacaktır. Ve hastanın çevresiyle meydana getirdiği bütünlüğün sorumluluğunu, gerekli olan bu klinik araştırmanın tekeline almasına da sebep yok.

Eğer, **yatay bütünleşme** kontrol ve açılma yokluğu, içe kapalılık, fildişi kule, bir ekibin şuurlara, evlere, hattâ psikiyatri muhaliflerinin faaliyet sahasına saygısızca ve beceriksizce girmesi demek oluyorsa, o takdirde, Freud skolastiğinin ve asap bozucu uzantılarının gerçek anlamda müessese seviyesine ulaştıkları söylenebilir.

İlaçla tedavi yasak olduğu için, şizofrenili hastanın beyninin harap edildiği servislerin ve "sorumlu" merkezlerin mevcudiyetini biliyoruz. "Oralarda çileye giriliyor, psikanaliz amentüleri ezbere okunuyor, yeni bir dilin putlarına grup halinde tapılıyor. *(İki bin yıldan beri, daima, anlaşılamaz karşısındaki şaşkınlığı ifade etmek için yeni deyimler ve uydurma terimler!)* Bu tarz yaklaşımlar hakkında, bir gün, ciddi olarak hüküm verilmesi belki mümkün olacak. Aşılamaya karşı muhalefete bu gün ciddi olarak hüküm verildiği gibi. Temenni ediyoruz ki, o zaman ilmî bilgi eksikliği bahanesinin arkasına saklanmasınlar. Çünkü gerçekler apaçık ortada ve herkes için. Ancak taassup bunlardan habersiz kalabilir"⁽¹⁾.

(1) Q.Debray: La Crise de Conscience de la Psychiatrie contemporaine. Nouvelle École, 1972.

SONUÇ

İtiraz etmek hoş bir şey değil. Bunun için, bu kitabı bitirmekten memnunum ve bir daha bu konuya dönmeyeceğimi ifade edebilirim.

Psikanalizin ilmi olmadığını, her türlü ahlâki mü-lâhazadan kaçınarak ve ispatlara yer vererek hay-kırmak istedim; acımasız bir ilmin gidişatı ile misti-sizmin kalıntıları arasındaki ihtilâftan hareket ederek, geçiş döneminde, kendine yonttuğu dikkate değer mevkiyi vurgulamak istedim. Henüz genç olan "scientisme" in⁽¹⁾ zayıflamasıyla ortaya çıkan gerçek-leri değiştiren psikanaliz, hem ruhçu bir tepkiden, hem de belli başlı dinlerin gerilemesinden faydalan-dı. Sonunda da, skolastiğe has usullerle, insanoğlu-nun kendisi hakkında daima duyacağı ezeli ve hari-kulade merakı menfaatine uygun tarzda yöneltti.

Bu düşünce sellerine karşı birçok tavırlar alınabi-lir. Bunları şöyle özetliyorum:

Anlamamak ve inanmamak mümkündür... Basit kafalılarla ve ilgisizlere uygun gelir bu.

(1) Felsefi meselelerin ilmi metodlarla çözülebileceğini ileri süren doktrin.

Anlamamak ve inanmak mûmkündür; halkın anlayacağı tarzdaki ifadeler sayesinde gitgide revaçta olan budur.

Anlayıp inanmak mûmkündür. Bu, müritlerin işidir.

Anlayıp inanmamak mûmkündür. Benim durumum budur.

Anladıktan sonra artık inanmamak mümkün mü? His zemberekleri anî ve sert bir şekilde boşalmazsa zordur bu. İşte bu sebepten, bir hayli suçlamalar bekliyoruz.

Çünkü, insanın sahte tanrılara taptığını öğrenmesi dayanılır şey değildir. .

KISA KRONOLOJİ

FREUD

- 1856 Moravya'da doğum, 6 Mayıs.
- 1859-1860 Babasının iflâsı ve ailesinin Viyana'ya yerleşmesi.
- 1865 Liseye giriş.
- 1873 Orta öğreniminin sona ermesi. Hukuk isterken tıp öğrenimine karar vermesi.
- 1876 Trieste'de, yılan balıklarının cinsiyet bezleri üzerine araştırma.
- 1877 Taşemen balığı yavrusunun merkezî sinir sistemi üzerinde dokularla ilgili çalışmaları.
- 1878 Kendisinden 14 yaş büyük olan Dr. Breuer ile dost oluşu ve onun maddî manevî desteği.
- 1880 Askerlik. Hekimlikten ziyade, araştırma arzusu.
- 1881 Tıp doktoru.
- 1884 Kokain üzerine çalışmalar. Bu maddenin psikiyatride ihtiyatsızca ve aşırı kullanılışı. Bazı hastaların esrarkeş olması karşısında, tıp çevrelerinin sert tenkitleri. Sinir hastalıklarında elektrik tedavisinden faydalanılması.
- 1885 Privatdozent ünvanı. Paris'e seyahat bursu. Salpêtrière'de, Charcot'nun nezdinde staj.
- 1886 Muayenehane açışı. Kendisinden altı çocuk sahibi olacağı Martha Bernays ile evlenmesi.
- 1887 İpnözizm uygulaması. Boğaz hastalıkları müteahhassısı Dr. Wilhelm Fliess ile on beş yıl sürecek ilişkilerinin başlangıcı.
- 1889 Nancy'ye, Bernheim ve Liébault'yu ziyareti.
- 1892 İpnözizm çalışmaları.
- 1893-1895 İsteri üzerine (Breuer ile) çalışmaları.

- 1896 Breuer ile kırgınlık. İsterinin cinsî sebepleri ile ilgili görüşe Viyana tıp çevrelerinin muhalefeti. Sonradan cathartique metot yerine kullanılacak olan psychanalise'in basılı bir kitapta ilk kullanılışı.
- 1897 İlk Oedipe kavramı.
- 1902 İlk müritler ve Freud'ün evinde toplanan *Çarşamba Derneğini* kurmaları.
- 1907 Jung'un ziyareti.
- 1908 Viyana psikanaliz derneğinin kurulması. Salzburg'da ilk uluslararası psikanaliz kongresi.
- 1909 Jung ve Ferenczi ile A.B.D.'ye seyahat. Clark Üniversitesi'nde konferanslar.
- 1910 Uluslararası psikanaliz derneğinin kuruluşu.
- 1911 Adler'in istifası.
- 1913 Jung ile kırgınlık.
- 1923 Üst çene kemiği kanseri. İlk tıbbî müdahale. (Olağanüstü bir cesaretle katlandığı otuz iki müdahale daha yapılacaktır.)
- 1933 Goethe ödülü.
- 1938 Avusturya'nın iltihakı. Roosevelt ve Mussolini Freud lehine müdahalede bulunurlar. Londra'ya göç. Ümit ettiği Nobel ödülü verilmmez.
- 1939 Londra'da ölümü, 23 Eylül.

BAŞLICA ESERLERİ

- 1895 İsteri Üzerine İncelemeler (Breuer ile birlikte)
- 1899 Rüyaların Yorumu
- 1901 Cinsiyet Üzerine Üç Deneme.
- 1905 Nükte ve Şuurlaıyla İlgisi.
- 1907 Gravidade Jensen'de Sayıklama ve Rüyalar.
- 1909 Küçük Hans.
- 1910 Leonardo de Vinci'nin Bir Çocukluk Hatırası.
- 1912 Totem ve Tabu.
- 1917 Psikanalize Giriş.
- 1920 Zevk Prensibi Ötesi.
- 1923 Le Moi et le Ça.
- 1925 Hayatım ve Psikanaliz
- 1926 İçer Atma, Belirti ve Tedirginlik.
- 1927 Bir Boş Hayalin Geleceği.
- 1930 Medeniyette Rahatsızlık.
- 1938 Psikanaliz Taslağı.
- 1939 Musave Tektanrıcılık.

FRANSA'DA PSİKANALİZ HAREKETİ

- 1923 İlk psikanaliz grubunun teşekkülü.
- 1926 Paris Psikanaliz Derneğinin kuruluşu
- 1953 Bu dernekteki görüş ayrılıkları ve Uluslararası Derneğe bağlı Fransız Psikanaliz Derneğinin kuruluşu.
- 1963 Fransız Psikanaliz Derneği ile Uluslararası Dernek arasında büyük kavgalar, J.Lacan'ın ikincisinden kovulması. J. Lacan tarafından Paris Freudçü ekolünün kuruluşu.

FREUD SKOLASTİĞİ

Profesör

Pierre DEBRAY– RITZEN

Bu kitapta,
Profesör Pierre DEBRAY– RITZEN,
meseleleri ne ideolojik
ne de ahlâkî açıdan ele almaktadır.
Önemle üzerinde durduğu husus,
metodolojik ciddiyettir.
Şu halde eser,
bir polemikçinin değil,
bir mantıkçının tarzında yazılmış ve
şatafata iltifat edilmemiştir.
Bu eser, psikanalize yöneltilmiş
en sağlam ve delillere dayanan
tenkitlerden biridir.
Yazar Pierre DEBRAY– RITZEN,
edebiyat çevrelerinde
Quentin Ritzen ünvanıyla tanınır.
1922'de Paris'de doğmuştur.
Paris Tıp Fakültesi'nde agreje profesördür.
Hekim olarak, sinir psikolojisinin
meselelerine yönelmiş ve
Paris Çocuk Hastanesi'nin
ilgili bölümünün başkanlığını yapmıştır.

ISBN 975-389-058-3

KAPAK: KAHRAMAN